JAN MYRDAL

INDIEN VÄNTAR

Bilder av Gun Kessle

P.A. NORSTEDT & SÖNERS
FÖRLAG
STOCKHOLM

Kartor av Björn Bergström

ISBN 91-1-801582-4

Stockholm 1980. Norstedts Tryckeri 807088

Förord till den elektroniska utgåvan

Boken digitaliserades i maj 2011, efter att Jan Myrdal tillkännagivit att hans böcker får spridas fritt, vilket Projekt Runeberg har tolkat som licensen Creative Commons Erkännande, Dela lika (CC-BY-SA). Huruvida detsamma gäller Gun Kessles foton och Björn Bergströms kartor är under utredning.

INDIEN VÄNTAR

Det var i december 1979 vi återvände till Indien. Ute vid Palams flygplats utanför Delhi stämplade immigrationsmyndigheterna ett nittio dagars uppehållstillstånd i passen. Det är rutin för turister. När tiden var ute lämnade vi landet. Första gången vi kom till Indien var under monsunen 1958. Sedan dess har vi tillbringat fyra år på resor i underkontinenten: 1958, 1959, 1960, 1961, 1962, 1965, 1967, 1970, 1974, 1975.

Här lever en sjundedel av världens befolkning. Var gång vi kommit har vi kunnat iaktta hur ett fåtal slösar allt större del av de knappa resurserna på bjäfs och luftkonditionerade tåg och nya förorter åt sig under det att de många pressas ner i allt värre fattigdom.

Detta är inte följden av en kapitalistisk utveckling; det är en förkapitalistisk och feodal utarmning. Den indiska borgerligheten har inte gjort sig härskande; den är feodalismens blindtarm.

Indien blev självständigt 1947. Kolonialismen lönade sig inte längre. Den utvecklingen till självständighet hade pågått länge. Redan 1934 producerade den indiska textilindustrin 75 procent av alla industritextilier och 75 procent av allt stål som användes i Indien. Det andra världskriget innebar en våldsam ekonomisk expansion för vad som kallas näringsliv i Indien. Men om Indien blev statligt självständigt så förblev det halvkoloni. Britterna trängdes undan av amerikaner som nu trängs undan av ryssar och det indiska kapitalet samverkade och

samarbetade och höll sig på sin plats.

Städerna sväller och förfaller. Utvecklingen står där och stampar och de förtrampade blir allt fler och sjunker allt djupare. Men det stora och fattiga indiska folket är inget "stackars fattigt folk". Indierna är inga stackare. Det är ett rikt och starkt folk. Vi förstår inte hur man kan skildra indier som apatiska och eländiga. Eller rättare sagt: vi förstår varför man skriver så om det indiska folket. Man tänker vad man skriver som "Lewis Carroll" skulle påpekat. Det indiska folketbeskrivs som eländigt och apatiskt för att man skall tänka det som ett folk av stackare. Det är lugnast så.

Men liksom det inte är i Stockholm eller Berlin — och för den delen numera heller inte i Paris eller New York — de verkligt spännande intellektuella samtalen förs utan i städer som Calcutta, Bombay, Delhi och Madras är det ute på den väldiga landsbygden i Indien som framtiden väntar.

Den indiska byn har aldrig varit historielös och oföränderlig. Där skrev Marx fel. Så skrev han i hast också och visste inte att hans journalistik skulle förklaras ofelbar. Hans artiklar från 1853 om indiska förhållanden för *New York Daily Tribune* var lysande; men de var icke uppenbarelser som står över förnuftet. Det indiska samhället har en historia och denna historia är känd.

Att resa och leva i Indien är ett äventyr; ett intellektuellt äventyr. Den indiska traditionen är intellektuell. Det är ju inte så att skillnaden mellan Orient och Västerland är att Orientens andlighet är mystiken och Västerlandets är förnuftet. Visst finns mystiker i Indien men egentligen är det ju den hänsynslösa förnuftstron som är den dominerande. Den som inte håller detta i minnet kan inte förstå personer sådana som M. N. Roy och Kali Ghosh som jag nämner i denna skildring. Deras handlande blir obegripligt — även om jag låter Kali förklara sig till en del — med mindre man håller i minnet att i den brahminska traditionen finns både mystiken bortom alla gränser och förnuftet till det yttersta. Den tankens frihet och motsägelseanda som präglar den indiska intellektuella miljön leder också till beredskap att dra de yttersta konsekvenserna.

Här finns en mot mörker vettande farlig tvetydighet. M. N. Roy nämner den när han talar om den frie dionysiske individen. Johann Jakob Meyer tog fasta på den år 1926 när han på tal om Kautilyas *Artashastra* skrev att den var

> o-medborgerlig, utom-medborgerlig och över-medborgerlig så som brahminen själv

För mig har dessa år i Indien naturligtvis inneburit en omvärdering av värdena. På annat sätt kan jag heller inte skildra dem. Att skildra Indien och resor i Indien blott som en serie impressioner och stämningar och upplevelser är att babbla.

Det kan inte hjälpas att den som haft förmånen att leva i indisk radikal intellektuell miljö några år präglas för livet — liksom den som vunnit inträde i den höga skolan i Paris präglas till *normalien.*

Men detta de intellektuellas Indien är ett grymt land. Trots allt är det med de befriande samtalen i Indien som med den grekiskademokratien. Det går tio slavar på var fri man. Det indiska lidandet är inte något abstrakt. Det är heller inte svaga människors lidande. De sköna samtalen gror på merprodukten. Med rå styrka pressas den ur folk. De kramas till dess de skrumpnar.

Man kan fråga sig för vem jag skrivit. Ja, den som inte vill läsa sådant som kräver lite eftertanke och som inte är beredd att erkänna grymhetens verklighet och som anser att det är löjligt och puritanskt och maoistiskt med påpekanden sådana som att också detta svenska folkhem till stor del byggts upp av till välfärd materialiserad barnasvett, fattigbönders blodshosta och med våldtäkt straffade kvinnors skrik i Indien ... den bör inte läsa denna bok. Den däremot som är beredd att resonera och är beredd att tänka efter, kanske säga emot, i varje fall ta ställning, kan följa med på dessa fyra år av resor och omvärderingar. Jag skriver alltså för läsare.

Denna vinter 1979—1980 gjorde vi en rundresa från Delhi till Bihar och vidare över Calcutta till Orissa, Andhra

Pradesh mot söder och därefter till Karnataka och Bombay. Under tidigare år har vi ju rest i praktiskt taget alla delar av Indien utom Kashmir och de nordöstligaste provinserna.

I Andhra Pradesh var vi denna gång även ute i de stängda delarna. Dessa de fattigastes landsändar som förklarats som "disturbed areas" och där undantagstillstånd råder och journalister inte har tillträde. Vi var också ute med de väpnade plutonerna uppe i djungelområdena. Men det var vi inte när vi reste i Andhra Pradesh i januari 1980. Då reste vi legalt. Då stod vi också under polisövervakning. Den var inte ens diskret ty Indira Gandhi hade vunnit valet.

För att bespara oss obehag hade Svenska ambassaden i Delhi till det indiska utrikesministeriet i december 1979 lämnat en redogörelse för våra resplaner och vår tidtabell. De visste inte på ambassaden att vi skulle bryta planen i Bombay och återvända illegalt till Andhra Pradesh i stället för att fortsätta mot Gujarat. De är inte ansvariga.

De vänner med vilka vi reste i Andhra Pradesh i januari visste inte att vi skulle återvända. De fick heller inte veta att vi varit där igen förrän vi var hemma i Sverige. Inte heller de är ansvariga.

Vi har levat tillräckligt länge i Indien för att kunna ta egna kontakter på olika nivåer. Att jag inte meddelar exakt vilka dessa kontakter är, det är lika självklart som att jag inte lämnar ut namn och adresser till de säkra bostäder vi begagnat. Men också i andra fall uppger jag inte exakt rätt namn eller exakt rätta omständigheter om jag misstänker att det kan medföra obehag för mina sagesmän. Närdet gäller Indiras Indien är detta en lika självklar försiktighetsåtgärd som det var när det gällde Benitos Italien eller Louis Bonapartes Frankrike.

Efter att sakta ha rest från tempel till tempel i Karnataka gick vi alltså under jorden när vi kom till Bombay i februari och återvände illegalt till Andhra Pradesh. Gamla vänner hjälpte oss. I fjorton dagar reste vi sedan i de "störda områdena" mitt under näsan på polistrupperna utan att de fick tag i oss. Vi bodde i byar och småstäder hos detta gästfria, starka och vänfasta fattiga indiska folk. Det bör redan nu sägas att om polisen fått tag på oss hade vi kanske sluppit undan med fängelse och obehag men våra värdar hade med säkerhet misshandlats och torterats och om de inte sedan förts ut i skogen och skjutits ned som så många före dem så hade de fängslats under vidriga förhållanden för lång tid för brottet att vara våra värdar i de förtrampades byar.

Men det är här utanför städerna i Tredje världens bondefattigdom som framtiden föds; här trampas nu detta århundrade ett vin som kommer att skölja över länderna.

Fagervik
18.8.1980

I

BRON ÖVER INDUS

Den 16 december 1979 kom vi åter till Indien. Vi hade flugit hela natten. Himlen över Delhi var silvrigt vinterdisig. Luften var sval och hade en sträv smak av damm och bränd kospillning.

Denna söndagsmorgon kom vi för elfte gången till Indien. Hit har vi kommit med båt, hit har vi flugit. Två gånger har vi kört hit. Här har vi tillbringat nästan femtio månader. Det har gått mer än tjugoett år sedan vi kom första gången. Det är nästan en mansålder. Då hade vi kört ut från Peshawar tidigt en morgon under senmonsunen 1958 och allt var nytt...

*

1958.

Vi kör mot sydost och bakom oss ringlar vägarna över bergen och genom öknarna bort mot Europa. De är

dammigt solstekta; de är vindpinade; de är sörjigt leriga; de reser sig stelt sönderkörda upp mot de höga passen och de är äldre än någon skriven historia. Långt innan Europa fick namn har andra vägfarande dessa vägar haft samma vaggande, vajande småtromber vandrande bredvid sig under eftermiddagarna. Samma kalla snödrift har svept framför dem uppe på vattendelaren och över dem har då samma höga berg rykt tomt och ödsligt mot den djupnande himlen. Vägarna är kulturvägar, handelsvägar.

Kullarna är eroderade och rödbrända. Vi har kommit ner ur bergen. Bilen kränger mjukt i kurvorna och däcken sjunger mot asfalten. Trabezunt, Erzerum, Tabriz, Teheran, Gorgan, Mashad, Herat, Andkhoi, Mazar-i-Sharif, Kabul, Peshawar. Vägmätaren visar nya siffror. Det knäpper i den när tiotalen kommer och det rasslar vid hundratalen och bandet bort mot Europa sträcks. Vi har varit på väg i nio månader. Vi kör i det gamla persiska rikets utmärker och vi är på väg bortåt. Navelsträngen mot Europa spänns och stramar.Kulturmönstren ger djupare prägling än religioner och statsbildningar. Den persiska kulturen är oss en hemlandskultur. Västasien, Centralasien och Europa är alla hemland. Mönstren — livsmönstren såväl som dekoren — är oss vanda. Afghanistan är hemmavid. Nu närmar vi oss hemlandets gräns.

Då plötsligt Kabulfloden åter vänster om oss och sedan sammanflödet mellan Kabulfloden och Indus. Vattnet virvlar tungt mellan sandrevlarna och därbortom står bergen. Här Attock. Fästningen. Indiens lås. Byggd på befäl av Akbar, mogulhärskaren. Vägen svänger in mot bron. Attockbron är ett viktorianskt ingenjörsromantiskt imperiemonument. År 1885 tar järnets segrande fackverk fem kliv över Indus. Alexander och Timur och Nadir Shah fick flottas över och plaska fram.

Statsgräns är det inte och statsgräns har här heller inte varit egentligen. Dock är det som Arrianos skrev:

— Nu menar jag att de länder som ligger öster om Indus utgör det verkliga Indien och att de folk som bebor dem är indier.

Vi kör in genom broporten. Vakterna ser efter oss. Nu ligger Indus lergrå under oss. Här går gränsen. En resa är slutförd och en annan har tagit sin början. Det är nio månader sedan vi lämnade Europa och här klipper Indus navelsträngen. Sakta kör vi över bron. Järnvägen går ovanför oss. Det slamrar och dunkar. Ett tågsätt mot nordväst. Tungt lastade godsvagnar. Vi kör i ett stålskelett av hållfasthetsberäknade balkar och de inbyggda spänningarna håller oss uppe och bär godståget över oss. Detta är adertonhundratal; rationalitet, teknisk skönhet och framtidstro. Vakterna framför oss vinkar oss vidare. Vi har passerat Indus.

Fästningsmurarna reser sig mörkt massiva över vägen. Men Akbar är längesedan död och mogulernas imperium borta. Fästningen är blott en kejsarspillning vid vägkanten. Större militärt värde hade den heller aldrig. Den kunde kontrolleras från höjderna därbakom. Visst tycker jag om att läsa mogulerna. De skrev bra. Men som härskare blev de bara en familj i den långa raden främmande härskare. De sjönk i det indiska folkhavet. Efter sig lämnade de blott memoarer, monument och miniatyrer.

— Du glömmer förvaltningen och byråkratin, sade Gun. Det var mogulerna som formade det byråkratiska stålskelett som britterna övertog.

— Mogulerna hade själva övertagit traditionen, sade jag. Såväl den indiska staten som den indiska läran om staten är äldre än britter och moguler och allsköns andra invandrarherrar.

Vi kör in i Rawalpindi vid tiffindags. Lummiga cantonamentsgator.Vägskyltar på engelska visar till officersmässar och högkvarter. Det är en linjalritad stad. Ett läger. Men husen är puckabyggda. Fast teglet är anfrätt och har börjat vittra.

På Flashman's äter vi. Maten är brittisk. Brödsoppa, kött som kanske är lamm med sås som nog är mintsås och grönsaker som kokts till tråd. Men ölet är gott. En fyllig officer borstar upp mustascherna innan han lyfter ölglaset. Jag undrar om han var king's commissioned. Han ser sig omkring som en sahib, en mörkhyad en. Bredvid honom sitter en herre i grå kostym. Matsalen runt oss är en världsväldeskuliss och karamellpuddingen dallrar på faten framfor oss. Illusionen av imperium förstärks när vi lämnar hotellet. Malin som skär gräsmattan strå för strå sträcker på sig och gör honnör när vi passerar på väg till bilen.

När vi kör vidare möter vi militärkolonner. Dammiga truckar. Kanoner som släp. Underkontinentens efterklangsimperier rustar mot varandra. Deras officerare vandrar i det brittiska imperiets övergivna garnisonsstäder och de leker sina krig mot varandra i herrefolkets kvarlämnade sandlådor. På kvällarna stärker de sig med importerad whisky efter golfbanans ansträngande avkoppling. Vid högtidliga tillfällen tävlar de i tent-pegging och när priserna utdelas går deras musikanter från Punjab och Bengalen i kilts runt borden och blåser säckpipa. Imperiet är borta men även bland dessa kulisser som skall föreställa världsväldet dör de meniga på riktigt.

Dock — imperiet var kuliss och imperialismen utstyrselstycke redan från det Viktoria blev kejsarinna av Indien. Slow march, säckpipor, flaggor, parader, uniformer, infödda prinsar, beating the retreat, ceremonier, traditioner och gentlemannaskap — det hela bara pynt och utstyrsel. Imperiet var aldrig imperium.

Nyårsdagen år 1877 utropades drottning Viktoria av det Förenade Konungariket Storbritannien och Irland till Kaiser-i-Hind med stor pompa i Calcutta, Bombay, Madras och Delhi. Den höga titeln hade åstadkommits med 105 rösters majoritet i Underhuset och med röstsiffrorna 137 mot 91 i Överhuset.

Det var Disraeli som drivit igenom upptåget. Infödingarna behövde få möjlighet att imponeras av imperieståt, menades det. Då skulle inte bli ohörsamhet och uppror. I Underhuset hånade Robert Lowe — som då ännu inte blivit pär — tilltaget. Att lägga sig till med en titel som det var otroligt att London kunde få behålla en längre tid tycktes honom orimligt. Disraeli svarade med att framhålla att drottningen själv funnit behag i den nya värdigheten.

Fast egentligen var det bara så att den brittiska regeringen i november 1875 lyckats köpa khedivens av Egypten aktier i Suezkanalen för5 000 000 pund då han hade usla affärer. Så säkrades sjövägen till Indien och det kunde passa med en ny titel att helga väldet. Ty — som Disraeli sagt redan efter slaget vid Königgrätz 3 juli 1866 då Preussen krossat Österrike utan att Storbritannien intervenerat och förhindrat att resterna av ett legitimt och heligt romerskt imperium i Europa förnedrades och slogs ut:

— England har vuxit ut ur Europa. England är inte längre blott en europeisk makt. England är moderstat för ett väldigt havens imperium. England intervenerar, men hon intervenerar i Asien ty hon är mer en asiatisk än en europeisk makt.

Det var med adertonhundratalets brittiska imperium som det var med adertonhundratalets tyska och franska imperier. De var historisk kitsch. De var oäkta som sina stilmöbler.

Men pompan och ståten och kejsarvärdigheten behövdes om inte profitintresset skulle stå fram alltför naket med skammen hängande mitt i de nya salongerna. Därtill kom att den klättrande nya klassen i London som i Berlin faktiskt trivdes med kitsch i konst och i politik. De tog sina imperier på allvar.

Men Attockbron över Indus var aldrig kitsch. Den var naket profitstyrd järnvägsverklighet och därmed äkta ingenjörsrealistisk teknikskönhet. Hade britterna verkligen varit imperiebyggare då hade de blott blivit några härskarnamn i raden av härskare över Indien och blott lämnat efter sig cantonament och säckpipetraditioner och ceremonier och lånat mönster åt efterklangsimperier. Skum på det indiska folkhavets yta. Men britterna i Indien var något annat. Deras imperium var utstyrsel; de var profithungrig borgarklass på erövringståg: Alltså brobyggare.

Vi kör vidare på Grand Trunk Road genom Femflodslandet mot Indiens gräns.

II

MEN VAR ÄR PALMERNA?

Tidigt morgonen den 14 september 1958 passerar vi Indiens statsgräns. Det är uppe vid Attan Road; gränskontrollen på Grand Trunk Road mellan Lahore och Amritsar högt uppe i Punjab. Vi är trötta, vi är sönderbitna av mygg. Därtill spända och förväntansfulla.

Nu fyller vi i formulär och dricker te med mjölk. Kvällen innan hade vi kommit fram till gränsen tio minuter efter det att den stängts för natten. Vi hade försenats därför att vägen från Lahore hade varit trängselfylld. Överallt människor, kor, eldar. I strålkastarskenet från våra billyktor stod männen som stoder insvepta i vita skynken framför oss. Små barn sprang skrikande på asfalten. Människomassorna fyllde vägen. Vi hade tvungits övernatta på en dak bungalow ute i ett träsk. Det hade varit drypande hett och mycket mygg. Vi tog våra piller mot malaria och försökte sova.

På morgonen såg vi att det vi tagit för överbefolkning var översvämning efter monsunen. Vägbanken låg som ett rev i det översvämmade landskapet. Folk hade flytt upp till vägbanans säkerhet från sina dränkta hem. Vattnet låg spegelblankt i morgonljuset. Trädkronorna sköt upp som sumpväxter. De bildade pittoreska ögrupper. Här och där huskobbar av lera. Vågorna slog sakta mot vad som varit väggar. Sjunkna byar och sol på vattnet och människomyller på vägbanan.

Formaliteterna på tullstationen tar lång tid. Som alltid. Vi kör vidare ner mot Delhi. Städerna vi passerar är gyttriga och fattigdomen stinker kompakt i näsborrarna. Vi är outsövda och färden blir monoton. Landskapet är öppet. Här är inte översvämmat. Här är marken ännu under monsunen bränd och naken. Gun kör och jag läser högt ur Baburs självbiografi. Här red han mot Panipat i april 1526. Där krossade han med 24 000 man Ibrahim Lodis här på 100 000 man och 1 000 elefanter. Sultan Ibrahim Lodi var själv redan död när resterna av hans slagna här flydde vid middagstid den 21 april:Just bredvid Ibrahim fann vi fem eller sex tusen stupade på en enda fläck. Vi uppskattade hela antalet döda på olika ställen på detta slagfält till femton eller sexton tusen man. När vi anlände till Agra fann vi att enligt vad Hindusthans invånare hade rapporterat utgjorde antalet stupade i detta slag fyrtio eller femtio tusen ... Vid tiden för kvällsbönen upptäckte Tahir Taberi, yngre bror till Khalifeh, Ibrahims lik mitt bland en stor mängd stupade och han skar av huvudet och tog med sig det in ... Hindusthan är ett land som inte har särskilt många fördelar. Folket är inte vackert. Det förstår sig heller inte på att umgås. Det vet varken något om ärlig gamman eller innerlig vänskap. Det saknar snille och vidsynthet liksom hövlighet, vänlighet och medlidande. Det är inte påhittigt och saknar uppfinningsförmåga i sina hantverk. Det har varken fallenhet för eller kunskap om arkitektur och dekor. Det har inga goda hästar, inget gott kött, inga vindruvor, inga riktiga meloner, inga goda frukter, ingen is, inget kallt vatten. I deras basarer finns varken god mat eller gott bröd. De har varken badhus eller högskolor. De har inga ljus, inga facklor; inte ens ljusstakar har de.

— Dock erövrade han Hindustan, sade Gun.

— Ja, ty:

Hindusthans främsta fördel är att det är ett stort land med riklig tillgång på guld och silver. En annan tillgång i Hindusthan är att antalet arbetsfolk inom alla yrken och hantverk är oräkneliga och att de inte tar slut.

Det skymmer. Jag kan inte läsa längre och det är natt. Vägen blir till en sakta kryssning mellan oxfororna. De är på väg in mot staden. Under vagnarna hänger stormlyktor. De gungar sakta i oxlunkens takt.

I natt och mörker når vi Delhi. Gatorna ligger öde. På känn kör vi in i staden. Vi passerar gamla Delhi utan att vi lägger märke till vare sig det stora röda fortet eller den mäktiga stora moskén. Allt är mörker och ödslighet och sen natt. Plötsligt kör vi på Rajpath. Imperiets öde huvudgata. Dimman driver het och monsuntung över asfalten. Luften är tung och frän. Äreportar. Stelnat kejsarmonument. Vid triumfbågen får vi punktering.

Jag byter hjul under monumentet över de 70 000 indiska soldater som föll till försvar för imperiet under Första världskriget och de 13 516 indier som föll i imperiets tjänst mot de upproriska stammarna vid gränsen i nordväst. Konungen-kejsaren Georg V stirrar dött påoss ur sin väldiga stenbur. Högt upp i dimman skymtar hans krona. Vi kör vidare. Trevande sträcker sökarljuset ett långt gult finger genom dimman och sveper över gräsmattor och planteringar. Allt är tyst och stilla och de väldiga ministerierna vilar övergivna. Gun säger:

— Men var är palmerna?

III

DECEMBERSÖNDAG I DELHI 1979

Ute på Palams flygplats är allt lika förvirrat som vanligt. Köerna ringlar tillsynes planlöst kring varandra. Men trots att det är många turister tycks kontrollerna gå snabbare än förr. Tullmännen frågar vänligt och pedagogiskt:

— Det är väl inte så att ni har något att deklarera? Om ni bara har vanliga reseffekter behöver ni inte skriva något särskilt men om ni har något att deklarera måste vi skriva. Säg mig nu — har ni något att deklarera?

Ingen har något att deklarera. Det är bara indiska medborgare som behöver öppna väskorna.

Vakten vid dörren begär bakhshish. Turisterna rycker till. Sedan tar de sig åt plånboken och ger honom en sedel var. Så öppet brukade det inte gå till. Uniformerade tjänstemän brukade inte högt och tydligt begära bakhshish. På några få minuter har vakten fått in en generaldirektörs månadslön.

— Det måste vara organiserat, säger Gun. En allmän turistskatt som lönetillägg. Var och en får sin del ända upp till flygplatschefen. Det är ju dyrtid.

Kumar och Sunanda har mött. De viftar energiskt. Stor glädje. Vi skakar hand, omfamnar varandra och stuvar bagaget i bilen.

— Välkomna till Indien, säger Sunanda.

Tidigt denna söndagsmorgon i december 1979 kör vi så in mot Delhi. Det är fem år sedan sist och allt tycks sig likt. Fast Delhi har fortsatt att växa. Nu bor här sex miljoner. Det är söndagsfrid i regeringskvarteren. Där är det som om britterna just lämnat. Kungen i sin stenbur vid triumfbågen är naturligtvis borta sedan länge.

— Var det inte 1960 man tog bort honom, säger Gun.

Vi har beställt rum på hotell Imperial. Det ser likadant ut som för tjugo år sedan. Men hisspojken försöker tilltala mig på ryska. Det är nytt. Från rummet har vi utsikt över poolen. Storvuxna ochflintskalliga män i blommiga badbyxor och kraftiga kvinnfolk i trånga bikinis och blonderat hår.

— Ryssar! säger Sunanda.

De ser ut som amerikaner på femtiotalet. De uppträder likadant också. Något har förändrats.

Vi söndagspromenerar runt Connaught Place. Allt är stängt utom bokstånden. De har flyttats från trottoaren uppe på platsen och blivit riktiga stånd ner mot Janpath dock. De är inte så välförsedda som på College Street i Calcutta men för oss som kommer från Stockholm är de ett intellektuellt Schlaraffenland. Gun finner det stora unesco-verket om Buddhabildens utveckling till rimligt pris; jag köper en kasse med litteratur om jordfrågor och bonderörelse. Vi är åter tillbaka i en civiliserad värld. På måndagsmorgonen vid tiotiden kommer de riktiga boklådorna att öppna. Där kan jag berusa mig med titlar och utgåvor oåtkomliga i det ödsliga Sveriges utarmade saluhallar för böcker och tryckta varor. Några av de skönaste stunderna i livet har jag tillbringat hos Rama Krishna & Sons vid Connaught Place i New Delhi. Inte för att det är den största bokhandeln ens i Delhi. Men de kan skaffa allt. De är boksynta. Inte undra på att de intellektuella är kunniga och det går lätt att diskutera. Sverige är hälleberget.

På eftermiddagen tar vi oss ut till Defence Colony. Allt är lummigare. Träden har vuxit upp. Dit flyttade vi hösten 1959 när vi kommit från Afghanistan. Jag var ganska eländig. Hade blivit sjuk uppe i Wakhan och låg mest hela vintern. Vi hade bottenvåningen på ett hus i D block. Mot våren skrev jag så ut *Resa i Afghanistan.* Vi

går ner mot A block. Utanför 129-A stannar vi. Vi ser upp mot övervåningen.

— Vi är hemma ser jag, säger Gun. Det lyser i ditt arbetsrum.

Där bodde vi 1961 och 1962 till i april då vi reste till Kina. Två rum, takterrass och litet kök.

Kvinnorna kommer ut ur huset. De ser på oss. De talar med varandra. En av dem går in i huset. Hon kommer ut med en ung man. Han går fram till oss. Han säger:

— Det är ju Myrdals. Är ni tillbaka? Kom in!

Han är nästan vuxen nu. En gång bad farfadern Gun fotografera ceremonien när spädbarnshåret skulle rakas bort.

— Vi har bilderna i vårt album.

Nu talar han om att studera vidare i Förenta Staterna.

Subadar major Bakshi, farfadern, har gått bort. Hans hustru ligger sjuk. Hon ligger på sin charpoy på bakgården. Vi hälsar på henne. Hon orkar inte längre vara uppe. Jag minns när hennes mor gick bort. Också hon låg sjuk här.

I finrummet, det främre rummet, dricker vi te och pratar. Fadernsom då studerade på kvällskurser är nu bankkamrer. Han sitter på kontoret med extraarbete nu på söndagen. Man ringer upp honom och vi talar.

— Bo hos oss, säger han.

Man talar om vänner och släktingar. Några är borta men för de flesta har det gått rätt bra. De har studerat och strävat och fått bättre arbeten. I hörnet står den nya TV:n. Det står en blomvas på den. På bordet ligger sovjetiska tidskrifter. Familjen är stabil indisk medelklass nu och träden har vuxit upp.

IV

ARBETSJOURNAL VINTERN 1961–1962 DEFENCECOLONY 129-A, NEW DELHI

6-11-1961

Foreigners registration undrade hur jag försörjde mig. Inte utan att jag gör så jag med.

— Ni har varit turister i Indien mycket länge nu.

8-11-1961

Från Sandbergs bokhandel i Stockholm kom korsband flygpost med Peter Schmids bok *Indien mit und ohne Wunder.* Tullen hade inte öppnat paketet. Tur var det ty annars skulle boken beslagtagits. Den är ju förbjuden. Det är därför jag beställt den.

Schmid är schweizare men boken är utgiven i Västtyskland. Den citeras fortfarande med jämna mellanrum i parlamentet. Det blev ett diplomatiskt intermezzo när Västtysklands ambassadör Dr. Wilhelm Melchers berömde den. Mitra säger att Melchers var PG på sin tid. Det har han från östtyskarna.

Det är en mycket, mycket tysk bok. Jag förstår varför den beslagtagits. Dess humor hör hemma någonstans vid ett Stammtisch för ehemalige SS-män. Beslaget orsakades av två särskilt upprörande ställen:

Sid. 7. På tal om indisk trafik:

"Jag talar av erfarenhet: mitt jaktbyte på en månadslång Indienresa bestod av två hundar, en killing, en tupp och en cyklist."

Sid. 126. En tysk verkmästare vid stålverket i Rourkela om indiska arbetare:

"Det vore bättre om vi i stället för masugnar byggde gasugnar åt 400 miljoner indier."

Tysk humor förresten — det enda specifikt tyska med den sortens humor är att det tycks lättare att få förläggare för den i Tyskland. Som humor i Afrika och Asien är den allmänt europeisk och amerikansk. Kan avlyssnas på vartenda utlänningsparty.

Jag är inte liberal! Indierna gör rätt. Sådana böcker skall förbjudas!*14-11-1961*

Luc vill ha med oss till industrimässans högtidliga öppnande. Han har ritat två paviljonger och har inbjudningskort. Dr. Radhakrishnan skall inviga. Gun ville inte gå. Hon hade hört honom förr, sade hon.

På ambassaden för att hämta intyget till foreigners registration att vi inte skall ligga Indien till last.

15-11-1961

I tidningarna ser jag att vicepresidenten sagt vad vi trott han skulle säga:

Vicepresidenten understryker de andliga värdena.

Dr. Radhakrishnan har citerat upanishaderna och framhållit att skapandet av välstånd inte får vara arbetets mål. Han har själv nyligen besökt Holland, Tyskland och Ungern och ledarna i dessa länder hade

biktat

för honom

med sällspord enstämmighet

att deras folk var välmående som aldrig förr men alls icke lyckliga.

Detta visar att människan icke kräver blott materiellt välbefinnande.

På foreigners registration tittar man länge och noga på ambassadör Bööks intyg att inga kostnader i samband med vår vistelse i Indien

drabbar någon indisk regeringsmyndighet, statlig eller privat institution eller annan indisk part.

Vi är alltså åter i ordning med ordentliga residential permits. Sannerligen det är som Pavel brukade säga i Moskva:

— Människan består av tre delar. Kropp, själ och pass. Själen kan du göra dig av med och kroppen kan vara rätt eländig men försök leva med dåligt pass!

20-11-1961

På kvällen hemma hos Mitra. Där också en parlamentsledamot från CPI. Han talar sig varm för den fredliga vägen.

— Alla vägar leder till socialismen numera. Om tio år kommer Indien att vara det första socialistiska landet med verklig folkbil!

Han har något med Pande-kommittén att göra och berättar att redan om något år kan den allmänna sektorn börja utveckla tillverkningen av den indiska folkbilen.

— Den kommer inte att kosta mer än 6 500 rupier allt inklusive.

När han tappar sina papper ropar han på tjänaren att plocka upp dem. Mitra ler lite. På hemvägen säger Gun:

— Det är med kommunisterna numera som med bofinkarna. De kan se ut hur fan som helst.*6-12-1961*

Morgondiset håller på att lätta över Delhi först sent på morgonen. När jag står på altanen känner jag att luften har en sträv smak av vinter. Morgontidningarna skriver om krig. Tågtrafiken söderut mot Bombay är avbruten. Man för ner trupper till gränsen mot Goa. I går talade Nehru i Lok Sabha:

— Krig med Kina är inte uteslutet, sade han.

En av kvinnorna som bär tegel till bygget på andra sidan gatan har lagt ifrån sig sitt barn i grushögen. Det är tunt som en sparris. Det ligger helt stilla. Först tror jag det är dött redan. Sedan ser jag att det ännu lever. Det ligger naket och småhuttrar. Det kan bara vara någon månad gammalt. Det är en flicka. Det barnet kommer att vara dött innan jul.

Plötsligt kommer ilskan över mig. Den är som ett klubbslag mot struphuvudet och jag blir torr i munnen. Tegelbärerskan är livegen. Hon har hämtats från sin by i Rajasthan av en contractor. Delhis nya förorter är murade med barnablod.

När jag kom till Indien 1958 var frågorna mig alla rätt tydliga. Jag kände grunddragen i underkontinentens historia. Jag hade ju haft en bengalisk svärfar också, Kali Ghosh. För hans skull deporterades jag från Storbritannien som undesirable alien. Men även om jag då 1958 kunnat tala rätt ordentligt om indisk konst och indisk kultur och indisk politik hade jag aldrig upplevat vreden på allvar. Den som skakat mig dessa år i Indien. Den märkliga maktlösa vrede som kväljer mig och som susar i öronen och är en skakning inuti kroppen när jag sitter här vid skrivmaskinen och ser barnet ligga och bli lik i gruset.

8-12-1961

The demolition squad — rivningsbrigaden — bröt i morse ner mejeriet i kulikolonien vid järnvägen. Det var ett puckahus. Tegelväggar och plåttak. Ägaren hade fäst indiska flaggan på en stång och satt upp den över sitt hus. Flaggan slokade över taket. Fyra kulier arbetade med spett för att bryta ner murarna. Två poliser övervakade arbetet. Kvinnorna från kolonien hade samlats i en klunga. De tittade på och var helt tysta. Mannen satt på sin charpoy och rökte. Det kom alltfler åskådare.

— Varför slår han inte tillbaka? sade Gun. Varför försvarar han sig inte?

Nu återstår bara en osorterad hög tegelsten av huset. Poliserna har beslagtagit flaggan och bär bort den.På kvällen ser jag att mannen satt upp en shamiana, ett färggrant festtält åt sig. Det ser säreget ut. Som om han skulle hålla bröllop.

9-12-1961

Redan på morgonen hade man börjat bygga upp mejeriet igen. Alla grannar från kolonien hjälptes åt. De samlar tegelstenar. I morgon kommer huset att stå där som vanligt igen. Kiran på besök. Hon säger:

— Mannen mutar polisen för att få ha sitt mejeri där. Sedan säger polisen åt honom att de måste bryta ner det i alla fall. Det är order på det och går inte att skjuta upp längre. Så bryter de ned det. Han får samla ihop ny protection och betala dem igen. Alltså kan han bygga upp det på nytt. Efter fyra månader eller så är det färdigt igen. Då river polisen huset på nytt. Om de inte gjorde så med jämna mellanrum skulle han ju tro sig säker och sluta betala mutor. Hur skulle de då kunna leva?

— Nå, säger jag. Vad säger han om politikerna berättar för honom att Indien är i fara?

Kiran svarar inte. Hon börjar åter tala om hotet från Kina.

10-12-1961

I Kerala har en ung bondeagitator avlidit när polisen hämtat honom under en demonstration. Demonstrationerna tilltar. Folk tror inte på dessa plötsliga hjärtslag.

11-12-1961

Nere på Lodi Road stod en sopare med ett barnlik i famnen. Barnliket var insvept i rött silkespapper. Som ett stort julpaket såg det ut. Soparen höll det i famnen och grät. Likföljet bestod av två män till. Även de sopare naturligtvis. Barfota, trasiga kläder. Bakom dem soparkoloniens hyddor.

Mannen med barnliket korsar gatan. Det lilla följet går mot soparkoloniens olagliga likbränningsplats bortom

Link Road. Den om vilken tidningarna skrivit att den stör trevnaden för villaägarna i grannskapet. (Vilka måste ha soparna att skura golven och göra rent avträdena åt sig.)

På kvällen säger Åse:

— Indierna känner inte smärta vid döden som vi. De tänker helt annorlunda än vi.

Hon äcklar mig.

Vad tjänar det till att tjata om att tusen människor frös ihjäl, att femtusen barn dog, att koleran tagit åttatusen nu igen.— Indierna känner inte smärta vid döden som vi. De är fatalister. De är annorlunda.

Experterna plockar in sina 5 000 skattefria rupier i månaden och kämpar sin modiga kamp för rätten till skattefri whisky och möjlighet att föra vimpel på bilen så presidentens livvakt skall skyldra när man kör genom rashtrapati bhavan. Ingen bryr sig om en stackars fattig soparfan som står på Lodi Road och gråter med sitt döda barn insvept i rött silkespapper.

12-12-1961

Européernas Indien består till 40 procent av stackars fattiga spetälska; till 40 procent av hurtigt lyckliga community developers och till resten av bearers, boyar och turistguider.

16-12-1961

Singh från Punjab National Bank tog kontakt med mig i går hos Luc. Han talade om sina bilar först. Sedan undrade han om jag inte skulle vilja göra ny design för Wearwells cyklar. De är för tunga, för klumpiga, har för hög tyngdpunkt och därtill felaktig utväxling. Jag skulle få bra betalt.

— Men jag kan ingenting om cyklar.

Fotbroms borde cyklarna ha också.

— Jag cyklade mycket förr om åren men jag kan ju ingenting.

— Ännu ett par tre hundra år kommer Indiens folk att använda cyklar. Det är en väldig marknad. De kommer inte att få råd med annat än cyklar. Och förresten skulle det bli omöjliga trafikproblem om de alla hade bil.

Luc skrattade.

— Om du inte ser upp kommer du att gå klädd i khadi och ha kongressmössa och tala om andlighet och socialistiskt samhällsmönster och vara rik som ett troll. Du blir lycklig som en råtta i ost.

Sedan sade han:

— I två år har jag arbetat här. Ritat villor och fabriker och stadsplaner. De senaste fyra månaderna har jag bara umgåtts med industrialister. De lever allt bättre och bättre. Det är den enda utveckling jag kan se. Råttorna blir fler och fetare i den stora osten. Det är som det gamla Ryssland. Det kommer att sluta här som det gjorde där.

17-12-1961

Det är ännu mörkt när väckarklockan ringer. Det är kallt i rummet. Jag sätter på elvärmaren. När jag går ut på balkongen ser jag att det regnar. Sakta kommer en grå gryning med snål blåst. I det matta vintermorgonljuset faller blöta, gula löv tungt mot stengolvet. Jagsitter vid skrivmaskinen och ser ut. Tre magra strövarkor huttrar under peepulträdet. Soparflickan går förbi. Hennes röda sari slafsar regntung om benen på henne. Två kulier springer med stora sjalar virade över huvudet. Värden kommer ut på trappan. Han har armérocken över axlarna. Han ser ut i regnet och går sedan åter in. Det luktar chapatties.

Jag har svårt att arbeta. Det skyller jag på att elektriciteten stängts av. Rummet ligger i mörker och det grå ljuset från fönstret är fruset och tunt. Det är knappt jag ser tangenterna. Plötsligt går ljuset på igen. Värmaren börjar skina röd mot mig. Sedan slocknar ljuset åter. Hela tiden regnar det. Det kommer in vatten under dörren mot balkongen. Jag rullar ihop den gröna mattan och skjuter fram den mot dörren. Det blänker av vatten över

stengolvet; en lång kil med vatten.

Nätet är överbelastat. Och man tar ju oss härnere i de mindre fina kvarteren först. Korna har gått. Ute i soparkolonien söker man tända sina cholas. Frän vit rök genom morgonregnet.

Funderar på diskussionerna med Kali sommaren 1950. Vi bodde i Kaffatorp då, i södra Sverige. Vi talade Indien. Jag skulle ju resa på hösten. Fast sedan fick jag inte ihop pengar den gången. Vi åt surströmming och det påminde honom om Bengalen. Vi promenerade i bokskogarna och hela tiden talade vi bara om Indien.

Han hade arbetat illegalt i Bengalen mot slutet av tjugotalet — han vägrade säga om i *Jugantar* eller i *Anushilan* — men han hade varit en bengalinationalist, en terrorist. Skrivit i den dåtida *Swahinata* och fängslats i de stora svepen efter anfallet på arsenalen i Chittagong 1930. Så småningom hade han fått möjligheten att deporteras från Indien till England och han hade inte varit hemma på tjugo år. Han diskuterade terrorismen med mig. Han hade lämnat den. Han var marxist numera sedan länge. Men han menade att man måste kunna se terrorismen historiskt. Och han var inte helt överens med de kommunistiska åsikterna om terrorismen. Han hade ju själv arbetat som terrorist. Det var terroristerna som återgett det indiska folket sitt självmedvetande. Det betydde något att folk hade fått se herrarna fly som skrämda råttor.

Vi satt på stranden av Immeln och sommaren var fridfull och han talade om splittringen och om delningen och de fruktansvärda inbördes slaktningarna mellan hinduer och muslimer. Splittringen skulle övervinnas, menade han.

I fjol träffades vi i Delhi. Vi drack te. Han var klädd i mörk kostym och han var mycket brittisk. Han var på väg till Bengalen. Jag frågade honom inte var han hörde hemma politiskt. Men han skriver i Blitz. Nu skall han hit igen hör jag.Det var ju alltid utifrån det var lätt att förstå Indien och tala om Indien. 1956 till exempel. Hela den sommaren i Genève tog vi Indien till exempel. Särskilt gjorde italienarna det. Nehru och Congress hade ju förklarat att det socialistiska samhällsmönstret vore Indiens framtid. Vi tog orden för goda. Vi använde dem. Det gavs inte en väg blott; verkligheten var polyform. Det gavs ett otal vägar mot framtiden. Vi gjorde teori av Nehrus ord.

Nu vet jag vad Nehru menade. Ord som dekor. Som rosen i knapphålet. Som hans leende.

Regnet har upphört. Rajasthanikvinnorna bär tegel till bygget. En av dem hade ett barn med sig förut. Nu finns det inte längre.

18-12-1961

I natt marscherade de indiska trupperna in i Goa. Äntligen! Truppförflyttningarna var ju klara för flera dagar sedan. Alla bara väntade. Två gånger blev marschordern upphävd. Jag hade nästan trott att det skulle lyckas "förnuftets röster" att stoppa befrielsen av Goa. Men trycket från de afrikanska staterna och från det indiska folket mot Nehru blev väl alltför starkt. Lyssnar på radion. Menons deklaration. Men varför dessa onödiga ursäkter? Just nu är det som om trycket lättar i alla fall.

I en konflikt mellan Indien och Portugal — liksom mellan Indien och Storbritannien — kommer jag självklart att välja Indien. Även det Indien som *är.*

Det är en helt annan sak mellan de härskandes Indien som *är* och de behärskades. De härskandes Indien är fraser, lyx, överflöd och ord om indisk fredlighet och det unika indiska socialistiska samhällsmönstret. De behärskades Indien är nöd, elände, svält, död.

Just i dag dock glädjen över att de härskandes Indien sänt sina trupper in i Goa. Kolonialismen faller. Det har gått fortare än jag trodde på femtiotalet.

21-12-1961

I går kväll var månen omgiven av mångård. Den var fullständig. Cirrusmolnen bildade ett säreget mönster. De strålade ut från horisonten i sydväst som långa strimmor över himlen. I dag är tät dimma och mycket kallt. Tidningarna säger att operation Goa är över.

Var hos Luc och Michelle i går kväll. Diskuterade sydindisk tempelskulptur. (Konsten som flykt. Jag var inte överens.) Sedan mest den svenska fao-hustruns rasidéer.

Michelle menade att den rasideologi som är kännetecknande för hela hennes skikt inte är bara åskådning eller ens ideologi utanneuros. Att det är en kollektiv neuros och att de neurotiska saknar sjukdomsmedvetande gör dem inte mindre farliga.

— Märkte ni inte hur hon reagerade? När hon talade om indiernas karaktär och deras egenskaper började hon andas tyngre. Hon flackade med blicken. Hon fick högre ansiktsfärg. Det var en väldig emotionell laddning bakom orden. Ju mer rationellt ni talade om antalet svettkörtlar och om bristande korrelation mellan hudfärg och beteende ju mer tvangs hon rationalisera. Där pressades dunkla känslor. När jag tittade på henne fick jag känslan av att hon egentligen talade för att överrösta våldtäktsfantasier. Det är det som gör henne så farlig.

Jag var bara delvis överens. Visst tar sig rasismen sådana individuella uttryck. Det är också möjligt — tror jag — att visa ett samband mellan fao-hustruns rasföreställningar och undertryckta, skambelagda, erotiska fantasier. Men det avgörande är att rasismen är en nödvändig och funktionell ideologi för härskarställningens bevarande. De forna imperierna och den nutida neokolonialismen skapar med nödvändighet sina rasistiska ideologier i en eller annan form. Rasismer som i och med att de är oförnuftiga också kopplas till irrationella, diffusa och knappt medvetna ångestkänslor.

Michelle menade att man måste hjälpa dem genom att låta dem tala ut. Det tror jag alls inte på. Man kan inte hjälpa antisemiterna genom att låta dem tala ur sig sin antisemitism; man kan inte hjälpa rasisterna ur sin rasism genom att låta dem sprida rasismen. (Vi har sett experimentet genomföras. I Tyskland fick antisemiterna "prata ut".)

Michelles liberalism är farlig. Jag menar att vi skall förbjuda rashets. Förbjuda symptomen och bekämpa teorierna med argument. Denne fao-tjänsteman som accepterar att vara gift med en sådan hustru borde ställas inför hotet om omedelbart avsked. Då skulle hon bli tyst. Vi skulle inte bota henne men vi skulle stoppa smittspridningen.

Just avkoloniseringen ger möjlighet för ökande rasism i våra länder.

27-12-1961

Mötte Turkes från turkiska ambassaden. Han är en intelligent fascist.

— Vi har protesterat mot att Indien invaderat Goa. Vi är ju med i nato och har alltså de djupaste betänkligheter mot allt våld. Han skrattade och fortsatte:

— Men när vi tog Smyrna då gick det betydligt blodigare till än när Nehru tog Goa. Fast då var vi ju inte med i nato förstås.

28-12-1961

Besökte Babu i dag på eftermiddagen. En parlamentsledamot för

DELHI MONSUN 1958

Sakta ger Imperiet vika. Kingsway blir Rajpath. India Gate, minnesmärket över indier som stupat för Storbritannien, blir ett patriotiskt monument. Konungen-Kejsaren Georg V plockas ned ur sin hedersbur

Men imperiet lever kvar i polospel och tent-pegging och hedersvakter och presidentfester i vicekonungens mogulträdgård

Jan som konvalescent i trädgården Defence Colony D block 1959 med vår hund Rajkumar

Jan skriver afghanboken i Defence Colony D block 1960Gun på utflykt dagarna innan monsunen 1961

Gun och Jan i arbetsrummet, Defence Colony A-129, 1962Dr Radha Kumud Mookerji och Gun i Puri 1958. Att komma till Indien innebar också att en helt ny intellektuell värld öppnade sig med vyer större än vad som kunde bjudas i EuropaCongress var där för att få bidrag till sin valfond. Parlamentskandidaten var harijan — kastlös — från en landsbygdsvalkrets i Punjab. Han satt i parlamentet som back-bencher. Yttrade sig inte mer än en gång om året. Fattig var han. Så fattig att i dag på morgonen när han plötsligt fick fem viktiga personer från sin valkrets på besök måste han skicka ut sin tjänare att låna pengar till socker och mjölk. Han hade sedan tagit de fem med sig till Babu för att Babu skulle bjuda dem på tilltugg. Han bad Babu att inte avslöja för väljarna hur fattig han var. Han hade stora problem.

— Från partiet får jag femtusen rupier för mina valutgifter. Men vår chief-minister Kairon har krävt att varje kandidat överlämnar femtusen rupier till honom för att få hans stöd så det ena jämnar ut det andra. Varje collector skall förresten samla in en lakh rupier till partiet från sitt område. Det har Kairon krävt. Det är olagligt. Men vem vågar säga emot? Ni vet ju hur Kairon är. Han kommer alltid att återväljas men den som protesterar förlorar sitt levebröd. Det har hänt många gånger.

— Mina utgifter för kampanjen blir trettiotusen rupier. Det är inte mycket men det är ju en fattigmansvalkrets av kastlösa. Ni vet vad det kostar att bli vald! Femtusen får jag lägga ut på sprit och kvinnor. Med mindre går det inte. Då får de hålla tillgodo med de billigaste flickorna också. Kvinnorna blir bara dyrare och dyrare. Jag måste hyra en jeep under sex veckor och jeepar är dyra i valtider. Två agenter har jag redan anställt. De kostar mig hundra rupier var i månaden. Fler måste jag skaffa. Reklam och sådant kostar pengar det med. Sedan måste jag ut med mutor också. Det som blir kvar får jag köpa röster för. Ni vet en sarpanch hos oss brukar få lägga ut tiotusen rupier för att bli vald. Han har sina utgifter och måste få igen vad han lagt ut. Det måste man förstå. Men det gör att rösterna stiger i pris. Oppositionspartierna försöker bjuda över. Så och så mycket för ett block röster säger de. Då måste jag lugna byledarna och säga att Congress betalar bättre. Men det är jag som får stå för det hela. Det blir inte lätt.

När han gått frågar jag Babu:

— Hur mycket tjänar han som parlamentsledamot?

— Fyrahundrafemtio rupier i månaden samt tjugoen rupier om dagen i traktamente. Men blott de dagar han närvar.

— Alltså sjuhundra rupier i månaden!

— Knappast! Det är sällsynt att någon deltar varje dag. Han måste ju sköta sin valkrets också.

— Men han måste få in trettiotusen!

— Det blir lägsta pris.— Hur kan han då vara hederlig som politiker och parlamentsledamot?

— Sådana djur finns inte!

— Men Nehru ...

— Han bär en ros i knapphålet och för ett ord från honom var vi beredda att gå i döden. Men nu är det andra tider. Har du träffat en hederlig tjänsteman? Då måste han vara mycket rik och ha många fattigbönder under sig att svetta ut för att kunna hålla sig med en så sällsynt ämbetsmannahobby som obesticklighet. Alla är korrupta. Förstår du inte vad han sade? Den som sätter sig upp mot Kairon förlorar uppehället. Jag har själv varit med när Kairon sagt åt en polisinspektör: Fängsla den och den och stoppa undan honom eller ni kommer att vara på gatan utan tjänst nästa gång ni ser mig. Så är det.

Senare på eftermiddagen står Gun och jag på köksverandan och ser på bygget mittemot. De gamla tegelbärerskorna går med tunga bördor på huvudet. Pattarna skvalpar. De gamla kvinnorna är yngre än vi. De är livegna och utslitna. Deras barn leker vid tegelhögen. En femåring lägger en tegelsten på en treårings huvud. De leker arbete. Det är bitande kallt. Kärringarna går med sina bördor i en lång rad under vår veranda.

— Vilken lycka för dem att de lever i världens största demokrati, säger Gun. Contractorn kanske ger dem några paisa att festa med när han sålt deras röster.

29-12-1961

Sol. Inte längre så kallt. I går natt frös blott fyra personer ihjäl. Man försöker samla de hemlösa. Patruller skall plocka upp dem från sovplatserna på gatorna. Rotaryklubben höll middag för de fattiga i går. Samtidigt revs sex hus av rivningsbrigaden.

Nehru höll presskonferens i går. Man frågade honom om hur han bedömde reaktionerna på inmarschen i Goa:

— Ingenting som skett under de senaste femton åren har så hänfört varje skikt av Indiens folk; varje parti, varje klass, varje grupp — fast jag kan ju inte tala för varje enstaka individ — har hänförts av detta skeende ... I Goa har dessa händelser hälsats med glädje av hela folket, inte bara av hinduerna utan även av katolikerna och de andra kristna.

Han ser gammal ut. Han trevar efter orden när han svarar. Hans leende kommer nu lite sammanhangslöst. Det tänds charmfullt men falnar strax.

Nyårsafton 1961

Sol. Köldvågen är över. Hittills har sjuhundratjugoåtta personer ochtrettontusen kreatur frusit ihjäl i U. P. och Bihar. Under operationerna i Goa, Diu och Daman omkom sjutton portugiser och tjugotvå indier. En portugis rapporteras saknad.

Gun vill att jag skall skriva förlaget och föreslå dem att översätta Motti Chandras *Technique of Mughal painting.*

10-1-1962

I går kväll stjälpte en oxkärra mitt emot likbränningsplatsen på Link Road. Högerhjulet fram hade lossnat. Kärran var sönderbruten och blomkålslasten hade vält ut över vägen. Det blev stockning i trafiken och bilarna tutade irriterat. Det stod en man insvept i grå filt bredvid blomkålsdrivan.

Han kom inte in till marknaden. Han kommer att bli tvungen att sälja lasten till reducerat pris. Kärran måste repareras.

Sent på natten ser jag honom åter. Han står där ännu bredvid sin spolierade kärra och sitt utstjälpta blomkålslass. Under den grå filten syns hans magra ben. Han väntar.

15-1-1962

Mitra har varit i Calcutta.

— I Bengalen frågar man mig bara hur jag ser på Albanien.

Han har träffat Surendhra också. Han som var så intensivt revolutionär när vi bodde och arbetade tillsammans alla tre i Budapest och Bukarest 1953.

— Han har gått in i sin morbrors firma och blivit direktör. Det var knappt han hälsade.

24-3-1962

Skall lämna Indien om några dagar. Fortsätta bortåt. Packar in manuskript och anteckningar. v

VÄLDETS NYA HERRSKAP

Vi kör genom Delhis förstäder och jag har svårt att orientera mig. Alla märken har dränkts av bebyggelse. De

stora gravfälten har blivit villakvarter. Det råder ett märkligt välstånd här i detta karga och rätt fula landskap väster om floden Jumna. Det är ett skatteindrivarväl-stånd ty här ligger väldets huvudstad.

Det har varit huvudstad ofta. Förr måste varje erövrare från nordväst fram här på den nordindiska slätten mellan Jumna och den stora indiska öknen. Delhi måste erövras om de ville säkra sig makten över Hindustan. Här slog de sina härläger i sten och murverk och här har de rest sina gravmonument. Härifrån beskattade de byarna.

På östra sidan av New Delhi, i Sundarnagar Märket, köper vi indiska sötsaker i Sweets corner och ser på mässing i bodarna. Innan vi fortsätter tittar vi in på Mohenjodaro. Det är fortfarande ambassadernas och experternas antikvitetshandel. Priserna har mångdubblats och urvalet är litet.

— Allt har köpts upp.

De mässingsfiguriner som för tjugo år sedan ännu var skrot och gick till nedsmältning har hunnit bli antikviteter, stiga i pris, försvinna ur Indien ut på den internationella marknaden.

Här någonstans bör det första Delhi ha legat. En hövdingaby på svedjelandet. Enligt Mahabharatan skall Yudisthira och hans fyra bröder ha bränt skogen och låtit grundlägga staden Indraprashta någon gång för tre eller fyratusen år sedan. Det var under de stamfejder som gett stoff till ett epos omfångsrikt som sexton Iliader. Det är troligt att de pågick för tvåtusenåttahundra år sedan. Då hade det gått åttahundra år sedan Mohenjodaro och Harappa gått under. De stora städerna vid Indus och alla deras handelsplatser in mot vad som nu är Indien var övergivna och glömda långt innan detta första Delhi grundades. Det skulle sedan dröja ännu nästan tvåtusen år innan staden blev av betydelse. Andra städer var viktiga. Rika handels-

32städer vid kusterna och i jordbruksbygderna. Delhi låg vid sidan om. Delhis storhet kom först med den av sultanerna återskapade starka staten och det växande eländet.

Ar 1011 vid Mahmud av Ghaznis tionde plundringståg i Hindustan sökte rajan av Delhi ena de olika härskarna i landet till självförsvar:

— Ty om inte denna rasande flod hejdas skall snart hela Hindustan gå under och varje stat, stor som liten, förintas.

Men de förmådde inte ena sig och Mahmud av Ghazni genomförde ytterligare kanske sex härtåg i Hindustan. Det var den starka feodala staten som slog ut de vällevande småfurstarna. Men plundringen blev av sådan omfattning att den förändrade samhället. Den nya starka feodala staten var en plundrande armé på marsch och där den drog fram förintade den också städernas självständighet, byarnas självstyre och hantverkarnas skrån.

Efter Mahmud av Ghaznis död restes ett nytt och befäst Delhi som lås för Hindustan mot erövrare från nordväst. Det var ett hinduiskt härläger. Det var också ett basläger i försöket att med våld ena ett hinduiskt Nordindien. Men år 1193 när ghoridernas arméer krossat motståndet och de hinduiska furstarna dödats, flytt eller gett sig under de muslimska erövrarna tog generalen Qutb-ud-din Aibak, Muhammed av Ghors slav, säte som vicekonung i Delhi. Slav var han fortfarande år 1206 då hans herre mördades och han lät utropa sig till sultan.

Det var inte bara en förändring av religion eller ett byte från ett härskarhus till ett annat; Sultanatet Delhi var en ny och effektiv stat. I stället för de små och inbördes stridande hinduiska furstendömena där hovfester och tempelbyggen tog resurser från hären kom en stramt centraliserad och militariserad världsmakt med ekonomiska och kulturella förbindelser till Västasien och Centralasien.

Sex städer byggdes här efter det att hinduväldet fallit. Den ena mer lysande och mäktig än den andra. Väldiga dammanläggningar anlades. Handel och hantverk blomstrade. Sultanerna hade vävare och murare i tusenden att arbeta åt sig. Från alla rikets hörn strömmade skatterna in. Ibland skakades skatteindrivarväldet av en invasion och nya herrar trädde till. Mellan härförarnas följen som strävade efter att bli bördsherrskap och den starka statliga byråkratin växte spänningar till urladdningar. Ibland flyttade hovet bort från Delhi. Ibland plundrades staden. Ar 1327 lät härskaren samla ihop och fördriva befolkningen. Den beordrades vandra tusen kilometer söderut till Daulata-bad och där upprätta en ny huvudstad. Några år därefter var Delhi åter mer lysande än

någonsin. Staden behövdes för väldets skull.

33SULTANATET DELHI 1236År 1398 erövrades Delhi av Timurs trupper. Staden brändes och plundrades och befolkningen massakrerades. När trupperna drog vidare var staden utbränd, övergiven, öde och herrelös. Men ständigt byggdes den upp på nytt. Hela slätten mellan Jumna och öknen är gammal stadsmark. Monumenten står kvar också när städerna runt dem bränts eller skövlats.

Nadir Shah erövrade staden 1739 och plundrade och massakrerade så grundligt att hans namn blev ett skällsord. Men staden reste sig. Britterna som i september 1857 under det Indiska självständighetskriget med exempellös grymhet erövrade staden fördrev befolkningen. De brittiska officerarna och soldaterna plundrade sig till välstånd i den tömda staden. Med sant krämaraktig list släppte de sedan året därefter tillbaka invånarna en efter en mot att de till britterna betalade en avgift på 25 procent av värdet på sin fasta egendom om de var muslimer och av 10 procent på sin fasta egendom om de var hinduer. Deras lösa egendom var ju redan bortburen av brittiska gentlemän och brittisk soldatesk.

Men också ur detta reste sig Delhi och år 1911 flyttade britterna huvudstaden tillbaka till Delhi från Calcutta och började uppföra sitt kejserliga New Delhi åt de officerare och skatteindrivare som skulle regera deras Indien.

Nu väller det tionde Delhi ut som en formlös husmassa över ruinslätten. Luften är tung av föroreningar. Bilköerna svullnar ut mot de växande förorternas slingrande vägar och avloppsdikena stinker. Någon industristad eller verklig handelsmetropol har Delhi inte blivit. Dock växer staden med rasande fart ty härifrån beskattas och administreras en sjundedel av jordens befolkning. Här är det nya väldets säte; det självständiga Indiens huvudstad. Här jobbas i makt och inflytande och statskontrakt.

Villor i italiensk efterkrigsarkitektur och bungalower i kalifornisk bensinstationsstil pressar fram över gravfalten mot söder. Framför sig över lämningarna från ett årtusendes krigsherrar, kejsare, ämbetsmän och helgon föser den nya medelklassens förorter ett brunt skum av slumbebyggelse.

På den tid vi bodde i Defence Colony bodde vi i stadens utkanter. Nu ligger Defence Colony långt in mot staden och därutanför sträcker sig väldiga nya villastäder. Nya hus åt en ny klass. Ritbordsutkast från alla länders arkitekturakademier tar här form som smäckbyggen med halvstens tegelväggar och väldiga brummande luftkonditioneringsapparater i stället för isolering.

Aldrig har väldets Delhi varit så folkrikt som nu. Hit har sex miljoner eller så dragits samman. Och detta det nyaste och största

35Delhi har svalt alla sina föregångare. Hit suger politiken rikedom ur Indiens armod. Indien är självständigt nu.

Vid sekelskiftet var Delhi blott en provinsiell handelsstad och järnvägsknutpunkt. Det rymdes gott inom mogulernas Shahjehanabad uppe i nordvästra hörnet av ruinlandskapet. Norr om sig hade staden britternas förläggningar. Det var en nordindisk kantonamentsstad med ärorikt förflutet. De stora monumenten kunde användas som kulisser vid skådespel som när drottning Victoria utropades till Kaiser-i-Hind första januari 1877 eller när de indiska furstarna på sina elefanter forslades till den durbar som hölls på nyårsdagen 1903 för att Lord Curzon som vicekonung med dyraste pompa skulle kunna förklara fyllbulten Edvard VII kejsare. Skådespelen var kostbara men falska som imperiet självt var simili. Men monumenten var äkta.

När britterna år 1911 beslutade flytta sitt indiska väldes huvudstad från Calcutta till Delhi hade staden något över tvåhundratusen invånare. Om skälen till denna flyttning berättade den samtida europeiska pressen som Hvar 8 Dag av 21 januari 1912:

Om man kränker ett gammalt kulturfolks innersta känslor, hjälpa praktiska reformer föga. Men nu synes det stora godtgörande greppet ha kommit. Ty den indiska hufvudstadens flyttning till den urgamla indiska kejsarstaden, det heliga Delhi, måste karaktäriseras såsom en handling af storstilad, djupt förstående, frisinnad statskonst. Af allt att döma har kung Georg... genom proklamationen vid durbaren i Delhi med ett slag godtgjort allt det som under många år väckt befolkningens missnöje och tagit ett fast grepp i dess djupaste känslolif. Helt säkert skulle

inga praktiska reformåtgärder, hur vidtgående som helst, kunnat väcka så allmän och intensiv tillfredsställelse i hela landet och så starkt befasta det brittiska väldet. I infödingarnas ögon kommer detta nu att te sig som en direkt fortsättning på landets urgamla styrelsetraditioner och omgifvas med en religiös och historisk helgd, som det aldrig skulle kunnat fa i den mera europeiska än indiska handels- och industristaden Calcutta.

Det är möjligt att de som genomdrev denna flyttning trodde på dessa mystiska förklaringar. Egentligen flydde britterna från ett alltmer politiskt aktivt Bengalen. Men i den skrivelse som indiska regeringen skickade till hemlandets ansvariga den 25 augusti 1911 lindades de enkla och tydliga skälen till flykt in i märkliga spekulationer om att:

— Delhi är ett namn att trolla med.

Muslimerna skulle bli otroligt lyckliga om Delhi återfick:

— Sin stolta ställning som väldets säte.

36Vad hinduerna beträffar så är ju Delhi det gamla Indraprashta och befinner sig nära Mahabharatans stora slagfält och:

— alltså i hinduernas tankar intimt förknippad med heliga legender.

Men i Swadhin Bharat varnade de bengaliska terroristerna britterna och en inbiten imperialist som Lord Curzon hånade detta brådstörtade och panikslaget hemlighållna beslut att:

— förvisa Indiens regering till Delhis vittrande gravar.

För den som trodde på tecken var flyttningen också olycksbådande. Den 7 december 1911 skulle Georg V hålla sitt högtidliga intåg i Delhi. Från stationen skulle han bege sig till Röda Fortet. Där skulle han ta emot de regerande indiska furstarna. Men veckan innan brann den stora mottagningspaviljongen upp. Från Röda Fortet skulle han göra sitt intåg i Delhi och sedan bege sig till the Ridge som britterna hållit sommaren 1857 och varifrån de erövrade Delhi på hösten. Därifrån skulle han bege sig till den väldiga tältstad som rests därbakom. Men det fanns inga elefanter att tillgå. Han fick rida till häst. Och folket som var uppbådat att hylla honom märkte inte när han passerade. Monumentet över Edvard VII var ofärdigt och kunde inte invigas på riktigt. Georg V fick nöja sig med att sätta in en minnesplakett mellan byggnadsställningarna.

På sin stora kröningsdurbar den 12 december proklamerade konungen-kejsaren att huvudstaden skulle flyttas från Calcutta till Delhi och några timmar därefter strandade P&O-linjens stolta oceanångare Delhi i dimmigt väder utanför Tanger. Ombord befann sig konungens äldre syster med sin make, hertigen av Fife, och sina döttrar prinsessorna Maud och Alexandra.

Den 15 december lade konungen-kejsaren och drottningen-kejsarinnan högtidligen var sin grundsten till den nya huvudstaden. Tyvärr råkade de lägga grundstenarna i tältlägret och det är sankmark under monsunen. Dessa grundstenar fick sedan transporteras tvärs genom hela staden och läggas på fastare mark uppe på Raisina Mound.

Aret därpå skulle vicekonungen, Lord Hardinge, högtidligen flytta till Delhi. Men när han lämnade Government House i Calcutta slog blixten ned i flaggstången och flaggan slets i stycken. När han kom till Delhis järnvägsstation hade femtio elefanter bådats upp och Lord Hardinge tog plats i den silverbeslagna konungsliga howdahn, elefantsadeln. Över vicekonungen hölls härskarsymbolen, statsparasollet. Han satt som på ett högsäte i den båtliknande howdahn. Där han guppade fram på elefantryggen såg han att kejsarkronan längst fram som vilade på en kudde ovanför Indiens stora stjärna åter hade lossnat. Den vickade fram och åter i takt med elefantlunken.

37När processionen passerade genom Chandni Chowk var revolutionärerna från Bengalen redan på plats. På taket till Punjab National Bank väntade Rash Behari Bose med en bomb som tillverkats av Manindra Naik från Chandernagore. Klockan 11.45 hade vicekonungen hunnit fram och Rash Behari Bose kastade bomben. Tjänaren som höll statssymbolen dödades omedelbart. Statsparasollet knäcktes över vicekonungen som fick trumhinnorna

sprängda, sårades och svimmade av blodförlust. Rash Behari Bose undkom och hela det högtidliga spektaklet förvandlades till sorgefest.

Tecknen kunde inte varit tydligare. Inte undra på att Georg V som skulle stå staty i den kejsarstad han låtit proklamera plockades bort och ställdes undan innan han var tjugofem år död.

Men det var inte för symbolikens skull som huvudstaden flyttades. Det fanns vägande inrikespolitiska skäl. Medvetet hade britterna spelat ut hinduer och muslimer mot varandra. På den tid då imperiets storhet var självklar hade också dess talesmän kunnat uttrycka sig så som Lord Elphinstone gjorde mot slutet av sitt liv:

— Divide et impera var det gamla romerska imperiets motto och det bör även vara vårt.

Femtio år senare då Bengalen skulle delas i en muslimsk och en hinduisk del för att de skulle hålla tummen i ögat på varandra varnade Lord Curzon för att diskutera dessa frågor öppet:

— Vad jag med trygghet kan säga inom rådskammarens väggar är inte nödvändigtvis lämpat att skrikas ut från hustaken.

Men inom några år hade försöken att utnyttja och underblåsa motsättningarna lett till en så djupgående politisk kris att britterna tvangs delvis upphäva beslutet om Bengalens delning och därtill flytta huvudstaden från det oroliga Calcutta till det stilla Delhi. Ty i Delhi där den nya tiden blott representerades av en järnvägsstation och ett par ångkvarnar fanns varken bourgeoisie eller proletariat eller bråkigt agiterande intellektuella. Det rådde feodal frid och fattigdom bland Delhis vittrande gravvårdar. I det delade Bengalen hade muslimerna mellan 1905 och 1911 haft ett eget muslimskt Ostbengalen. Nu ansågs det att muslimerna skulle tröstas för att de förlorat en särprovins med att huvudstaden skulle förläggas till det muslimska Indiens klassiska huvudstad.

I Ryssland och runtom i Europa spekulerades kring britternas utrikespolitiska skäl till flyttningen; Italiens krig mot Turkiet och den rysk-brittiska rivaliteten om makten över det sönderfallande turkiska

38väldet skulle nödvändiggöra för britterna att komma närmare Mellersta östern med sin huvudstad.

Men det skälet var knappast hållbart. Nio månader om året befann sig ju den brittiska regeringen i Indien uppe i bergen i Simla norr om Delhi... helt nära Afghanistan, Ryska Turkestan och Mellersta östern. Det var bara på vintern regeringen var i Calcutta.

Egentligen var Delhi ett större Simla med bättre kommunikationer. I Delhi ansåg sig brittiska högre ämbetsmän kunna leva sju månader om året. Indien hade styrts av britterna som ett byråkratiskt självhärskardöme. Situationen hade varit den som Harold Cox beskrev i The Graphic för 13 januari 1912:

Européerna i Calcutta hävdar att det endast är när Indiska Regeringen befinner sig i Calcutta som den på minsta sätt är påverkbar från en självständig allmän opinion. Uppe i Simla lever de högre ämbetsmännen i en förtunnad byråkratisk atmosfär, de betraktar sig som smågudar vilkas varje ord är lag. Efter nio månader av detta självförhärligande kommer de ner till Calcutta där de träffar på en bildad och framgångsrik europeisk befolkning som inte dyrkar dem; ja, som inte ens vet vilka de är.

Genom att flytta från Calcutta flydde byråkratin från Bengalens radikala massagitation och frigjorde sig samtidigt från de:

bildade européer som inte behandlade dem som gudastoder utan som helt vanliga människor.

Med sig till Delhi kunde byråkratin i stället ta furstarna och Lagstiftande Rådet. Genom reformerna av 1909 hade Lagstiftande Rådet fått 27 valda ledamöter. Det var inte en majoritet — ty rådet omfattade 60 ledamöter — men en minoritet representativ nog att kunna förväntas bruka sin diskussionsrätt och förslagsrätt på ett för byråkratin mer användbart sätt än den europeiska allmänna opinionen i Calcutta. Denna var visserligen både bildad och välmående men den utövade sin kritiska uppgift på ett spontanistiskt och lynnigt sätt i klubbar och på middagsbjudningar. Den utgjorde därtill — som byråkratin framhöll — blott ett särintresse. De valda ledamöterna i Lagstiftande Rådet däremot kom från hela Indien. De utsågs av provinsråd och korporationer som

handelskammare och jordägarsällskap. De representerade — samman med furstarna — det den offentlighet byråkratin behövde runt sig för meningsfulla beslutsfattandeprocesser. Flyttningen till Delhi var ett byråkratins självförverkligande. Staten skulle apoteosera sig i en ny kejsarstad av röd sandsten. Det brittiska Indiens administrativa stålskelett skulle bli till stadsplan.

39Staden har också blivit därefter. New Delhi är en systematisk stad. Den är en boulevardstad i hexagonmönster. Människan tänker inte hexagonalt. Hon tänker rätvinkligt i rutnät eller i språng som med springardrag. Därför har New Delhi blivit en omöjlig stad att hitta i. Men den ritades som en lättförsvarad stad. Den hängde under Gamla Delhi. Men blott fast i tre gator. Dessa skulle snabbt kunna stängas och hållas med ett par plutoner. Sedan kunde hela staden reglas med en handfull väldisciplinerade trupper som med kulsprutor i hexag-nerna höll boulevarderna fria från mobb. Rensningen kunde därefter genomföras i segment efter segment.

Vid boulevarderna ligger ämbetsverk och ämbetsmannaresidens. I strikt ordning alltefter rangrullan byggdes residens åt de höga ämbetsmännen, åt prinsar och representanter inne i grönskan. Ju högre position på rullan ju närmare centrum och ju större bungalow. Bakom bungalowerna slingrade tjänargränderna. Finheten odlade slum på bakgårdarna.

Men detta den brittiska imperialismens sista och mest genomförda stadsbygge i kolonialismens Indien började spricka upp redan vid de första regnen. New Delhis representativa bungalower var smäck redan från början. De vilade på dålig grund. Väggarna sprack. Taken började läcka redan efter de första monsunerna. Tjänarna fick skickas upp att sökt trampa dem täta. Avloppssystemet var underdimensionerat, feta råttor sprang rakt genom residensens paradrum och efter monsunen svämmade de septiska tankarna över och det stank i prinsgemaken. De imponerande kolonnraderna visade sig vara kulissbygge. Putsen sprack, flagnade och fick grå fläckar av mögel. De väldiga eldstäderna i engelsk stil tronade i marmor och tegel mot salongernas fond. Men när kylan kom och tjänarna skulle till att elda brann härligheten upp ty det hela var bara marmorerat trävirke. Det byråkratiska skelett som tog sinnlig form i denna nya huvudstad var redan murket.

Men mitt i denna stad skulle vicekonungens palats trona på Raisina Mound. Ett väldigt perspektiv skulle skapas där den gigantiska paradgatan skulle forma en huvudstråle upp mot ett palats som skulle överträffa Versailles och Schönbrunn. Lutyens ritade det och bygget pågick i decennier. Det var moguldekorerad klassicism för 1 000000 pund. Det var en summa så stor att kavalleristen Gulab Singh för den fått köpa hela Kashmir av britterna och göra sig till maharadja och grunda ett härskande hus ett halvsekel tidigare.

Men långt innan palatset var färdigbyggt hade byråkratin åt sig låtit Herbert Baker rita kanslier, sekretariatsbyggnaderna. Dessa väldiga huskroppar placerades framför palatset. Byråkratin bestämde

40också att sluttningen upp mot palatset skulle göras brant. Och nu när vi rör oss paradgatan fram och följer perspektivets huvudstråk sjunker palatset framför oss och kanslierna reser sig mäktigt över oss till dess endast palatsdomens hjässa skymtar mellan de två tunga, röda husmassor i vilka den verkställande makten formulerar sig i skrivelser, anteckningar och memoranda.

Som en eftertanke, lite vid sidan om, utanför de stora perspektiven, norr om norra kansliet och under sikhernas tempel och den anglikanska katedralen ligger parlamentet. Det var ju inte planerat från början. Man kan säga att det hänger som en stor karbunkel på de maktmurar som reser sig runt huvudstrålen mitt i bilden. Sådant är det nionde Delhi, det som britterna byggde åt sig och som de övergav sexton år efter det att det formellt invigts år 1931.

Men det nionde Delhi britterna lämnade efter sig 1947 hade trots allt blott en halv miljon invånare. Mer omfångsrik var inte deras administration, dess tross, offentlighet och demokratiska apparat. Det är nu Delhi sväller och förökar sig. Och denna den nya medelklassens Delhi är en stad präglad av märkvärdig ångest. Så var det inte för ett tjugotal år sedan. Det har blivit farligt på gatorna, säger man.

— Det är inte som förr.

— Tänk på att du kan bli mördad.

— Nu rånas också utlänningar.

Ute vid Palams flygfält antecknar polisen passagerarnas namn och destination och taxibilarnas nummer.

— Det är en säkerhetsåtgärd.

— Varför det?

— Så att ingenting händer er på vägen.

Ute i de nya bostadsområdena sägs stadsdacoiter härja. De kommer i stulna bilar. De plundrar. De tömmer hela hus mitt på dagen. De överfaller kvinnor. De sliter av dem deras smycken. Offren bör vara tacksamma att de lämnas med livet i behåll. Folk gömmer sig inne i sina hus och hoppas att dacoiterna inte är ute efter dem.

— De tog en liten pojke för att han hade en guldring på fingret. Men de kunde inte få av ringen så de högg av honom handen och körde iväg med den för att ta rätt på ringen senare.

— Var hände det?

— I Defence Colony häromdagen. Uppe i B-block. Pojken fick kallbrand i stumpen och man måste amputera hela armen. Kanske överlever han inte.

Det drar mot kväll och nu fylls gatorna av cyklister. Det är de lägre tjänstemännen på väg hem till de fattigas förstäder. Allt är som förr och dock är stämningen en annan. Det är ett nytt herrskap i Delhi nu.

41 VI

SANJAY REGERAR

Jami Masjid i gamla Delhi stod förut i ett gytter av slum. Denna stora moské som uppfördes åt mogulkejsåren Shah Jehan mellan 1644 och 1658 reste sig ur smuts och elände. Det var till dessa trängselfyllda basarer vi brukade gå för att köpa fårkött. Men också för att hitta reservdelar åt bilen eller — längre ner — gå i de hinduiska skrotaffärerna för att se om där fanns några intressanta mässingsfiguriner bland det som skulle gå till nedsmältning.

Det var delningen som skapat denna verkliga slum. När britterna äntligen lämnade Indien för att väldet inte längre lönade sig hade de härskat genom att söndra till dess att deras avtåg blev en blodsorgie där fattiga muslimer och fattiga hinduer förgjorde varandra och väldiga flyktingströmmar vällde fram över underkontinenten.

— Hinduer, sade Akbar, jag vet vad hinduer är. De fick tag i moster och de hackade henne i stycken. När vi skulle begrava henne fick vi plocka ihop liket av sexton bitar. Och ändå fattades något.

Samtidigt som några hundratusen hinduer och sikher flydde in mot Delhi jagades muslimer på Delhis gator. I början av september 1947 när indiska regeringen satte in gurkha-trupper för att evakuera muslimer ur Delhi och sända dem västerut till Pakistan kunde de indiska ämbetsmän som övervakade operationerna notera att det i gränderna låg lik av män, kvinnor och barn. Många av de muslimer som valde att stanna i Delhi sökte skydd under den stora moskén. Slummen var tillflykt.

Britterna hade söndrat för att härska. Planmässigt och i stor skala hade de systematiserat söndrandet 1905 med delningen av Bengalen och 1909 med röstlängder separerade enligt religion. På så sätt lyckades britterna snabbt skapa etablerade politiska strukturer delade efter religion. Denna politik förde så småningom fram till blodbad som ägde rum 1947 och 1948. Hur många som mördades är svårt att säga. Kanske bara en halv miljon. Kanske tre gånger så många; en halv

42miljon muslimer och en halv miljon hinduer och en halv miljon sikher. Mördandet var i varje fall välorganiserat. Sikh-patruller, jathas, rensade by efter by i Punjab. Det överlevde inte ens spädbarn och åldringar i de byarna. Den 22 september 1947 stoppade dessa jathas ett tåg fyllt med flyktingar från Delhi. Det var strax utanför Amritsar. Under tre timmar höggs flyktingar med svärd, stacks med spjut och sköts med eldvapen under

det att den indiska bevakningsstyrkan med intresse tittade på. Två dagar därefter stoppade tusentals muslimer ett flyktingtåg som forslade hinduer österut. Det var fyrtio kilometer väster om Lahore. 340 hinduer dödades. 250 sårades. Men den pakistanska bevakningsstyrkan försvarade flyktingarna. 78 angripare sköts ned och efter fyrtio minuter kunde tåget fortsätta mot Delhi. Dock den 12 januari 1948 när ett tågsätt med 2 400 hinduer och sikher från Bannu uppe i nordvästra gränsområdet skulle föras till Indien blev 1 650 av dem ihjälslagna och de flesta bland de överlevande var sårade. Listan kan göras mycket lång. Britterna lämnade mitt i en blodsorgie som effektivt förhindrade en social omvandling. Folk slog ihjäl varandra till Guds ära och 14000000 människor flydde längs vägarna och snart flydde ytterligare 3 000 000. Därför stod Jami Masjid i Delhi med fundamentet i slum och därför var Gamla Delhi som ett råttbo. 600000 människor bodde i en stad byggd för 60000.

Ty egentligen var detta Gamla Delhi det mogulska Shahjehanabad. Åt sig lät kejsaren uppföra Röda Fortet. En tung kejsarstad i röd sandsten vars inre är som skira persiska drömmar i marmor. År 1648 tog han sitt röda fort i besittning. Då beordrade han uppförandet av en stad åt befolkningen. För nionde gången hade då Delhi börjat byggas på nytt. Den första stadsmuren uppfördes på blott fyra månader år 1650. Den var av lera och tålde inte monsunen trots att den kostat kejsaren 150000 rupier. Då beordrade kejsaren en ny stadsmur att byggas av sten och kalkbruk. Det tog sju år att bygga muren och när den stod färdig år 1658 hade den kostat 400000 rupier. Muren var 4 alnar bred och 9 alnar hög, dess omkrets var 6644 alnar och den bevakades från 27 bastioner. Fjorton portar hade staden och de fjorton portarna var alla lika höga och mäktiga och var port bar sitt namn. Där fanns Kashmirporten och Kabulporten och Ajmerporten och Turkmenporten och många fler.

För eget bruk och åt invånarna i denna stad beordrade Shah Jehan uppförandet av en moské mäktig som kejsar Akbars i Fathepur Sikri. Den byggdes av röd sandsten, vit marmor och svart skiffer. 5000 murare, stenhuggare och arbetare byggde här var dag under sex år till dess moskén stod färdig. Arbetet hade då kostat kejsaren 1000000 rupier.

43Det var en praktbyggnad för den stad om vilken det sades: Kase rä zindgäni shäd bäshad Ki dar Shae-e-Jehan äbäd bäshad Den man som har turen att få sin hemvist i staden Shahjehanabad lever ett lyckligt liv.

Men den franske läkaren och filosofen Franfois Bernier delade inte denna uppfattning. Mitt under monsunhettan den 1 juli år 1663 sitter han i Shahjehanabad och skriver om denna stad till filosofen Fran^ois de la Mothe le Vayer i Paris:

— Av vad jag sagt kan Ni förresten se huruvida den som vill leva ett gott liv bör lämna Paris för att bege sig till Delhi. Visserligen har de höga herrarna allt de önskar sig men det beror på deras många tjänare, på att de har sina långa piskor och på att de besitter en myckenhet av pengar. Det är därför jag en gång påpekat att i Delhi finns ingenting mitt emellan. Antingen är man hög herre eller också lever man eländigt.

Delhi var en härskarstad.

Om moskén skriver Bernier i samma brev:

— Den sårar inte ögat. Allt är väl uttänkt, omsorgsfullt utfört och rätt avvägt i proportionerna. Jag är övertygad om att därest i Paris en kyrka uppfördes enligt mönster av detta tempel så skulle denna byggnad beundras. Om inte för annat så för dess ovanliga arkitektur och säregna utseende.

Ar 1857 när britterna slog ned det stora upproret diskuterade de också huruvida inte den stora moskén borde sprängas. Muslimerna förorsakade ju så stora besvär. William Howard Russell, korrespondent i Indien för The Times antecknade den 8 juni 1857:

Om det vore möjligt att förinta Mohammeds tradition och tempel med en enda kraftåtgärd då skulle detta sannerligen vara tjänligt för den kristna tron och det brittiska herraväldet. Men en sådan åtgärd ligger inte i mänsklig makt; och varje försök att genomföra den skulle bara bidra till de svårigheter vilka alltid belamrar vägen för vår tro och vårt väldes framsteg.

För övrigt var han glad över att moskén inte hade sprängts ty han hade sinne för arkitektur och moskén var ju:

— ett av de ståtligaste tempel som skapats av människohand. Det finns där en kysk rikhet, en proportionernas elegans och en

44storslagen helhet i varje detalj som står i pinsam kontrast till våra kristna kyrkors futtiga och småaktiga arkitektur.

Men för att inte muslimerna skulle tro sig vara något kvarterade britterna sina trupper i moskén och åt fläskkotletter vid dess mihrab. Det tog fem år innan muslimerna släpptes in i sin stora helgedom igen.

Dit strömmade flyende muslimer det blodiga året 1947 och bildade en slum i monumentets skydd. Men liksom hela Delhi det året ändrade religiös profil och från att ha varit en stad med 45 procent muslimer blev en stad med 10 procent muslimer blev också denna slum en slum även för hinduer och sikher. Utanför moskén låg skrotaflarerna. Gamla Delhi hade blivit en enda väldig slum. Halva befolkningen saknade avlopp. Det stank. Turisterna höll näsduken för näsan när de skulle beskåda monumenten. Det var dålig reklam för Indien.

Premiärminister Nehru gjorde upprepade besök i slumområdena. Han fotograferades när han vandrade genom eländet och folket samlades runt honom och bekransade honom och han sade:

— Under de senaste åren har jag varit djupt intresserad för slummen i Delhi. Var gång jag besökt slummen har jag återvänt därifrån med en viss känsla av förlamning och en trängande längtan att se något utfört för att avlägsna dessa slumområden. Handling har påbörjats men framstegen går sakta på grund av oräkneliga svårigheter.

Dock nu är slummen runt Jami Masjid rensad. Turisterna kan fotografera monumentet på håll.

Där flyktingströmmen nyss belamrade vyerna är nu gräsbevuxet parkland. Också Delhi har förskönats. Det Jawaharlal Nehru inte förmådde genomföra på tjugo år på grund av de oräkneliga svårigheterna det genomförde hans dotterson Sanjay Gandhi under Indira Gandhis undantagstillstånd 1975 till 1977 på några månader.

Siffrorna talar för sig själva. Under de 30 månader som föregick undantagstillståndet av 25 juni 1975 rev myndigheterna i Delhi 1 800 byggnader. Under 21 månaders undantagstillstånd från 25 juni 1975 till 23 mars 1977 rev myndigheterna i Delhi 150105 byggnader. Rivningskvoten ökade från 2 hus dagligen till 240 hus dagligen. Antalet boende per byggnad i Delhis slumområden varierar något men genomsnittet är 4,8 personer per byggnad. Under åren just före undantagstillståndet hade rivningsbrigaderna tvångsflyttat 9 till 10 personer dagligen. Detta ökade till i genomsnitt mer än 1 150 tvångsflyttningar dagligen.

Den befolkning vars bortflyttande förskönat staden var arbetande. Det är ju så att familjer utan inkomster försvinner. 30 procent av

45slumbefolkningen var förvärvsarbetande. Därav var 13 procent grovarbetare, 18 procent småhandlare och nasare, 38 procent yrkesarbetare och hantverkare, tjänstemän 11 procent, tjänare av olika slag utgjorde 9 procent, transportarbetare 8 procent och övriga 3 procent. Slumbefolkningens genomsnittsinkomst var dock lägre än det allmänna genomsnittet liksom andelen icke läskunniga var högre än för Delhis befolkning som helhet. Skälet till att de bodde i slummen var dels att boendekostnaden var låg och dels att slumbostäderna låg nära arbetsplatserna.

De svårigheter att avlägsna dessa slumområden som Jawaharlal Nehru talar om var i hans egna ord:

"... bristen på bostäder ... Vi måste kunna tillhandahålla bostäder åt dem-innan vi kan be dem flytta ut ... att flytta dem långt ut innebär att slita upp dem med rötterna från deras arbeten ... de nya bostäderna kommer troligtvis att kosta dem mer även om vi ger bidrag till hyran."

I princip fick folk inte tvångsförflyttas från slummen utan att myndigheterna samtidigt kunde anvisa dem bostad. Slumsaneringsprojekt i Delhi måste också först godkännas av premiärministern. Naturligtvis var verkligheten inte fullt så vacker. Men det var i genomsnitt inte mer än några familjer om dagen som kastades ut från sina hem.

Formellt skulle rivningarna kungöras i förväg. Laga ordning skulle följas när det gällde exproprieringsförfaranden. Stadfasta planer kunde ändras blott på fastställt sätt. Domstolar kunde ingripa.

Formellt var det så. Verkligheten var annorlunda. Men Indira Gandhis undantagstillstånd gjorde rent hus med formaliteterna. Rivningarna i Delhi blev till ett massfenomen utan att någon senare kunnat visa beslutsfattandets formella väg.

I början av undantagstillståndet var Kotha Raghuramiah ansvarig minister för byggnadsfrågor. Han fortsatte senare som inflytelserik regeringsmedlem under hela undantagstillståndet. Han vittnade inför undersökningskommissionen efter undantagstillståndet att han inte varit med om att fatta något beslut om rivningarna i Delhi. Han hävdade också att han inte känt till att det revs så mycket. Beslutsfattandet skedde helt informellt. Det kom order från premiärministerns hushåll.

Det var Sanjay Gandhi som ledde operationerna mot slummen. Då hade han ingen ansvarig befattning. Men han var sin mors son och modern var premiärminister och Sanjay blev en mäktig yngling. Han intresserade sig för familjeplanering och stadsförsköning bland annat. Han sökte skapa sig en egen profil som ungdomspolitiker. Ämbetsmän

46och politiker gjorde uppvaktningar och han gav order. Till myndigheterna i Lucknow (med kopia till regeringschefen i Uttar Pradesh) gick telex om hans önskan att:

"... rensningen av staden från strövande boskap, svartbyggen och tiggare slutföres inom sex månader så att staden under det kalla vädret, som är turistsäsong, ger ett renligare intryck. Han önskar handling enligt samma riktlinjer för Varanasi."

Vad Delhi anbelangar hade Sanjay Gandhi tagit över kommunens styrelse. Han bodde hemma hos sin mor och dit hade de höga ämbetsmännen att gå för att få sina order. Sanjay beslöt försköna Delhi.

Rensningarna var också politiskt lämpliga. I dessa slumområden hade Indira Gandhi och hennes Congress inte många vänner. I slummen fanns hela nästen av motstånd mot henne. Ofta var det religiöst färgat. Jan Sangh och RSS var starka i slummen. För att rivningarna dock inte skulle kunna ses som ett stöd åt muslimerna gick rivningsbrigaderna också till angrepp mot muslimska områden. Jami Masjid frilades och gjordes tilltalande för turister. Dessutom tänkte man ju inte tillåta att där bildades ett andra Pakistan. Rivningarna gick snabbt. Område efter område spärrades av med poliskedjor och husen revs innan befolkningen hann klaga. Den som tilläventyrs hann klaga hotades med fängelse, misa var i kraft. Och misa — lagen om den inre säkerheten — gav myndigheterna rätt att fängsla.

Medelklassen i Delhi utsattes under rivningarna för stora svårigheter. De fann det upprörande att deras tjänare, deras tvättare, deras nattvakter på detta sätt deporterats från staden. Klagobrev nådde premiärminister Indira Gandhi från olika kända personligheter; brev som talade om folkets lidande. Hon besvarade dem genom att avsätta eller låta varna de klagande. Uppvaktningar till hennes bostad fick träffa hennes son Sanjay som bryskt bad dem för sitt eget bästa undvika att stå i vägen för framåtskridandet. Själv inspekterade Sanjay Gandhi operationerna kring Jami Masjid. Insvept i sin sjal skådade han ut över planen.

— När han stod där försökte han ge läpparna morfaderns spotska krökning, sade Saxena. Han var som en imperator och visade profilen. Han uppträdde som liten stövel. Han hade ju Indiens Augustus till morfar och hans mor var landets härskarinna.

Vi satt i Saxenas arbetsrum. Det var råkall vinterkväll men härinne glödde elkaminen röd i vad som föreställde öppen spis. Kashmirmatta på stengolvet och väggarna klädda med bokhyllor. Högst upp under taket bundna årgångar Modern Review. Sedan svarta band juridisk litteratur. Därefter officiella tryck i pappersomslag. Titlarna hade

47skrivits med bläck på ryggarna. De nedersta hyllorna fyllda med akter i packar. På skrivbordet stod fortfarande Nehrus porträtt i silverram. I fönstret satt den stora luftkonditioneringsapparaten. Den vilade nu helt tyst. Vi satt i djupa club-fotöljer kring ett bord med glasskiva. Vi drack whisky. Importerad whisky. Old Smuggler.

— Jag är lika god patriot som någon annan, sade Saxena, men någonstans skall man dra gränsen. Jag drar den vid

Black Knight.

Bearern kom in med varma cashewnötter i en skål. Bearern hade blivit gammal. Han var kristen och bar turban och vita bomullshandskar. Men han var inte barfota. Han hade vita tennisskor med gummisula.

Förr hade Saxena brukat tala om Nehru med en beundran som gränsade till vördnad. Han hade mött honom första gången strax före kriget.

— Gandhi var nationens fader. För hans skull hade vi väl varit beredda att gå i hemvävt bara det kunde hjälpa. Men Nehru var någonting annat. Jag hade just kommit hem till Indien då. Du vet ju vad jag än hade tyckt om Congress och dess politik så måste jag ju erkänna att det hade varit rätt att acceptera att bilda provinsregeringar. Indier hade visat att de kunde regera och Congress genomförde grundläggande reformer för lag och ordning i god mening. Det var ju dessa Congressregeringar som genomdrev yttrandefrihet och pressfrihet. Vad jag än hade sagt om Gandhi som student så måste jag inse att jag haft fel. Då träffade jag Nehru. När han kom in i rummet tänkte jag att jag aldrig sett en så vacker människa. Han var som en ung Krishna. Jag blev på en gång drabbad, som en flicka som slås av förälskelse. Sedan har jag följt honom. Om inte han varit hade jag nog följt Subhash Chandra Bose. Men Nehru visade hur man kunde bekämpa britterna och till och med gå i fängelse för det som vi fick göra 1942 utan att tjäna Hitler eller Hirohito. Gandhi handlade enligt sin instinkt och den ledde ofta rätt även om han uppträdde på ett sätt som ingen av oss förstod. Men om han och inte Nehru fått prägla Congress 1942 och därefter, då hade det stått japanska militärpoliser här på gatorna nu. Nehru var den ende som var stark nog och smidig nog att kunna stå Gandhi emot och lyckas med det.

Nu, tjugo år senare, stod Nehru visserligen kvar i sin silverram på skrivbordet men Saxena nämnde honom knappt. Han talade i stället om vad han kallade den nya dynastien. Det skulle bli val men Saxena trodde inte mycket på möjligheterna att hindra dynastien:

— Indira är inte begåvad. Men hon är slug och långsint. Hon har sitt namn och hon har obegränsade ekonomiska resurser. Var hon nu får de pengarna. Det är mycket utländska intressen i Indien som

48bekant. Och hur ser hennes motståndare ut? Politiska byrackor som slåss om avskrädet! Dynastien tar över. Motilal födde Jawaharlal och Jawaharlal födde Indira och Indira födde Sanjay och Indien fick den härskare som landet var värt.

— Se vad som hände vid Turkmenporten! I fyrtio år hade man diskuterat hur där skulle förskönas. Plan lades till plan. Slummen växte. Men till slut började man sakta riva slummen och flytta folk därifrån. Det var i februari 1974. Så kom undantagstillståndet och Sanjay fick ögonen på Turkmenporten. I mitten av april spärrade polisen av kvarteren. Steriliseringsbussarna körde fram. Paniken sped sig. Med bulldozers vräktes husen bort och folk samlades upp och kördes ut ur staden på andra sidan Jumna. Sanjay Gandhi ledde operationen från sin mors residens.

— Den 19 april började folk protestera. Rivningsbrigadernas framfart och steriliseringsplutonerna satte skräck i folket. Först var det kvinnor och barn som började kasta sten. De besköts med tårgas och polisen fick order att gå lös med batonger. När männen försökte försvara sina kvinnor, barn och hem fick polisen order att skjuta skarpt. Hur många som sköts ned är svårt att säga. Det har getts olika siffror. Polisen uppgav offrens antal till sex men troligare är att åtminstone ett femtiotal sluminnevånare stupade och ett hundratal sårades innan deras motstånd kunde brytas och myndigheterna kunde samla ihop dem och forsla ut dem. På kvällen när utegångsförbudet införts monterade myndigheterna upp strålkastare och kallade in ytterligare sex bulldozers. Så höll det på i en vecka. Sanjay var själv där på kvällen den 20 april för att inspektera.

— Sanjay Gandhi uppträder som mogulfurste. Ar 1658 när Shah Jehan avsatts av sin son Aurangzeb var Delhiborna sturska mot den nye herren. När Aurangzeb lät förevisa sin besegrade äldre bror Dara i Delhi innan han högg huvudet av honom blev det upplopp. Men då lät Aurangzeb avrätta uppviglarna och sedan blev det åter tyst i Delhi. Sanjay tror han är mannen att försköna staden som Shah Jehan och kväsa packet som Aurangzeb. Ibland tror jag han kommer att lyckas. Han är obildad och grov och långsint som sin mor och helt känslokall.

Han kommer att hjälpa henne att bli omvald och därefter har vi bara att vänta på den nya författningen: Indien skall styras av Indira Gandhi till hennes frånfälle eller avsättning då Sanjay Gandhi tar över styrelsen under alla sin levnads dagar.

— Men han är ingen mogulfurste. Eller rättare sagt han är inte som någon av de större mogulfurstarna. Han saknar såväl deras begåvning som deras bildning. Han är ingen Babur eller Akbar eller Jahangir eller Shah Jehan eller Aurangzeb. Om han är något så är han som en

49av de sena furstarna; en Jahandar Shah. Hans regering blir inledningen till Indiens undergång.

— Vi håller på att sjunka ner i ett nytt mogulvälde. Vad var det britterna lämnade efter sig? Fri press, modern bildning, effektiv och relativt hederlig administration. Säga vad man vill — detta var det europeiska arv vi tog över. Om man bara läste den bengaliska renässansens män och om man bara såg till de yttre tecknen skulle man kunna tro att detta har blivit bestående. Men det har det inte. Undantagstillståndet visade vad som var det normala Indien. Normal är också hela den allmänna inställsamheten. Hela det officiella Indien började smickra Sanjay de åren. Det behövdes inte ens en befallning. Han behandlades som efterträdaren. Radion och televisionen fylldes med berättelser om den unge ledarens framträdanden och om de hundratusenden som hyllade honom. Det räckte med att han yttrade en önskan så sprang de höga ämbetsmännen benen av sig för att tillfredsställa honom. Varken lagar eller förordningar gällde. Det, det är det indiska. Det mogulska som präglar oss.

Bearern kom in med en bricka fylld med fat. På faten låg små varma tilltugg. Några brännande starka, andra milda. Saxena hällde upp mer Old Smuggler och fortsatte:

— Elphinstone skrev någonstans om Shah Jehans tid att den hade varit den bästa under mogulernas tid och att folk då hade haft det lugnt och tryggt och bra. Han menade att många läsare kanske hade svårt att tro det när de tänkte på Indiens elände men så hade det varit. Dock fick man inte — menade Elphinstone — tro att det mogulska Indien under Shah Jehan hade varit som det moderna Europa. Elphinstone menade med det moderna Europa sitt Europa, sjuttonhundratalets och det begynnande adertonhundratalets Europa. Snarare, menade Elphinstone, så hade Shah Jehans tid varit en bra tid för befolkningen som tiden under en av de bättre soldatkejsarna varit för Roms folk. Det är i detta ljus man måste se Sanjay. De lyckliga tider vi kan se tillbaka till kommer att bli de lyckliga tiderna under en Se-verus. Sanjays tid blir den sena och förfallande tiden. Av pressfrihet och hederlig administration blir knappt ritualerna kvar.

— Vad jag kommer att göra? Jag kommer att överleva. Jag kommer att tjäna dynastien. Kommer Sanjay till makten då kommer jag att tala om vår unge och lysande ledare. Tro mig, det är säkrast. Talet om medborgarsinne hörde andra tider till. Nu är det inte som på trettiotalet då vi hade folket med oss när vi krävde pressfrihet och yttrandefrihet och lagliga förhållanden och representativ styrelse. Nu är britterna borta och vi har längesedan nått självständighet och våra nya herrar är i färd med att avveckla allt detta vi uppnådde i kamp mot

50STORMOGULISKA VÄLDET vid slutet av 1600-talet

britterna genom att överta den västerländska traditionen alltifrån adertonhundratrettiotalets radikala renässans i Bengalen till den se-kuläre och rationalistiske Nehru. Folk är endera alltför ointresserade eller alltför okunniga eller alltför kvästa för att göra något och vi, vi far se till att vi överlever.

Vi tar taxi till hotellet. Vi kör genom Gamla Delhi, Shahjehanabad. Kejsarens Röda Fort vilar i natten och den Jami Masjid han knappt hann se färdig innan han avsattes avtecknar sig bakom det nya parklandskapet. Men på morgonen när vi kommer åter till Jami Masjid ser vi att planen börjar fyllas med ambulerande försäljare. Slummen kryper tillbaka från de yttersta förorterna.

Vi åt lunch med Narayan på Volga vid Connaught Place den dagen och han sade:

— Det där pratet är inte mycket att bry sig om. Så talar en brun sahib. Romerska kejsare, moguler, bibeln och historiens gång bara för att komma fram till att det inte finns något att göra. Det är inget märkligt alls med

Sanjay. En obildad och bortskämd och okunnig premiärministerson som ville bli rik fort och upptäckte att man kunde handskas lönsamt med moderns makt. Det behöver man varken ta till romerska kejsare eller mogulfurstar för att förklara. Jag har mött sådana i Europa utan att någon för den skull börjat tala om Karl den Store.

Sanjay Gandhi — som alls inte är släkt med Gandhi, nationens fader, för övrigt — föddes i december 1946. Äktenskapet mellan Indira och Feroze Gandhi var misslyckat. Ar 1949 flyttade Indira hem till sin far, premiärministern, och ägnade sig åt att sköta honom och sin egen karriär. I den mån någonting sades om den unge Sanjay mot slutet av femtiotalet så var det att han var en odrägligt ouppfostrad och bortskämd unge. Hade någon då sagt mig att han om några år skulle bli en mäktig man för vilken de högsta ämbetsmän darrade skulle jag menat att det var typiskt Nehruflentligt och anti-indiskt cocktailpar-tysladder.

— Nehru är ju ingen mogulhärskare.

Sanjay sattes i dyra privatskolor. Men han var trög och flack. Möjligtvis kunde han sägas vara intresserad av bilar. Till slut skickades han till Rolls Royce i England. De hade stora aflarer på Indien. Han skulle gå igenom deras fyraåriga lärlingsutbildning. En dag i veckan skulle han besöka det lokala tekniska gymnasiet. Det första året tycktes det gå bra. Sedan flyttade han från studenthemmet och hyrde ett hus i Crewe samman med två jämnåriga. Då var han

52aderton år. Därefter gick det allt sämre. Till slut tvangs en företrädare för Rolls Royce be om ett sammanträffande med Indiens High Com-missioner i London för att be Indien ta hem Sanjay både för hans eget och företagets bästa. Han var då inte tjugoett år gammal och hade inte fullgjort lärlingstiden. Det var i september 1967.

I Indien höll då de långdragna diskussionerna om en indisk folkbil fortfarande på. Det beräknades att den nya medelklassen skulle behöva hundratusentals fler personbilar. Striden stod mellan en indisk Renault eller en indisk Mazda eller en indisk Fiat. Problemet var att detta projekt icke skulle fa medföra någon import av kapitalvaror, delar eller råmaterial.

Sanjay som gick sysslolös började då i ett bakgårdsskjul bygga en egen bil. Han hölls nere bland reparationsverkstäderna i norra Delhi. Det började skickas papper mellan olika myndigheter om Sanjays mini-bil. Det skulle bli en tvådörrars mini-bil med tvåcylindrig, luft-kyld svansmotor. Utförsäljningspriset skulle bli 6000 och Sanjay tänkte sig producera 50000 bilar om året. Det började komma entusiastiska rapporter i tidningarna. Sanjay var som den unge Ford eller den unge Edison.

Så föddes Maruti. Och under det olika tjänstemän med stigande oro skickade papper till varandra för att fa fram ett godkännande av Sanjays bilföretag uttalade sig Indira Gandhi om sin son och framhöll honom som ett föredöme för Indiens ungdom. Hindustan Times återgav 24 september 1968 hennes tal i Ahmedabad dagen innan. Hon hade hyllat sin sons företagaranda och referatet fortsatte:

"Hon hade uppmanat alla unga män att visa företagsamhet redan innan hennes son började konstruera en bil. Hennes son var en känslig ung man men han hade använt sina pengar och sin energi till att skapa en bil. Han hade inte skapat en lyxbil men den var rätt bekväm och passade Indiens förhållanden. Den skulle bli lämplig för medelklassen, tillade hon."

Steg för steg fördes så den unge Sanjays bilprojekt fram genom den indiska byråkratins väldiga labyrinter. Maruti skulle bli en stor indisk bilindustri. Den enda haken var att det tyvärr ännu inte egentligen fanns någon bil.

Efter långa förhalningsmanövrer lyckades så Sanjay med hjälp av tillkallad teknisk hjälp framställa en ptototyp som kunde sändas till besiktning. Men prototypen stämde inte med beskrivningen. Motorn var importerad. Hela bilen var till stora delar hopplockad av importerade delar. Under provkörningarna uppstod nya fel. De reparerades och glömdes bort. Den 24 juni 1974 brast styrstaget och bilen hamna-

53de i diket. Så småningom avbröts besiktningen innan proven slutförts. Den 25 juli 1974 erhöll så Sanjay

Gandhi sin licens.

Hittills verkar historien oskyldig. En bortskämd och förvirrad yngling som plockar med bildelar och drömmer om att bli en ny Ford drabbas av oturen att till mor ha landets mäktiga premiärminister och dagdrömmarna blir till en byråkratisk karusell och en fabrik på riktigt. Men så oskyldig och litterär är berättelsen inte.

Sanjay blev mycket rik på Maruti. Också hans närmaste blev mycket rika. Hans bilintresse svalnade när han skaffat sig ett bolag att spekulera med. Hans metoder när det gällde att skaffa kapital var de enklast möjliga. Kolhandlaren Onkar Narh Gotewala kallades till exempel upp till Sanjay Gandhi i december 1975. Sanjay meddelade honom att han hade att välja mellan att investera 100000 rupier i Maruti Limited eller arresteras under misa, lagen om den inre säkerheten. Kolhandlaren hade ont om kontanter och bad om nådatid och förståelse från myndigheterna i sina kolaffarer så han bleve i stånd att fa fram pengar. Sanjay gick med på detta. Kolhandlaren köpte aktier i Sanjays Maruti Limited för 50 000 rupier. Därefter fick han en tilldelning på 20 000 ton kol och Sanjay fordrade av honom att han skulle köpa fler aktier.

I Delhi hade myndigheterna gett flyktingar tillstånd att öppna aflarer vid Janpath, den stora huvudgatan. Dessa blomstrade. Då förelades affärsmännen plötsligt rivningsbeslut. Men om de tecknade aktier i Maruti Limited skulle deras affärer inte rivas. De tecknade sig för aktier och undgick ruin.

Vissa affärsmän tecknade sig för stora summor mot att de inte skulle fängslas eller för att komma ut ur fängelse. Intressantare ändå är dock att flera personer som stod antecknade som aktieägare inte kände till sitt aktieinnehav och att många namn var fiktiva och bosatta i hus som inte existerade eller vid vägar som inte fanns. Varifrån kapitalet hade kommit var okänt.

Sanjay Gandhi utsåg återförsäljare för den bil som inte fanns. Dessa fick ställa stor säkerhet. Rattan Lal i Chandigarh betalade in 250 000 som säkerhet. Han fick dock inga bilar. Men vågade inte kräva pengarna åter. Det var känt att återförsäljare som krävt pengarna åter fängslades.

S. C. Aggarwal betalade in 600 000 rupier som återförsäljare i Hissar och Gauhati. När han ville säga upp avtalet hotade Sanjay Gandhi honom med fängelse och S. C. Aggarwal fick sjunka till marken, gripa Sanjay Gandhi om fötterna och be om tillgift. Ungefär 100000 av S. C. Aggarwals 600000 omvandlades till aktier och resten återbetalades icke.

54Och Prakash Gupta som bad att fa tillbaka sina pengar fängslades under misa. Och så vidare och så vidare. Sanjay Gandhi var ingen oskyldig ung motorentusiast som råkat ta för sig mer än han mäktade slutföra. Hela historien kring Maruti Limited är en låg svindelhistoria där politisk makt utnyttjats för att skapa en förmögenhet.

— Sanjay Gandhi är inte obegåvad, sade Narayan. De andra politiska familjerna är lika korrupta. Men han är grövre i metoderna. Sanjay har heller ingen barlast av politiska eller religiösa eller sociala tankar. Politik intresserar honom inte i annan mening än att han tycker om att handskas med makt och göra makten lönsam.

— Möjligtvis kan man säga att han tycker att de fattiga är alldeles för många och alltför störande. Han skulle vilja ha ett samhälle där de fattiga syntes lika litet som i Europa. Därför vill han ta bort dem ur städerna och familjeplanera bort dem. De fattiga är störande och tärande.

— Läs Marx! Liknande samhällen ger liknande sociala fenomen. I detta svällande Delhi dit alla Indiens politiska entreprenörer och politiska jobbare söker sig växer sig Sanjay Gandhi stark. Runt sig organiserar han sin trogna Youth Congress, sin 10 december-förening. I den indiska bourgeoisiens svaghet far dess lumpen-element sin möjlighet. De är honom så trogna sådana element kan ty han är deras räddning. Det gemensamma för dem alla är att de — liksom Sanjay själv — känner ett oemotståndligt behov av att öva välgörenhet mot sig själva på den arbetande nationens bekostnad. Glöm Rom! Glöm mogulerna! Tänk på Louis Bonaparte!

55 VII

MAKTEN OCH HÄRLIGHETEN

Den 24 maj år 1971 hade Indira Gandhi, Indiens premiärminister, 150 rupier på sitt konto i State Bank of India vid Parliament Street i New Delhi. Huvudkassören på banken hette Ved Prakash Malhotra. Han hade varit huvudkassör i elva år och börjat som kassör i bankens tjänst år 1945 när den ännu hette Imperial Bank ofindia.

Klockan 11.30 erhöll han ett telefonsamtal. När han avslutade samtalet reste han sig från sin plats och begav sig till bankens kassavalv. Det öppnades för honom och han tog 6000000 rupier i hundra-rupiesedlar. Dessa lades i en zinkskodd låda. Han bad om en bil från banken men sade att han kunde köra själv. Lådan med de 6 000000 rupierna placerades i bakluckan. Den gick inte att låsa. Sedan körde han bort med pengarna.

Mellan klockan 12.00 och 14.00 letade Ved Prakash Malhotra efter premiärminister Indira Gandhi. Först vid premiärministerns residens och sedan vid parlamentet. Han ville ha ett kvitto. Pengarna hade han lämnat till en okänd.

Tre dagar därefter, klockan 16.00 den 27 maj år 1971, var före detta kaptenen i armén Rustam Sohrab Nagarwala gripen, häktad, rannsakad och dömd i det i särklass snabbaste juridiska förfarande som ägt rum i Indien. Kapten Nagarwala överklagade och ny rättegång skulle hållas inför en annan domare. Men innan denna nya rättegång kommit över det första och formella stadiet avled den polisofFicer som skött undersökningen av fallet i en något märkvärdig olycka den 20 november 1971. Kapten Nagarwala som förklarat att han var beredd att ge alla upplysningar och berätta allt han visste avled som fånge den 2 mars 1972 av hjärtfel utan att ha hörts.

Det brott för vilket han dömts var att han den 24 maj år 1971 skulle ha telefonerat till huvudkassör Malhotra och härmat telefonistens röst och sagt att premiärminister Indira Gandhis sekreterare Haskar önskade tala med huvudkassör Malhotra. Därefter skall han ha härmat

56Haskars röst och meddelat att premiärministern omedelbart behövde 6000000 rupier för hemliga ändamål. Dessa skulle lämnas till ett bud som skulle vänta ute på gatan. Sedan skulle han ha härmat premiärminister Indira Gandhis röst och bekräftat denna begäran.

Men kapten Nagarwala hade svårt talfel efter en bilolycka.

Han skulle också ha tagit emot lådan med pengar från huvudkassör Malhotra. Därefter skulle han ha tagit en taxi och visat taxichauffören alla pengarna och berättat sitt namn och sin adress för taxichauffören.

Allt detta ägde rum innan premiärminister Indira Gandhi infört undantagstillstånd. Det fanns fortfarande pressfrihet. Tusentals indiska journalister och författare har gjort sitt yttersta för att ta reda på fakta i detta fall. Efter det att Indira Gandhi fallit tillsatte regeringen en undersökningskommission under ledning av den pensionerade domaren vid Högsta Domstolen, Jaganmohan Reddy. Denna kommission sökte höra alla tänkbara vittnen och ta fram alla åtkomliga dokument. Dock är historien lika dunkel i dag som år 1971.

Malhotra tog ut 6000000 ur banken. Men vilka pengar det rörde sig om går inte att säga. Handlingar och böcker har ändrats. Pengar har återlämnats till banken. Om det var samma pengar går inte att säga. De inblandade har berättat olika historier vid olika tillfällen. Protokoll har försvunnit. Andra protokoll tycks ha bytts ut.

Hela skeendet är omöjligt. Ingen kassör i någon bank i något land kan ta ut 6 000000 ur bankens kassa i kassavalvet och sedan bara köra iväg med dem utan att ha ens lämnat kvitto. Dock skedde det. Han var inte ens orolig. Det var som om det gällde en rutin. Men någonting gick fel.

Huvudkassör Malhotra blev aldrig ställd inför rätta. Den historia han berättade är — som undersökningskommissionen påpekade — i och för sig otrolig men även om den skulle godtas till punkt och pricka skulle han ha brutit såväl mot bankens regler som mot den indiska strafflagen. Polisutredningen mot honom lades dock ned.

Det finns i denna historia tusen och åter tusen märkliga detaljer. Den som så önskar kan tillbringa dagar, veckor och månader med att läsa igenom det publicerade materialet och söka pussla fram hållbara och begripliga förklaringar. För närvarande är det dock hälsosammare att genomföra detta utanför Indien. Men i och för sig är denna indiska historia inte märkvärdigare än amerikanska, franska eller svenska historier. När stora intressen står

på spel då avlider vittnen och protokoll försvinner i Stockholm som i Delhi.

Vad som dock skymtar fram bakom de förvirrade berättelserna och de obegripliga skeendena så som de återges i förbättrade protokoll och skiljaktiga redogörelser är de hemliga fonderna. Sanjay Gandhi har

57haft svårt att skilja mellan statens maktmedel och privata affärer och Indira Gandhi har haft svårt att skilja mellan statens egendom och de egna politiska behoven. Det var också for detta hon ställdes inför rätta — vilket kom att utlösa undantagstillståndet. Det är också sådana åtal som lagts ned efter hennes valseger 1980.

Indira Gandhis politiska verksamhet har varit kostbar. Hennes valkampanj vintern 1979—1980 var skandalöst dyrbar. Vem eller vilka som finansierade den är oklart. I varje fall hade hon i den kampanj som Sanjay organiserade tillsynes outtömliga tillgångar att dra på. De kom knappast från Förenta Staterna — även om Förenta Staterna som ambassadör Daniel Patrick Moynihan påpekat tidigare lämnat henne pengar av politiska skäl — man talade i december 1979 i Delhi om pengar från Sovjetunionen, från olika oljeländer och från indisk storfinans. I varje fall var de hemliga fonderna välfyllda. De bör ha varit minst lika välfyllda den 24 maj år 1971 när kapten Nagarwala tog ut 6000000 rupier ur dem. Då hade Indira Gandhi just vunnit en jordskredsseger i valet och förberedde kriget mot Pakistan. Det var också för Bangla Desh kapten Nagarwala hade sagt att pengarna skulle brukas.

Men om varken själva historien med alla dess förvecklingar eller de hemliga politiska fonderna är något speciellt för Indien kännetecknande så ger dock vittnesmålen om kapten Nagarwalas sista äventyr en inblick i hur det indiska herrskapet lever och tänker.

Rustam Sohrab Nagarwala var parsi. Han var född i Poona. Hans mor var syster till Ardeshir Dalal, en av direktörerna för Tata Iron & Steel Company Ltd. Han tillhörde det övre skiktet och hade gått i de bästa skolor och efter det han lämnat armén sysslade han mest med att spela kort, gå på kapplöpningar och idka sällskapsliv. Han rörde sig i ambassadkretsar.

I Poona var han portförbjuden. Där hade han brukat gå på kapplöpningsbanan. Han tyckte om att spela. Portförbjuden i Poona blev han för att han lurat en av sina vänner, A. M. Surveyor, på 25000 rupier.

Han hade berättat att när han var officer i armén under delningen mellan Indien och Pakistan hade han gjort sig en väldig förmögenhet på att plocka juveler och pengar från flyktingarna mot att han skulle hjälpa dem över gränsen. Denna förmögenhet hade han skapat sig i samverkan med en annan officer och gentleman. Skatten befann sig nu nedgrävd under officersmässen i cantonamentet i Ambala. För att ta rätt på den behövde kapten Nagarwala låna 25 000 rupier. Det skulle täcka de olika omkostnaderna. När han fick de 25000 rupierna lämnade han ett skuldebrev på 50000. Det gällde ju så stora pengar

58att det inte spelade större roll att han betalade dubbelt igen till vännen A. M. Surveyor. Men Nagarwala betalade inga 50000 till A. M. Surveyor. Han betalade inte ens igen de 25 000.

Då gick A. M. Surveyor till cantonamentets myndigheter och berättade hur kapten Nagarwala lurat honom finansiera detta skattsökar-projekt i Ambala och fick Nagarwala portförbjuden. Men sekreteraren i Royal Western Turf Club Ltd, Pudumje, varnade A. M. Surveyor för att gå kring och beklaga sig. Ty alla skrattade åt historien och han gjorde sig löjlig. Strax därefter avled A. M. Surveyor.

Väntar att Prasad skall ringa. Kallt ute. Sitter vid fönstret och läser om Nagarwala. Denna vinterförmiddag ligger stora blonda matronor huttrande och solbadar nere vid poolen. Jag lånar Guns kikare och tittar på dem. De ser blåfrusna ut. Men de kämpar för att riktigt tränga in i den koloniala rollen. Poolen här vid Imperial gjordes en gång i ordning åt brittiska officerare och deras familjer. För tjugo år sedan brukade gräsmattan befolkas av hustrur från Florida, Idaho och New York. Nu tjänar den de ryska experterna och deras hustrur. Samma tjänare i samma turbaner bär samma förmiddagsdrinkar till de solbadande. Men både tjänarna och turbanerna har blivit äldre och mer slitna. Jag studerar dem genom Guns teaterkikare och tänker på döde kapten Nagarwala och de juvelprydda flyktingdamer som ville över gränsen till Pakistan för trettiotre år sedan. Det var kanske han som hjälpte Akbars moster.

I tidningen stod i dag att läsa att rupien stiger på de fria valutamarknaderna i Hong Kong, Singapore och Mellersta Östern. Det skall bli val igen i Indien och de hemliga fonderna behöver fyllas på. När de öppna motvärdefonderna inte kan röras utan att det syns och när olika fraktioner inom de olika partierna vaktar på ambassaderna och deras konton då samlas rupier på hög i olika länder. Demokratien skall räddas, eller socialismen. Man köper rupier i Nepal och Kabul och Hong Kong och "Singapore och ambassad tjänstemän med diplomatisk immunitet bär sedan in den ena sedelfyllda väskan efter den andra ute på Palams flygplats. Det är dyrt med demokrati och fria val och Indira flyger från möte till möte. Tjänstemännen bär så de svettas.

Kapten Nagarwala kanske skulle uppskattat skämtet.

59 VIII

SAMLING I JULDAGSKYLAN

Juldagen 1979 är kall och blåsig över Nordindien. Solen är blek. Den värmer inte. Valkampanjen har gått in i slutvarvet. I New Delhi skall det bli möte på planen utanför Vithalbhai Patel House. Gräsmattan har täckts med presenning. Där kan tusen personer och fler ändå sitta. Där bakom och på sidorna står stolar uppställda i dubbla rader. Framme vid talarstolen har spänts färgstarka tältdukar. Hederspresidiets stolar står i en lång rad med lysande dukar bakom sig och över sig. Det är grant som inför ett bröllop och snålblåsten smäller i segelduken och banderollerna fladdrar.

NATIONAL FRONT AGAINST AUTHORITARIANISM FIRST NATIONAL CONVENTION

Våren 1977 hade Indira Gandhi störtats. Detta hade förbluffat och förvånat henne. Sedan hon införde undantagstillstånd och kvävde all öppen opposition hade hon omgetts av devota hyllningar. Till slut hade hon börjat tro på sin egen propaganda. Hon var ju Indiens Indira. Hon var fallen efter Jawaharlal som själv var fallen efter Motilal. Hon trodde att valet skulle bekräfta och legitimera hennes makt. Och så hade de fattiga rest sig och röstat bort henne.

Innan hon den gången accepterade valnederlaget som faktum skall hon ha hört sig för om inte armén ville hjälpa henne att återställa och upprätthålla undantagstillståndets ordnade förhållanden då tågen gick i tid och inga strejker fick förekomma och tidningarna blott skrev positiva nyheter. Men armén ville inte. Också armén var mot henne och skulle inte vara att lita på om hon med dess hjälp sökte genomföra en kupp.

Alla övergav henne. När hon föll fanns ingen hand villig att hjälpa henne. Mot sig hade hon väckt en folkstorm. Också hennes egna drabanter flydde. Kvar stod bara Sanjay Gandhi och hans goonda-vänner. Hon hade förlorat och Sanjay hade fatt rätt. Han hade rått henne att införa undantagstillstånd och regera tvärs mot domstolar

60Ovan: Reliefdetalj, pelare, Kancipuram. Nedan: Relief, Mahabalipuram, 600-talOvan: Konaraktemplet, 1200-tal. Detalj av skulpterat hjul. Hela templet utformat som solgudens gudomliga vagn

Höger: Jogini i Hirapurtemplet, sent 800-tal.Följande uppslag interiör och exteriör Hirapur Följande uppslag interiör och exteriör Hirapur Ovan: Jogini i Hirapur.Till höger: Loj ungmö, Rajaranitemplet, 1100-tal, BhubaneswarRamappatemplet, Palampet, 1218och opposition och han hade varnat henne för politikerna. Han hade sagt henne att valproceduren var ett farligt vågspel och nu när de stod ensamma efter valnederlaget var han den som rådde henne att begagna tillfallet. Hon borde göra sig av med alla som vacklade och som var tveksamma och som sökte skaffa sig politisk återförsäkring utanför familjen. Partimaskinen skulle byggas upp av dem som hade hela sin politiska — och ofta även civila — existens knuten till Indira och Sanjay. Endast redskap var pålitliga. Endast så kunde den nu enade oppositionen sprängas och familjen återfå makten. Senare skulle Sanjay säga att endast sådana som fängslats och lidit för rörelsen och familjen skulle kunna räkna med politiska förtroendeposter. Våren 1977 när många trodde att Indira och Sanjay Gandhi skulle ställas inför rätta och dömas för brott mot staten och den borgerliga strafflagen var oppositionen mot dem en väldig folkstorm.

Så enad hade den indiska opinionen inte varit sedan 1947 då britterna lämnade. 1977 var den andra frigörelsen. Alla krafter hade kunnat gå samman. Det var också i Indiras fängelser enheten upprättats. Där hade

gandhirörelsens män delat cell med liberala bossar och hindu-fanatiker från RSS delat cell med Charu Mazumdars torterade bonderevolutionära naxaliter.

Till och med CPI, det helt Moskvadominerade kommunistpartiet, hade gått emot Indira till sist. Ryssarna hade oroats av Sanjays motvilja mot kommunister och förakt för ryssar.

En ny tid, en tid av demokrati skulle ta sin början våren 1977. Ledarskribenter runt om i Indien och runt om i Europa och Nordamerika skrev om demokratiens triumf och folkviljans seger. Och nog var det en seger för folkviljan allt, om man med det menade att folket inte ville bli tvångssteriliserat och att folket inte ville bli misshandlat, fangslat och torterat om det protesterade mot fattigdom och elände. Men nu hade den nya tiden pågått i mer än två och ett halvt år och förgyllningen var borta. Det blev ingen ny tid. Det blev bara samma gamla vanliga eländiga indiska politiska tid av förtryck och korruption, lögn och bedrägeri. Politikerna skodde sig på de fattigas bekostnad nu som förr. De intrigerade mot varandra och Sanjay spelade ut den ene mot den andre. Korruptionsaffarerna följde på varandra. Polisen våldtog, torterade och dödade som den gjort i alla tider. Man kunde till och med säga att jordägarna passade på tillfallet att slå ihjäl och bränna upp fler fattiga än de gjort åren innan. Dock hade de flesta politiska fångar släppts under frihetsberusningens dagar våren 1977. Fast inte alla. Censuren hade också försvunnit och tidningarna kunde skriva — någorlunda — fritt.

— Det är med Indiens korrupta politiker som med fnasken i Paris,

61sade Gun. En tid fnaskar de reglementerat och under myndigheternas uppsikt. Sedan blir stor moralisk reform och de fnaskar i varje gathörn.

Man provar högtalaranläggningen. Den knastrar och tjuter. Volon-tärerna som bär stolar och sätter upp bord med broschyrer och flygblad är unga. De är spända och förväntansfulla. De är studenter. De har talat med mig om demokrati. De säger att det är nödvändigt att hävda demokratien och de grundläggande rättigheterna. Alla goda krafter måste enas trots allt till försvar för demokratien.

— Det är inte sant att den indiska demokratien är bluff. Det är inte sant att den bara är något britterna delade ut åt oss. Det var i alla fall folket som kämpade för friheten. Det var bonderörelsen som avgjorde frågan när det gällde vår frihet. Lag och rätt och due process är inte likgiltiga för folket. Se på tvångssteriliseringen! Det är inte likgiltigt för den fattigt om han kan gripas av Sanjays goondas och fa sädesle-darna avklippta hur mycket han än protesterar eller om det råder vanliga borgerliga lagliga förhållanden. Det var också därför som de fattiga använde sig av valsedeln och gjorde sig av med Indira och Sanjay. Det är inte likgiltigt om Indien har en borgerlig demokrati eller inte. Hellre en demokrati med korruption och elände och valsvindel och våldsam erövring av valurnorna här och där än ingen demokrati alls. Hellre en dålig borgerlig demokrati än en effektiv fascism. Håller du inte med om det?

Jo, jag håller med om det. Men ännu är det tunnsått med deltagare på mötet. Om en halvtimme skall:

Författarnas, juristernas, lärarnas och fackförenings arbetarnas första samråd mot auktoritarianism öppnas. Det är mycket sent i valrörelsen. Det som nu kunnat enas om att komma samman är resterna av det som en gång var en folkstorm. De politiker denna folkstorm förde till makten visade sig vara småsinta, odugliga och korrupta. De anklagar varandra för opportunism, brottslighet, dumhet och landsförräderi. I Sanjay Gandhis hustru Maneka Gandhis tidskrift Surya India har sedan juni månad 1977 den ena skandalen efter den andra avslöjats. Det har varit den grövsta rännstensjournalistik — men det har varit kunnig och informerad rännstensjournalistik. Maneka Gandhi har förenat den fullkomliga bristen på hänsyn med de bästa informationer. Den enade opinionen mot Indira Gandhi slogs sönder med skandaler och hot om skandaler som vapen. Indira Gandhi byggde under sin tid som premiärminister upp mäktiga och starka polisorganisationer. De tjänar henne också i nederlagets tid; de var hennes redskap.

— Maneka far sin dokumentation från sina kontakter i raw. Det är

62så hon kan krossa motståndarna.

Och raw, Research and Analysis Wing, med en väldig årsbudget och befogenheter ovan lagen är den dunklaste och den mest hemlighetsfulla av de olika parallella politiska polisorganisationer Indira Gandhi byggt ut. Traditionen och experterna fanns. Britternas Cri-minal Intelligence Departments i olika provinser av dåvarande Brittiska Indien och deras Intelligence Bureau var föredömligt organiserade. De rapporter de upprättade om nationalism och kommunism och terrorism är fortfarande det bästa källmaterial för den som vill studera arbetarrörelsens och den nationella rörelsens historia i Indien. Rapporterna är därtill välskrivna och lugnt sakliga. Britternas politiska polis var inte skrikig och klumpig som Gestapo. Den var effektiv. Och det var denna effektiva apparat Jawaharlal Nehru övertog 1947 och som hans dotter Indira utvecklade och förbättrade under åren fram till 1977. Hennes motståndare kunde inte räkna med överseende tystnad om den minsta lilla förskingring, mutaffar eller erotiska eskapad. Från juni 1977 hade hon låtit Sanjay Gandhi med alla medel slå sönder, krossa, köpa över eller skrämma motståndarna. Det folk som hoppats på en ny tid våren 1977 hade i stället fatt uppleva hur landet fortsatte att stagnera runt dem under det att de nya ledarna gjorde sig ryktbara för falhet, utsvävningar, intriger och inkompetens. Indiens nya ledare efter Indira Gandhis fall visade sig kanske inte vara fascis-ter men de var mutkolvar och småskurna reaktionärer och efter en tid var alla beredda att tro varje beskyllning vara riktig. Om landets politiker kunde ingen beskyllning vara så grotesk att den blev otrolig.

De som nu denna kalla juldagsmorgon börjar anlända är sådana intellektuella som en gång blev drivande i oppositionen mot Indira Gandhis undantagstillstånd. Många av dem har suttit i fängelse under hennes tid. Jag känner igen flera bland dem där de kommer en efter en. Några var med redan på trettiotalet. Intellektuella med civilkurage. Äldre män insvepta i yllesjalar. Kvinnor med gråsprängt hår. Det är ingen rusning till detta möte. Den stora valagitationen dundrar och slamrar över hela landet men stämningen är matt. Indira Gandhi lovar återigen att kämpa för de fattiga. Hennes propaganda är populistisk som Louis Bonapartes eller Benito Mussolinis. Men folk är surmulet misstänksamma.

- Politiker!

Ordet är ett skällsord. Man och man emellan diskuteras också vem som är köpt av ryssarna och vem som är köpt av amerikanerna.

- Jagjivan Ram är agent för CIA!

- H. N. Bahaguna är agent för KGB!

Bahaguna ledde uttåget från Indira Gandhi 1977 som ledare för

63Congress for Democracy. Han blev ansvarig för oljeindustrin, den kemiska industrin och gödningsmedel i Morarji Desais ministär. Charan Singh som var inrikesminister meddelade Morarji Desai att Bahaguna var agent för KGB. Men när Charan Singh — med rysk hjälp och Indira Gandhis stöd — sprängde ministären och gjorde sig till premiärminister och därmed utlöste nyvalet sommaren 1979 då tog han Bahaguna till finansminister. Men i oktober 1979 gick Bahaguna till Indira Gandhi och blev generalsekreterare för hennes parti under valarbetet.

— Tror du någon kan lita på dessa politiker? Man orkar inte ens följa med i deras skiftande allianser och deras olika utspel. Allt är bara intrig och korruption. Politik är business.

Planen fylls inte. Det är knappt så att stolarna besätts. Liberaler, högre tjänstemän med hedern i behåll, jurister, författare, professorer. Det blåser kallt mellan de glesa raderna. Också uppe i hederspresidiet står tomma stolar. Volontärerna bär bort dem. Volontärerna skapar intryck av enhet genom att flytta om presidiet. Det är i valrörelsens allra sista stund och först nu har det gått att skapa någon enhet. Det var dagen före julafton man hade sin presskonferens. Man enades för att

stå emot Indira—Sanjays fascistiska bossvälde.

Man har skickat ut valarbetare till olika valkretsar som Rae Barelli, Medak och Amehti för att bekämpa den valapparat Sanjay byggt upp. Vilken annan kandidat som helst, bara inte Indira kan återta makten! Det är vad man kunnat enas om. Det är inte mycket och det är inte inspirerande.

Många har vägrat. Går det att enas med sådana som kan misstänkas ha sympatier för hindu-extremism? Går det att enas med sådana som visat sympatier för naxaliter? Kan man stödja korrupta politiker? I presidiet sitter Satyanaraian Singh. Han var generalsekreterare för det marxist-leninistiska partiet. Han har förlorat den posten för att han menade att man måste ena sig med flest tänkbara för att stå Indira Gandhi och ryssarna emot. Andra vägrar komma till mötet för att han skall tala där. Äter andra vägrar komma för att de av princip inte kan enas med X eller med Y. V. M. Tarkunde skall tala. Han är en av Indiens mest kända liberala jurister. Då han skall tala kommer Indiens näst mest kända liberala jurist inte att komma. Det är så. Fast de skulle båda säga samma saker. Dock min nåd och Ers nåd kan inte fa rum under samma shamiana ens om fascismen står för dörren.

V. M. Tarkunde inleder. Han har stor juridisk och moralisk auktoritet. Han har varit domare. Han är advokat vid Högsta Domstolen och har haft så stort civilkurage att han lett den undersökningskom-

64mission som granskat polismorden på ungdomar som beskyllts för att vara naxaliter.

— Det är nödvändigt att ta strid för grundläggande värden. Det går inte att bevara medborgarnas demokratiska fri- och rättigheter i ett odemokratiskt samhälle.

— Undantagstillståndet blev möjligt ty alla partier svek. Politikerna bytte åsikter och parti och politisk färg alltefter egennytta. Kan någon sätta sin lit till dessa som ständigt sviker?

— Den blinda tron är farlig. Demokratien kan inte överleva utan upplysta medborgare. Den blinda tron följer varje ledare som kan skapa mystik kring sig. Den blinda tron vill bli befriad från sin frihet; den vill kunna fa följa ledaren.

— Varje diktator talar om det starka samhället. Varje diktator lovar en stark regering. De lovar stabilitet. Varje slavsjäl och var och en som saknar självförtroende faller för deras propaganda.

— Hjältedyrkan är farlig. Det blir personlighet i stället för politik. Förnuftet dränks. Fascismen blir följden.

Solen värmer inte. Jag antecknar med stela fingrar. Det Tarkunde säger är riktigt och liberalt och humanistiskt och jag kan hålla med honom. Det är inte brist på styrka som kännetecknar Indiens överhet. Överheten sparkar och slår och torterar med otrolig styrka. Tarkunde har rätt. Det är bristen på demokrati, folkvälde, lag och den fattige medborgarens lika rätt som Indiens folk lider under. Jag försöker räkna antalet deltagare i denna första nationella manifestation. Tvåhundra kanske. Tarkunde är en av Indiens främsta jurister. Bland de tvåhundra åhörarna finns många bland Indiens mest framstående. Men publiken fattas. Den som skulle fylla planen. Tarkunde är förnuftig. Han har ingen utstrålning. Han är inte charismatisk.

Han talar om undantagstillståndet 1975 till 1977. Indira Gandhi slog sönder pressfriheten och instiftade censur. Hon visade att hon varken respekterade lagar eller löften eller de ideal hon använde för att värva röster. Fängelserna fylldes med politiska fångar. Alltifrån partiledare och parlamentsledamöter till enkla oppositionella bönder och arbetare med oppositionell hållning fängslades. Fast partiledarna fick bättre celler. När Indira Gandhis diplomater talade om Indiens demokrati och fru Gandhis kamp för mänskliga rättigheter höll hon 150000 och fler politiska fångar i sina överfyllda fängelser och hade en strikt censur som vakade över att ingenting rapporterades.

Från Kerala har V. V. John, kristen och skolman, kommit. Han protesterar mot att:

65— ... också detta möte går under bekvämlighetsflagg. Vad är antiauktoritarianism för något. Skulle vi vara mot auktoritet i allmänhet? Det är en feg undanflykt att inte våga säga öppet och klart att det är mot tyranni och despotism vi tar ställning. Om vi inte ens vågar stå för att kalla despoti despoti hur skall vi då kunna stå despotin emot? Ord som antiauktoritarianism är bara undfallenhet och feghet.

— Vi nådde vår politiska frihet för trettiotvå år sedan men vår intellektuella elit har ännu inte förstått sambandet mellan demokrati och frihet. Den spelade en ynklig roll när Indira Gandhi införde undantagstillstånd. Den tar inte sitt ansvar!

— Ni vet vad som hände på universiteten? Alla dessa som kämpade mot auktoriteterna och som modigt hävdade sin rätt att inte delta i skrivningar och som sade att vi lärare förtryckte dem för att vi ville att de skulle arbeta och visa prov på kunskap och som skrek att detta var klasskamp och revolution de blev som skräckslagna råttor när undantagstillståndet infördes. De skrek högt om upproriskhet så länge det var tillåtet. När det blev allvar teg de. Nu efter undantagstillståndet skriker de igen. Sådant uppträdande är anarki och inte demokrati. De skiljer inte på auktoritet och despoti nämligen. Därför tjänar de despotin genom att bekämpa de förnuftiga auktoriteterna!

— Det är hög tid att de intellektuella inser sitt ansvar. Det är nu de skall ta ställning. Men våra intellektuella talar inte om politik. De ägnar sig åt något slags politisk teckentydning. De är astrologer! Vem vinner? Vem förlorar? Vem far si många röster? Vem får så många röster? Vem gör upp om vad med vilka? Vem fixar det ena eller det andra? Detta är ovärdigt! De intellektuella i vårt land måste lära sig att det inte är fråga om lotteri eller kombinationsspel eller intriger utan om rätt och fel. Det rör sig om sanning och samvete och ansvar.

Vi applåderar alla vi tvåhundra mitt i Delhis tio miljoner bland Indiens sjuhundra miljoner och justitiekansler Soli Sorabjee går fram till talarstolen:

— Vi har tagit allting för så givet att vi inte värdesätter den medborgerliga friheten förrän vi förlorar den.

— Vad är avgörande när man skall bedöma politiker? Vilka är de grundläggande frågorna? Jag menar att det avgörande är hur de ser på pressens frihet och på domarkårens självständighet. Med en fri press och en självständig domarkår har också den fattige medborgaren möjlighet att hävda sin rätt.

66— Indira Gandhi föraktar pressfriheten och domarkårens självständighet. Hon är despotisk. Hon införde censuren 1975. Tidigare har det funnits olika hot mot pressens frihet men hon gjorde vad som inte ens gjorts när landet befann sig i krig: hon lade pressen under förhandsgranskning och censur och lät övervaka även de oskyldigaste notiser.

— Och vad gjorde Indira Gandhi mot domarkårens självständighet? Sexton domare vid högre rätt förflyttades mot sin vilja. De förflyttades till landsändar där de inte kunde språket och inte kände förhållandena. Hon bröt befordringsgången och upphöjde sådana domare hon fann behag i. Men vad hade de tvångsförflyt-tade gjort? De hade dömt mot regeringens vilja. Inte ett ord stod att läsa om detta i tidningarna. Inte ett ord sades i radio eller i television. Där berättades blott om vår älskade unge ledare Sanjay Gandhi. Och om någonting sades i parlamentet fick vi ingenting veta ty det var förbjudet att rapportera annat från parlamentet än sådant som tjänade premiärministerns intresse eller fåfänga. Vi kunde höra nyheterna bara på BBC eller Voice of America. Domarna vägrades pass för utlandsresor. De övervakades. Indira Gandhi straffade dem för att de gjort sin plikt och följt lagen och inte blott hennes nådiga vilja.

— Nu år 1979 söker hon återta makten. Öppet angriper hon domarkårens självständighet. Hon menar att den är en reaktionär tanke. Hennes anhängare säger att pressfriheten och rättssamhället är hinder som måste undanröjas.

— Vi har bekämpat och måste fortsätta att bekämpa den sociala oberörbarheten. Men vi borde införa en politisk oberörbarhet för sådana politiker som visat att de saknar respekt för rättssamhället och att dé är beredda att grovt bryta mot alla grundläggande demokratiska värden om de har möjlighet och om det passar dem att så göra.

Det är en lång rad talare. Kända och framträdande personligheter. De talar på engelska och hindi. Publiken lyssnar, huttrar i vinterkylan och applåderar. Det här är det liberala Indien. Höga ämbetsmän som inte tar mutor. Jurister som hävdar rättssamhällets principer. Tidningsmän som tror på pressfrihet. Författare, fackföreningsledare och folk från skolor och universitet. Men det är glest mellan stolarna och vinden är kall. Ute på gatorna kör högtalarbilar förbi. Då och då dränks talarnas ord i dånande slagord från Sanjay Gandhis högtalar-patruller. En del av publiken hölls fängslad för sina åsikters skull under Indira Gandhis undantagstillstånd; några bland dem satt

67fängslade redan under britternas tid. De utgjorde den grupp som inspirerade till folkstormen mot Indira Gandhis despotism och störtade henne 1977. Nu sitter det ett tiotal tjog intellektuella på en gräsplan i New Delhi och lyssnar till varandra när de säger de rätta orden.

Indira Gandhi föraktar. Hon föraktar dessa som samlats här för att de är fa och svaga. Men hennes förakt går djupare än så. Indira är en förakterska. Det har hon alltid varit. Hon är ingen lysande begåvning. Hon är intellektuellt trög. Men hon kan förakta och hon har skäl att förakta. Från sin far har hon ärvt det statliga etablissement britterna lämnade efter sig. Dess ämbetsmän lyder. De måste lyda. De är inte medborgare. De är undersåtar och paragraf 9 i Central Civil Services Conduct Rules lyder:

"Ingen statlig tjänsteman har rätt att i någon radioutsändning eller i något dokument publicerat i eget namn, eller anonymt, eller pseudonymt, eller i annan persons namn, eller i något meddelande till pressen, eller i något offentligt yttrande göra något uttalande vare sig i sakfrågor eller som kommentar vilket kan uppfattas som kritiskt mot någon nuvarande eller nylig politik eller åtgärd av centralregeringen eller delstatsregering."

Enligt paragraf 311, andra stycket, avdelning C upphävs rätten för en statstjänsteman att fa sitt avsked prövat och själv fa försvara sig mot de anklagelser som ligger till grund för avskedet från statstjänst:

"därest presidenten, eller delstatsguvernören, finner att det icke liggeri statens intresse att medge sådan prövning."

Inte undra på att det finns så lite civilkurage bland indiska ämbetsmän. Också höga och internationellt ryktbara och hyllade indiska ämbetsmän som B. K. Nehru, High Commissioner i London, eller T. K. Kaul, ambassadör i Washington, gick på undantagstillståndets tid långt utöver vad som kan krävas av en diplomat. De krälade inför Indira Gandhi. De försvor sig och gjorde sig av med heder och ära och ljög medvetet och överlagt. När jag sitter här i kylan och ser denna huttrande församling — fåtalig och frusen — känner jag på en gång Indira Gandhis förakt mot sina ämbetsmän och djup respekt för den handfull som höll på sin heder.

Författare, journalister och skådespelare var inte stort annorlunda. Det var knappt så Indira behövde betala dem. De förfegade sig själva. Inte undra på att Indira Gandhi sade till Oriana Fallaci:

— Vad vill ni jag skall göra? Jag är omgiven av en samling idioter. Och vad demokratien beträffar ...

68Visst förstår jag hennes förakt. Med handen om piskan behövs det bara att låta snärten klatscha i luften för att också en Kaul skall krypa samman, flina lite och lydigt tassa ut att som T. N. Kaul i Washington den 31 oktober 1975 säga att blott

— femton ledare och omkring ettusen andra arresterats.

Och han meddelade de amerikanska åhörarna att tre av de femton ledarna redan frigetts och att trehundra av de tusen redan släppts. Och när han sade detta visste han inte bara att det han sade var osanning; han visste också att det bland de arresterade och torterade fanns sådana han umgåtts med och sagt sig vara vän med. Dock, han hade hört pisksnärten klatscha i luften och han var en man utan civilkurage.

Men här satt sådana som inte skulle gå långt. Ovanligt många bland dem var jurister. De hade faktiskt också visat mest civilkurage 1975 till 1977. Inte alla jurister naturligtvis och långt ifrån ett flertal men tillräckligt många för att man bland revolutionärer på vänsterkanten skulle säga som Kumar sade i pausen under mötet:

— Vi hade fel i vår syn på domare och jurister. Vår analys var grund. Vi tog bara hänsyn till att juridiken tillhörde överbyggnaden. Vi tänkte inte på att den konservative domare som faktiskt följde lagen i den nuvarande situationen kom att stå på folkets sida mot den korrupta överheten. Men det lärde vi oss.

På ett annat sätt uttryckte B. G. Verghese detsamma när han från traditionellt gandhiska utgångspunkter resonerade om auktoritaria-nismen:

— Vilka här i samhället är det som behöver de grundläggande politiska rättigheterna? Indira Gandhi säger att dessa rättigheter är ett hinder för nationens framsteg. Hon säger att rättssäkerheten är en broms för utvecklingen. Men vilka behöver rättigheterna och vilka behöver rättssäkerheten?

— Det är de fattiga som behöver dem. Det är harijans, de kastlösa, som behöver dem. Det visade sig också att det var de fattiga som utnyttjade demokratien för att störta Indira Gandhi år 1977.

Sist talade Satyanaraian Singh. Han talade om fattigböndernas och de jordlösas kamp för sina lagliga rättigheter. Jordägarna förvandlade lagarna om högsta jordinnehav till apspel:

— De skriver över jord 'på mostrar och på kusiner. De skriver över jord på oxarna. Ja till och med jordägarens hund står som rätt ägare till en jordlott. Det är inte jordfördelning; det är

69bedrägeri. De fattiga kämpar för sin lagliga rätt mot jordägarna. De representerar lag och ordning! Det är Sanjays goondapolitiker och de feodala jordherrarna som upprätthåller laglöshet och oordning! Det finns gemensamma intressen när det gäller försvaret av demokratien. Mot den hotande fascismen måste vi alla enas.

Han talar först på hindi och sedan på engelska. En van folktalare i grov vinteröverrock. De intellektuella lyssnar på honom. Han gör grova och drastiska skämt på hindi men talar abstrakt och med ansträngning på engelska. Det var redan sent på eftermiddagen. Publiken började ytterligare tunnas ut.

— Vad innebar undantagstillståndet? Arbetarna förlorade strejkrätten. De fattiga tvångssteriliserades. De intellektuella sattes under censur. De ryska intressena tilltog. Bönderna hindrades kräva sin lagliga rätt. Kvinnorna förnedrades. Fascismen är en fara för oss alla.

Högtalarna knastrar och orden ekar över den allt tommare planen.

— Att försvara demokratien och slå vakt om de medborgerliga fri- och rättigheterna måste samtidigt innebära att man bekämpar feodalismen på landsbygden och står samman med fattigbönderna i deras krav på jord och personlig frihet.

Nu fladdrar hopknycklade flygblad i vinden mellan de allt tommare stolsraderna. Det drar mot kväll.

— Indira Gandhis cyniska samspel med Ryssland håller på att kosta oss den nationella självständigheten. Alltså: För demokrati och de medborgerliga rättigheterna; mot feodalism, goondavälde och nationell självuppgivelse!

Allt som sägs här denna dag är utmärkt. Jag håller med om det mesta. Det är vad jag hört sägas av goda och förnuftiga människor så länge jag kan minnas och det är vad jag läst att goda och förnuftiga personer sagt tidigare inför de stora och krisartade skoven och jag sitter här i det möte som inte är något massmöte och knappt är en församling och det drar isande kallt uppför ryggen. Jag fryser inuti kroppen. Det fryser i mig när jag ser mig om.

Den resolution som antogs var riktig och klok. Den pekade på det växande eländet och de indiska politikernas alltmer öppet cyniska korruption. Den talade om de svikna förhoppningar och' den farliga politiska liknöjdhet som denna fört med sig. Den visade hur just

70denna situation gör det möjligt för Indira Gandhi att med en kombination av brutalitet och fysiskt våld och frasfylld social demagogi ta makten. Det var fascismen som tog form i hennes politik och därmed var hon betydligt farligare än de andra som blott var korrupta och cyniska och odugliga på vanligt sätt. Hon var den större faran.

De frusna äldre och medelålders liberalerna och de spända unga studenterna antog enhälligt resolutionen och därefter vandrade de hemåt under det att Sanjay Gandhis högtalarbilar dominerade gatubilden och hans folk organiserade rappa möten. Folk stod i klungor runt högtalarbilarna och slagorden trummades fram. Dock var de lyssnandes ansikten slutna och stela. Det var blott i högtalarna det ropade och larmade.

— Visst har de rätt i vad de sagt i dag, sade Gun. Men de har inte en chans. Det är redan alltför sent. Och denna gång behöver hon nog inget undantagstillstånd. Hon har redan låtit slå sönder motståndet. De borgerliga liberalerna har visat sig ensamma och isolerade. Och revolutionärerna är splittrade och svaga.

71 IX

INDISK DIKOTOMI eller

TUDELNINGENS LAGBUNDENHET

— Jag är inte hegelian, sade Suraj. Det finns inga krafter i allmänhet som styr historien.

I fem timmar hade vi suttit ett sällskap hemma hos honom och druckit kaffe och diskuterat det indiska skeendet. Han var från Andhra Pradesh; en liten mörk och senig man med gnistrande ögon och snabb intelligens. Han var universitetslärare och hade suttit fangslad i olika omgångar från 1970 och framåt för att ha varit naxalit och deltagit i bonderörelsen i Srikakulam.

— Det är de verkliga människorna som i sin kamp formar historien. Folket är den drivande kraften i historien och det är rätt att göra uppror. Det är därför jag menar att det är nonsens och farlig felläsning av Marx att som vissa akademiska marxister på tal om hur den indiska byn krossas av kapitalismen skriva: "Historien visar att samhälleligt framåtskridande uppnås genom historiska krafters amoraliska handlingar." Att Marx kunde skriva något liknande i 1850-talets England har sina orsaker. Han hade inte tillräckliga data om Indien och han kunde därför tro på myten om byarnas orörlighet och massornas passivitet. Kvardröjande hegelianism i kontrarevolutionens Europa hörde väl till. Men att de flesta förnuftiga indiska intellektuella har lika lätt som A. R. Desai — ofta så klok — att låta det kämpande folket försvinna bakom historiens krafter far förklaras på annat sätt än blott att de läst Marx. De har ju inte börjat dricka vin fast Engels skriver om vin. De väljer selektivt och detta val är socialt bestämt även hos marxister. De drabbas av den indiska dikotomin.

— Så här kan man rita upp det, sade han. Märk att jag med kultur inte menar konst utan hela den kulturella överbyggnaden med alla dess sedvanor och lagar. Som Mao alltså när han talade om kulturrevolution.

Period Kulturellt samhällelig roll Politisk roll 1800-talets renässansrörelser progressiv pro-brittisk Befrielsekriget 1857 saknas anti-brittisk Gandhis nationella rörelse reaktionär anti-brittisk Ambedkar och de kastlösas kamp progressiv pro-brittisk Den kommunistiska rörelsen 1920-40 saknas anti-brittisk för arbetarklass Den kommunistiska rörelsen 1942-48 progressiv pro-brittisk för arbetarklass Den dravidiska rörelsen progressiv pro-brittisk Telenganaupproret saknas mot nizamen för bönderna

Sätt sedan in den verkliga kamp som förts på basplanet i varje läge! (Hur marxist-leninisterna, naxaliterna, förhållit sig under sin kamp 1967 — 79 kan diskuteras.)

— Om du vill ha en förklaring till folkets upprepade nederlag tror jag du kan börja söka den på detta sätt!

Det hade börjat som en diskussion om dagsläget. Kumar från nordväst, storvuxen och med böljande skägg som en bonde eller en revolutionär sade:

— Demokratien är ingen gåva av britterna. Den som tror det tar miste, blir sekteristisk och misslyckas. I den officiella historieskrivningen finns hjältar och skurkar men inte massor annat än som något trögt och efterblivet. Då kan det verka som om hjältarna kämpade för vår självständighet och britterna delade ut demokratien åt oss.

— Men när vi ser efter då möter vi bönderna. De gör uppror. De kämpar. De reser sig. Varje reform som britterna genomför blir tvingande nödvändig efter uppror och hot om uppror. Det är massorna som handlar också på adertonhundratalet. Britterna vadade i blod för att hålla dem nere och tvangs till den ena reformen efter den andra för att behålla makten.

— Och Gandhi, visst var han viktig men han var betydelsefull blott så länge massorna följde honom. Han förmådde kompromissa och dämpa och hejda men till slut fortsatte de förbi honom. När indiska flottan gjorde myteri i februari 1946 då insåg britterna att de måste

fortast möjligt ut ur Indien och spela över statsapparaten till Congress och Muslim League om inte massorna själva skulle befria landet och sopa såväl statsapparat som stadsherrskap ut ur Indien. Såväl självständigheten som den politiska demokratien är ytterst resultat av de indiska bondemassornas kamp. Det måste man acceptera om man skall arbeta politiskt på ett meningsfullt sätt.

— Det är inte så mycket fråga om att acceptera som att överhuvudtaget kunna se, sade Santosh; han var från

Bengalen.

— Vi som växte upp i bildade familjer och kom från en intellektuell miljö såg upp till den bengaliska renässansens män och deras tradition. Det var ju Rammohun Roy och de som följde på honom ända till Rabindranath Tagore som under hundra år av intellektuellt arbete skapade ett nytt Bengalen och gjorde upp med dåliga traditioner och felaktiga seder.

— Det var och är viktigt för oss att minnas att det var våra egna intellektuella som Rammohun Roy som ledde kampen mot förnedrande och feodala seder som sati — brännandet av änkor på mannens likbål — och barnamord och polygami och barnäktenskap. Det var också de som stod för utbildningsreformer och flickornas rätt till skolgång. Men den bengaliska renässansen var inte bara en reformrörelse som drevs av den nya bengaliska medelklassen på 1820-talet och framåt; den var en renässans.

— Det utländska inflytandet spelade en befriande roll — ungefar som det arabiska inflytandet på sin tid i Europa — eleverna i den anglo-hinduiska skola Rammohun Roy ledde undervisades i Euklides och Voltaire, astronomi och mekanik. När han åren 1815 till 1817 översatte de heliga skrifterna, Vedanta, från sanskrit till folkspråket bengali och sedan fullföljde reformarbetet med en hänsynslös polemisk uppgörelse med ortodoxin då befriade han. Det var han medveten om; han såg som sin uppgift att rädda folket från bedrägeri och slaveri och främja deras välstånd och lycka, som han sade. När Tarkunde och de andra liberalerna på mötet talade om faran med den blinda tron så var detta ett eko från Rammohun Roy och den bengaliska renässansen för hundrafemtio år sedan. Irrationalismen och den blinda tron sliter sönder samhällsväven, som han sade. Vi bygger fortfarande på denna kulturrevolution.

— Allt i Indien är ju inte Bengalen, sade Suraj, även om det ofta verkar så när man talar om lyrik eller filosofi eller revolution. Renässansrörelsen var ett allindiskt fenomen. I utlandet har ni alldeles för lätt att sätta likhetstecken mellan diskussionen i Calcutta och diskussionen i Indien. Men Bengalen är bara en del av Indien och den bengaliska debatten bara en av flera debatter. Det skall du komma

74ihåg också när det gäller revolutionära rörelser i nutiden! Vad renässansen beträffar så var den en lagbundet oundviklig intellektuell befrielsekamp. Telugu, mitt språk, är ju ett rikt språk med en stor tradition. Hos oss var det Veereslingam Panthulu som blev renässansgestalten, portalfiguren, befriaren. På ren och klar prosa skrev han oss vårt språk. Han gjorde upp med hela det tungfotade och lärt sanskriti-serade språket som hindrade och band de nya tankarna. Han tjänade folket. Han var vår Lu Hsun. Han översatte Shakespeare och Kali-dasa, han skrev vår första roman, han skrev våra första moderna teaterpjäser, han grundade tidskrifter, han blev vår förste journalist och essayist, han skrev självbiografi och han var polemiker. Han skrev rakt på så att folk förstod vad han skrev och hela det gamla språket föll sönder kring honom. Och han hade något att säga också. Han skrev mot barnäktenskap och för änkornas rätt att gifta om sig. Han skrev mot hemgiftseländet och prostitutionen. Han avslöjade ämbetsmännens korruption och folkförtryck. Samtidigt var han också den som skrev om våra stora klassiska telugu-poeter och presenterade dem för folket. Om du kunde läsa telugu ändå skulle du förstå. Men han som är en världsförfattare sitter instängd i vårt sextiomiljoners språk som är mer okänt utanför Indiens gränser än finska eller norska trots att vi har minst lika stora diktare!

— Och fast han dog 1919 sextiosju år gammal skäller reaktionärerna på honom än i dag och menar att det han skrev egentligen var rena röda kommunismen.

— Visst är Indien en mångfald, sade Kumar, och visst är renässansen en allmänindisk företeelse. Den nya indiska medelklassen för överallt fram intellektuella banbrytare under adertonhundratalet. Några blir verkliga renässansgestalter och andra förblir välmenande borgerliga reformvänner. Vi kunde diskutera Mahadev Govind Ra-nade i Bombay mot slutet av århundradet; både hans storhet och hans begränsning. Men det är faktiskt i Bengalen och i det sjudande Calcutta som denna indiska renässans inleds strax efter Napoleonkri-gen. Rammohun Roy inleder den bengaliska renässansen och han kan fortfarande sägas vara den liberala och progressiva indiska borgerlighetens riktkarl.

— Och därmed, sade Santosh, säger du att Rammohun Roy var djupt kluven. Tänk på hur han ställde sig till muslimerna. Vi är ju bengaler. Samma folk. Samma språk. Samma traditioner. Religionsbytena pågick mitt framför ögonen på honom och han kunde påpeka att den gren inom en familj som lät omvända sig till islam utvecklades till friare och fysiskt starkare människor än den som blev kvar i hinduismen och hämmades av alla dess regler och förbud. Han arbe-

75tade på att befria från dessa band. Han kunde också såväl arabiska som persiska och var förtrogen med islam.

— Märk att hans första religionsfilosofiska verk som skrevs år 1804 hade förord på arabiska och text på persiska och kunde tänkas vara skrivet av en muslim som utvecklats till rationalistisk deist, sade Kumar.

— Respekt för muslimerna hade han också, sade Santosh. Han framhöll att de muslimska rättslärde vid domstolarna var hederligare och bättre än de hinduiska. Dock hyllade han britterna för att de brutit det muslimska greppet över hinduerna och gjort slut på niohundra år av muslimska förolämpningar mot hinduismen. Och här ... alldeles i början på den indiska renässans som utvecklas till reformrörelse och borgerlig nationalism har man alltså också början till den kommunalism, de motsättningar mellan folkgrupperna, som britterna sedan skulle spela upp till en så ohygglig tragedi för Bengalen och för oss alla.

— Du vet ju varför Rammohun Roy var kluven, sade Kumar. Det har varken med religion eller filosofi att göra. Det satt mycket djupare. Vem var han? Trots allt var han högkast, aristokrat och jordägare. Vilka blev muslimer? Kastlösa, lågkast, fattiga. De blev muslimer av samma skäl som Dr Ambedkar uppmanade sina kastlösa bröder att bli buddhister. Det var en väg ur den värsta feodala förnedringen. Hur fri Rammohun Roy än ville vara kunde han inte ta språnget ur sin klass. Hans politiska förslag om medbestämmande för de ansvariga elementen: de stora zemindarerna, jordägarna, de högt respekterade affärsmännen, de muslimska lärde och de högre infödda ämbetsmännen, uttryckte den nya indiska medelklassens intresse av ökad egen makt säkrad med brittiskt regemente. Man skall nog både beundra honom och bedöma honom kritiskt historiskt. Gör vi inte det kommer vi aldrig tillrätta med den indiska demokratiens problem.

— I och för sig, sade Santosh, tror jag nog att de flesta liberala och humanistiska intellektuella i dag i Indien ser denna kluvenhet. Tarkunde ser den. Men fortfarande är den bengaliska renässansen en befrielse för intellektuella från indisk medelklass. Tänk dig en ung student som växer upp i en mofussilhåla någonstans och tror på vad de äldre säger och lyssnar på lärarna och så plötsligt drabbas han av Rammohun Roy! Han befrias!

— Vad far vi inte ständigt höra? Andligheten är Indiens storhet. Vad är det Indien gett mänskligheten? Våra lärare sade det. Vi har format begreppen moksa, avidya, karma, yoga och — naturligtvis — ahimsa. Alltså: moksa — den andliga befrielsen på försakelsens väg; avidya — den okunnighet ur vilken den materiella världen uppstår

76och som upphävs i jagets rena medvetenhet; karma — den lag som säger att varje varelse skördar frukterna av sina handlingar, goda eller onda, i tidigare existenser och att den fattige därför lider sitt straff och den rike njuter av sin godhet; yoga — det system av andningsövningar och kroppsträning som skall ge mer än naturliga gåvor och insikt åt den utövande individen; ahimsa — icke-dödandet som kan tolkas till vegetarianism eller gandhisk politik. Detta är föreställningar och begrepp som håller folk fångna. Vem kan göra uppror mot karma? Om verkligheten blott är okunnighet och villfarelse, varför strida? Det är feodal ideologi. Men det räcker att läsa Rammohun Roy för att hela denna förlamningens spindelnätssörja skall bort. Och när man som ung student drabbas av Derozio och Unga Bengalen från år 1830 då blir befrielsen och lyckan så stor att man vill ropa högt.

— Ar du inte väl rationalistisk nu, sade Suraj. Visst har folk trott på karma och moksa och visst tror de än men det hindrar inte att de tar upp kamp. Jag kom just upp från Warangal och där kämpar bönderna trots både karma och polistrupper. På tåget upp läste jag sedan Emile Zolas Lourdes som jag hittade på stationen i en pocketutgåva på engelska från Bombay och jag kan inte hitta större skillnad på Lourdes och Vemulawada där man ju också håller på med underverk och pilgrimsfärder. Man skall inte fastna i ideologierna. Det gäller att se verkligheten; den växande agrarrevolutionen!

— Underskatta inte den befriande kritiken, sade Kumar.

— Det gör jag inte, sade Suraj. Men man bör sätta ett par stora frågetecken vid den här europeiserande rationalismen. Inte för att den är rationell utan för att den är europeisk. Tänk på den där unga studenten ute på landsbygden i Västbengalen som Santosh talat om. Först far han tag i Rammohun Roy och sedan upptäcker han Unga Bengalen och den stora kritiska frigörelsen för hundrafemtio år sedan och så kommer han till Marx Manifest. Om han är en vanlig bengalisk intellektuell har han vid det här laget hunnit väldigt långt bort från de bengaliska massorna. De kan inte läsa Manifestet. När den första legala indiska upplagan gavs ut år 1944 då var man tvungen att ta med hela Rjazanovs — för övrigt utmärkta och läsvärda — kommentar. Alltså först en inledning på 16 sidor. Sedan själva Manifestet på 32 sidor. Därefter förklarande noter på 160 sidor och slutligen ett appendix på 86 sidor. Allt detta är nödvändigt om man som bengalisk intellektuell uppvuxen i Indien hundra år efter det att texten skrevs skall kunna förstå vad den handlar om. Lägg därtill att det är nödvändigt att ha fatt sin utbildning på en missionsskola för att förstå alla bibliska hänvisningar Marx och Engels gör. Och Arun som undervisar i tyska hävdar därtill att egentligen kan man inte läsa

77Manifestet på riktigt om man inte förstår hänsyftningarna till Goethe och Heine och de klassiska tyska diktarna! Men Marx skrev ju en rak och enkel och fruktansvärt hårdslående text — i Europa — år 1848. Vad Mao gjorde i Kina måste vi göra här. Han siniserade marxismen så den blev begriplig och verkningsfull i Kina som de kinesiska massornas verktyg. Vi måste indisera — jag vill inte säga hinduisera då det låter kommunalistiskt — marxismen så den kan bli de indiska massornas verktyg. Det är inte alls fråga om någon lokal Andhra-chauvinism eller Indien-fixering. Det är en fråga om folket och dess behov. Det räcker inte att översätta. Man måste tjäna folket. Över rationalismen och europeiseringen går vägen bort från folket.

— Tag ett exempel åt andra hållet. Här talar vi i Indien om ahimsa och icke-våld av olika slag och runt om i världen skriver man om Gandhis tankar och så undrar man och grubblar och kan inte förstå hur detta icke-våld hänger samman med det ohyggliga våld som dagligen utövas mot det indiska folket och man kan inte förstå hur just de statsmän som talat så mycket om icke-våld varit så beredda att tillgripa våld mot våra grannländer. Men för den som vuxit upp i en hinduisk miljö är frågan inte så märkvärdig. Det är ju i Bhagavad-Gita vi möter ahimsa. Vad är då den? Den höga dialog som inleder det stora och blodiga slaget i Mahabharatan. Arjuna, pandavernas hjälte, skall övertygas av Krishna att gå ut kriget. Ahimsa, icke-våldets höga princip, är ett argument för våldet och mordet. Och varför skall Arjuna inte delta i den stora slaktningen? Kropparna är bara själarnas klädnad som läggs av och byts ut och de som faller är redan dömda att falla, fallandet är blott ett verkställande. Det här behöver vi inte ens grubbla över. Det är inte hälften så konstigt som de kristnas treenighet. Men det blir konstigt för den som inte vuxit upp inom myterna och bara tar ahimsa till sig som teori. Då går det illa som för alla dessa tokiga européer och amerikaner som vandrar kring i Indien och tigger och knarkar och låtsas vara hinduer.

— Men det gäller ju att bli fri från detta, sade Kumar.

— Fri kan man bara bli genom att befria sig inne i sin egen kultur, sade Suraj. Jag kan utan vidare befria mig från finnarnas Kalevala genom att läsa en fotnot om den ty mer känner jag den inte. Däremot krävs det stor och medveten kamp för att befria sig från den tankemakt som hundra feodala generationer utövar mot mig genom min egen kulturs vanor och seder och föreställningar. Det gör inte Derozio och Unga Bengalen åt mig.

— Jag är inte överens, sade Santosh. Så unikt är inte Indien och inte ens Andhra. Calcutta befinner sig mitt i världen. Det gjorde så redan 1830. Det var till stor del Derozio och gruppen runt honom som

78bar ansvaret för att Calcutta år 1830 inte bara var ett intellektuellt centrum utan ett intellektuellt centrum där de unga bengalerna befann sig på de allra mest framskjutna intellektuella och politiska positionerna.

— Den 10 december år 1830 samlades tvåhundra liberaler och unga intellektuella till möte i Calcutta. De hyllade Julirevolutionen i Paris. De samlades kring trikoloren. Det var Derozio som inspirerat dem. Han var aderton år när han började som lärare i Hindu College år 1826. En lysande begåvning och en magnetisk personlighet. Han

var eurasier och indisk patriot. Han hade uppfostrats i Calcutta av en landsflyktig skotsk fritänkare och republikan. Han uppmuntrade sina elever att ställa allt under debatt. Man diskuterade fri vilja eller determinism; Guds existens; kvinnors rätt till utbildning; religionen som prästalist; den franska revolutionen; Greklands frihetskamp och plikten att söka sanningen och följa sitt samvete.

— Han undervisade, han skrev, han diskuterade. Han var en tidig indisk intellektuell; en av nytt slag och de äldre och ortodoxa bengaliska faderna förfärades över det förfall han spred kring sig. Ingenting var heligt för Derozios lärjungar annat än sanningen. Man läste Voltaire, Bacon, Locke, Hume, Bentham och Thomas Paine. Men de ansvariga förfasade sig över ryktet att ungdomarna bröt mot alla heliga föreskrifter genom att dricka vin och äta biffstek. Det berättades om en förfärad fader som tagit sin son till gudinnan Kalis tempel. Men sonen hade inte fallit ned och tillbett gudinnan. Han hade bara sagt: "Good morning, madam." Derozios elever hade blivit — sade man — ateistiska bestar. Nå, diskussionsklubbarna stängdes. Tidskrifterna förbjöds. Derozio avskedades och dog strax därefter i kolera tjugotre år gammal men det Unga Bengalen han skapat levde vidare. Man kan säga att Derozios ande fortfarande verkar i Calcutta. Det var i Calcutta och på bengaliskt språk som den i England och Amerika och i hela den anständiga världen fördömde och hatade Thomas Paine publicerades. År 1832 gavs Förnuftets tidevarv ut i Calcutta.

— Den första svenska upplagan kunde komma först trettiotre år senare, sade jag.

— Ja, sade Santosh, även om reaktionen blev svår och även om den periodvis tycktes ta överhanden så har det intellektuella Calcutta dock alltsedan 1830-talet präglats av att där också funnits en rebellisk och rationalistisk intellektuell tradition av sanningssökande. Och om du ursäktar att jag säger det så är det nog ganska typiskt att Thomas Paine kom ut på svenska trettiotre år efter det att han publicerats i Bengalen. Förhållandet är nog inte stort annorlunda i dag. Helsingfors, Stockholm, Oslo och Köpenhamn i all ära, de är trevliga städer,

79men de lever inte intellektuellt som Calcutta.

— Jag håller med om att Derozio var en stor personlighet, sade Suraj, och det finns all orsak att hysa den djupaste respekt för dero-zianerna. Deras integritet var stor och de höll ut i en svår kamp mot reaktionen under långa år. Fast jag vill nog påpeka att det i stort sett gick dem som det gick saint-simonisterna i Frankrike under samma tid. De flyttade över från revolten ut i höga statliga ämbeten. I Indien öppnades karriärerna med Charter Act år 1833 och många derozianer blev frisinnade, europeiserade och omutliga ämbetsmän åt kolonialmakten liksom många saint-simonister blev Ludvig Filips och Napoleon III:s män. Det är det som utgör det verkliga problemet.

— I och för sig skulle jag när det gäller angreppen mot de studenter som kom att kallas Unga Bengalen lägga tonvikten något annorlunda. Då kring 1830 angreps dessa studenter dels för att de apade efter feringis men dels också för att de övergått till ett heterodoxt och icke-vediskt tänkande och då inte till de någorlunda accepterade buddhis-tiska eller jainistiska systemen utan till det verkligt fördömda, den materialistiska skolan; Charvaka. Detta är mycket viktigt för Indiens framtid ty att då på 1830-talet den indiska materialismen åter framträder är — med all respekt för Thomas Paine som jag högaktar — ett tecken på att vår renässans verkligen var en renässans — ett återfö-dande. Om folket skall segra i Indien måste vi också ta striden om vår egen filosofiska tradition. Det är på den indiska folkliga materialismens grund vi bryter såväl moksa som karma!

— Men det avgörande och det jag förutsätter att du håller med om är att hela denna renässans — vare sig den var måttfull som Rammohun Roys efterföljare eller radikal som Derozios Unga Bengalen — ställde sig på britternas sida mot folket när det verkligen gällde. Deras egna klassintressen styrde dem så som Rammohun Roys egna klassintressen styrde in honom i det som kom att bli kommunalism.

— Ja, sade Santosh, detta är huvudfrågan. Det var dit jag ville komma. Vår bengaliska renässans tog ställning mot bönderna. Men för att förstå hur tragiskt detta var måste man hålla storheten hos denna renässans i minnet. När britterna slog ner sepoyernas uppror år 1857 hade de hela denna bildade indiska elit med sig. Det står i böckerna att det fanns undantag. Det brukar sägas att Hurish Chunder Mukherjea var ett sådant undantag. Han

skall i Hindoo Patriot ha visat förståelse för de upproriska. Men nu när Benoy Ghose låtit trycka om dessa artiklar i Hindoo Patriot från 1857 visar det sig att Mukherjea stod helt på britternas sida. Så hade han också i deras tjänst avancerat från kontorist med tjugofem rupier i månaden till biträdande Assistant Military Auditor (militärrevisor) med fyrahun-

80dra rupier i månaden. Skillnaden mellan honom och de brittiska blodhundarna var att han inte förklarade att alla infödda, hinduer som muslimer, var medfött brottsliga och mindrevärdiga.

— Dock krävde han stränga straff mot de upproriska och fler europeiska soldater och officerare för att hålla sepoyer under kontroll, sade Kumar.

— Man far inte vara idealist, sade Suraj, då dömer man också för hårt. Hur skulle Mukherjea i Calcutta, i brittisk tjänst, i en tidskrift som riktade sig till den engelskläsande västligt utbildade klass som levde på britterna kunnat ha tagit ställning för det uppror som hotade själva grunden för det brittiska väldet? Vi far i stället se till hans handlande under Indigo-upproret. För den brittiska textilindustrins behov odlades indigo på helt industriellt sätt av brittiska planters i Bihar och Bengalen. Metoderna påminde om de som utbildats på bomullsplantagerna i Förenta Staternas söder. Ryoterna, bönderna, var tvungna att odla indigo och denna indigo köptes upp till lägsta möjliga pris. Det var öppen utsugning och öppet förtryck. Under ett halvt sekel kämpade de utsugna fattigbönderna mot detta system. På den frågan sprack den bengaliska renässansen! Ty de moderata elementen som Rammohun Roy och Dwarkanath Tagore försvarade plantageägarna; de profiterade själva på systemet som Dwarkanath Tagore oskuldsfullt framhöll. Den delen av renässansen var alltså direkt beroende av den grova utsugningen och ville att den brittiska våldsapparaten skulle skydda deras intressen. Men 1860—61 när de utsugna reste sig fick de stöd av såväl sådana som Hurish Chunder Mukherjea och stora delar av den nya indiska medelklassen. Det låg ju i deras klassintresse att bryta plantageägarväldet och utveckla jordbruket. Där gjorde Hurish Chunder Mukherjea en stor insats. Kalla den humanitär om ni vill. Ty där var det möjligt för honom. För det bör han hyllas. Men vi bör inte vara idealister och tro att han då ... eller hans motsvarigheter nu ... hade och har möjlighet att gå mot sina klassintressen.

— Det är där vi skiljer oss i bedömningen, sade Kumar. Jag vill inte på det sättet utgå från att en bred enhet är omöjlig. Jag menar heller inte att 1857 med nödvändighet gick mot nederlag. Skälet till att vi nu måste noga diskutera såväl renässansen som 1857 är ju att vi ännu inte löst de problem vi ställdes inför för hundrafemtio år sedan.

— Folket är den drivande kraften, sade Santosh, det är jag överens om. Här i Indien är det stambefolkningen, de kastlösa, lågkasterna, de jordlösa, fattigbönderna — alltså de indiska massorna Stpm driver och skall driva historien. Vad städernas medelklass tycker om det vet vi. Vi kan ju läsa vad de skriver om Pol Pot! De är rädda för massornas

81hat. Det som hände penningutlånarna under Santhal-upproret 1855 — 56 händer än i dag när massorna reser sig. Jag har sett det själv. Då berättade de brittiska officerare som ledde straffexpeditionen att när penningutlånaren föll i böndernas våld högg de först av honom fötterna och ropade att det var fyra annas av rupien. Sedan högg de av benen och menade att nu hade åtta annas gäldats. Sedan högg de kroppen mitt itu och sade att det var tolv annas och slutligen kapade de huvudet och ropade högt att nu var alla sexton annas i rupien återbetalade. Och det berättades från 1855 att när den rikaste penningutlånaren i trakten Dindyal Roy på grund av sin fetma inte hann undan i tid då trädde hans tjänare Jagannath Sirdar fram med yxan i handen och högg honom i bitar under det han ropade: Med dessa fingrar räknade du ränta! Med denna hand tog du maten ur de fattigas mun! Det är lätt att tala om enhet och om att medelklassen skall förena sig med massorna och att man skall gå mot huvudfienden men stora delar av den indiska medelklassen i städerna är i dag lika skräckslagna inför tanken att massorna skulle resa sig som Mukherjea var inför sepoyerna år 1857. Det är därför deras resning blev ledarlös. De lyckades nästan välta hela det brittiska väldet utan att ha några ledare.

— Hur stod klasserna vid 1857 års resning, sade Kumar, det är inte så alldeles lätt att reda ut. I stort kan sägas att resningen stöddes av bönder och lägre samt medelstora feodala jordägare. Deras intressen hotades och de reste

sig. Det var ju inte bara en militär resning; den hade folkets stöd och blev nationell. Dock vände sig den nya medelklassen, den västligt utbildade mot resningen.

— Märk att de stora feodala furstarna, sade Santosh, i stort sett vägrade delta i resningen och stödde britterna. Trots att resningen i olika böcker skildras som furstarnas kamp för att bevara den hinduiska adoptionsrätten och därmed furstehusens arvsrätt så ställde sig furstarna i stort på britternas sida och belönades för detta. Det var ju därför vi fick behålla furstarna ända fram till självständigheten. Då de hjälpt britterna att undertrycka folket fick deras ättlingar av britterna rätten att förtrycka folket också på egen hand. Lakshmi Bai, rani av Jhansi, hon tvingades ju delta i kriget. Hon blev hjältinna mot sin vilja. Fast visst var hon hjältemodig.

— Hon hade historisk resning, sade Kumar. Det fanns också bland de feodala andra sådana, som Nana Saheb till exempel, vilka var ledargestalter. Men man kan dock säga att med Tipu Sahibs död i stormningen av Seringapatam den 28 april 1799 hade den siste feodale ledaren av historiskt format stupat. Det var en nationell resning år 1857, ett nationellt befrielsekrig, men den gamla härskande klassen

82var inte längre i stånd att leda kampen och den nya indiska renässansens män stod mot bönderna och sepoyerna på britternas sida.

— Typiskt var vad som hände söderut, sade Santosh, där reste sig de feodala furstarna men de kunde köpas över av britterna. Ledningen för det nationella upproret kom i händerna på representanter för en döende klass och de förrådde sepoyerna. Det här förklarar också hela krigets förlopp 1857 till 1859. Sepoyerna var goda soldater och de bemästrade taktiken men de förmådde inte forma ledare med strategisk helhetssyn. Därför gick de över till defensivkrig efter att ha intagit Delhi i stället för att med Delhi som bas och mogulkej såren som legitim symbol föra ut kriget över hela riket.

— Det finns, sade Suraj, ytterligare två förhållanden som är helt typiska och som man bör hålla i minnet. Det ena är det enorma hjältemod sepoyerna visade. Det gällde samma sak för dem som under Santhal-upproret när britterna sade att santhalerna kände alla vapen utom ett ... den vita fanan. Även när sepoyerna tagits tillfånga och avrättades på det mest grymma sätt lät de inte sin värdighet gå förlorad. Denna värdighet och detta hjältemod som leder till att striden förs vidare långt efter det att den förlorats har förts vidare i de indiska bondeupproren från generation till generation och den ger ännu idag styrka åt de ungdomar, de naxaliter, som tas tillfånga, torteras och sedan förs ut i skogen för att skjutas. I den koloniala litteraturen framställs indier som smilande, tiggande, intriganta och så vidare men egentligen har generationer och generationer av indiska upprorsmän, bondeledare och revolutionärer vetat att dö med värdighet och det är en stor styrka för vårt folk samtidigt som herrarna hatat och hatar detta. Det andra förhållandet är att de härskandes hämnd varit den blodigast möjliga. Så var det i Santhal, så var det 1857 och så har det fortsatt. Mophlaupproret nere i Malabar år 1921 märktes knappast utanför Indien. Gandhi tog naturligtvis avstånd. Det rörde sig om fattiga muslimer som rest sig trettiofem gånger tidigare mot britterna. Men 1921 reste de sig då de trodde på Gandhis ord som swaraj. Naturligtvis sökte man göra det till en kommunalistisk fråga. Men efter nio månaders strider lyckades de brittiska trupperna återta makten och slå ned upproret. Då hade trupperna förlorat 43 döda och 126 sårade. Vet du hur många fattiga bönder som stupat? Britterna medgav 3000 men i verkligheten var det mer än 10000. 70 fångna fattigbönder spärrades in i en stängd järnvägsvagn 19 november 1921. Dörrarna öppnades inte förrän de alla kvävts till döds. Sådana var alltid proportionerna! Och när man talar om de upproriskas grymhet och vad de gör med penningutlånare bör man inte glömma den verkliga grymheten, den som britter och senare Congress har visat

83mot sina offer. An i dag talar den officiella historieskrivningen om mophlas som fÖrbrytarstammar.

— Om situationen år 1857 var att de som representerade de nya tankarna och den nödvändiga omvandlingen av hela överbyggnaden satt i Calcutta hos britterna och det stora folkliga upproret både var ledarlöst och saknade kulturellt samhälleligt progressiva paroller så var situationen för fattigbönderna i Malabar år 1921 etter värre. Gandhi och hans rörelse bekämpade visserligen britterna men tog både avstånd från fattigböndernas berättigade kamp och från kulturellt samhälleligt progressiva reformer. De västligt utbildade så kallat progressiva vacklade

mellan stöd åt Gandhi eller någon tredje lösning men inte heller de förenade sig med fattigbönderna.

— Gandhi, sade Kumar, spelade dock på böndernas känslor. Kulturellt och samhälleligt var han djupt reaktionär och det var på de reaktionära dragen han satsade när han sökte vinna bondemassorna. Men de bildade och intellektuella som såg sig själva som progressiva, de förmådde överhuvudtaget inte tala till bönderna.

— Detta innebar, sade Santosh, att det indiska kommunistiska partiet förblev skilt från massorna. Den ende bland deras ledare under mellankrigsåren som överhuvudtaget tycktes tänka sig att massorna, bönderna, kunde spela en roll var M.N. Roy. Han såg i alla fall att bönder fanns.

— Ja, sade Suraj, vad var det typiska för alla dessa kommunistledare? De kom från compradorklassen. De växte upp i städer. De fick sin utbildning i London!

— Hur såg de på 1857? sade Kumar. Under hela den tid då den direkta nationella befrielsen från britternas välde var huvuduppgiften förmådde de inte se 1857 som en nationell resning. Såväl Palme Dutt som M.N.Roy delade den syn som utbildats av de intellektuella i Calcutta när de tog avstånd från resningen. Den var reaktionär. I detta var de helt eniga med Jawaharlal Nehru för övrigt. Först efter myteriet i flottan 1946, självständigheten 1947 och Telenganaupp-roret 1946—1951 började de förmå se att kriget 1857—1859 var det indiska självständighetskriget. De som förmått se detta var i stället som V.D.Savarkar som utvecklades till ytterlighetsreaktionärer och proto-fascister. Där har vi eländet. Ett kommunistparti som varken förmår se massorna där de finns eller nationen och heller inte förmår ta upp kamp ens för borgerligt demokratiska krav blir naturligtvis överkört gång efter annan och ur stånd att spela någon roll.

— Den här situationen råder fortfarande, sade Suraj. Vi har rörelser som är socialt progressiva men politiskt reaktionära. Vi har därför en vänster som inte förmår formulera de verkliga problemen och än

84mindre de nödvändiga lösningarna. Också naxaliterna har nöjt sig med att bara negera det förflutna.

— Först nu, efter 1974, 1975 och de svåra nederlagen har man börjat diskutera. Först nu börjar vi på allvar ta upp den kulturella renässansens och det nationella befrielsekrigets frågeställningar från förra århundradet. I många frågor — sådana som till exempel kampen mot hemgiften och för kvinnans rätt till utbildning och änkors rätt att ingå äktenskap — visar det sig då att de kommunistiska rörelserna detta århundrade har befunnit sig bakom adertonhundratalets reformvänner. Veereslingam Panthulu skälldes för kommunist av reaktionära och feodala krafter och kommunisterna förstod inte att det var en utmaning mot dem. Det är först nu med den revolutionära kulturrörelsen som vi börjar förena de olika uppgifterna.

— Se till det verkliga skeendet, sade Kumar. Marvarerna stödde det som kallas upplysning. Men marvarerna är ju inte bara folk från Marwar i allmänhet, de är verkliga baniyas, affärsmän, penningutlånare och handlande. De är afTärsmannakaster och du kan möta mar-varer som penningutlånare inte bara över hela Indien utan över hela Ostafrika och Sydostasien. Det är med marvarerna som med Europas judar, kastfunktionen är procentarens och affärsmannens även om de enskilda individerna gått andra vägar. Nå de stödde i allmänhet upplysningen och den västerländska bildningen. Sådana som Birla-familjen vilken behärskar en stor del av den indiska ekonomin har visat stort intresse för denna bildning. Men vilken är deras bildningsideologi? Den 14 augusti 1947 när Indien blev självständigt fick alla anställda enligt ett inre protokoll inom företaget en speciell "slipstilldelning" så att de skulle kunna klä sig anständigt och bildat — och europeiskt — till högtidligheten. Det var inte bildning i allmänhet; det var compradorbildning!

— Vi hade ingen Mao på tjugotalet och trettiotalet, sade Suraj. Det fanns i Indien ingen kommunistledare eller bonderevolutionär som förmådde göra en analys som den Mao gjorde av bonderörelsen i Hunan där han förenade de kulturellt/samhälleliga kraven med de sociala och visade vilka krafter som skulle kunna befria Kina. Hittills har ingen heller förmått göra en liknande sammanfattning av det historiskt givna och det historiskt nödvändiga i Indien. Vi har nöjt oss med att sprida Maos tänkande och Maos analys av Hunan och det kan ju vara bra för det finns likheter mellan Kina och Indien. Dock är olikheterna såpass stora att man inte kan begagna Maos beskrivning av Hunan som en karta över Andhra Pradesh eller Bihar.

— Mao förmådde tala både om kvinnor och om politik. Men en sådan som Dange förmådde* det aldrig. Han kunde tala om arbetar-

85klassens fackliga frågor men inte om dess sociala och kulturella problem. Inte nog med att dessa ledare inte kunde tala om de väsentliga frågorna; de kunde inte se dem och just när kampen i Telengana stod som hårdast och bönderna där hade upprättat en bred enhet mot feodalismen och rest sig i väpnad kamp då gick partiets dåvarande generalsekreterare B.T. Ranadive till hänsynslöst offentligt angrepp mot dem. Han ville inte erkänna enheten och kampen mot feodalismen. Han skällde de kämpande kommunisterna i Andhra för refor-mister och klassamarbetsfolk. Och han angrep Mao Tsetung öppet. Och han angrep Mao Tsetung just för de analyser som just då i praktiken visade sig riktiga; när B.T. Ranadive som indisk kommunistledare beskrev Mao Tsetungs nya demokratiska politik som omarxistisk gick det kinesiska folkets befrielsearmé till seger just med hjälp av denna teori.

— Stopp ett ögonblick, sade Kumar, vi far inte glömma att Kinas kommunister gjorde sig fria från det direkta sovjetiska inflytandet 1935 och därför kunde bli en verklig politisk kraft i sitt eget land. Vi kan inte skylla det indiska kommunistpartiets nederlag på utlandet; men vi kan heller inte undvika att ta med det utländska inflytandet i analysen. Det indiska kommunistpartiet hölls i så hårda tyglar att det inte fick tillfälle att göra en egen analys. Kanske M.N. Roy hade varit i stånd till det. En del av vad han skrev mot slutet av tjugotalet och som ledde till att han fördömdes på Kominterns VI världskongress och som förde till att han drevs ut ur den kommunistiska världsrörelsen var ju ganska riktigt. Det var i varje fall riktigare än vad Kuusinen sade mot honom.

— De indiska revolutionärerna hölls kvar i en sorts kolonialt beroende av Storbritanniens Kommunistiska Parti. Det blev ett elände för Indien. Det hämmade den egna utvecklingen. Kina fick en siniserad marxism och en egen revolution men vi blev kvar i en koloniserad marxism och fick följaktligen inte möjlighet utveckla en egen väg.

— Vad B.T. Ranadive beträffar, sade Santosh, är det troligt att han hade sovjetiska rådgivare. Det sades ju på den tiden i partiet att Tito och Gomulka just hade förklarats som fiender och att det nog skulle bli en stor smäll i Kina och att B.T. Ranadive hört detta och blivit den som sköt första salvan mot Mao men att Mao sedan blivit för stark och Sovjetunionens ledare backat. Det var sådana intriger som hindrade den folkligt demokratiska rörelsen i Indien. Och sedan när dessa utländska rådgivare och kontrollörer fört partiet till sprängning och många kommunister började gå Naxalbaris och bonderevolutionens väg då gjordes detta under slagordet: Kinas väg är vår väg! Kinas ordförande är vår ordförande! Chou En-lai tvingades till slut ingripa

86för att kritisera detta.

— I varje läge gjorde man fel, sade Suraj. När det andra världskriget började följde man så slaviskt parollerna om kamp mot det imperialistiska kriget att man tog kontakt med de tyska och italienska spionorganisationerna i Kabul och ställde partiet i deras tjänst och detta förmådde man inte bryta förrän 1942 och några bröt aldrig kontakten. Men när hela Indien reste sig mot britterna 1942 då hade man hunnit svänga 180 grader. I stället för att ge en riktig folklig och demokratisk inriktning åt detta krav ställde man sig på britternas sida.

— Men vad man lyckades med under dessa krigsår var att bygga upp en stark kulturell rörelse. Då kunde man fullfölja renässansens arbete från adertonhundratalet fast man samtidigt politiskt drev en så reaktionärt pro-brittisk politik att partiet till och med bekämpade arbetarklassens ekonomiska strejker.

— Och om man skall vara kritisk mot Telenganaupproret så är det inte för att man där skapade en bred antifeodal enhetsfront utan för att slagordet: Jord till jordens brukare! icke förenades med progressiva och antifeodala socialt-kulturella krav. Det är det som skiljer Telen-gana 1946 från Hunan 1927!

— Glöm inte att kast och klass dock oftast sammanfaller, sade Kumar. Nittio procent av det odelade kommunistpartiets nationella ledning utgjordes av brahminer. I dag är förhållandet detsamma för både CPI och CPI(M). Dessa kast- och klassförhållanden har haft avgörande betydelse. Det är lätt för brahminer som blivit ateister att mena att kampen för de kastlösas rätt att besöka templen är reaktionär. När de talar om Indien då talar

de om högkasternas Indien. De kan kanske inget annat. Men hur skulle de då ens kunna ställa riktiga paroller i den kulturellt/samhälleliga kampen?

— Detta upplevde jag själv, sade Santosh, när jag gick till bonderörelsen och revolutionen efter Naxalbari. Jag hade trott att jordfrågan var den viktigaste för fattigbönderna och de jordlösa. Ytterst är den det. Men vad tog man direkt kamp för? Sin izzad. Sin ära. Sin värdighet. Sitt människovärde. Rätten att stå rak framför jordägaren och se honom i ögonen. Rätten att gå framför hans hus. Friheten att vägra böja sig ned och ta upp den fimp han kastat på marken framför en. Revolutionen är en kamp för människovärdet!

— På basplanet måste frågorna därför smälta samman. De politiska, de kulturella, de ekonomiska. Det ledarna inte förmått har alltid visat sig vara en nödvändighet för de lokala kadrerna, även om de inte förmått formulera denna nödvändighet teoretiskt. Det är ju också så att det är på basplanet politiken blir tydlig. Tag hemgiftsfrågan. Vi

87bekämpade hemgiften. Den är en tung börda på folket. I de områden där vi förintat eller drivit bort jordägarna och poliserna och börjat upprätta en röd makt förekom heller ingen hemgift. Sedan satte regeringen in stora polisstyrkor och vi led nederlag och tvangs dra oss bort. De politiska fel vi begått kan diskuteras en annan gång. Nu vill jag bara berätta en historia. En tid efter det att jordägarväldet återupprättats och polisen behärskade området hade jag i uppdrag att återvända till en by. Jag skulle ta kontakt med den ansvarige kamraten. Han var fattigbonde. En bra och medveten ung kader. Han hade just gift sig. Han hade tagit emot hemgift för bruden. Jag frågade hur han kunnat göra det. Det var mot vår politik. Då sade han att hans systrar skulle gifta sig och han skulle gifta sig. Först vägrade han hemgift. Då hade hans mor talat med honom och sagt att om han inte tog emot hemgiften skulle familjen fa ta sin sista jord för systrarna och deras liv skulle förstöras. Och modern hade sagt att hemgift var en tung börda för familjerna men att han måste förstå att ensam kunde han ingenting göra. Om han bara handlade på egen hand då skulle han bara förstöra livet för de sina utan att vinna något. Jag har ofta tänkt på detta sedan ty vad denna kvinna förstod och vad folket vet det har de intellektuella i ledningen ofta så svårt att förstå. Att det inte är hjältar och enstaka individuella modiga handlingar som avgör utan kollektivet och massornas kamp. Och massorna kämpar inte bara för direkta ekonomiska intressen; de kämpar för sitt människovärde.

— Man kan säga mycket om Naxalbaris väg, sade Kumar, men objektivt sett innebär den dock att tiotusende ungdomar från högkast och intellektuella miljöer och överklass bröt med alla traditionella kastnormer och klassregler när de förenade sig med revolutionen. Det gällde ju som man sade: Gå samman med folket utan att bli ledare! Där lärde vi oss mycket från de kinesiska kampanjerna. Man åt tillsammans och arbetade tillsammans, resonerade tillsammans och kämpade tillsammans. Man kan säga att dessa ungdomar genom att på detta sätt bryta alla kastregler och börja ett nytt liv också blev indier i stället för brahminer och kshatriyas och så vidare. De som deltog i revolutionen kom att förändras.

— Nåja, sade Santosh, man skall nog inte överdriva. Det är ju många som var i skogarna och kämpade de där åren i slutet på sextiotalet och början på sjuttiotalet och som återvänt utan att ha fångats av polisen och suttit i fängelse. Jag träffade en av dem i morse. Han var bilförsäljare. Hade hus. Levde ett vanligt högre medelklassliv. Jag frågade honom hur det gått till. Han sade att det bara var att återvända, öppna dörren till sitt rum, ta på sig sina kläder och kliva in i sina släktrelationer igen. Det gick av sig självt. Ensam kan man inte

88bryta upp.

— Det är mycket med det här, sade Suraj. Man far skilja på revolt och revolt. Jag har legat i skogen och jag har suttit i fängelse och jag röker som en skorsten och allt det vet min far men jag skulle aldrig kunna tända en cigarrett i hans åsyn. Jag vill ju inte visa brist på vördnad. Jag tycker inte det är fel. Jag respekterar honom. Men han är ortodox.

— Det är ju inte den respekten som är fel, sade Kumar, men om vi inte lyckas förena den politiska kampen med den ekonomiska kampen och med kampen för människovärdet då kommer Indiens folk åter och åter och återigen

att lida nederlag.

— Och kom ihåg, sade Suraj, att det inte är några abstrakta krafter som avgör. Jag är inte hegelian. Det finns inga krafter i allmänhet som styr historien. Det är de verkliga människorna som i sin kamp formar historien ...

Sedan ritade han upp sitt schema över dikotomin; den som måste övervinnas men som man först måste lära sig se för att sedan kunna övervinna.

Det hade blivit sent. Santosh och Kumar gick. De skulle med bussen. Suraj hällde upp ännu en kopp svart sydindiskt kaffe och sade:

— Vi talade om ahimsa. Det är intressant. Jag läste i Familjens, privategendomens och statens ursprung av Engels om den nordiska mytologiska diktningen och han citerade ur er Völuspa att: bröder brottas till banesår, systrars söner ättbanden sliter. För oss är detta väldigt intressant som du förstår. Ty hela Mahabharatan handlar precis om detta hur ätten bryts sönder till förmån för den nya makten. Och Gita är ju egentligen en hal och otäck advokatyr. Arunja skall övertygas om att det är rätt och riktigt och moraliskt att bryta mot de heligaste föreskrifter och att just slita ättbanden. Där man förut sett dödandet inom släkten som otänkbart görs nu ahimsa, icke-våldet, till en ny princip som — advokatyriskt tolkat — rättfärdigar dödandet inom släkten i de högre intressenas tjänst. Vi har ju en del diskussioner om detta i Indien. Dange skrev en helt omöjlig bok där han hittade på en indisk urhistoria. Men D.D. Kosambi och Debiprasad Chattopadhyaya har skrivit mycket intressant och uppslagsrikt rörande detta. Det är nödvändigt för oss att arbeta igenom vår egen kulturs ideologier. Norden är ju fortfarande lite säreget i Europa. Ni har ju släkter och en hel del förfeodala och stambetonade traditioner, det märker man, och jag har läst lite om det också. Allemans rätt och sådant. Hur diskuterar ni på vänsterkanten? Ar det mycket debatt om Völuspa?

89 X

TÅG TILL PATNA

Vi tar oss fram genom trängseln mot perrongen. Det är kväll och kallt. Folk ligger hopkurade invid varandra och sover. Bärarna ropar. Det larmar. Doft av olja, kol och människa. Det är som i Paris på Gare de l'Est 1946. Vi skall ta kvällståget från New Delhi till Patna; 156 Tinsukia Mail. Det går från New Delhi 22.15 över Aligarh, Kanpur, Allahabad och förbi Benares vid Mughulseraj och skall vara i Patna 12.50 i morgon. Därifrån fortsätter det mot Calcutta.

Vi stuvar in bagaget. Gun kryper upp i ena hörnet; det mot fönstret. Rutan är spräckt. Man har kastat sten mot tåget någonstans. Också rutorna ute i korridoren är spräckta.

— Var har du bed-rullarna? frågar Gun.

Då kommer jag ihåg att jag glömt att beställa. Klockan är redan 22.03. Det är för sent att skaffa sängkläder på stationen.

— Det blir en kall natt, säger Gun. Men den blir väl inte värre än en flygning.

Dörren till korridoren dras upp. Det är en man i sextioårsåldern. Han är klädd i kavaj och bär slips. Han är tunnhårig och har guldbå-gade glasögon. Han ser sig om:

— Den övre britsen är nog min, säger han.

Han packar upp filten ur väskan. Den är grön med blå ränder. Han tar fram en uppblåsbar gummikudde. Han blåser upp kudden och gör iordning sin bädd. Sedan ser han på mig:

— Jag tror vi sågs på mötet, säger han. Er hustru fotograferade, minns jag. Ni är Myrdal, inte sant? Mitt namn är Chowdry. Jag tror vi setts förr.

Han räcker mig sitt visitkort. Han bor i Poona. Jag har inget minne av att ha sett honom. Hur jag än tänker efter kan jag inte placera honom.

— Som ni ser har jag lämnat statstjänsten nu. Jag har en konsultfirma. Det är därför jag skall till Patna. Ni skall också till Patna?

90Han drar omsorgsfullt igen dörren till korridoren. Han reglar den. Han faster säkerhetshakarna.

— Man kan inte vara försiktig nog, säger han. Det händer så mycket numera. Särskilt runt Patna. Fyra tågrån bara i går. Såg ni det? Vid Jhajha plundrades alla resenärer i en hel andraklassvagn på 39 Up Howhra Delhi Janata Express, dacoiterna hade revolvrar. Men de sköt inte, de bara stack ner en passagerare som försökte göra motstånd. Och vid Manpur plundrades 7 Up Toofan Express; vid Neora tog man 142 Down Bhojpur Shuttle, passagerarna plundrades inpå bara kroppen och vid Fatwah tömdes bagagevagnen till 67 Up Howrah Bombay Janata Express. De brukar inte ta förstaklassvagnar och de brukar inte ta utlänningar men man kan inte vara nog försiktig. Särskilt inte nu i valtider. Det blir alltid fler tågrån inför valet. Tågrån är ju dålig publicity för den sittande delstatsregeringen och i Bihar vill Indira vinna.

— Jag tillhör inte dem som talar alltför illa om henne men hon har hårda nypor. Jag arbetade i ministeriet en tid då under undantagstillståndet. Med oljefrågor mest. Och jag tror man kan säga att egentligen ville hon nog göra det bästa för landet men hon hade dåliga rådgivare. Hon fick inte veta vad som höll på att hända heller. Annars hade hon nog inte utlyst nyval till våren 1977. Hon trodde ju hon skulle vinna. Hon hade dåliga rådgivare och dåliga informationer.

Det är kallt i kupén. Vi tar på oss tröjor och långkalsonger och sveper in oss i regnrockarna.

— Man skall inte lita på dig, säger Gun. Du sade att du skulle ordna biljetter och bedding. Så glömde du beddingen. Klaga nu inte på kylan bara.

— Det är trevligt med ressällskap som inte röker, säger dr Chowdry från Poona.

— Det är ju mycket diskussion om off-shore oljan utanför Bombay, fortsätter han. Det skrivs mycket om energikris och om miljövård och hur skall man utnyttja den. Egentligen är hela den diskussionen bara ett bråk mellan ryska och amerikanska intressen. Ar det ryssarna eller är det amerikanerna som skall fa makten över den oljan och den gasen. Ryssarna har sämre teknik men bättre politiskt pull. Amerikanerna har mer utvecklad teknik men sämre rykte i korridorerna just nu. Men det säger man inte. Man talar om miljövård och nationellt oberoende i stället. Man säger att Indira Gandhi föredrar ryssarna. Jag vet inte. Jag tror hon föredrar Indira. Fast hon har dåliga rådgivare förstås.

— Visst är vi emot auktoritarianism. Vem vill bli kommenderad? Men vad tror ni folk egentligen bryr sig om vad som sägs på dessa

91möten? De går ju inte ens dit. Tror ni mannen på gatan bryr sig om stora principer och mänskliga rättigheter och hur det går för den ene eller andre höge domaren? Tror ni det? Jag vet vad mannen på gatan vill ha. Han vill ha lugn och ordning. Han vill ha säkerhet för liv och lem. Han vill inte bli plundrad när han måste ta tåget. Han vill ha ordning.

— I höstas skulle jag till Ranchi. Jag hade tänkt ta buss. Så hörde jag vad som hänt en av mina vänner. Ett gäng ungdomar hade stannat bussen. De hade ställt sig mitt i vägen så föraren var tvungen att stanna. De betalade inte för sig. De bara skrattade när man talade om betalning. Sedan tog en av dem upp en kniv och satte spetsen mot min väns strupe. Ingen vågade göra någonting. Så tog de hans plånbok. Ingen vågade hosta ens. Så skrattade de och sa åt chauffören att stanna och så hoppade de av och försvann. Polisen? Polisen gjorde ingenting. Vi kan ingenting göra, sade de.

— Alla politiker talar om lag och ordning. Men vad gör de när de reser med tåg? Låser in sig i sina förstaklasskupéer och öppnar inte vad som än händer. Låtsas om ingenting. Ingen gör någonting.

— Jag kom från Bombay i förra veckan. Tåget var försenat. Vet ni varför det var försenat? Jo, man hade dragit i nödbromsen strax innan tåget skulle in. Vi stannade mitt på linjen. När jag tittade ut såg jag en hel vagnslast fripassagerare ge sig av tåget och ta sig ner mot slummen. De bodde väl där. Det var närmare för dem att gå av

där mitt på linjen. Så slapp de bråk med biljettkontrollen också. Det stod två järnvägspoliser på banvallen. De hade gevär. Men tror ni de sköt efter fripassagerarna? Tror ni de gjorde någonting? Tror ni de sade någonting? Nej, de gjorde ingenting och sade ingenting. Jag talade med konduktören och frågade varför järnvägspersonalen inte ingrep. Vad vill ni vi skall göra, sade han. Vem tror ni råkar illa ut om det blir bråk och skottlossning och dödsfall? Vem råkar illa ut? Vi, alltid vi. Ni skäller på oss för att tåget är försenat och pressen skäller på oss om vi ingriper och för övrigt kan vi bli ihjälslagna om vi bråkar. Så är det.

— Mannen på gatan vill ha lag och ordning. Han vill att tågen skall gå enligt tidtabellen. Tror ni mannen på gatan bryr sig om allt det där som sägs om pressfrihet och domares oavsättlighet och höga principer? Jag tror det inte. Nu lovar Indira Gandhi lag och ordning och vi far se vad som händer.

Tåget lunkade fram genom natten. Det dunkade i skenskarvarna och britsen krängde och knarrade. Jag tittade på dr Chowdry. Det blänkte i hans guldbågade glasögon. Han hade tagit av sig slips och skor och gjort det bekvämt för sig. Kanske hade jag verkligen träffat honom förr.

92Lomas Rishi-grottan, Barabarbergen, troligen utförd 252 före vår tideräkning Sanchi, Stupa III, tidigit 100-tal

Sanchi, Stupa III, tidigt 100-tal. Jämför Indiens statsvapenHuccappayyamathatemplet, Aihole, sent 600-tal Kandarya Mahadevo-templet, Khajuraho, 1000-talMadhukesvaratemplet, Mukhalingam, 800-talStengallerverk för fönster, dansare och musikanter, Kapilesvaratemplet, Bhubaneswar, sent 700-tal— Ni var här på femtiotalet, eller hur? Femtiotalet och sextiotalets början? Sedan dess har ni inte bott här, bara besökt landet. Eller hur? Ja, då har ni inte sett vad som hänt. Ni var här de goda åren. Det gick illa för Indien när Nehru dog. Ja, det hade kanske börjat gå illa redan dessförinnan. Jawaharlal Nehru gav oss ingen stark regering men under hans tid var den årliga tillväxttakten för industrin 9,5 procent. Sedan fick vi en stark regering. Då blev den årliga tillväxttakten 4,9 procent. I stället steg de årliga prisökningarna från 4,2 procent till 7,5 procent. Det där spelar en väldig roll. Det var det som gjorde att Indira Gandhi föll. Hade Janata förmått föra en annan politik då hade folk kanske stått ut med oordningen och osäkerheten. Men priserna bara fortsatte att stiga och stiga och svartabörshandeln bara tilltog. Vad tror ni folk tänker på då? Det är då de börjar fundera på lag och ordning. Vi talade om tågplundringar. Det är ju i alla fall inte vi som plundras. Vi kan låsa in oss. Men när man läser rapporterna ser man att när Patna-Samastipur Express plundrades vid Bachhawara i tisdags då tog dacoiterna sammanlagt en lakh rupier. En lakh det är 100000. Det är tretusen lantarbetares dagslön. Nu var det väl inte lantarbetare som plundrades. Det var lägre tjänstemän, arbetare, bönder, deras familjer. Hur tror ni dessa kommer att rösta? Och dagen efter plundrades passagerarna på Mithila Express på en och en halv lakh. Det är många som tycker att om priserna ändå kommer att fortsätta att stiga och om det ändå inte blir någon vidare tillväxt är det bättre med en hård regering som sätter svartabörshajarna i fängelse och som skjuter ned bråkstakarna på fläcken och som ser till att det blir ordning och disciplin i landet och att allting går efter tidtabellerna än en släpphänt regering som låter allting driva vind för våg och inte kan hålla ordning på gatorna ens. Det där med pressfrihet och domares oavsättlighet bryr man sig inte så mycket om, menar jag.

— Vilken regering vi än far kommer tiderna att bli sämre. Vi har haft rätt god balans i affärerna några år. Mest därför att så många har arbetat i arabstaterna och skickat hem pengarna. Nu tar det slut. Samtidigt stiger oljepriset. Det blir svåra år. Och prisstegringarna är inte att skratta åt. Ni var här 1960. Det är ett basår. Om man sätter prisindex vid 100 år 1960 har det nu nått 390. Det kommer inte att bli lätt att hålla ordning på det här landet i framtiden.

— Vi är en parlamentarisk demokrati och det är väl bra det. Pakistan och andra länder där militären tagit över är ju inga inspirerande exempel precis. Alla politiker vill hålla sig väl med militären dock. Det blir ständigt fler standar och ceremonier och stampningar. Vet ni att vi har ett halvt tusen generaler och likställda nu i Indien? Häromveckan befordrades sjuhundra majorer till överstelöjtnanter och de

93fick en extra stjärna och deras månadslön steg från 2 000 till 2 500 rupier. Likadant var det i de andra vapengrenarna. Alltsomallt befordrades tolvhundra majorer och likställda i ett slag. Ändå klagar de yngre officerarna. Det går för sakta. Det tar sex år att bli kapten och kan ta tretton år att bli major. Men då det blivit så

många högre officerare att vi inte vet vad vi skall göra med dem och överstelöjtnanter placeras att stämpla tågbiljetter ute i bondhålor har de civila ryckt förbi i rangrullan. Inte ens en brigadier har någon status längre. En ung district collector ute på sin första post med ett litet distrikt om inte mer än en lakh invånare eller så går utan vidare före en brigadier gammal nog att vara hans far och som blivit silverhårig under aktiv tjänst i fyra krig. Så borde det inte fa vara!

Tåget stannar. Vi är i Aligarh. Det är midnatt och tåget är i tid. Dr Chowdry drar från reglarna och säkerhetsspärrarna och drar upp dörren. Han talar med några järnvägstjänstemän. De står mitt emot varandra på perrongen och dr Chowdry talar högt. Sedan vänder han och går tillbaka till vagnen. När han kommer in säger han:

— Jag försökte skaffa beddings åt er. Men de ville inte ge några. Det skulle anmälts i förväg, sade de. Dessutom höll tåget bara fem minuter. Så är det! Hade det varit någon pli på dem hade de naturligtvis skaffat fram beddings. Men så är det överallt numera. Ingen vill ta ansvar och reda upp något.

Tåget rister och runkar och drar sakta ut från Aligarh.

— Det gör inget, säger jag. Vi har kläder nog. Min hustru sover redan.

— Ja, godnatt då, säger han. Jag släcker om ni tillåter.

Dammet irriterar. Jag har svårt att sova. Det kliar. Det täpper till

alla porer. Jag far svårt att andas. Trots att det är kallt går jag ut till duschrummet för att tvätta mig. Hela förstaklassvagnen sover. Alla dörrar omsorgsfullt reglade. Jag duschar. De indiska bredspårsjärnvä-garna ger möjlighet till bekväma vagnar. Denna förstaklassvagn är byggd 1977. Men nästan alla fönster har slagits in och reparerats nödtorftigt. Vagnen ser ut som om den varit i krigstjänst. Dock har den bara gått på linjen Delhi—Calcutta i tre år.

Jag tar på mig ytterligare en tröja och sveper regnrocken om mig och har gjort en kudde av ett underklädsbylte. Dr Chowdry sover tungt. Korta och auktoritativt stötvisa snarkningar. Jag undrar vem han är och vad han är och varför jag delar kupé med honom. Det kan vara en tillfällighet. Jag kan ha träffat honom förr. Sådant händer. Men det verkar säreget.

Jag har svårt att sova. Tänker på mötet häromdagen och på diskussionen med Kumar och Santosh och Suraj. Visst behövs den stora

94enheten och visst måste dikotomin överbryggas. Men är det inte lättare att säga det än att göra det? Ar det kanske en politisk indisk tulipanaros? I augusti 1942 när hela Indien reste sig mot britterna — långt mer och långt mer våldsamt än vad Gandhi och Nehru och Congress kunnat tänka sig — då befriade bönderna stora områden här där detta tåg nu vaggar fram. Runtom i vad som nu är Uttar Pradesh och Bihar och Västbengalen och Maharasthra och ner mot det som nu är Tamilnadu fördrevs britternas statsapparat och bönderna upprättade sin egen makt. I vissa distrikt höll de makten i flera år innan britterna förmåtlcle återupprätta sin ordning och sin statsmakt. Massorna var helt eniga. Men det kommunistparti som då fanns och som sade sig vilja revolution hade inte tid med bönderna och ansåg bonderevolutionen felaktig och skadlig och teoretiskt oklar och sysslade i stället med ett — för övrigt utmärkt — antifascistiskt kulturarbete. Och vad Congress beträffar så ville de ha bort britterna men knappast jordägarna då jordägarna ju var deras fader och bröder och kusiner som försörjde dem i deras politiska arbete. Om de nu inte rentav var de själva.

Så var det också på 1830-talet. Det var stora och hjältemodiga bonderesningar utanför Calcutta. Bönderna kämpade hjältemodigt och de brittiska myndigheterna fick sätta in stora styrkor innan de kunde slå ner upproret och fånga, tortera, hänga och skjuta överlevande upproriska. Men i Calcutta stad samlades de intellektuella radikalerna att hylla friheten; den som reformlagarna av 1832 garanterade åt England.

Morgonen är mulen och kall. Tåget rör sig genom det stort platta landskapet. Torkan är svår. Marken som borde vara grön är bränd.

— Det blir ett svårt år igen, säger dr Chowdry. Nu är större delen av provinsen officiellt förklarad som svältområde.

— Det är inte bara valet det rör sig om, säger han vidare. Också hungern spelar roll. Man bör inte alltid se det som politiska uppgörelser eller kastbråk. Det kan röra sig om dacoiter också. Jag såg just några sådana rapporter i Delhi. I Dahanabigha en bit från Patna var det mellan tjugo och tjugofem personer med hemmagjorda bomber och gevär och knivar som plundrade en Rab Babu och tog för ungefar 5 000 rupiers värde. I tisdags var det en riktig strid strax därbredvid i Baraunti by. Det var en styrka på fyrtiofem personer som angrep en Parmeshwar Singhs hushåll. De tog för 15 000 rupier och slog ihjäl en av Parmeshwar Singhs folk och skadade två. Det där kan naturligtvis vara politiskt eller kastmässigt eller en naxalitisk aktion men när jag som hastigast tittade på rapporterna verkade det röra sig om mer traditionella dacoiter. När tiderna blir dåliga blir det mer sådant.

95Vi är försenade när vi kommer till Danapor vid ettiden. Men där blir vi stående någon timma. Det var blixtstrejk bland järnvägsarbetarna. En arbetare vid lokomotivstallarna hade avlidit. Hela trafiken på Eastern Railway hade stoppats. Det gick hårt till. Det var slagsmål. En hel del skador. Flera skadade. Man sade att järnvägsmännen uppträdde konstigt. Oförnuftigt.

Men så konstig var inte strejken. De strejkande ville att den dödes familj skulle fa ekonomisk ersättning från järnvägen. De hävdade att detta var järnvägens skyldighet och att den döde dött under tjänst. Superintendenten för Danapursektionen hade tillbakavisat deras krav och sagt att kompensation var något som kunde övervägas av järnvägsmyndigheterna i enlighet med regler och stadganden och först om läkarutlåtandet var sådant att ett sådant övervägande var i enlighet med fastställda regler. Vid det svaret gick järnvägsmännen i Danapur i blixtstrejk och lamslog all trafik.

— Ni ser själv, sade dr Chowdry. De är disciplinlösa och barnsliga. Inte undra på att vanligt folk kräver lag och ordning.

96 XI

RESA I GAMLA STATENS LAND 1

Vi har hyrt bil i Patna och skall köra mot Rajgir när det dagas. Men på natten har regnet hunnit fram. Inte förrän sju på morgonen kommer vi iväg. Dock är staden fortfarande halvsovande och tyst bakom stängda luckor och gatorna tomma. Asfalten blänker.

Vinterregnet faller över slätten. Tunga grå draperier av väta drar fram över landskapet. Palmerna fryser i morgonkylan. Då och då kan man ana Ganges i norr. Regnet är efterlängtat. Men det har dröjt. Åkrarna har bränts av torkan och än grönskar de inte i regnet.

När vi lämnar huvudvägen och tar av söderut har byarna sakta börjat vakna. Folk står insvepta i filtar och väntar. En gammal man korsar vägen. En flicka står huttrande i en dörröppning. Hon ser efter oss. Dagen är däven. I kylan tar också morgonritualerna lång tid. Men indiska städer och byar vaknar sent och dagsverket börjar först långt fram på morgonen.

Det är ett gammalt Indien vi kör genom. Man kan säga att det är det äldsta verkliga Indien. Induskulturens stora städer är för-indiska. Mohenjo Daro och Harappa gick mot undergång långt härifrån för tretusenfemhundra år sedan eller så. De fick inga direkta arvtagare, utvecklingen bröts även om traditionerna levde vidare. Det vediska Indien uppe i nordväst, det ariska med stridsvagnar och boskapshjordar och sjungande präster nådde aldrig hit fram på vedisk tid; det nådde blott ungefar till vad som nu är Delhi. Nu när vi kör mellan Patna och Rajgir färdas vi i det äldsta Indien vars tradition har aktualitet. Mellan femhundratalet och tvåhundratalet före vår tideräkning började här den indiska stat formera sig som än i dag är Indien ett föredöme. Vi kör genom Buddhas, Chandraguptas och Asokas indiska kärnland.

Detta egentliga Indien är inte bibelns och den klassiska antikens Indien som det återfinns i Esters bok:

97ALEXANDERS HÄRTÅG I NORRA INDIEN

I Ahasveros tid — den Ahasveros som regerade från Indien ända till Etiopien över etthundratjugosju hövdingadömen —

Esters bok skrevs när perserriket och Alexanders härtåg redan börjat bli legendomspunnen historia. Ahasveros är Xerxes och det bibliska Indien inskränker sig till akemeniderrikets tjugonde satrapi; Indusdalen och landet väster om Indus. Alltså det som numera är västra Pakistan.

Under två århundraden låg det under storkonungens välde. En effektiv administration drev in en årlig tribut på 360 talenter guldsand till den persiska statskassan från detta Indien och därifrån rekryte.-rades också de indiska bågskyttar som höljde sig med ära under segern vid Thermopyle år 480 före vår tideräkning och som hjältemodigt deltog i försvaret av Plataiai året efter mot överlägsna grekiska styrkor och Jcrossades av de tunga grekiska falangernas oemotståndliga frontalangrepp. År 480 före vår tideräkning var första gången indiska kolonialstyrkor kämpade på europeisk mark för det härskande imperiets sak.

För Indiens utveckling kom denna akémenidiska erfarenhet att betyda en hel del. Men det gamla Indien vi kör genom denna regngrå vintermorgon är det Indien dit varken persiska storkonungar eller Alexander nådde. Dock härifrån iakttogs Alexander. Han framträdde då inte som världserövrare utan som rövarhövding på raid i rikets utmärker. I samtida indiska källor finns han inte nämnd. Först när hela Alexandersagan som legend och folkberättelse når Indien börjar Alexander existera i indiskt material.

När Alexander i slutet av juli månad år 326 före vår tideräkning passerat vad som nu är Amritsar och nått fram till floden Hyfasis (Beas) och stod inför detta Indien då gjorde hans trupper myteri och vägrade följa honom vidare.

Plutarchos beskrev deras skäl:

Emellertid hade kraftmätningen med Porus gjort makedonerna i viss mån betänksamma med hänsyn till vidare framryckning inåt Indien ... och de protesterade nu häftigt, när Alexander ville förmå dem att övergå även floden Ganges ... man sade, att gandariternas och praisiernas furstar där inväntade dem med 80000 ryttare, 200000 man fotfolk, 8000 stridsvagnar och 6000 elefanter.

Det är troligt att detta myteri räddade Alexander från nederlag och gav honom de tre ytterligare levnadsår vilka han kunde avsluta med malariafeber i Babylonien; nersupen och på väg att bli gudakung. Ty

99det var som Plutarchos skrev; de faktiska styrkeförhållandena var mot honom:

Och detta var icke blott tomt skryt. Sandrakottos, som senare blev konung, förärade nämligen Seleukos 500 elefanter och gjorde med 600000 man ett härnadståg genom hela Indien för att underlägga sig det.

Till Sandrakottos/Chandragupta återkommer jag. Alexanders tåg var ju inte utan betydelse för Indien. Men den väg vi kör mat Rajgir är handelsmännens och härförarnas gamla handelsväg. Här segrade framsteg och despotins utvecklingsdugliga stat århundradet före Alexander och Chandragupta och började utveckla det starka byråkratiska samhälle som blivit ett indiskt föredöme.

Stora delar av den väldiga slätten kring Ganges var då ännu urskog. Här och där gläntor med betesmarker och bebyggelse. Handelsvägen mot nordväst gick genom otillgängliga och farliga marker men redan hade de första marknadsplatserna där järnet från öster lastades om på vägen västerut tagit språnget från by till köpstad och silvermynten höll exakt vikt och lödighet. Fria jägarfolk hotade ännu de bofastas bygder och vägar och köpstäder från sina urskogar men bosättningarna växte, handeln tilltog och slättlandet började bli känt som rikt.

Det hade gått ett årtusende sedan de ariska stammarna brutit in över Indusdalen och femflodslandet. De hade "befriat floderna" från de demoniska barriärer som tvungit vattnet till stillhet och översvämmat markerna. Indusdalens utvecklade bevattningsjordbruk gick under när de ariska krigarna i Indras namn rev fördämningarna så "stenarna rullade undan som vagnshjul" och vattnet flödade fritt och drog sig undan från stora, goda betesmarker åt ariernas hjordar. Barbariet segrade över kulturen.

När de invandrande stammarna med sina hästdragna stridsvagnar och sina oxforor och sina sjungande sjamaner och dundrande himmelsgudar tog sitt nya land i besittning drogs gränsen mellan fria män och underkuvade infödingar; mellan arya och sudra. De fria som kämpade, sjöng, offrade och rådslog och de underkuvade som arbetade. Fast länge förblev samhället så outvecklat att sudras inte ens kunde kallas slavar.

Men allteftersom de ariska stammarna trängde vidare österut omvandlades deras förhållanden. Av blodsbanden var inte mycket kvar. De ariska krigarna hade aldrig tillåtit sudras att beblanda sig med ariska kvinnor; men själva kunde de avla barn med tillgängliga kvinnor. Dock växte nu nya grupper inom stammarna och kastväsendets

100fyra varnas, färger, definierade sig: kshatriya, härskarna, krigarna; brahmana, sjamanerna, prästerna; vaisya, herde, jordbrukare och sedan kasten under kasterna — sudra, som inte ingick i stammen som de tre första utan blott tillhörde den så som boskapen tillhörde den. Ur stamsamhället växte klasserna och ju längre österut det nya samhället trängde fram ju skarpare blev klassdifferentieringen ty nu räckte det inte att svedjebruka. Här var jorden bördig och tung och behövde järn till plogbillar och järnet kunde blott fas österifrån i utbyte mot andra varor och i denna skärningspunkt växte det vediska samhället fram med alla sina filosofer och sångare och stora tankar och begynnande grymma utsugning. Mot åttahundratalet före vår tideräkning fanns där inte mycket ursprungligt barbari kvar.

Här österut vid Ganges dit det vediska Indien aldrig nådde fram pågick då en snabb arisering. Religion, språk och kaststruktur övertogs och omvandlades och utvecklades efter egna behov. Här skapades det hinduiska Indien. Krishna — den svarte — som i Rigveda ännu varit en demon och Indras fiende och symbolen för ariernas motståndare kunde tränga fram till att bli den högste guden och störta Indra. Efter tusen år hade jordbrukarna, sudras, med sin Krishna och sina bevattningar segrat över arierna. Men de hade segrat genom att själva göra sig till brahmaner och arier. De hade svalt sina erövrare och smält dem. De hade systematiserat kastväsendet och ritualerna och reglerna och de hade i processen vänt påbud till förbud och bytt både utseende och innehåll. Om de stridsglada, dryckeslystna och blodtörstiga sjamaner som vandrat ner mot Indien fatt höra vad som tusen år senare nere vid Ganges skulle kallas ariskt är det inte mycket de känt igen. Och de brahminer och kshatriyas som begav sig mot nordväst för att träffa lärda män och skaffa sig rätt uttal och ordval på sanskrit blev chockerade och förfärade av vad som då ännu återstod av barbariska och snuskiga seder bland efterblivna herdestammar. Inte nog med att brahminen gick ut på åkern och plöjde; till och med barberaren kunde dagen därpå uppenbara sig som brahmin.

Här vid Ganges i det växande välståndet differentierade sig klasserna och för den härskande klassen och dess kaster blev arbetet både skadligt och omoraliskt. Arbetet blev lågt och uselt. Arbetet blev skamligt. Arbetet var för slavar och underkast och tjänare. Det fysiska arbetet var så föraktat att också slaven — i berättelserna — skämdes över sin låghet att arbeta och högkastens tänkare — som helt levde på andras arbete — våndades över det livets elände som består i att livets uppehälle av honom krävde det fysiskt arbetsamma andandet. Det förakt för arbete — den arbetets skam — som slavsamhället och kastväsendet skapade till sitt skydd och som sedan bidrog till att

101vidmakthålla feodalismen är än i dag en tung belastning. Inte bara i Indien!

Regnet har blivit ett envist stilla duggande när vi går i de stora utgrävningarna i vad som en gång var Nalanda. På trapporna till huvudtemplet trängs skolklasser från Patna med pilgrimsgrupper från Nepal och turister från Japan. Under åttahundra år var Nalandaklostret det stora buddhistiska universitet dit studenter från hela den kända världen flockades. Under sina resor i väster tillbringade den kinesiske munken Hiian Tsang sammanlagt två år här i olika omgångar mellan åren 637 och 642. Då studerade tiotusen munkar här. Av dem behärskade mer än tusen stycken tjugo skrifter och kommentarer var; mer än femhundra behärskade trettio böcker och tio, däribland Hiian Tsang själv, hade grundlig kännedom om femtio böcker. Dagarna ville inte räcka till ty de tillbringades under diskussion och samspråk och de yngre och de äldre hjälpte varandra och hela Indien såg upp till dessa munkar såsom föredömen, säger Hiian Tsang.

Från alla länder kom studenter och sökte in till universitetet. De ville bemästra sina tvivel och därefter bli berömda. Ty den som var känd som munk från Nalanda blev hyllad vart han än begav sig, framhåller Hiian Tsang.

De flesta utländska studenter som sökte sig till seminarierna fick bege sig hem igen ty de frågor som där diskuterades var dem alltför svåra och endast sådana som besatt djup kunskap om gamla och nya tiders lärdom släpptes in. Blott två eller tre av tio sökande vann tillträde, påpekar Hiian Tsang.

Fler än etthundra klasser undervisades var dag och icke ett ögonblick gick tillspillo. Klostrets anda präglades av allvar och värdighet, säger kommentatorn.

Man studerade såväl det stora fartyget — mahayana — som det mindre fartyget — hinayana — med dess aderton skolor och därtill de världsliga klassikerna som vedaskrifterna och andra. Därtill kom studier i logik, grammatik, medicin och matematik, framhåller kommentatorn.

Regnet har återigen tilltagit och vi har sökt tillflykt i en liten helgedom med en stor Buddhastaty bredvid tempelruinen. Regnet blir häftigare. Det slår i marken. Folk skyndar förbi under paraplyer. Många är insvepta i plastskynken. De kommer från hela Indien men också från de olika buddhistiska länderna i Asien. Sedan Nalanda grävdes ut under mellankrigsåren har det åter börjat bli ett pilgrimsmål.

Så länge buddhismen tycktes oomstridd fanns här inget universitet.

102Fa-hsien som reste här i början på fyrahundratalet nämner visserligen orten, Na-lo, och påpekar att Buddhas lärjunge Sariputta föddes där men ännu på hans tid är det i Patna de kloster befinner sig dit de lärda söker sig. När kejsar Kumana Gupta år 427 låter grunda klostret vid Nalanda befinner sig Indien i början av sin övergång till feodalism och den nya reformerade hinduismen har börjat tränga tillbaka buddhis-men. Universitetet i Nalanda blir snabbt världsberömt — i den kända och upplysta världen — och utvecklas till ett ledande buddhistiskt centrum samtidigt som buddhismen är på retur och samhället omvandlas runt klosterinhägnaden. Nalanda levde vidare även när den segrande hinduismen själv besegrats av de muslimska erövrarna år 1197. När de erövrat Bihar — men innan de ännu haft möjlighet att upprätta sultanatets i Delhi administration över hela området — reser den tibetanske munken Dharmasvamin (Chag lo-Tsa-ba Chos-rje-dpal) genom norra Indien. Han studerar ett år i Nalanda och beger sig sedan hem mot Tibet i april år 1234. Då var Nalanda visserligen bränt och plundrat men som klostret byggts med tegel var det fortfarande beboeligt och sjuttio munkar studerade där under ledning av den nittioårige Mahapandita Rahulasribhadra. Dock, som Dharmasvamin sorgset antecknar:

— I allmänhet kan sägas att i Indien är icke-buddhisterna många, sravaker (jainistiska lekmän) få och de som följer ma-hayana än färre.

Med de orden försvinner Nalanda ur historien och för hinduerna blir ruinfälten rester av staden Kundalipura där fadern till Krishnas hustru Rukmini regerat. När dr Francis Buchanan — den outtröttlige resenären — besökte Nalanda kring år 1810 fann han där ett tempel till gudinnan Kapatesvari. Där dyrkades en skulptur föreställande

en fet man .

Nu är också det templet borta och av dess tradition återstår blott den lilla byn Kapatyas namn. Men med utgrävningarna har det buddhis-tiska Nalanda återuppstått som pilgrimsmål och turistort.

Vi sitter skyddade för regnet och ser på de förbihastande turisterna och de nyfiket värdiga pilgrimerna som andaktsfullt går runt det gamla templet. Gun säger:

— Var tid söker sig sin historia ur det förflutna.

— Dock finns alltid en verklig bas också för den högsta lärdom och den djupaste religiositet, säger jag.

— Några måste ju arbeta i sitt anletes svett om tiotusen lärda

103munkar skulle ha möjlighet tillbringa all sin tid med diskussion och samspråk om höga ting, säger Gun.

Och så var det. Den historien är verklig. Den kan inte förändras vilken tradition än tiden ger relief åt i det förflutna. Kommentatorn, munken Hui-li som skrev Hiian Tsangs biografi, berättar om munkarna i Nalanda att:

Konungen gav uppbörden från mer än 100 byar till deras uppehälle och vår by hade mer än 200 familjer som dagligen lämnade flera hundra tan ris, smör och mjölk. På så sätt kunde studenterna erhålla de fyra nödvändigheterna (kläder, mat, sängkläder och medicin) utan att behöva gå kring och tigga för dem. Det var på grund av detta stöd som de kunde uppnå så stor lärdom.

Munkarnas världsberömda lärdom, deras ryktbara seminarier och värdiga allvar vilade på 20000 familjers hårda dagliga slit.

I Rajgir ser vi på stadsmur och grottor och går Buddhas vägar. Den staden var gammal redan när den var en av Buddhas favoritplatser och när Mahavira, jainernas siste thirtamkara tillbringade fj°rton regntider här. Nalanda var en förort men Rajgir var Magadharikets huvudstad. Konung Bimbisara, den förste som hade egen stående här, utvidgade sitt välde och gav sitt stöd åt både jainism och buddhism ty detta var centrum för den nya makten och de nya tankarna. Här formades väldets byråkrati och även väldets ideologi. Bimbisara själv var lågbördig. Han var av infödd stam och kunde räknas som ksha-triya blott av hövlighet. Tusen år innan Nalanda blev säte för tidens högsta lärdom skapades här den nya staten. Järnet var dess nödvändighet.

Det är denna järnets stat från femhundratalet före vår tideräkning som skrämde Alexanders makedonska här och som fortfarande är de indiska herrarna ett föredöme. Den staten möjliggjorde det väldiga ekonomiska uppsvinget; den släppte de nya revolutionerande tankarna fria och med grym despoti slog den sönder det förflutna. Söderut ligger de stora nutida indiska järnmalmsfyndigheterna. Vi kör mot sydväst genom bergens utlöpare. Järnoxiden flagar sig som skorpor på berget. Här vid Rajgir finns de nordligaste av dessa fyndigheter. De är lättbearbetade.

Sedan åttahundratalet före vår tideräkning hade stammarna i området kring Ganges befunnit sig i omvandling. Jordbruket gav större rikedom än tidigare ty med blåsbälg av det slag som sju århundraden tidigare börjat användas i Egypten arbetade smederna med järnmalmen från Rajgir och från bergslandet mot sydväst. Med de nya redskapen kunde djungeln röjas. Produktionen steg; ris, bomull, se-

104 Bevattningsmetoder med naturligt fall:

1. Floder som kommer från bergen och rinner ut i öknen grenas upp i ett nätverk av bevattningskanaler. Så i Merv (se Turkmenistan) och i Khotan (se Sidenvägen). Detta är ,det kanske första bevattningssystemet (se Resa i Afghanistan).

2. Vattnet från floder och strömmar avleds och förs ut i kanaler som kommer att löpa jäms med huvudfaran; dock med lägre fall och alltså bevattnande falt på sluttningen ovanför floden/strömmen. På slättland där flodens vattennivå genom invallning kommit att ligga högre än de omgivande fälten kan sidokanaler tappa flodvattnet till lägre liggande falt (se Turkmenistan).

3. Karez eller qanat. Med en underjordisk kanal tappas vattnet under berget och leds ut till falt långt därifrån (se Resa i Afghanistan och Sidenvägen).

4. Tankbevattning. Stora dammar — tankar — grävs ut för att samla monsunens väldiga regnmängder. Vid det möjliga utloppet spärras dammen av en vall, en bund. Om tanken är stor blir här ett uppbyggt ghat, en landningsplats med steg för tvätt och bad. Från tanken släpps vatten ut under torrperiod. Detta är den inhemskt indiska bevattningstekniken.

5. En ström, en flod däms upp och vattnet leds ut i bevattningskanaler. Det var från sådana bund i Indusdalen som arierna befriade vattnet.

105sam, vete, hirs, bönor, linser, indigo och kalebasser. Yxan, hackan, billen drev djungeln tillbaka. Skörd följde på skörd; redan var länderna runt Ganges rikare än de gamla ariska trakterna i nordväst och när nu jordbruket runt Ganges och söderut mot Dekkan erövrade bevattningstekniken tog det ett språng förbi också det

bevattningsjordbruk som arierna tusen år tidigare förintat vid Indus-dalen. Här utbildades också den tredje bevattningstekniken; den som passade monsunklimat.

Den första bevattningstekniken avledde vatten från floder eller dämde upp floder eller ledde ut vattnet.

Den andra bevattningstekniken började med brunnarna och utvecklades till karezer och väldiga underjordiska vattensystem.

Den tredje bevattningstekniken var tankbyggets. Dammar grävdes ut och samlade monsunregnet och under torrperioden leddes vattnet ut att bevattna fälten. Här utvecklades nu denna teknik och i förening med den första bevattningstekniken drev den jordbruksproduktionen ytterligare framåt. Boskapsskötselns betydelse minskade.

På Ganges tilltog skeppsfarten. På vägarna rullade tvåhjuliga oxkärror, åsnekaravaner drog fram med handelsvaror och här var nu underkontinentens ekonomiska centrum. I städerna utvecklades hantverket; lyxhantverk som tjänade Q ärrhandeln och den högsta överklassen och tillverkning av dagligvaror ökade snabbt. Guldsmeder, juvelerare, pärlstickare men också timmermän, vagnmakare, järnsmeder, kopparsmeder, bronsgjutare, korgmakare, garvare, repsla-gare, bågtillverkare, krukmakare, vävare och färgare; de fyllde hela stadskvarter, hade egna gator och började organisera sig gillesvis.

Det nya jordbruket sprängde ätternas herdekollektiv. Nyodlingar blev egendom. Jordherrarna följde i plogbillarnas faror. Och dessa nya jordherrar levde i ständigt hot från slavar, daglönare och fattigt folk; de tvangs upprätta egna väpnade styrkor att hålla packet nere. Det ökande välståndet blev till välmående klasser mitt i de gamla ätterna och stamsamhället stelnade i en allt hårdare hierarkisk ordning. Mot den nya rikedomen organiserade sig de gamla härskarna; de friborna, de höga. Höghet och låghet, rättigheter och skyldigheter avgjordes vid födseln. Det låga folket, slavarna och packet hade ingen annan rätt än att arbeta och lyda — även om de med gnidighet och svettighet och slughet gjort sig rika en och annan bland dem.

Traditionellt fanns sexton janapader, folkländer, från Gandhara uppe i nordväst mot Hindu Kush till Anga vid Bhagalpur i vad som nu är östra Bihar. Dessa janapader var inte stater; de var stamterritorier. De var mycket olika. Några levde kvar i herdefolkens och krigar-stammarnas gamla tid. De var ursprungliga och ariska kan man säga.

106DE FYRA JANAPADERNA omkr. år 600 före vår tideräkningDe betraktades redan som orena av de lärda offerprästerna i Ganges-dalen. Den som reste mot nordväst fick genomgå kostbara reningsceremonier innan han kunde återvända till den egna ätten. Den ekonomiska utvecklingen var så olikartad att det verkligt ursprungliga och traditionella redan upplevdes som icke ortodoxt. Dessa land hade också nu erövrats av perserriket och det var deras stamkrigare som kämpade och stupade i perserkonungens europeiska krig.

Under väldiga krig och inre uppgörelser tog den nya ekonomin sig form i statsorganisation. Av de sexton janapaderna var blott fyra kvar. Två hade redan hunnit utveckla sig till monarkiska stater; de behärskade själva Ganges och de rika jordbruksområdena. Kosala i väster. Det var det äldsta och mäktigaste riket, det hade just kämpat ned och förintat Kasi och tagit Benares. Kosala behärskade såväl handelsvägen söderut mot Dekkan som vägen mot nordväst. Det andra riket var Magadha vars huvudstad var det ointagliga Rajgir. De andra två janapader som återstod låg norr och nordost om Ganges. De var av annan karaktär. Det var om dem Arrianos rapporterar i sin historia om Alexanders fälttåg:

De handhade sina politiska angelägenheter på ett regelrätt och lagenligt sätt. Ty massan behärskades av aristokratien som på intet sätt styrde i strid med måttlighetens bud.

Malla och Vrijji var oligarkiskt organiserade stamfederationer. Ett tunt skikt oligarker härskade över ett jordbrukande folk. Inom oligar-kien rådde jämlikhet och besluten fattades i församlingar och mellan oligarkerna rådde allas lika rätt och varken rikedom eller mod eller kunskap kunde fa utmärka den ene före den andre. De jordbrukande ofria tillhörde till stora delar inte ens stammen; de stod utanför och under ättsamhället. Men om kampen mellan dem och de fria blev allt bittrare blev också kampen inom oligarkien allt oförsonligare. De nya rikemännen kämpade för sin särställning och de ambitiösa ynglingarna lämnade stammens jämlikhet för att söka

sig framgång och ära och makt i konungahoven. Men Malla och Vrijji var mäktiga, de hade sina krigare och de behärskade den norra handelsvägen från Ganges.

Utanför dessa sig till stater organiserande janapader fanns ännu också fria stammar som vägrade underkasta sig och som drog sig allt längre in i skogarna. Inom de nya mer stramt organiserade konungarikena fanns självstyrande stammar som blott erkände konungen som suzerän. En sådan var den lilla republikanskt styrda sakya-stammen som ännu icke kände uppdelningen i kaster utan blott gjorde skillnad mellan fria och ofria. Det var inom denna stam som Siddharta, kallad Gotama då han var av oxtotem, föddes kring år 560 före vår tideräk-

108ning; han skulle senare bli känd som Buddha den upplyste. Han kallas prins i nutida uppslagsböcker. Och det är sant att hans far och släktingar som andra fria män kunde tjäna som hövdingar, rajor. Men Siddharta var en friboren aristokrat; icke en prins i ett furstehus. Uppslagsböckernas författare är bara fjättrade i sin egen oförmåga att tänka annat än som undersåtar. Siddhartas friborenhet blev av betydelse för framtiden just under dessa år då staten segrade och hans egen ätt förintades och alla värden bytte förtecken och många slungades ut i mörker och elände och andra på lyckans hjul svängdes upp till välstånd och ära, ty efter denna frihetens tid då det var en lust att leva blev tänkandet undersåtligt och är det än.

Ty om de nya redskapen och den nya tekniken först gjort tvångsarbetet lönsamt och genom den allmänna förslavningen åt de friborna skapat ett väldigt överskott så slet sedan detta överskott sönder den gamla samhällsväven. En gång hade Indra slitit sönder Indusdalens städer — som man sliter gammalt tyg — sedan hade Indra själv trängts undan av de demoner han trodde sig ha besegrat och nu slet de nya städerna sönder resterna av det samhälle arierna en gång fört med sig.

Där nyss stamkollektivet brukat jorden — Siddhartas fader gick efter plogen också han — där röjdes skogen nu av slavar och daglönare och nya klasser växte fram; självägande småbönder, mellanbönder med egna slavar och stora jordherrar som härskade över stora landområden och betjänades av slavar. Slavarna var heller inte längre bara födda slavar; de kunde vara gäldslavar.

Nu var handelns stora tid. Karavaner vandrade mot nordväst med råjärn och ris och sockerrörssirap från längre ner vid Ganges. Städernas hantverk blomstrade. Handelsmännen lämnade lån, tog inteckningar som säkerhet och krävde ränta och ränta på ränta och alla gamla heliga seder och bruk frättes sönder i ocker.

Dessa nya makthavare som träder fram kräver lag och ordning. Men sin lag och sin ordning. Själva är de inte välborna. De är låga. De respekterar heller inte de friborna. De lämnar lån och kräver sedan sina rättigheter mot all gammal rätt. Till sitt skydd kräver de staten mot ätten. Den stående hären krossar stammarnas folkuppbåd. Till den stående hären behövs sold. Solden är den stående härens trohet och rättesnöre. Alltså måste skatter drivas in. Men skatteindrivarna måste övervakas och byråkratien blir nödvändig. Dock även byråkratien måste övervakas och angiveriet måste sättas i system. Det nya statliga konungaväldet har ingen religiös innebörd som de tidigare heliga konungarna. De nya konungarna är själva av låg börd. De har slagit sig fram och leder den öppet despotiska och blodiga maktap-

109parat som skär av alla gamla samhällsband och släpper välståndet löst.

Här vid Ganges ser det en tid ut som om Kosala skall nå den stora makten. Därifrån krossas slutligen Siddhartas hela stam. Men det blir Magadha. De andra tre janapaderna förintas. Ty Magadha behärskar både de rikaste järnmalmsfyndigheterna och handelsvägarna. När rivalerna krossats expanderar den nya makten åt alla håll. Djungeln röjs. Skogsstammarna drivs längre bort. Hela jorden skall under ett välde. När Xerxes segrar vid Thermopyle har Magadha nått positionen som härskande makt i landet kring Ganges. När Alexander står vid Beas i juli år 326 före vår tideräkning har Magadha vuxit till ett välde och den nya huvudstaden Pataliputra är en stad på väg att bli världsstad.

Den första i raden av de konungar som ledde denna marsch mot världsherraväldet var Bimbisara. Han skall ha vunnit makten år 546 före vår tideräkning. Hans härkomst är omstridd. Han efterträddes — och kanske mördades — av sin son Ajatasatru. Under Bimbisaras och Ajatasatrus tid utbildades i Magadha såväl buddhism som

jainism. Både Buddha och Mahavira verkade där. Under Ajatasatru hålls också det första buddhistiska kyrkomötet. Han dog år 416 före vår tideräkning och efterträddes av fem konungar vilka alla skall ha mördat sina fader. Ytterligare ett par tre konungar — kanske av samma och kanske av en närstående dynasti — följde fram till år 362 före vår tideräkning. Då tillträder Mahapadma Nanda, kanske var han född av en sudra-moder, kanske var han son till en barberare och en prostituerad, i varje fall var han känd som av lägsta börd. Han blev känd som den härskare vilken slutligen krossade de friborna ... som sedan identifierades med kshatriya.

Under ett dussin regentperioder skapades så det nya samhället. Det var radikalt olika det som varit. Om det var grymt och despotiskt gav det också frihet för talangen. Om slavarna drevs att arbeta förbi sin förmåga var dock heller inte jordherren skonad om han spekulerat med lånade medel och spekulerat fel. När skulden skulle betalas kunde han fa betala den med sin egen frihet och själv bli slav. Produktionen steg och även om de fattiga svalt så var svälten värre för de stammar som drivits än högre upp i de otillgängliga skogsområden dit det nya jordbruket inte funnit det lönsamt att tränga fram.

Det var en stor omvälvning. Alla löften brast. Alla gudar föll och Ajita Kesakambali svarade konung Ajatasatru:

Det finns, o konung, ingenting sådant som barmhärtighet eller

offrande eller givande. Det finns varken frukt eller verkan av

110handlingar goda eller onda. Det finns icke något sådant som denna värld eller nästa. Det finns varken fader eller moder ej heller varelser som uppstår dem förutan. Det finns i världen varken eremiter eller brahmaner vilka har nått den högsta höjden, som går i fulländning och som efter att själva ha förstått och insett både denna värld och nästa delger sin visdom åt andra.

Människan byggs upp av de fyra elementen. När hon dör återgår jorden till jord, vatten till vatten, värme till elden, anden till luften och hennes sinnen förtonar i rymden. De fyra bärarna med den på båren som femte, bär bort den döda kroppen. På vägen till brännplatsen yttrar de lovord men där bleks benen och gåvorna blir till aska. Det är dårarnas lära, denna om offer. Det är tom lögn och tomt prat när någon säger att de har värde. Dårar och visa lika, när kroppen upplöses skärs de av, förintas och efter döden är de icke till.

Det är en tid av stora diskussioner. Allt står under debatt. Allt är ifrågasatt. Andarna är fria och Sanjaya Belatthiputta svarar:

Om du frågar mig om det finns en värld efter detta skulle jag säga att den fanns om jag trodde så. Men så säger jag inte. Och jag tror varken att det är si eller att det är så. Och jag tror inte det är på annat sätt. Och jag förnekar det inte. Och jag säger heller icke att det varken är eller icke är en värld efter detta. Och om du frågar mig huruvida varelser uppstår av tillfälligheter eller om gärningar goda eller onda har någon frukt eller verkan eller om en människa som når sanningen fortsätter eller icke efter döden — till var och en av dessa frågor ger jag samma svar.

Det var i denna tid och denna intellektuella miljö Siddharta Gotama blev Buddha. Och viktigare än alla hans doktriner var den organisation han skapade. Där spelade hans friborenhet sin stora roll.

Allt hade brutit samman. Det fanns för människan ingen tillflykt. Då upprättade Siddharta Gotama runt sig sin sangha. Från sanskrit samhan; förena. Vi möter detta i dag i den kämpande bonderörelsen. Revolutionärerna bygger sin ryot-kuli-sangham och det är samma förbund som Siddhartas och återgår på samma folkliga stamgemenskap. Under fyrtiofem år ledde han sin kyrka och denna kyrka byggdes som en tillflykt. Ur världens elände in i en trygg illusion. Den krossade ättgemenskapen återuppstod som samfund i betydelsen kyrka. Munkarnas frihet blev de fribornas inom ätten. Inom den växande buddhismen rådde demokrati; församlingen rådslog och beslutade som ätten. De var egendomslösa som ättens individer. De försörjdes

111och de tillbringade sin tid i hög tjänst. Man föddes inte in i detta samfund som i ätten men man upptogs så som ättens medlemmar kunde upptas i mannagemenskapen.

Siddharta föreskrev själv riten. Sangham som helhet gav ordinationen efter det att den sökande presenterats och

tre gånger skulle frågan ställas om någon broder hade någon invändning. När sangham samlades och förslag ställdes då antogs dessa om ingen talade däremot. Om någon talade mot förslaget rådde majoritetens mening. Sangham utsåg själv rösträknare. Detta var ättens demokrati.

Men om denna organisation var en tillflykt i en värld som störtade samman och där den nya verkligheten sprängde alla gränser och människors ångest och lidande blev lika ändlösa som den stormande lyckan och nya berusande friheten så var Siddhartas organisation dock ej revolutionär. Den hotade inte de nya makterna. Tvärtom. Konungarna skyddade och hjälpte Siddhartas sangham. De fann behag i den. Ty den kunde aldrig slå över från illusionen ut i verkligheten genom att bli ett demokratiskt förbund av de verkligt pinade och lidande. Den stora sanningen att tillvaron var lidande omfattade inte alla.

Uttryckligen förbjöd Siddharta ordination av slavar. Men i det nya samhället kunde också friborna göras till slavar om de inte förmådde betala sin skuld. Alltså förbjöd Siddharta också ordination av gälde-närer. Det nya samhället kunde bestå blott genom att det skyddades av konungens stående här som inte var bunden av någon traditionell moral. Då många bland denna härs soldater fasade för de gärningar de i konungens och maktens namn tvangs till, hände det sig att sådana konungens män sökte sig till Siddhartas sangham. Men Siddharta levde i konungens gunst. Också hans sangham skyddades av den nya maktens här. Siddharta förbjöd alltså ordination också av konungens män. De skulle inte från hären kunna fly till hans demokratiska frid och utomvärldslighet. Och konung Bimbisara blev tacksam och visade det.

Då när Alexander var på väg mot Indus var Buddhas organiserade kyrka stark vid Ganges. Den hade redan fått sina första schismer och hållit sina första avgörande kyrkomöten. Det rike i vilket kyrkan verkade var mäktigt. Det sträckte sig från vad som nu är Orissa i öster till Punjab i väster och från Nepal i norr till Andhra Pradesh i söder. Om kyrkan hade vuxit så hade också hären vuxit. Runt den nya staten av fogdar och skatteindrivare vakade 20000 ryttare, 200000 man fotfolk, 2 000 stridsvagnar och 3 000 elefanter. Härskare var den van-bördige Mahapadma Nandas ättling Dhanananda.

När Alexander kom till Taxila våren år 326 före vår tideräkning

112höll han där en stor durbar. Många kom för att göra sin uppvaktning och lägga fram sina förslag. Med sjamanerna i bergsbyarna hade Alexander haft besvär. Där hade stammarna inte förändrats särskilt mycket på det årtusende som gått och om dessa brahminer — av grekerna kallade filosofer — berättar Plutarchos:

Lika stora svårigheter bereddes honom av de indiska filosoferna, vilka smädade de konungar, som slöto sig till honom och eggade de fria stammarna till motvärn. Han lät därför också hänga många av dessa.

Men till dem som sökte sig till Alexander skall ha hört en Chandra-gupta från Magadha. En äregirig yngling.

Denne Chandragupta skall enligt de flesta traditioner ha varit av låg börd. Några traditioner förklarar till och med att han skall ha varit kastlös. Andra traditioner gör honom till en kshatriya. Jawaharlal Nehru — som själv var brahmin — påpekade dock att på den tiden svingade sig allsköns främlingar upp och gjorde sig till kshatriya. Hans totemnamn Maurya tyder på att han var av påfagelstotem i en stam: alltså friboren, kanske en hövdingason. Men också den grekiska traditionen — förmedlad av Justinus — uppger att han var född i enkla förhållanden.

Med sig skall denne unge Chandragupta ha haft en lärd brahmin från Taxila som närde fiendskap mot Dhanananda, konungen i Magadha. Denne brahmins namn skall ha varit Chanakya eller Vishnu Gupta och han är mer känd som Kautilya. Chandragupta skall ha förorättat Alexander och fatt fly för livet. Enligt vissa uppgifter skall han ha rått Alexander att erövra Magadha och när denne tvekat skulle Chandragupta ha smädat honom. Det kan vara detta som ligger bakom Plutarchos påpekande:

Sandrakottos, vilken som yngling hade sett Alexander själv, skall sedermera ofta hava sagt, att Alexander varit på vippen att göra sig till herre över landet, vars dåvarande konung var hatad och föraktad för sin skurkaktighet och simpla härkomst.

Ryktet om skatteindrivarväldets bottenlösa kungliga girighet var så kraftigt att Hiian Tsang hörde det tusen år

senare när han kom till Pataliputra.

Från Taxila skall Chandragupta ha flytt med Kautilya tillbaka mot Magadha. Där bådade han upp en egen här. Enligt Kautilyas råd bestod denna här av fem olika grupper:

1) Chora eller pratirodhaka — rövare och banditer.

1132) Mlechchha — icke-arier, främlingar.

3) Choragana — organiserade rövarband.

4) Atavika — skogsfolk.

5) Sastropajavi-sreni — krigarstammar.

I ett långt och blodigt krig — som kanske inletts redan innan han sammanträffade med Alexander; om han sammanträffade med Alexander — och som enligt vissa krönikor kostade en miljon människoliv lyckades Chandragupta med hjälp av den listige Kautilya segra och döda konung Dhananda och sedan år 317 själv utropa sig till storkonung. Han hade då övertagit hela Magadha och därtill det område i nordväst som Alexander lämnat efter sig. År 305 före vår tideräkning skall han också ha övertagit satrapierna väster om Indus ända fram till Herat från Seleukos Nikator. Samtidigt skall han ha ingått äktenskap med en Seleukos Nikators dotter och förärat fadern femhundra elefanter. Han blev en mycket mäktig konung. Den förste av Maurya-ätten. Han blev den som med hjälp av sin rådgivare och minister Kautilya verkligen formade staten till en allomfattande härskarmakt av ny typ.

Justinus kommenterade skeendet:

Sandrakottos var den ledare som upprättat deras frihet, men efter sin seger förverkade han genom sitt tyranni all rätt till titeln befriare ty han förslavade det folk han nyss befriat från utländskt förtryck.

Sannerligen kunde Purana Kassapa säga:

Han som handlar, o konung, eller leder andra att handla, han som stympar eller leder andra att stympa, han som straffar eller leder andra att straffa, han som åstadkommer sorg eller plåga, han som dödar levande, som tar vad som icke givits, som bryter sig in i hus, som rövar eller stjäl eller rånar eller begår hor eller ljuger är skuldfri . . . Givmildhet, självbehärskning, sinnenas tuktan, sanningsenlighet saknar dygd och ger ingen förtjänst.

Regnet har upphört. Vi har passerat Bela och lämnat landsvägen. Nu kör vi en byväg in över slätten mot öster. Den blir allt mindre. Vi lämnar bebyggelsen bakom oss. Vägen är sönderkörd. Den slingrar sig mellan åkrarna mot de svarta bergen. Markerna blir steniga. Svarta stenar skjuter upp ur jorden. Vägen skärs sönder av bevattningsrännor. Bilen kränger och frustar och den dåliga kopplingen slirar men sakta kommer vi närmare bergen. Detta är Barabarbergen. Buddhas lärjungar som flytt undan världens ondska drog sig hit för

114att tillbringa regnperioden i stillhet för tvåtusenfemhundra år sedan. De grottor de högg i gnejsen har väggar så polerade att stenen är helt glatt under händerna.

115 XII

MEN VAR DÅ NAIV! STÄLL FRÅGAN: ÄR DETTA LIDANDE NÖDVÄNDIGT?

Vägen till grottorna går upp genom ravinen. Den blir till en klippstig. Stenarna har nötts ner av människosteg. Plötsligt böjer den av till vänster efter att ha passerat en stor svart häll. Slätten försvinner bakom oss och här framför är en fridfull bergsdal med betande kreatur. Herdegossen sitter i skuggan och spelar för djuren på vad som verkar vara en vidjeflöjt. Korna betar stillsamt och getterna klänger uppför branten ovanför honom. Här i bergsväggen kommer vi till den första grottan. Den ser norrut cTver dalen. Det är Karan Chaupar-grottan. En enda stor kammare med välvt tak. Luften i salen är tung. En märklig blandning av årtusendens rökelse och fladdermusstank. Stenen har polerats till högglans. I öppningen har en inskrift huggits i den vänstra sidoposten. Den skall säga att grottans namn är Supiya och kullens namn är Khalatika och året är Asokas nittonde

regeringsår; alltså 245 före vår tideräkning. Dörröppningen är av monumentalt egyptiskt slag med inåtlutande dörrposter av sten och utanför grottsalens kvalm är allt en stilla lantlig frid.

Vi går runt kullen. Dagen är varm nu. Berg är det här inte. Kullar av sten som skjutit upp ur slätten. En valk av glimmerrik gnejs. Det är på andra sidan valken som den grotta befinner sig vi har tagit oss hit för att se. Lomas Rishi-grottan. Själva grottanläggningen är intressant. I likhet med den Sudamagrotta som ligger en liten bit österut i samma gnejsvalk är grottans längdriktning parallell med klippväggen. Innanför den yttre salen som är nästan tio gånger sex meter och där väggarna är högpolerade befinner sig en mindre cella där väggarna blott är grovhuggna och man kan känna mejselspåren med händerna. Sudamagrottan beskrivs i sin inskrift som utförd åt ajivikasekten i Asokas tolfte regeringsår (252 före vår tideräkning) och kallas "ba-nyanträd-grottan". Också Visa Zopri-grottan tusen meter öster ut har samma datering och även den gjordes åt ajivikasekten. Lomas Rishi-grottan saknar datering. Eller rättare sagt de inskrifter som finns är

116från den sena guptaperioden på sexhundratalet och sjuhundratalet. De säger bland annat att konung Anantavarman i denna grotta lät sätta upp en bild av guden Krishna. Vid den invigning denna inskrift tyder på har möjligtvis den gamla inskriften från Asokas tid utplånats.

Det är möjligt, ja sannolikt, att dessa klippiga kullar var heliga långt före den tid då Chandragupta upprättade sin starka stat och sekterna uppstod och av konungarna gavs tillflykter undan världens ondska. Det är möjligt att dessa bergsvalkar var heliga tillflykter redan på Mahabharatans tid och dessförinnan. Men det var under den stora statstillväxtens tid som grottorna höggs ut. Och det är viktigt att komma ihåg — och själv se — hur tillflykterna sedan inom ett årtusende blivit öde och fatt sin religion förändrad.

Men Lomas Rishi-grottan är också av annat och speciellt intresse. Dess portal är egyptiskt lutande och infälld i bergsväggen. Därovanför har trätak med bjälkar och bambunät huggits ut ur klippan. Lomas Rishi-grottan är den första i den rad allt väldigare klippsalar som efterbildade heliga rum byggda i trä. Därmed ger Lomas Rishi-grottan oss möjlighet att se de träkonstruktioner som multnade för mer än tvåtusen år sedan. Som en fris över den monumentala porten på denna rikt snidade gavel går en procession underbart skurna elefanter. De tillber stupor. De är friskt och kärleksfullt realistiska och det är för att se dem och denna gavel från en träbyggnad av vediskt helig typ vi tagit oss till Barabarbergen.

En gång var dessa grottor buddhistiska. Då var buddhismen en mäktig kyrka. Sedan, i början av Indiens feodala medeltid, segrade den nya hinduismen och i de grottor där buddhistiska munkar till-bragte regntiderna härskade då den svarte Krishna. Men dessförinnan hade alltså heretiska ajivikasekterister dragit sig hit undan världens larm; för nu hundra generationer sedan.

Bortom denna fridfulla dal bland bergen där boskapen strövar och den mörke unge herden spelar på sin flöjt där han vilar i trädskuggan störtade då en värld samman. Vad grubblade de på dessa nakna asketer som under konungens beskydd flytt hit? På den tiden hade deras meditation ännu inte blivit mystik. De frågor de sökte svar på var mycket enkla:

Var då det som hände bortom denna fridfulla dal oundvikligt?

Var skeendet nödvändigt?

Kunde lidandet förhindras?

De följde inte Buddha. De ansåg hans lära platt. Siddharta Gotama trollade med truten i stället för att ge verkliga svar. Tidens stora skeende ställde människorna inför frågan om lidandets nödvändighet. Men Siddharta Gotama svarade med fraser. Sekteristerna såg budd-

117hismen som en undanflykt.

Av de sex läror som konkurrerade med buddhismen finns endast jainismen kvar som levande tradition. De övriga fem spökar dock i de buddhistiska skrifterna. Jatakaberättelserna — historierna om händelser i Buddhas tidigare liv — är fyllda av ondskefulla utbrott såväl mot de namngivna ledarna för dessa sekter som de nakna asketer som

följde sekternas väg. Man kan dock där se — dunkelt såsom i en spegel

— hur sekternas lärare uppfattade Siddharta Gotama:

Det finns inget övermänskligt hos läraren Gotama. Han har bara satt ihop en lära i enlighet med sina egna idéer och studier. Det ideal som predikandet av hans lära skulle göra det möjligt att uppnå medför inte någon befrielse från lidandet för dem vilka följer den.

Tre av dessa lärare citerades — som de återspeglas i buddhistisk text

— i det förra kapitlet. De nakna asketer som satt här och såg ut över dalen för 2 225 år sedan var ajiviker. De följde Makkali Gosala. Av vad man nu kan se var han den mest intressante bland tidens filosofer; den som ställde och besvarade frågorna utan undanflykter.

På frågan om skeendets nödvändighet och lidandets oundviklighet svarade han:

Mänsklig ansträngning är verkningslös.

Makkali Gosala var — enligt de olika traditionerna — född i ett hörn av en ladugård dit hans moder Bhadda tagit sin tillflykt. Därav namnet Gosala — ladugård. Kanske var hans far en kringvandrande bard. Kanske var Makkali själv en förlupen slav. Kanske båda berättelserna är sanna. I varje fall blev han själv en vandrande sångare, en spelman och dansare; en bard. Senare följde han under en tid Maha-vira som blev jainismens store profet. Men han bröt med denne. Lidandet i detta liv var alltför stort och den bot Mahaviras lära kunde ge var otillräcklig. Hur kunde det sägas att människan var ansvarig för sitt öde? Skulle hon enligt karma döma sig själv till dessa fasor?

För Makkali Gosala sökte Siddharta Gotama och Mahavira bara prata bort ohyggligheternas realitet. Han ville se sanningen. Han ville tydligt säga att människan själv inte kunde påverka någonting. Odet, niyati, bestämde. Mahavira och Siddharta Gotama svepte in sig i slöjor av illusioner. Makkali Gosala slet undan slöjorna och rymden var oändligt svart och kall och tom. Den modige eller den fege, den flitige eller den late, dåren eller den vise; som nystan vilande i handen. Släng ut dem och de rullas upp var och en till sin längd; lång eller kort.

118Makkali Gosala dansar bort i delirium och dårskap under rymden. Under sitt sista anfall när han dansar och sjunger hos krukmakerskan Halahala ställer hans lärjunge Ayampula frågor till honom. Men mästaren svarar blott, dansande:

— Slå på din luta, min käre; slå på din luta!

Och — som Debiprasad Chattopadhyaya framhåller — vad annat kunde en stammarnas bard säga när allt han värdesatte, hela hans tillvaro, rasade samman runt honom och inget hopp fanns.

Från den fridfulla dalen går vi mot den svarta ravinen och nu öppnar sig slätten framfor oss. Därborta skymtar byarna och bortom diset ligger städerna och egentligen är det ju så att frågan om lidandets nödvändighet är precis lika aktuell nu som den var då när Makkali Gosala dansade ensam under den oändligt svarta och tomma rymden.

I dag som i går som i morgon som för tusen år sedan eller om två år eller för tvåtusenfemhundra år sedan när de vapenlösa kastlösa vaknade den natten fanns femhundra besoldade mördare runt deras by och dessa skrek och vrålade i natten och sköt in mot hyddorna där chamarkasten bodde. Och chamarkasten är de lägsta, de är läderarbetare, kvinnorna är jordemödrar och männen är garvare. Och de dansande femhundra mördarna slungade brinnande fotogendränkta bomullsbollar mot hyddorna och hyddorna flammade upp i natten. Trettio hyddor brändes ned och de flyende sköts ned när de störtade ut och avtecknade sig i svart silhuett mot de brinnande hyddorna. Och varför? De fattiga hade varit uppstudsiga och de fattiga skulle läras en läxa. De hade gått till domstolen och klagat över att hög-kasthinduerna tog de egendomar som de muslimska jordägarna lämnade efter sig när de flydde vid landets delning år 1947. De som brukade jorden hade krävt den rätt som stod i landets lagar. Och dessa fattiga av chamarkast hade nekat en ung jordägarbroder att utöva sin traditionella rätt att lägra chamarkvinnor. De dödades och deras boskap dödades och deras hyddor brändes. Så brukar ske. Så har skett

många gånger förr och så fortsätter att ske hur än regeringarna växlar. Så är det sedan tvåtusenfemhundra år här i Bihar och frågan är om detta lidande verkligen är nödvändigt.

När jag går ner genom denna svarta ravin från den fridfulla dalen utanför de nakna asketernas grotta vandrar jag ned mot helvetet. Det är naturligtvis en möjlig förklaring. Den mannen piskas under fotsulorna till dess han blir lytt på grund av någon tidigare ogärning; på den kvinnan kör polismännen upp en lathi insmord med chilipulver i ändtarmen och det är hennes egen skuld och det barnet bränns upp i hyddan för någon sin egen ogärnings skuld och mormor som flyr ur

119det brinnande huset och far hagelsalvan i buken och rullar tjutande på marken lider sina egna gärningars lön.

Man kan tolka detta på olika sätt. De straffas för vad de gjort i detta liv. De straffas för vad de gjort i tidigare liv. Det vore till och med möjligt att jorden som helhet vore en världsrymdens straffkoloni. Hit skickas de dömda från alla bebodda världar att genomlida ett mänskligt liv. Det är en lika rimlig förklaring som någon annan apologi. Ty alla dessa mer eller mindre religiösa förklaringar är bortförklaringar. Huset brinner ju. Det har hållit på att brinna i tvåtusenfemhundra år.

Makkali Gosala var i alla fall modig nog att våga se skeendet. Han blev galen av vad han såg.

Mänsklig ansträngning är verkningslös.

Det är en hederlig förklaring. Det finns varken mening eller mål med lidandet och det gives heller ingen utväg. Det är.

Debiprasad Chattopadhyaya tycks mena att Siddharta Gotama bättre tjänade sin tid. Han gav i alla fall en tröstande illusion. Makkali Gosala sökte ta språnget ut ur sin historiska begränsning och inse vad som skedde runt honom när allt störtade samman och den nya grymma staten skapades. Men en sådan vilja var naturligtvis omöjlig. Den var vad grekerna kallade hybris. Då blir Makkali Gosalas galenskap ett följdriktigt straff. Han kom ensam ut i den öde rymden.

Jag är inte överens.

Skulle det verkligen vara så att först nu i vår tid — säg från 1847 ungefär — skulle det ha blivit möjligt att se orsakssammanhangen bakom detta fruktansvärda mänskliga lidande som vi och de våra hela tiden utsätts för?

Det är ju ett ohyggligare straff ändå. Mänskligheten som helhet skulle då vara dömd att genomlida ett par årtusendens helvete innan den kunde rädda sig över till en mänskligare tillvaro. Under dessa årtusenden vore Makkali Gosalas frågeställningar meningslösa och folk borde hålla sig till Buddha och Kristus och Mahavira som i alla fall gav lite tröst i det elände mänskligheten var dömd till.

Naturligtvis kan jag skriva om det här i marxistiska termer. Då börjar jag med att förklara hela min frågeställning naiv och löjlig och dåligt ideologisk. Men det är ingen vidare god marxism. Det är bara teoretisk fingerfärdighet.

Marx var, som han själv påpekade, ingen oxe för vilken lidandet var av blott teoretiskt intresse. Mao påpekade att det är rätt att göra uppror. Makkali Gosala ställde riktiga frågor och han var modig nog att söka ett svar. Tyvärr tog han fel svar och fann att det kalla ödet avgjorde.

120Egentligen var det som hände bortom denna fridfulla dal icke oundvikligt.

Skeendet var icke nödvändigt.

Lidandet kunde ha förhindrats.

Det var rätt att göra uppror också för tvåtusenfemhundra år sedan. Ibland lyckas vi. Då uppstår en ny situation med nya motsättningar. I Sverige och i Schweiz lyckades våra förfader under bondekrigen för ett halvt årtusende sedan. Därför har vi sedan dess inte drabbats av samma lidande som de folk vilka förlorade sina bondekrig.

Naturligtvis finns det skäl till seger och nederlag. Men de framträder i efterhand först. Nog söker jag redogöra för skälen bakom skeendet här i Bihar. Men jag finner icke skeendet nödvändigt.

Därmed säger jag dock att jag finner ytterligare tvåtusenfemhundra år eller många gånger tvåtusenfemhundra år av lidande möjliga. Jag tror Debiprasad Chattopadhyaya har fel. Gränsen går inte just här. Gränsen finns här men den fanns för Makkali Gosala och Siddharta Gotama och Mahavira även om de inte överskred den och den kan finnas ännu om tvåtusenfemhundra år om inte vi förmår överskrida den i vår tid.

Jag föraktar inte de nakna asketerna och deras frågor.

De är bra mycket angelägnare än de som ställs av akademiska marxologer i karriären i Moskva och Harvard och Paris och Uppsala.

121

XIII

KOM DÅ UT LAKSHMI!

Här under det heliga banyanträdet nådde Siddharta Gotama insikt och blev Buddha. Nu är Bodhgaya sedan Asokas tid en vallfartsort. En lång blåögd munk med blond stubb på huvudet skrider majestätiskt genom mängden. Bland de troende som kasar på sina bönebräden och slår pannorna i marken är flera utlänningar; nordeuropéer och amerikaner tycks det. På gården till travellers lodge i Bodhgaya står en tysk och knackar på dörren till rummet bredvid vårt:

— Lakshmi, ropar han, Lakshmi kom då ut!

Han ropar på tyska. Efter en stund öppnas dörren och hans Lakshmi kommer ut. Hon är trettiofem år, blond och fetfyllig.

I ett hörn av terrassen sitter två amerikaner i korgstolar och samtalar lågmält med varandra. Man hör bara ett stilla mumlande. De är klädda till munkar i saffransfärgade klädnader.

Visst har Suraj rätt. Det är inte konstigare med indisk andlighet än med fransk eller italiensk. Det är som Lourdes. Men ett Lourdes där det funnes ett starkt inslag av japaner.

Några har kommit för att det är billigt att leva i Indien. Den ene amerikanen linkar. Han har en skadad fot. Han är i trettiofemårsåldern. Kanske är han veteran från kriget i Vietnam. Han är inte gammal nog att vara veteran från Korea. Kanske har han pension. Drygar ut den genom att leva i Indien och söker mening med livet i någon indisk andlighet. Sådana har jag träffat. För tjugo år sedan trodde jag de alla var i underrättelsetjänst. Sedan fann jag att några var det. Det var rätt många amerikaner i sådan tjänst i Indien då. De var ofta mycket naiva och på den tiden — före kriget i Sydostasien — fanns det sådana som trodde på sin uppgift. Inombords lade de handen på hjärtat och hälsade fanan var morgon också när de gick omkring på gammalt kiplingskt manér utklädda till studenter eller munkar eller heliga män.

Vad de skickats till Indien att uträtta begrep jag aldrig. Hemligavar de ju inte. Man pekade ut dem och sade:

— Han är en av vännerna.

Vad de lyckades med var att ge stoff åt en flod av upprörda politiska skandalartiklar och skapa en bred folklig motvilja mot Förenta Staterna. Men kanske var de professionella på något sätt och kanske hade denna professionalism någon mening. De tycktes i varje fall hela tiden råka ut för sällsamheter. De rånades och plundrades och deras bostäder genomsöktes. Två av de skarpskurna unga amerikaner Gun och jag på den tiden kommit fram till måste tillhöra vännerna gick åt också. En blev skjuten i Baluchistan och den andra bara försvann. Det skulle ju tyda på att de sysslat med någonting som var av vikt för någon. Å andra sidan kanske de bara haft mycket pengar att vifta med.

På den tiden var Förenta Staternas ambassad i Delhi en tunna som ständigt flöt över av rupier. Det skulle bara vara att sticka fram sleven. Det var motpartsfunder i rupier och våren 1960 träffade jag en amerikan som arbetade på Förenta Staternas ambassad. Han bodde i "D block" i Defence Colony. Han bjöd på bourbon och sade:

— Har du ett projekt så bara säg till! Vi vet inte vad vi skall göra med alla rupier.

Men jag hade inget projekt av det slaget och sällade mig inte till skaran. Nästa år hade han rest hem till Los Angeles.

Nu är tiderna annorlunda. Förenta Staternas ambassad är inte längre en tunna som bara ger och ger. De öppna projekten är färre; bungalowerna har fatt nya hyresgäster. Vad vännerna beträffar har jag inte sett till dem. Nu är det mest de lite lönnfeta och blonda ryska männen kring trettio som uppträder som de kiplingska amerikanerna gjorde för tjugo år sedan. Men de har inte fullt så mycket pengar.

De två amerikanerna på terrassen tillhör en senare generation än det underrättelsefolk som drog kring här på meningslösa uppdrag från Koreakriget fram under femtiotalet. Men de tillhör inte knarkargruppen. Knarkare finns det rätt gott om. De började strömma hit vid mitten av sextiotalet. En del av dem sysslade också med andlighet. Åtminstone till en början. I Vijayanagar träffade vi en koloni som bosatt sig inne i monumenten. Den sades leva på att göra ost. Den hade hustrur och getter inne bland fladdermössen och männen var ute och tiggde av turisterna och välsignade dem.

Nu på vintern hålls knarkarna nere vid stränderna som i Goa eller vid Puri. När värmen kommer söker de dra sig upp mot bergen. De har inga större andliga pretentioner. Då och då gör polisen en razzia och ibland är någon tjänsteman från någon beskickning nere för att leta bland dem men för det mesta låter man dem vara. Man menar attantalet nu håller sig ganska konstant. Det kommer visserligen nya hela tiden men några tar sig hem och andra dör undan.

I Pakistan tar polisen dem i det ögonblick de börjar tigga. Då levereras de till sitt hemlands ambassad.

— Men vi hinduer är mer toleranta.

Nej, de amerikanska munkarna ser inte ut att vara knarkare. Men deras munkliv tycks inte alltför ansträngande. De smuttar på en gyllengul dryck i höga glas. Om de inte var munkar skulle jag tro att det var en lång drink på whisky. Dock är de inte verkliga asketer. Sådana finns. En av våra vänner sysslade med andningsövningar och yoga. Han blev allt skickligare. Så småningom mötte vi honom i Indien. Då hade han tillbringat ett år i landet och sökt efter en verklig guru. Man sade sedan att han funnit en. Efter några månader var han tillbaka i Delhi. Det var i början av vintern 1961. Han var mycket lycklig. Han hade uppnått det mål han strävat efter i flera år. Han hade full kontroll över peristaltiken. Efter det han helt tömt sig kunde han sätta sig i ett handfat med mjölk och med hjälp av antiperistaltik suga handfatet torrt. Nu bor han i Stockholm. Han arbetar på ett departement.

Man håller på att dekorera matsalen. Det skall bli nyårsfest. Man hänger upp girlander. Borden har skjutits samman. Det skall bli plats att dansa på. På borden ställs stearinljus och små trumpeter av papp. Tysken går med sin Lakshmi fram och åter på terrassen. De håller varandra i hand. Amerikanerna har bytt till middag. Den halte har tagit på sig slips.

Orkestern har redan kommit. Den provar sina instrument. Det dunkar och gnisslar och tutar. Gästerna anländer. Planen fylls med bilar. Tysken hälsar på en proper sikh i sextioårsåldern. Sorlet stiger. Indiska ämbetsmän i mörk kostym med damer i sari. Tysken lotsar sin Lakshmi genom församlingen. Man går till bords. Vi stänger dörren. Vi tar te och smörgåsar på rummet. Jag lyssnar på radio. Världen protesterar mot ryssarnas ockupation av Afghanistan. Gun skriver dagbok. Så säger hon:

— Den andligheten är ju rätt oförarglig. Var och en kan få bli lycklig på sin fason. Men minns du experten hemma hos Bertil nyårsafton 1961?

Jo, jag minns. Det hade kommit en ny granne till Bertil. Vi var där på nyårsdrink och han hade låtit inbjuda

grannen. Han var svensk och arbetade åt FN. Plötsligt står han i dörren. Innan vi hunnit hälsa säger han:

— Jag stoppar undan femtiotusen om året. Hur mycket stoppar ni undan? Men Delhi är inte lika bra som Saigon. Här måste man ha

Mandu, Jami Masjid 1440

Mandu, Jami Masjid

Mandu, marmorgallerverk för fönster, Alif Khan Hoshang Shah Goris mausoleum, 1440

Mandu, Jami Masjid

Mandu, Jahaz Mahal, badanläggning för hovets kvinnor, 1460

bilen ett helt år innan man kan sälja den. Är det av svenskarna du får din whisky? Jag har en känning hos schweizarna. Vi var tillsammans i Libanon. Stöt på du bara om du vill ha. Min hustru kan inte komma. Hon är på ashram i Madras. En sak skall jag säga; det är i orienten man lär sig förstå att allt inte är så enkelt. Hemma skulle man skratta åt det men här vet jag att det är sant. Människan har ett inre ljus. Hur var det Buddha sade till sin lärjunge: Stå då! Spring inte bara omkring och gör något. Skål! Det är alltid kul att träffa svenskar.

XIV

BILDEN AV INDIEN

Därute pågår nyårsfesten. Musiken dunkar. Man skrattar och pratar. Jag sitter vid kortvågstransistorn och försöker fa in nyheter. Ryssarna har ju ockuperat Afghanistan.

Den ryska politiken är målmedveten och långsiktig. Det har gått nittiofyra år sedan general Komarovs seger vid Kushk men nu tar de hela Afghanistan. Britterna är ur leken i spelet om världsherraväldet för länge sedan och avtalet av år 1907 är inte ens en papperslapp längre.

Reaktionerna är precis så lama som jag väntat mig. Vilken fransman vill väl dö för Kabul? Amerikanerna hoppas att ryssarna hejdar sig innan de fortsätter att flytta fram sina positioner bara man skriker lite. Och tyskarna oroar sig för hur det kommer att gå med avspänningen. Vad svenskarna säger vet jag inte. Det är ingen som bryr sig om att rapportera det. Men jag antar att de talar om fred och försoning och nödvändigheten av att nu förhandla. Jag kommer ihåg vad Wang sade i Peking för lite mer än ett år sedan när han var uppriktig och odiplomatisk:

— Tror du verkligen att någon i Europa vågar slåss när ryssen hotar skära av er olja? Tror du någon i Europa kan slåss när ryssen väl skurit av er olja?

För Afghanistan skulle ingen statsman i Europa slåss. Så är ju Afghanistan bara ett asiatiskt land också. Muslimskt dessutom. Ryssarna är ju européer i alla fall.

— Och glöm inte att afghanerna försvarade sig mot britterna i tre krig och vann alla tre krigen, säger Gun. Det förlåter London aldrig.

Ja, afghanerna — liksom för övrigt i Europa albanerna — blev ökända som barbarer och grymma och omänskliga då de försvarade sig. Det var svekfullt och bakslugt av dem att utplåna den brittiska hären under det

första afghankriget och sedan aldrig ge upp trots att britterna besegrade dem enligt krigskonstens och folkrättens alla

126regler. Men afghanerna sade:

— Vi var inte med när ni skrev er folkrätt.

Sedan drev de britterna på flykt och bevarade sin frihet. Ett lömskt och barbariskt folk. Jag är övertygad om att de kommer att försvara sig också mot ryssarna. Men när unga blonda pojkar från Moskva far halsen avskuren från öra till öra och när ockupanternas hustrur och barn behandlas som främmande ohyra kommer ryssarna säkert att fa sympati i Europa. Ryssarna är ju vita i alla fall och jag är övertygad om att snart kommer europeiska humanister att klaga över afghanska brott mot ryska trupper.

— Afghanerna tar ju inga fångar.

Ja, jag tror rasismen kommer att visa sig stark också under kommande decennier. Det blir tid för ras och religion, som Richard Wright sade 1956.

Imperierna har fallit och de stora rikena är borta och makterna har blivit andrarangsstater med skröplig ekonomi men de föreställningar och fördomar som föddes under imperietiden lever vidare och behärskar ännu tankar och känslor.

Rasismen var irrationell. Den stod också i strid med alla de tankar och idéer och värderingar som legitimerat de stora revolutioner i Nederländerna, England och Frankrike som skapade det moderna Europa. Den hade sitt ursprung i de franska aristokraternas försök att vetenskapligt legitimera sin position inför den hotande resningen från Tredje ståndet. Men med de europeiska storväldenas uppkomst under adertonhundratalet blev denna irrationalism tjänlig som rationalisering av härskandet. Liksom det brittiska krämarväldet lade sig till med imperiekitsch och klädde ut sig i lånade uniformer och tillverkade titlar förság sig britterna också med en rasism som de till och med sökte biologisk förankring för.

I och för sig är jag benägen att hålla med de tyskar som protesterar mot att just tyskarna och det tyska uppträdandet under nittonhundratalet gjorts till den typiska rasismen. Det britterna gjorde i Asien och det tyskarna gjorde i Osteuropa kan komma på ett ut. Vad grymhet och lust att döda beträffar så har jag faktiskt inte läst någonting i tysk litteratur som motsvarar de glada skildringar av dödandets njutning som brittiska officerare lämnat efter sig. De tyska officerarna tycks ha tagit dödandet som tung plikt i jämförelse med en brittisk officer och gentleman som löjtnant Vivian Dering Majendie vid Roy al Artillery:

Vad! är detta rävjakt? Nej — men inte så olikt, blott vansinnigt och fruktansvärt mycket mer upphetsande ändå — det är människojakt min vän! och detta hurrarop visar att vi funnit. Lyssna till

127den snabba salva som följer. Döden i varje ton! Se här och där en flyende sepoy och där ett dammigt ännu varmt lik — se, mellan träden hur gevärens dödsbringande pipor glittrar när de höjs till dråpslag; se Högländarnas mörka plymer och Sikhernas grå turbaner och våra mannars röda jackor när de ilar fram och åter — se denne soldat hur grymt han stöter sin bajonett i något föremål vid hans fötter — se, är den inte röd när han lyfter upp den för ett nytt hugg? Res dig i stigbyglarna och se nedåt och iaktta detta levande föremål mot vilket stålet glittrar så utan nåd: är det en hund eller något giftigt och motbjudande kräldjur? Nej — men en mänsklig varelse: det är en människa som ligger vid soldatens fötter — en människa markerad av sår och damm och dödsångest med blod bubblande från läpparna och halvkvävda svordomar på tungan som nu ligger och dör där; och den ångande bajonetten torkas snabbt av mot gräset och dödaren går vidare för att i triumfens vilda upphetsning tömma varje droppe i den blodsbägare som krigets Gud denna dag bereder åt honom och som han ser framför sig skummande och överflödande. (Up among the Pan-dies, 1859.)

Hur många dog i den Stora Bengaliska Hungersnöden 1943? En million? Två millioner? Tre millioner? Tre och en halv million? Och den var helt onödig. Inte ens militärt berättigad. Nej, någon moralisk olikhet mellan britternas och tyskarnas uppträdande mot vad de ansåg lägre raser kan jag inte finna. Det fanns en teknisk

olikhet: gaskamrarna och krematorierna utvecklades först på nittonhundrafyr-tiotalet. Det fanns också en raspolitisk olikhet: Hitler förgrep sig på européer.

— Hade han nöjt sig med zigenare och östjudar hade det inte blivit mer bråk efteråt än när turkarna gjorde sig av med armenierna, säger Gun. Vem talar om dem numera? Men Hitler tog assimilerade västju-dar också. Och de var européer och då kommer upprördheten att finnas kvar i skolböckerna flera generationer.

Vad de officerare som skötte avlivningarna och torterandet beträffar var de brittiska säkerligen betydligt mindre bildade. De tyska hade inte bara läst grekiska och latinska klassiker och Goethe och Schiller; de kunde ofta recitera fransk poesi och njuta av romantisk musik.

Detta innebär inte att jag anser — eller ansåg — det likgiltigt om Hitler eller de allierade segrade i det förra stora kriget. Hitler var då den farligaste. Det är möjligt att om han segrat skulle den värld som Stortyskland skapat hundra år senare hålla på att vittra bort liksom den värld britternas grymhet skapade hundra år senare vittrade bort.

128Men vi levde varken 1842 eller 2042 utan 1942 och då var Hitler utan tvekan det för oss farligaste vad än britterna varit hundra år tidigare och vad än Hitlers efterkommande kunde vara huncjra år efter en hans seger. Men någon verklig olikhet mellan brittisk imperialism i sitt rovgiriga skede och det tyska försöket att med grymhet skapa ett imperium på nittonhundrafyrtiotalet kan jag inte lägga märke till.

Nu är britternas välde borta. Här där de härskade är deras seder lika obsoleta som deras solhjälmar och deras högtidskläder. Det är alltid något. Man kan vara glad över att det inte är imperiets lokala societet som håller nyårsfest i strikt segregation. Nu är det det ryska imperiet som är på frammarsch. Lika oroliga som vi en gång var för att det sjunkande brittiska imperiet inte skulle förmå stå emot Hitlers rovlystna imperiebyggande, lika oroliga har vi nu orsak att vara för att det sjunkande amerikanska imperiet inte skall förmå stå de ryska imperiebyggarna emot. Dock vet vi att de alla är lika blodtörstiga och grymma i sin makts dagar.

Vad dock värre är: fallna välden fortsätter att behärska vårt tänkande; formulera problem åt oss och därmed dra upp de gränslinjer inom vilka vi förmår söka svar; skapar de gestalter till vilka vi organiserar den information vi erhåller: härskandet skapar oundvikligen ideologi.

Tag sanskritstudierna i Europa till exempel. Britterna hade de praktiska möjligheterna. De hade erövrat landet. De tvangs till sanskrit och tvangs studera språket för att bättre kunna administrera sitt välde och driva in skatt. Utan tillgång till sanskrit var det inte möjligt att nå kontroll över brahminernas lagtolkningar. Charles Wilkins blev den förste engelsman som lärde sig sanskrit. Det gjorde han i Ostindiska Kompaniets tjänst. När han återvände till England 1786 var det för att bli dess bibliotekarie. Han gjordes år 1833 till Sir Charles Wilkins som erkänsla för sina stora språkvetenskapliga insatser. Sir William Jones var känd orientalist och jurist med höga meriter när han kom till Calcutta, då "Fort William", som domare i Högsta domstolen år 1783. I januari 1784 bildade han samman med Charles Wilkins the Bengal Asiatic Society. Han började omedelbart studera sanskrit för att själv kunna läsa grundtexterna till indisk lag. Ar 1794 kunde han också publicera: Institutes of Hindu Law, or the Ordinance of Manu. Som avkoppling hade han under arbetet med de juridiska texterna också översatt Kalidasas Sakuntala samt olika fabler och därtill översatt stycken ur Vedaskrifterna. Han var blott fyrtioåtta år gammal när han avled i Calcutta i april 1794. Han följdes av Henry Thomas Colebrooke som kom till Indien för Ostindiska Kompaniet år 1783 och gick i domarekarriären. Han åtog sig att fullborda den

129textutgivning Sir William Jones påbörjat och publicerade först Hindu Law on Contract and Successions (Calcutta 1798, London 1818) och därefter Two Treatisies on the Hindu Law on Inheritance (Calcutta 1810). Till ledning för vidare studier utgav han år 1805 sin Sanskrit Grammar och samma år publicerade han den biprodukt av de juridiska sanskritstudierna som kom att bli grundläggande för brittisk indologi: Essay on the Vedas.

Men — och det är poängen och det är för att ta fram den i relief som jag givit denna bakgrund — hans syn på Vedaskrifterna var formad, bestämd och begränsad av Ostindiska Kompaniets skatteindrivar-intressen. Trots all sin lärdom förmådde Thomas Colebrooke — och med honom de brittiska orientalisterna — inte se deras storhet.

De förblev för honom intressant infödingslitteratur och han uttryckte detta tydligt och klart:

De är alltför omfattande för en fullständig översättning och det de innehåller skulle inte ge läsaren lön för sin möda: än mindre översättaren.

Det blev inte britterna utan de tyska forskarna som förmådde utnyttja de manuskript Ostindiska Kompaniets skatteindrivare och jurister samlat upp. Ar 1816 publicerar Franz Bopp Uber das Conjugationssystem der Sanskritsprache och grundlägger därmed den jämförande språkforskningen. Vägröjare hade varit romantikern Friedrich von Schlegel med Von der Weisheit und Sprache der Inder, 1808, och arbetet följdes upp av sådana som Christian Lassen, född i Bergen och professor i Bonn; Theodor Benfey, som trots den förhärskande antisemitismen blev ordinarie professor i Göttingen 1862 och en av Tysklands mest berömda orientalister. Det var hans översättning av Panchatantra som år 1859 öppnade sagovärlden och visade hur berättelserna vandrat och att vårt mest lokala, ursprungliga, folkliga samtidigt är en del av det stora gemensamma mänskligt konstnärliga arvet. Albert Friedrich Weber, professor i Berlin, skapade grunderna till den indiska litteraturhistorien; Rudolph von Roth, professor i Tubingen, som frilade Veda från kommentaravlagringarna och en lång rad andra framstående tyska professorer och vetenskapsmän gjorde under mitten av adertonhund-ratalet det arbete som de brittiska vetenskapsmännen visat sig oförmögna till. Det största arbete som på brittisk mark utfördes om indisk litteratur och kultur och religion genomfördes av Friedrich Max Muller och han var tysk och hade flyttat till England för att komma närmare Ostindiska Kompaniets samlingar av sanskritmanuskript. Som vetenskapsman var han redan formad när han kom till England.

England härskade över Indien men detta härskande utbildade till

130sitt eget skydd ideologier som förlamade det vetenskapliga arbetet; men det våldsamma uppsvinget för tysk språkvetenskap och indologi under adertonhundratalet var bara en del av den allmänna vetenskaplighet som då präglade Tyskland. Vetenskapen gav Riket möjligheten att ta upp tävlan med det mätta brittiska väldet. Man kan säga att indologin åkte snålskjuts på det tyska borgerskapets vilja till makt.

Detta fenomen är varken brittiskt eller tyskt. Det hör imperialismen till. När det ryska väldet expanderade gavs möjligheter för en Barthold att göra sina stora forskningsinsatser. Man kunde säga att tsarismen hade behov av bartholdar och därför öppnades perspektiven för honom och han kunde också utvecklas till demokrat; den befasta ryska hegemonien över Centralasien däremot utvecklar sin egen ideologi. Ar 1965 när vi diskuterade turkmeners och uzbekers historia med ryska representanter i Centralasien var det pinsamt att märka hur trångt deras synfält blivit. Den historia de läste var med vart år alltmer förfalskad och de trodde på dessa falska uppgifter och de byggde på med nya; de hade övertygat sig om att det ryska herraväldet i Asien betydde turkmeners och uzbekers frigörelse till den stora ryska kulturen och ingenting vi sade kunde rubba dem. Inte ens när vi citerade Barthold, Marx och Lenin. Härskandets nödvändiga ideologi var ett starkare kitt för tankarna än vad några vetenskapliga argument och citat från marxismens klassiker kunde rå på.

Macht macht dumm, som tyskarna säger. Makt gör dum.

Hit till Bodhgaya hade vi ju inte kommit för helighetens skull och heller inte för att se det träd under vilket Siddharta Gotama nådde insikt. Vi kom för att se det så många gånger efterbildade och så många gånger ombyggda Mahaboditemplet från kanske tvåhundratalet men framförallt för att se närmare på balustraden från hundratalet före vår tideräkning där ett flertal pelare skall vara original. Denna sandstensbalustrad som efterbildar ett stängsel av hårt trä är smyckad med scener ur Jatakaberättelserna. Det är i dessa medaljonger jag ville titta in i hundratalet före vår tideräkning. Stenmästarna från denna tid åskådliggjorde de heliga legenderna med en säker och detaljrik vardagsrealism.

Från templet går vi till museet. Känner med fingrarna över relieferna på de fragment av originalbalustraden som där ställts upp. Men ljuset är dött. Sten slocknar i museer. Det är med dessa reliefer i Bodhgaya som med relieferna från Barhut i det dammiga museet i Calcutta. Till och med i det välskötta museet i Amaravati som har så vidunderliga reliefer från den utgrävda helgedomen från samma tid har stenen förlorat sitt liv. Mästarna högg

en gång för att solskugga skulle ge liv åt formen. Nu är färgen borta och stenarna står i museisa-

131larnas kallt döda ljus.

— Det är i Sanchi man bör se relieferna, säger Gun. Första gången vi var där för tjugo år sedan tyckte jag det var alldeles* för hårt restaurerat. Särskilt när jag såg fotografierna i Fergussons Tree and Serpent Worship från 1868. Men jag hade fel. För även om det har varit en hård restaurering och ett och annat stycke hamnat bakfram så får man ju där i Sanchi en verklig uppfattning om hur konstverken fungerade. Det krävs inte bara sol och ljus; det behövs natur och sammanhang också. Trots allt ger Bodhgaya inte mer än vad man kan fa i Sanchi. Där finns reliefer äldre än Barhuts och ändå far man sedan hela blomningen som är samtidig med Amaravati.

Ja, Sanchi tillhör de monument där man kan tillbringa dagar och ständigt upptäcka nya bildsyner och dit man med samma lycka återvänder gång på gång. Stenmästarrealismen i Sanchi är bra många gånger mer inspirerande än det senare hovmåleriet i Ajanta. Åtminstone för oss.

Denna period i indisk konst har varit rätt lättillgänglig för aderton-hundratalets och nittonhundratalets europeiska konsthistoriker. Detta har sina skäl. Man ser — som Marx bland andra påpekat — det i historien och konsten som man själv i den egna tiden har behov av. För att hegelisera kan man säga att människan skapar sig själv och i denna process formar hon kontinuerligt sin egen historia: med några ord lånade från Friedrich Schlegels karaktäristik av historikerna kallar Marx år 1855 David Urquhart:

en profet vänd bakåt.

Man gör klokt i att hålla i minnet att det alltid är som en sådan baklängesprofet man yttrar sig om det förflutna; om det förflutnas konst. Men det är också detta som gör själva konstreceptionen — den process i vilken det förflutna eller avlägsna övertas — till något så spännande att iaktta. Den säger så mycket om mottagarens eget förhållande till sin tid. Så till exempel både inleds och avslutas textavdelningen i Ludwig Bachofers verk om indisk skulptur från 300 före vår tideräkning till 200 efter — Early Indian Sculpture, New York 1929 — med samma påstridiga förklaring:

Sakta och tvekande fann det indiska folket sig redo att träda in i den höga konstens sfär. Den jättelika nationen behövde en lång tid innan den kunde ta sina första osäkra steg och blott i det tredje århundradet f. K. började inspirationens flöde rinna till. Och inte ens då var det ett stabilt självutvecklande ty främmande händer hade måst bana väg och peka ut riktningen, (s. 1)

132Det var endast i hörsammandet av Asokas mäktiga kommandorop som Indien vågade lämna hantverkets och den primitiva skulpturens trånga vrå och ge sig ut på den stora konstens fria vidder. Av brist på självständighet och rätt förlägen behövde landet först det uppmuntrande exempel som givits av den Västliga Orientens högt utvecklade konst. (s. 115)

Det sakliga innehållet i Ludwig Bachofers påståenden — att det finns förbindelser mellan indisk och västasiatisk konst — är oemotsägligt. Ingen har bestritt det. Men det är det ideologiska innehållet — och den uppskruvade emotionella tonen i språket — som är intressant. Man kan säga att Bachofer i sak säger detsamma — men ideologiskt motsatsen — som Tegnér i hans Sång den 5 april 1836:

All bildning står på ofri grund till slutet, blott barbarit var en gång fosterländskt;

För att verkligen förstå varför Ludwig Bachofer uttrycker sig på detta märkligt upphetsade sätt och vad det är han egentligen ger uttryck åt får man gå tillbaka till en av de stora föregångare Bachofer hänvisar till: James Fergusson.

Den som är intresserad av konst och arkitektur — särskilt då indisk — undkommer inte James Fergusson. Han är en av de stora. Han föddes i Ayr år 1808 som son till en skotsk kirurg. Han gick ett tag i privatskola men fortsatte inte sina studier utan reste så småningom till Calcutta, där han blev delägare i ett handelshus och förestod en indigofabrik till dess han skaffat sig en förmögenhet och kunde leva som gentleman med självständig inkomst. Att nå denna förmögna position tog honom inte fullt tio år. Aren 1836 till 1842 tillbringade han sedan helt på

resor i Indien och besökte tempel i olika delar av landet. Han var i Bhubaneswar och Mahabalipuram; Ajanta, Ellora och Elephanta och på många andra platser. När han gav ut sitt första verk om indisk forntida konst — Illustrations of the Rock-cut Temples of India — år 1845 var han den som först gav en samlad överblick.

Under åren fram till sin död 1886 skrev han världsarkitekturens historia; utarbetade en metafysisk teori om skönheten; var livligt inblandad i debatten om hypetheriska grekiska tempel och himlahål; arbetade med Kristallpalatset efter världsutställningen 1851; påvisade murverkets olämplighet i fastningsbygge och förordade jordvallar, vilket förändrade brittisk fortifikationslära, och deltog aktivt i försvarsdiskussionen. Men det var hans arbeten om indisk konst och arkitektur som blev bestående; Tree and Serpent Worship, 1868, History of Indian and Eastern Architecture, 1876, The Cave Temples of India, med

133James Burgess, 1880, för att bara nämna de viktigaste.

Han var en av de första konsthistoriker som medvetet använde sig av fotografiet i arbetet:

För ändamålet med ett arbete som detta har fotografiet dock antagligen åstadkommit mer än någonting som skrivits ... För att upptäcka likheter eller särskilja olikheter mellan föremål som befinner sig på avstånd från varandra är fotografier nästan i jämnbredd med verklig personlig inspektion ... Jag besitter ... mer än 3000 fotografier av byggnader i Indien ... (History of Indian and Eastern Architecture).

Genom att från 1864 och framåt presentera indisk skulptur och arkitektur i goda fotografier och trogna xylografier efter fotografisk förlaga gjorde han indisk konsttradition direkt tillgänglig för en bred publik i Europa. Hans kunnighet var stor. Mot slutet av sitt liv hävdade han att om någon önskade förelägga honom foton av en äldre byggnad vilken som helst från Indien då skulle han omedelbart kunna säga var denna byggnad befinner sig — på femtio engelska mil när — och vilket år den byggdes — med en osäkerhetsmarginal på femtio år. Men han är inte bara en kunnig skribent; han är därtill läsbar.

Men denna kunnighet kommer till uttryck inom ett helt konsekvent rasistiskt system. Byggnadsstil är en rasegenskap och graden av blodsblandning kan avläsas

på den renhet med vilken stilens avgörande egenskaper kommit till uttryck i varje särskilt fall. (The Cave Temples of India, s. 9.)

Uttrycket "indo-arisk stil" för den nordindiska hinduiska tempelarkitekturen är egentligen oriktigt ty ingen del av befolkningen har mer än en tiondedel ariskt blod i ådrorna. Detta visas också av att vi inte kan

finna något spår av yttre ariska släktdrag i deras stil. (History of Indian and Eastern Architecture, s. 408.)

Den indiska arkitekturens utveckling kan förklaras med att arierna (som inte var byggare utan poeter) efter invandringen till Indien blandade blod med draviderna som var invandrade turanier besläktade med finnar (Tree and Serpent Worship, s. 78). Den indiska ursprungsbefolkningen var lågt stående (History of Indian and Eastern Architecture, s. 12). Den indiska arkitekturen uppstod i det ögonblick då impulser utifrån förenades med en inre jäsning i rasmassan. Stenbyggandet var ett indiskt lån från grekerna (The Cave Temples of India, s. 31). Arierna hade blivit uppblandade och samtidigt som de förlorade renhet och

134makt sökte de lägre — som nått viss civilisation — bli deras likar (.History of Indian and Eastern Architecture, s. 16). Då skapades en unik och originell arkitektur utan spår av främmande inflytande. Därefter utvecklas dock den indiska konsten baklänges och blir ett förfall. Förfallets väg är typisk för Indien. Bodhgaya och Barhut är inledningen. Den står högst. Redan i Sanchi hade förfallet satt in (History of Indian and Eastern Architecture, s. 34). Dock — Fergusson följde här Ruskin — den viktorianska europeiska arkitekturen var ett missfoster och även den nuvarande hinduiska arkitekturen var mönstergill i sin elegans och måttlighet så länge den inte kommit i kontakt med

deras europeiska härskares dåliga smak (History of Indian and Eastern Architecture, s. 488).

I detta genomfört ideologiska system har Fergusson infogat en rikedom av faktiska upplysningar och skarpögda

observationer. Men det rasistiska vansinnet saknar inte reson; det ideologiserar och legitimerar härskandet.

I början av 1880-talet utbröt en debatt kring Fergussons ideologiska föreställningar; en som kom att avslöja deras funktion. År 1868 utsågs sekreteraren i Asiatic Society, Rajendra Lala Mitra, att leda en grupp konstnärer och fotografer som skulle undersöka fornlämningarna i Orissa, mäta upp dem, fotografera dem, göra avgjutningar och tyda inskrifter.

Rajendra Lala Mitra var då fyrtiofyra år gammal. Han var orientalist och sanskritforskare. Han hade utsetts till bibliotekarie vid Asiatic Society vid tjugotvå års ålder och hade det bästa rykte. Efter hemkomsten från Orissa höll han i januari år 1871 ett föredrag på Asiatic Society i Calcutta där han också — hovsamt men bestämt — kritiserade James Fergussons ideologiska föreställningar. Så småningom började debatten komma igång i lärda tidskrifter. 1875 publicerade Rajendra Lala Mitra första volymen av Antiquities of Orissa och utsågs till hedersdoktor vid universitetet i Calcutta.

James Fergusson svarade med spydiga fotnoter i History of Indian and Eastern Architecture 1876, men Rajendra Lala Mitra, nu dr Mitra, fortsatte kritiken i Bodh Gaya 1878, andra volymen av Antiquities of Orissa 1880 och Indo-Aryans 1881. Vid det laget hade diskussionen börjat bli hätsk och i april år 1882 kommenterade redaktören för Academy:

Vi blandar oss inte i kontroversen med Mr. Fergusson om den indiska arkitekturens uppkomst. Det går inte att leta upp någon som skulle vilja medla mellan de två.

135I den stora sakfrågan om den indiska arkitekturens uppkomst hade Alexander Cunningham — som år 1870 för andra gången genomdrivit att Archeological Survey ofindia skulle upprättas och åter blivit dess chef — försiktigt ställt sig på Rajendra Lala Mitras sida. I serier av sidofrågor och detaljfrågor hade James Fergusson i kraft av sin djupa kunskap dock segrat. Då samlade han sig till dråpslaget. Men när han år 1884 utdelade det sprack han. Archeology in India with Especial Reference to the Works of Babu Rajendralala Mitra visar med pinsam tydlighet vad som är drivkraften bakom James Fergussons ideologiska arbete.

Nu hatar han Rajendra Lala Mitra. Genomgående kallar han honom: "the babu", det var vad britterna kallade infödda skrivbiträden. Han frånkänner honom bildning och kunskaper och — vilket är lite överraskande då det är ett av de gemensamma dragen hos Rajendra Lala Mitra och James Fergusson — anklagar honom för att vara en privatlärd.

Året innan, 1883, hade engelsmännen i Indien genomfört en våldsam — och framgångsrik — agitation mot "the Ilbert Billförslaget att lagen skulle gälla lika för alla oavsett ras och att domares tjänsteställning och inte deras ras skulle vara avgörande för deras kompetens. Engelsmännens privilegium att dömas enbart av domare av egen ras skulle avskaffas och indier skulle kunna döma även britter. James Fergusson skriver:

Denna volyms verkliga intresse ... består dessa dagar då the Ilbert Bill diskuteras, i frågan huruvida infödingarna i Indien bör behandlas såsom i allt jämlika européer. Under de nuvarande förhållandena kan det inte undgå att intressera många att dissekera en av den infödda församlingens mest framträdande skribenters skrifter så att vi kan klarlägga och förstå hans motiv och handlingssätt och på så vis fastställa huruvida européerna var berättigade när de vägrade underkasta sig infödingarnas domsrätt i brottmål. (.Archeology in India, s. VI.)

James Fergusson fortsätter:

Så lite förstod vi av läggningen hos det folk vi åtagit oss att regera över att vi skämde bort och kelade med sepoyerna till dess de trodde sig vara våra likar och att vi var rädda för dem. Då de hade en övermakt inom armén på tio till en trodde de att de var vuxna uppgiften och som patrioter kände de sig uppfordrade att frigöra landet från främlingsväldet och resultatet av detta blev Upproret (1857). Det nuvarande sentimentala försöket att ställa

136"Unga Bengalen" på jämställd fot med oss själva kanske inte far ett så snabbt och avgörande svar, men leder nödvändigtvis till ett som är än mer dödligt för vårt moraliska inflytande och antagligen än mer katastrofalt för

landets goda styrelse (s. VII).

När jag lämnade Indien hade Upproret ännu ej stört förhållandet mellan européerna och de infödda och vidare existerade då ännu icke den grupp som kallas "Unga Bengalen". Dessa är skapelser av en annan tid och andra förhållanden och ett av de mest otillfredsställande resultaten av våra försök att tvinga vår civilisation på ett folk som ännu inte är moget att emotta den. En av de första följderna av att ge en grupp människor en bildning bortom någonting som deras klass känner och av att behandla dem som jämbördiga innan de erövrat någon moralisk eller intellektuell rätt att anses som sådana är att inge dem det mest otroliga högmod. De börjar snart anse sig inte blott jämlika sina forna herrar utan även överlägsna och de vänder sig om och yvs över sin inbillade överlägsenhet (s. 3).

Ingen som länge varit bosatt i Bengalen eller som har haft närmare umgänge med de bildade klasserna bland de infödda i det landet kan undgå att slås av den förvånansvärda lätthet med vilken de lär sig behärska vårt språk och nå åtminstone en ytlig kännedom om huvuddragen av vår konst och vetenskap. Sanningen är att de har en fenomenal minnesbegåvning ... I dessa dagar av jämförande kunskapsprov skulle en infödning från Indien med lätthet gå förbi en anglosaxare i kampen om företräde. Om tillräckligt många bengaler hade råd att bege sig till England och bosätta sig här tillräckligt länge för att kunna förbereda sig för inträdesproven [som avgjorde inträdet till ICS, den högavlönade och styrande engelska tjänstemannakåren i Indien. J. M.] då skulle hela Civil Service i Bengalen falla i deras händer. Endast i de sällsyntaste fall skulle någon engelsman kunna tävla med dem om urvalet gjordes rättvist. Efter de prov som krävs för inträde i Civil Service skulle det vara omöjligt att vägra dem någon befattning vilken den än vara månde ... (s. 5).

Klarare och entydigare än James Fergusson har — vad jag vet — ingen vetenskapsman i en vetenskaplig stridsfråga själv klargjort bakgrunden till sin ideologiska hållning. Därmed framstår också Ludwig Bachofers märkliga ord från år 1929 — då den nationalistiska agitationen tilltog i Indien — i sitt rätta historiska sammanhang.

För Rajendra Lala Mitra — och hela den grupp indiska intellektuella han representerade — var den ideologiska uppgörelsen nödvän-

137dig. Som ordförande för mottagningskommittén höll han hälsningsanförandet för den Indiska Nationalkongressens andra möte i Calcutta 27 december 1886. Han påpekade då:

Vi lever inte under en nationell regering utan under en utländsk byråkrati; våra utländska herrar är utlänningar genom födsel, religion, språk, vanor, genom allt som delar mänskligheten i olika grupper. De kan inte utröna våra önskningar, våra känslor, våra förhoppningar.

Rajendra Lala Mitra — som blev Companion of the Indian Empire vid ordens stiftande år 1878; som valdes till Asiatic Societys president 1885, den förste indier som fick den posten; som gavs titeln raja år 1888 — var ingen revolutionär. Han stod fjärran från fattigböndernas kamp. Dock hade James Fergusson helt rätt när han varnade för följderna av Rajendra Lala Mitras och "Unga Bengalens" uppgörelse med den rasistiska ideologin i arkitekturhistoria och konstvetenskap; den fick en katastrofal verkan för britternas makt.

Inom arkeologien slog den ideologiska kampen över i en strid om befattningar och befordringsmöjligheter. År 1911 lyckades det indierna att mobilisera opinion bland orientalisterna inför konferensen i Athen. Britterna kritiserades och fördömdes för att de monopoliserade alla poster i Archeological Survey åt européer. Britterna tvangs ge efter och regeringen beslöt att även indier skulle — om de hade kompetens — kunna erhålla ansvariga befattningar inom indiskt arkeologiskt arbete. Tio år därefter, år 1921, hade den utveckling James Fergusson varnat för gått så snabbt att de brittiska myndigheterna beslöt att fyrtio procent av alla statliga befattningar — alltså inklusive posterna inom Archeological Survey — skulle reserveras för britter. Trettiofem år efter det att Rajendra Lala Mitra segrat över James Fergusson och trettio år efter det han avlidit började hans efterträdare erövra avgörande kommandoposter.

Men för den nationella rörelsen i Indien förblev den ideologiska kampen avgörande. Inför den

"Självständighetsdag" som den Indiska nationalkongressen årligen firade den 26 januari utfärdade kongressens arbetsutskott i december 1939 en deklaration i vilken det bland annat hette:

Den brittiska regeringen i Indien har inte bara berövat Indiens folk dess frihet utan även grundat sin makt på utsugning av massorna och ruinerat Indien ekonomiskt, politiskt, kulturellt och andligt.

138Kring detta yttrande pågick vintern 1940 en debatt i Calcutta. Den mer högerinriktat liberale kongressmannen Ramanda Chatterjee protesterade i sin tidskrift Modern Review i Calcutta. Han kunde inte hålla med om att britterna ruinerat Indien annat än vad gällde de traditionella inhemska hantverken; dock krävde han naturligtvis Indiens frihet. I den diskussion som följde publicerades bland annat ett brev från dr T. G. P. Spear i Delhi där det hette:

Dessa föreställningar om överlägsenhet blev en ursäkt för, om än inte ett upphov till, utsugningen ... Ruinen för den indiska textilhandeln var Kompaniets verk när det blev lönsamt att importera bomull direkt till de nya mekaniska spinnerierna mot slutet av sjuttonhundratalet ... resultatet av detta visar sig i den nya inställningen till Indien som inte bara ett erövrat utan därtill ett besegrat land; ett vilket inte hade en lägre kultur utan överhuvudtaget ingen kultur. Detta i sin tur förstärktes av alla erövringskrig som från 1838 pågick nästan oavbrutet under femton år. Således följde "annekteringsmentaliteten" på "administrationsmentaliteten" liksom "förbättringsmentaliteten" (som om Indien vore ett slags kulturellt jungfruligt jordstycke) på "konser-vationsmentaliteten" ... Upproret tycks mig mer ett resultat av denna utveckling än ett upphov till den. Vad som då tillkom var den skräck som därefter blandades med själva det engelska överlägsenhetskomplexet (Modern Review, februari 1940).

Dr Spears påpekande var naturligtvis en korrekt beskrivning av härskarideologiens framväxt. Men liksom Rajandra Lala Mitra och de andra indiska intellektuella från den bengaliska renässansen och "Unga Bengalen" varit oförmögna att ta ställning för de upproriska bönderna hade den anständiga intellektuella och nationella medelklass som Ramanda Chatterjee representerade blivit oförmögen att se hur viktig frågan om orsakerna till den engelska rasismen och de olika föreställningar som legitimerade härskandet blivit just inför Indiens självständighet. De tappade denna synförmåga då deras klass beredde sig på att själv överta nationens ledning och bli härskande.

De ideologiska striderna är inga skenfäktningar. Suraj hade rätt.

XV

1857

Bland de bilder som gjorde ett starkt intryck på mig som barn var den illustration till *En världsomsegling under havet* där kapten Nemo mörk och sluten står på Nautilus däck med armarna i kors över bröstet och ser på det ondskans fartyg han skulle sänka:

Jag är den förtryckte och se där förtryckaren! Det är genom honom som allt jag älskat, hållit av, vördat, fosterland, hustru, barn, fader, moder, jag har sett allt förintas! Där finns allt jag hatar!

Vem är inte hämnaren vid elva års ålder?

En annan bild fann jag i en sönderläst och trasig volym bland skräpet på vinden till Kvicksta gård. Det var August Blanches *Illustrerad Tidning* från 1857. Bilden föreställde ett engelskt hem i Indien.

Den bilden är uppbyggd som en scenbild. Till höger hänger ett tungt draperi. På en kanapé sitter en ung mor. Hon har en son i kolt bredvid sig. Han leker med ett pussel och håller upp en ABC-bok. Vid bröstet bär hon ett

spädbarn. Det diar. Bakom kanapén syns trädgården genom ett öppet fönster. På golvet i förgrunden vilar en boll på mattan. Då kommer från vänster in två sepoyer. De är barfota. De är långhåriga och bär mustasch. Den främste sträcker en mörk hand mot gossen på kanapén. I den andra handen bär han en sabel. Från den faller blod mot mattan. Bakom honom den andre sepoyen. Han håller en brinnande fackla i högsta hugg i höger hand. Han ser rakt på åskådaren med ondskefulla ögon. Kvinnan ser ung, oskyldig, undrande och offervit ut. Over hennes huvud ett porträtt av en man i uniform. Herrn i huset är inte hemma. Jag har senare letat rätt på bilden. Den var införd den 7 november 1857. Sådana bilder präglade den läsande och bildade medelklassens syn på Upproret i Indien år 1857.

Men den präglade trots allt inte min syn ty jag läste Jules Verne.ENGELSKT HEM I INDIEN. *Illustrerad Tidning* 1 november 1857.

Han gav mig min grundsyn på Indiska frihetskriget år 1857 liksom Mark Twain gav mig min grundsyn på 1793 års franska terror. De var båda demokrater och republikaner och anti-imperialister. Och vem var då Kapten Nemo, denne mörke hämnare på Atlanten? Svaret gavs i *Den hemlighetsfulla ön*. Det skedde i kapitel 58, *En frihetshjältes historia*:

Kapten Nemo var en indier, prins Dakkar, son af en rajah i det då oberoende territoriet Bandelkand och brorson till Indiens hjälte Tippo-Saib. Redan vid tio års ålder skickades han af sin fader till Europa för att där erhålla en fullständig uppfostran och i den hemliga afsikten, att han en dag skulle kunna med lika vapen bekämpa dem, hvilka han betraktade såsom sitt lands förtryckare.

Från tio till trettio år studerade prins Dakkar, som var öfverlägset begåfvad, allt, och i vetenskaperna, litteraturen och de sköna konsterna gjorde han lika grundliga som omfattande studier.Prins Dakkar reste i hela Europa. Hans börd och hans förmögenhet gjorde honom eftersökt, men världens frestelser utöfvade ingen dragningskraft på honom. Ehuru ung och vacker, förblef han allvarsam, dyster, förtärd af törsten efter vetande, med en oförsonlig bitterhet rotfast i hjärtat.

Prins Dakkar hatade. Han hatade det enda land, på hvars mark han aldrig velat sätta sin fot, den enda nation hvars företräden han beständigt förnekade — han hatade England, och detta desto mer, som han beundrade det i flera hänseenden än ett.

Detta kom sig däraf, att hos denne indier koncentrerats allt den besegrades vilda hat mot besegraren. Inkräktaren hade icke kunnat finna nåd inför den, hvars land han inkräktat. Son af en bland dessa furstar, hvilkas underkastelse England blott till namnet kunnat befasta, ville denna prins av Tippo-Saibs familj, uppfostrad i återeröfrings- och hämnde-idéer och hysande en oföränderlig kärlek till sitt poetiska, med engelska bojor belastade land, aldrig sätta sin fot på denna, af honom förbannade mark, som Indien hade att tacka för sin träldom.

Prins Dakkar blef en artist, som mottog ädla intryck af konstens underverk, en lärd, för hvilken intet af de höga vetenskaperna var främmande, en statsman, som bildat sig midt ibland de europeiska hofven. Af dem som observerade honom mindre noggrant, togs han kanske för en af dessa kosmopoliter, som äro nyfikna på allt, men förakta arbetet, för en av dessa rika turister, som oupphörligt genomströfva världen och icke tillhöra något land.

Han var emellertid intetdera. Denna artist, denna lärda, denna man hade förblifvit indier i sin hämndlystnad, indier i det hopp han hyste, att en dag kunna återfordra sitt lands rättigheter, förjaga främlingarna därur och återgifva det dess oberoende.

Prins Dakkar återvände till Indien år 1849. Han gifte sig med en ädel indiska, hvars hjärta liksom hans blödde för faderneslarr-dets olyckor. Han fick med henne två barn, dem han älskade ömt. Men den husliga lyckan kunde icke komma honom att glömma Indiens träldom. Han afvaktade ett tillfälle. Detta kom.

Det engelska oket hade tryckt de hinduiska befolkningarna tungt. Prins Dakkar antog sig de missnöjdas sak. Han ingöt i deras själ allt det hat han kände mot främlingarna. Han genom-ströfvade icke blott de ännu oberoende

delarna af den indiska halfön, utan äfven de områden som omedelbart voro underlagda det engelska väldet. Han återkallade i infödingarnas minne Tippo-Saibs lysande dagar, hans hjältemodiga död vid Seringa-

142patam under försvaret af sitt fädernesland.

År 1857 utbröt det stora sepoyupproret. Prins Dakkar var själen däri. Han ställde sina talanger och sina rikedomar till dess tjänst. Han kämpade i första ledet, han vågade sitt lif såsom den ringaste af dessa hjältar, som rest sig för att befria sitt land, han blev sårad tio gånger i tjugo strider och hade icke kunnat finna döden, när de sista kämparna för oberoendet stupade för de engelska kulorna.

Aldrig hade det brittiska väldet i Indien varit i så stor fara, och om sepoyerna, såsom de hoppats, fatt hjälp från utlandet, skulle det kanske varit ute med Englands inflytande och herravälde i Asien.

Vid den tiden var prins Dakkars namn berömdt. Den hjälte, som bar det, stack sig inte undan utan kämpade öppet. Ett pris blef satt på hans hufvud, och om det också icke fanns en förrädare att utlämna detsamma betalade hans moder, hans fader, hans hustru, hans barn för honom, till och med innan han visste, hvilka faror de lupo för hans skull.

Det rätta hade äfven denna gång fallit för styrkan. Men civilisationen ryggar aldrig tillbaka. Sepoyerna blefvo besegrade, och de gamla rajahernas land föll tillbaka under Englands än strängare välde.

Prins Dakkar, som icke kunnat dö, återvände till Bandelkands berg. För framtiden ensam och intagen af ytterlig vedervilja för allt, som bar namnet människa, af hat och afsky för den civiliserade världen och önskande fly den för alltid, realiserade han spillrorna af sin förmögenhet, samlade ett tjugotal af sina trognaste kamrater, och en dag voro de allesammans försvunna.

Hvar hade då prins Dakkar att söka det oberoende, som den bebodda världen vägrade honom? I vattnet, i hafvets djup, dit ingen kunde följa honom.

Denna skildring av det väldiga uppror som brittiska historiker än i dag envisas kalla "myteriet" är sannare än mycket av det som utges för vetenskap. Det är sannare då Jules Verne tog ställning och därmed förmådde visa storheten och patriotismen på den indiska sidan i detta krig. Men någon prins Dakkar som organiserade resning fanns inte. Hade en så stark ledning verkligen existerat åren 1857 till 1859 då hade britterna jagats ut ur Hindustan. Men kapten Nemo/prins Dakkar var för den skull ingen påhittad person. Bakom Jules Vernes personage avtecknar sig konturerna av tre historiska gestalter: Dhundu Pant, Peshwa Baji Rao II:s adoptivson, mest känd under

143namnet Nana Sahib; dennes vän och rådgivare, den också europeiskt bildade intellektuelle Azimullah Khan och Tantia Topi, den störste fältherren på indisk sida under befrielsekriget.

MARATHASTATEN 1860

År 1674 hade Shivaji låtit utropa sig till oavhängig härskare över Maharashtra i Raigarh. Efter trettio år av krig med sultanen av Bijapur, mogulkejsaren, portugiserna i Goa och pirathövdingarna vid kusten kunde ett självständigt hinduiskt rike upprättas. Under de långa krigen hade han byggt upp en administration av ny typ somutnyttjade och utvecklade traditioner från såväl hinduiska furstehov som muslimska härskarstater. Maratherna förde ett folkligt krig. Shi-vaji ledde en nationell rörelse och han kan på visst sätt ses som en Indiens Cromwell eller Napoleon.

Efter hans död utvecklades Marathastaten alltmer till feodalism. Olika herrar sökte självständig makt. Maratherna blev en plundrande militäraristokrati som under mogulväldets sönderfall brandskattade västra och centrala Indien. Ett tag kunde det tyckas som om de skulle kunna efterträda mogulerna och upprätta en indisk nation men de förmådde inte resa sig ur sin feodala småsinthet. Balaji Baji Rao var ingen Shivaji och tog aldrig uppgiften som Indiens härskare på 1740-talet utan förblev plundrande småkonung. Det var förklarligt men det var icke nödvändigt.

Ur det råd på åtta ministrar som Shivaji upprättat hade huvudministern, peshwan, börjat utsöndra sig. Från 1713 blev ministern härskare och värdigheten ärftlig. Den åttonde peshwan Baji Rao II var feg, dum, svekfull och korrupt. Han förlorade åt maratherna deras självständighet genom inkompetens, snikenhet och kortsynthet. Ar 1818 blev han britternas pensionär och fick bo i Bithur alldeles vid Kanpur med en pension på 800000 rupier om året. Då han var barnlös adopterade han — i enlighet med hinduisk sedvänja — tre söner. I ett skriftligt testamente av år 1839 lämnade Baji Rao sin titel och sin egendom i arv till den äldste, Nana Sahib. När Baji Rao avled år 1851 bedrog dock den brittiske generalguvernören Dalhousie Nana Sahib på hans arv. Nana Sahib hade inte ens så stora tillgångar att han själv kunde bekosta styvfaderns dödsriter på sedvanligt sätt. Han fick låna till de gåvor brahminerna skulle ha vid härskarens frånfalle. Också titel och ceremonier tog Dalhousie från Nana Sahib. Det var nu ingen tillfällighet. Det var konsekvent brittisk politik i Indien. Dalhousie förklarade att man inte erkände adoptioner och insatte Ostindiska Kompaniet som universalarvinge till indiska riken, välden och furstendömen. På så sätt lät Dalhousie Ostindiska Kompaniet ärva Satara, Jaitpur och Sambalpur 1849; Jhansi och Nagpur 1853. I samråd med regeringen i London avsatte han konungen av Oudh, en stat med tio miljoner invånare, och införlivade riket med Ostindiska Kompaniets besittningar 1856. Nana Sahibs arv var en småsak i sammanhanget. Men Dalhousie var principfast och tog också det. Nana Sahib var bara adoptivson och för övrigt var den årliga ersättning britterna lovat Baji Rao II när de införlivade hans rike med Ostindiska Kompaniets besittningar bara en personlig pension. Den brittiske representanten i Bithur, Morland, tog från Nana Sahib faderns sigill. När Nana Sahib då lät framställa ett eget sigill med titeln:

145INDIEN 1785 INDIEN 1805 Brittiska väldets tillväxt fram till resningen 1857. INDIEN 1836 INDIEN 1857Peshwa bahadur, beslagtogs också detta sigill av herr Morland. Nana Sahibs hat blev djupt och äkta även om han uppträdde med hövlighet mot brittiska officerare som besökte honom.

Om Nana Sahib verkligen deltog i förberedelserna för upproret är inte klarlagt. Det är möjligt att han var en av organisatörerna. Vissa uppgifter säger det. Under krigets gång blev han en av britternas allvarligaste motståndare. Han var ingen militär begåvning och förmådde inte leda kriget men när han installerades som Peshwa 1858 var han för maratherna och hinduerna den legitime härskaren liksom den åttiotvåårige Bahadur Shah II i Delhi var den legitime mogulkej-saren. Att britterna kallade de trupper som tjänade de legitima härskarna myterister och upprorsmän var för den tidens högreståndsin-dier svårförståeligt; det var ju de främmande ockrarna och schack-rarna i Ostindiska Kompaniet som sökt usurpera de legitima härskarnas makt. Det var den inhemska ordningen som skulle återställas gentemot de utländska usurpatorerna och bråkmakarna.

I april 1859 när de indiska trupperna hade blivit slagna och britterna erövrat deras fästen hade Nana Sahib gått över gränsen till Nepal. Därifrån skrev han till britterna om legitimiteten:

Med vilken rätt ockuperar ni Indien och förklarar mig laglös? Vem har gett er rätt att härska över Indien? Ni européer, ni skall vara kungar och vi, vi skall vara tjuvar i vårt eget land?

Major Richardson skrev till Nana Sahib och föreslog att han skulle kapitulera och förlita sig på drottning Victorias nåd:

Nawaben av Furuckabad, Nawaben av Banda och andra stormän och rajas i Oud har lagt ned sina vapen och kapitulerat inför regeringen. Samma villkor står öppna för Eder och alla de vilka önskar ge sig.

Men Nana Sahib svarade:

Varför skulle jag förena mig med er när jag känner till allt det dagabazi [eländigt förräderi] som ni begått i Indien? Någon dag måste man lämna livet. Varför skulle jag dö vanärad? Det kommer att vara krig mellan oss så länge jag har livet i behåll vare sig jag blir dödad eller fängslad eller hängd. Och det jag gör, det gör jag med svärdet.

Sedan vet ingen vad som blev av honom. Nana Sahib och hans trogna gick ut i djungeln och in i legenden. Ännu vid århundradeskiftet spanade den brittiska underrättelsetjänsten efter honom i olika länder

148och brittiska agenter läste Jules Verne med lupp och misstänkte att han visste något. Men Nana Sahibs öde

förblev okänt.

Det är troligt att Azimullah Khan verkligen hade något att göra med förberedelserna för resningen. Strax innan hade han följt Nana Sahib på en resa i Nordindien till de olika förläggningsorterna; Nana Sahib stod under sträng politisk bevakning men Azimullah Khan hade möjlighet att ta kontakter. Men vilken roll han än spelade i förberedelserna är han en av de indier för vilka de brittiska officerarna kände det starkaste hat. Han var själva urtypen för infödingen som inte visste sin plats.

Av de europeiska språken talade och skrev han såväl franska som engelska. Senare skulle britterna förklara detta med att han varit khidmutgar, tjänare, i ett engelskt hem och där lärt sig språk. Sedan skulle han gått i skola, blivit lärare och så småningom vakil, sändebud, för Nana Sahib. En annan berättelse säger att han var ett barnhusbarn. Han och hans mor skulle av barmhärtighet ha räddats när de höll på att avlida under den stora svälten 1837—1838. Men hans mor skulle inte tillåtit att han döptes till den kristna tron då hon var sträng muslim. Han fick dock gå i Cawnpore Free School och tilldelades ett underhåll på tre rupier i månaden. Hans mor arbetade som ayah, piga. Efter tio år gjordes Azimullah Khan till lärare i samma skola och två år senare överfördes han till general Scott som munshi, sekreterare. Han blev senare bortjagad ur tjänsten anklagad för korruption.

Dessa berättelser om honom är nedskrivna efter kriget och efter hans död. Själva hans namn var då britterna en vederstygglighet. Men det är sannolikt att han kom från mycket enkla förhållanden och själv skaffade sig en bildning som stod högt över de brittiska officerare åt vilka han var sekreterare. Som Nana Sahibs sändebud reste han till Storbritannien för att söka upprättelse för Nana Sahib. Detta visade sig dock omöjligt. Mot de brittiska politikernas snikenhet verkade inga argument. Han fick många vänner i England. Men han umgicks även med engelskor. Fyrtio år senare, år 1897, skulle fältmarskalk Lord Roberts of Kandahar fortfarande med avsmak minnas de brev han som ung officer funnit i Nana Sahibs palats och om vilka han skrev till sin syster 31 december 1857:

... vi fann buntar av brev adresserade till detta odjur "Azimula Khan" från damer i England, några från Lady X undertecknade: Din ömma moder. Andra från en ung flicka i Brighton som hette XX som var skrivna på det kärleksfullaste sätt. Jag har aldrig läst sådant skräp, delvis var det på franska vilket den där skurken

149tycks ha förstått: hur kan engelska damer bli så förblindade. Miss XX skulle ingå äktenskap med Azimula, och jag tvivlar inte på att hon fortfarande skulle ha lust trots att han var den huvudansvarige för massakrerna i Kanpur.

William Howard Russeli, som var korrespondent för The Times i Indien 1858—1859, beskrev några möten med Azimullah Khan under Krimkriget. Denne hade nämligen i stället för att resa direkt hem till Indien efter det han misslyckats med att fa upprättelse för Nana Sahib begett sig till Konstantinopel där Russell mötte honom:

... jag tog mig ner till Konstantinopel för ett par dagar och när jag bodde på Missiries Hotel mötte jag vid flera tillfällen en smärt ung man med olivfargad mörk hy klädd i en orientalisk kostym som var ny för mig. Han bar ringar och smycken, åt vid table d'hote, talade franska och engelska och såvitt jag förstod var han en indisk prins på hemväg efter ett resultatlöst försök att ställa anspråk på Ostindiska Kompaniet.

Några veckor senare träffar Russell honom ånyo. Det är på Krim dit Azimullah Khan kommit för att bevittna striderna. Han intresserar sig för artilleriet, han gör lite spydiga anmärkningar om de brittiska styrkornas oförmåga och tackar Russell för att han fatt övernatta hos denne med ett formellt hövligt men vänligt brev undertecknat Azi-molla Khan och Russell noterar att besökaren fick ett dåligt intryck av den brittiska arméns stridsmoral och förmåga.

Under den resa Azimullah Khan sedan efter hemkomsten till Indien gör med Nana Sahib till de olika militärförläggningsorterna skall han ha uppträtt förmätet och högdraget mot de brittiska officerarna och sagt att han och Nana Sahib befann sig på pilgrimsfärd:

en hindu och en museiman förenade i en helig utflykt! noterar Russell.

Han är Nana Sahibs förtrogne och rådgivare under kriget och efter nederlaget drar han sig med de slagna trupperna in i Nepal. Där avlider han i malariadjungeln av feber i oktober år 1859 trettio år gammal.

Den tredje historiska gestalten som bildar kapten Nemo/prins Dakkar är Ramchandra Panduranga kallad Tantia Topi. Han var en maratha-brahmin. Hans far tillhörde Bija Raos hus och han var själv Nana Sahibs trogne följeslagare. Han var född att tjäna peshwan och för honom var Nana Sahib självklart den härskande peshwan. Det var också han som i Gwalior utropade Nana Sahib till rätt peshwa i juni

1501858 när kriget gick in på andra året. I likhet med andra adelsmän i hans ålder vilka hörde till de furstliga husen hade han som ung lärt sig fakta och skjuta men någon militär träning hade han inte. När han den 9 november 1857 tog befäl över trupperna från Gwalior visade han sig dock snabbt som en osedvanlig militär begåvning med säker känsla för terrängens möjligheter.

När britternas militära överlägsenhet började bli allt mer märkbar och de indiska styrkorna led nederlag efter nederlag sökte Tantia Topi på hösten 1858 ta sig ner till de södra maratha-länderna för att resa folket där i ett heligt nationellt krig. Men britterna bevakade vägarna och stigarna och han kunde inte ta sig förbi dem. I ett halvt år jagade de brittiska trupperna Tantia Topi i bergen och djunglerna sydväst om Gwalior. I april 1859 förråddes han av Man Singh som var beredd att sälja sin vän och vapenbroder för löftet att åter fa bli vasall åt Sindhia i Gwalior och liten feodal herre.

Den 15 april ställdes Tantia Topi inför krigsrätt i Sipri anklagad för uppror. Men han erkände inte britternas domsrätt över honom. Han var inte deras undersåte. När han skulle hängas den 18 april krävde han att få gå till galgen som fri man, varken bakbunden eller med ögonbindel. Han vägrade också bödeln rätten att lägga snaran om hans hals. Han lade själv repet på plats och tog sitt eget liv.

Då hängd mans hår och fingrar anses lyckobringande smög sig den vidskepliga europeiska soldatesken till galgen vid mörkrets inbrott för att skaffa sig talismaner.

Resningen började som en militär revolt. Det har gjorts, och det görs, försök att framställa den som ett myteri; eller som en sista desperat kamp från de gamla feodala krafterna. I den stora resningen finns sådana drag. Men det avgörande är att resningen från början tog karaktären av en nationell och folklig resning. Allt talar för att den militära resningen var förberedd. Den kom dock i så fall att utlösas i förtid på grund av de brittiska officerarnas dumdryga och klumpiga provokationer. Man kan säga att britterna räddades av sin egen oduglighet. Hade resningen kommit några veckor senare och genomförts på en gång i de olika förläggningarna, då hade britterna förintats. Detta var också den samtida bedömningen. När greve Carl Magnus Björnstjerna, överste vid dåvarande Kronprinsens husarregemente och ledamot av Krigsvetenskapsakademien, höll föredrag om Britterna i Indien i Stockholms Officers-Klubb 1858 sade han:

Budkaflar hastade snart, från till by, uppvisande en brödbit. Ingen visste hvem som först satt saken igång eller hvarföre den skedde; obegripligt nog, brydde man sig i Calcutta icke vidare

151därom: man antog det vara någon brahminsk mysticism; så var det äfven, men af helt annan art än man förmodade. Det var troligen en underrättelse att hålla sig färdig till den heliga striden. Utbrottet bestämdes till en dag i Augusti månad; man visste att enkedrottningen då borde hafva lemnat England. Alla lägren skulle samtidigt resa sig och nedsabla de oförberedde hvite, unge och gamle, män och qvinnor, utan åtskillnad. Hade truppens otålighet kunnat tyglas och resningen således skett på en och samma dag öfver hela landet, skulle Indien troligen varit för England förloradt. Lyckligtvis var ifren allt för stor, otidiga försök väckte regeringen ur sin slummer och räddade åtminstone Calcutta ... I Meerut deremot, tog saken en annan och bedröflig vändning. Meerut, nordost om Delhi, är norra Indiens största militär-station. Här lågo ett engelskt rytteri-regemente, 6 gardes-dragonerne, samt det 60:e kongl. skarpskytte-regementet, 2 batterier engelskt ridande artilleri, 3 infödde rytteri och 11 sepoys-regementer. General Hewitt förde befälet. Det var på denna betydliga styrka, nära Delhis portar, som uppviglarne egentligen lagt an. Ett rykte spreds i lägret, att malda koben voro blandade i mjölet, detta troddes och väckte en liflig oro; nu tillkom patronpapperet; jäsningen blev betänklig. Några nya patroner funnos

visserligen ej här, men misstron, en gång väckt, känner inga gränser. Afven det gamla papperet, sade man är tillverkadt i England och bestruket med något otyg, som tvingar till affall. En gammal spådom förutsade det engelska väldets fall, efter 100 års tillvaro. Man påminde om att jemnt 100 år nu voro förflutna, sedan slaget vid Plassey. Afven detta slog an. Det höjde modet. Generalen beslöt i tid qväsa motståndsandan. Det 3:dje bengaliska rytteri-regementet befalldes utrycka till målskjutning. 85 man nekade då att begagna patronerne. Karlarne fängslades; krigsrätten dömde dem till utstrykning och 6 års allmänt arbete, i jern. Hela fördelningen uppställdes, européerne med skarplad-dade kanoner och gevär. De dömde framfördes, domen upplästes; de brottslige anropade förgäfves sina kamrater om hjelp; intet finger rördes; uniformen aftogs dem, jernen pålades, och de af-fördes till det närbelägna tukthuset. Generalen ansåg sig hafva segrat, så var det dock ej. Tvärtom. Dagen derpå, den 11 Maj, en Söndag, var bestämd till utbrottet. Under det de engelske trup-perne bevistade eftermiddags-gudstjensten, skulle de öfverfallas och nedgöras, sedan borde alla hvita mördas. Planen var väl anlagd, och hölls så hemlig, att om man blott förmått styra otåligheten några minuter längre, skulle troligen ingen enda

152christen undgått döden. Lyckligtvis blåstes till häst, i det infödda kavalleri-lägret, innan engelsmännen ännu aftågat till kyrkan. Vid denna oväntade signal, sågos Sowarerna sitta upp, hasta till fotfolket, och under höga rop kalla detta till vapen. Sepoys rusade ur sina hyddor, vapenbodarne uppbrötos, och gevären laddades nu, utan tvekan, med de förhatlige patronerne. Vid underrättelsen härom, skyndade officerarne genast till truppen. Med beundransvärt mod trotsade de en ögonskenlig död, för att återföra manskapet till sin pligt. Förgäfves. Större delen mördades, de öfrige flydde. De upproriske vände sig sedan, dels mot de anryck-ande engelske trupperne, dels mot tukthuset som uppbröts. Ej allenast gårdagens martyrer befriades, men äfven flere hundrade bofvar lössläpptes. Med desse i spetsen, störtade den vilda skaran till officerqvarteren, som snart stodo i lågor. Hvarje hvit, som påträffades, nedstöttes. Lyckligtvis erbjöd en närbelägen skog möjlighet till flykt. Nu hördes dragonerne nalkas; i sporrstreck störtade de på den blodtörstiga upprorshopen; äfven skarpskyttarne öppnade sin eld; sepoys drogo sig då, modfallde, undan på vägen till Delhi ... Denna stad, på Jumnas högra strand, har öfver 200000 innevånare, prunkar med herrliga byggnader, är, oaktadt sitt förfall, en av Indiens rikaste, liksom dess gladaste stad. Den är Indiens Paris. Stor-mogulns residens gör den, i alla rättrognas ögon, till landets hufvudstad; dess besittning utöfvar således ett oberäkneligt moraliskt inflytande ... Delhi, ehuru ej befastad efter nutidens fordringar, omslutes dock af en stark bastionerad mur, af qvaderstenar, försedd med graf och groft artilleri. I staden finnes landets största arsenal. Pöbeln är den mest fanatiska i hela Indien. Öfver 1 000 européer, mest officershustrur och barn, voro der bosatte. Regeringen hade, med oförklarlig kortsynthet, lemnat denna vigtiga punkt helt och hållet utan europeiske trupper. Garnisonen utgjordes af 3 sepoys-rege-menter, samt en bataljon artilleri, under brigad-general Graves befäl. Illbragderne i Meerut, samt sepoys antågande, blefvo tidigt den 12 bekante i staden. Generalen uppställde trupperne, och uppmanade dem till trohet. De svarade med hurrarop, och anhöllo att få föras mot de upproriske. Straxt utom Kashmireporten upptäcktes desse. Främst framstörtade rytteriet och främst bland detta, de dömde soldaterne, med jernen ännu om benen. Graves bildade fyrkant, men salvan afsköts i luften, le-derne öppnades, och kamraterne mottogos med höga fröjderop. Nu sprängde ryttarne fram till de olycklige engelske officerarne, och nedskjöto desse framför fronten, utan att manskapet rörde ett

153finger för att rädda dem. Den förenade skaran intågade sedan i staden, pöbeln slöt sig till den och plundrade såväl banken, som alla rikare bodar och hus ... Blixtsnabbt spridde sig rörelsen kring landet. Adeln kallade sina underhafvande till vapen; sepoys reste sig öfverallt, der de europeiske trupperne voro få eller svage, och snart upprepades blodscenerne i Delhi längs hela Gangesda-len. Ett verkligt raseri tycks ha gripit soldaterne. Officerare, hvilka fört dem i striden och hvilka de högt värderade, nedstöttes dock utan barmhertighet; lösen var "död åt alla hvita". Att upprepa de ställen der upprorsfanan höjdes, vore att uppräkna norra Indiens olika militärstationer.

När nyheten om resningen nådde ut i byarna började bönderna plundra penningutlånarna, bränna deras böcker och jaga iväg dem. Detsamma skedde med de brittiska skatteindrivarna. Detta folkliga uppror mot överheten var inte planerat. Men sepoyerna rekryterades inte längre som förr blott ur de bättre familjerna. Nu kom de från lägre

bondeskikt. Ofta tog sig böndernas resning uttryck i fattigböndernas förbund med de gamla traditionella herrarna mot de nya klasser som vuxit upp under brittiskt beskydd.

Mot de brittiska trupperna visade bönderna aktiv fiendskap eller tyst ovilja allt efter styrkeförhållandena. Där britterna var svaga blev de ihjälslagna eller bortdrivna och endast där de var starka blev de surmulet åtlydda.

Men när den brittiska administrationen på detta sätt föll samman sommaren 1857 då bröt på landsbygden:

våld och anarki ut med en förvånande plötslighet ... en stor rörelse växte fram inifrån och slog upp på landsbygdens samhällsyta och för en tid försvann snabbt varje spår av brittiskt välde från jorden ... Ett par dagar räckte för att sopa undan lag och ordning och åstadkomma en revolution av egendomen som förbluffade även dem som bäst kände folkets karaktär och sinnelag. "Jag kunde aldrig ha trott", skrev Mr. Tucker den 13, "att så fort regeringens hand togs bort skulle det bli en så plötslig resning bland arrendatorerna för att plundra varandra och de vägfa-rande. Alla stora jordägare och inköpare har paralyserats och fördrivits, deras agenter har ofta mördats och deras egendom förstörts." För att hejda denna nya fara, som hotade att bli jättelik, överväldigande, oemotståndlig, tvangs vårt folk nu sätta in all sin kraft. (John William Kaye, A History of the Sepoy War in India 1857-1858, vol. II, s. 234-235.)

154Att det indiska folket, arrendatorer och fattigbönder, på detta sätt började resa sig och att byarnas uppror här och där började anta karaktären av ett nationellt bondekrig skrämde de feodala klasserna och drev dem över till britterna.

År 1858 beskrev C. Raikes på ett målande sätt detta i sina Notes on the Revolt in the North- Western Provinces of India:

Zamindaren fann snabbt att det var bättre att betala jordskatt och få beskydd än att dag och natt kämpa for sin egendom mot varje skurk på landsbygden. Och således välkomnade flerparten av de skattebetalande jordägarna i Doab sina engelska herrar åter med oskrymtad glädje efter Delhis fall ... An mer fröjdades de rika klasserna — åtminstone de bland dem som överlevat perioden av anarki — över att se det engelska väldet återupprättas. Ty när Magistraten försvunnit hade en rasande strid omedelbart brutit ut mellan den som köpt och besatt jord och de tidigare ägarna. Inhemska bankirer och köpmän som sedan länge hade investerat sina besparingar i jord (som de vanligtvis köpt efter domstolsbeslut) blev antingen mördade eller bortskrämda. Snart var en kapitalists liv om han besatt jord, vare sig han köpt den eller fatt den i pant, inte värt en veckas köp ... Allt blev blott värre och värre till dess var och en som inte var en yrkesförbrytare eller en dacoit längtade efter att fa Magistraten åter trots att denne även var indrivare för regeringens skatt. Rövarna förenade sig med de spridda sepoyband som ännu i dag för krig mot oss under det att resten av befolkningen skyndade sig att betala alla upplupna skatter till vårt finansdepartement.

Både British Indian Association och Muhammedan Association i Calcutta samlades för att anta resolutioner mot sepoyerna och uttalade förhoppningen att de inte:

skulle möta någon sympati, förståelse eller stöd från den stora civilbefolkningen.

De stora indiska furstarna såsom Sindhia, Holkar, Gaekwad, Niza-men av Hyderabad och de härskande husen i Rajasthan, Mysore och Travancore stödde britterna mot de upproriska.

När drottning Victorias proklamation sedan lästes upp under de högtidligaste ceremonier över hela det brittiskbehärskade Indien den 1 november 1858 då tog de flesta av de feodala herrarna öppet steget över till britterna. Ty, som överste Malleson förklarar i sin History of the Indian Mutiny:

155Särskilt furstarna och jordägarna betraktade den (proklamationen) som en charta vilken säkrade dem deras egendom och rättigheter ... fullkomligt okränkbara.

Britterna talade och skrev mycket om sepoyernas grymheter. Dessa berättelser har senare upprepats och gått in i den allmänna historieskrivningen. Visst var sepoyerna grymma. En revolutionär resning är — som Mao Tsetung framhöll — ingen tebjudning. Visst tog man hämnd för ett århundrade av förnedring och utsugning. Den brittiska

blodtörsten under kriget ledde också till att även sepoyerna likviderade sina fångar. Men de omskrivna offren för sepoyernas terror var en liten bråkdel av de hekatomber försvarslösa indier som britterna slaktade.

Den brittiska hämnden var driven av ett rasande klasshat så som de franska adelsmännens efter jacqueriet eller de tyska herrarnas efter bondekriget. De brittiska officerarna njöt av att plåga; de berusade sig med sadistiska scener. Där de brittiska trupperna drog fram genomfördes ett konsekvent massmord på civilbefolkningen. När de brittiska officerarna och soldaterna inte fick tag i andra infödingar tog de sina egna tjänare och sin egen tross till offer. De civila britterna stod inte officerarna efter. Jag nöjer mig med ett — och ett inte särskilt bloddry-pande — citat om den brittiska terrorn:

Frivilliga hängningssällskap begav sig ut i distrikten och det var ingen brist på amatörbödlar. En gentleman skröt med det antal han gjort slut på "på ett riktigt konstnärligt sätt", han hade använt mangoträd som galgar och elefanter som falluckor och offren för denna vilda rättvisa hade för ro skull hängts upp så att de bildade åttor. (Kaye II, s. 236-237.)

När det gäller den stora resningen i Indien 1857 har den officiella historieskrivningen fungerat på gängse sätt. Grymheterna under de förtrycktas uppror har förstorats och de härskandes terror har ursäktats. Men britternas terror i Indien var som tyskarnas i Polen. Den blev till slut så omfattande att den hotade väldets egna ekonomiska grundvalar och Lord Canning, generalguvernören, försökte bromsa repressalierna. Den 24 december 1857 anför han i rådet enligt protokollet:

Det urskillningslösa hängandet, inte bara av folk som på ett eller annat sätt är skyldiga till någonting utan även av sådana vars skuld är milt sagt tveksam och det allmänna brännandet och plundrandet av byarna varigenom de oskyldiga såväl som de

156skyldiga utan hänsyn till ålder eller kön blir urskillningslöst straffade och i vissa fall även offrade har förbittrat stora folkgrupper som annars icke var fientliga mot regeringen och lett till att jordbruket upphört och en svältkatastrof hotar ...

De härskandes hat hotade själva makten och Lord Canning tvangs trots de ivriga amatörbödlarnas motstånd bromsa terrorn. Men denna terror var inte bara utslag av vissa kolonialtjänstemäns och officerares och köpmäns raseri; den var ett uttryck för den djupa skräck — för att tala med dr Spear i Modern Review 1940 — som präglade britterna efter 1857. Väldet kunde falla. Hemmaopinionen — representerad av sådana etablissementets organ som The Times eller Punch — var inte mindre hämndlysten. Det viktorianska England som nu gjorde sig till brittiskt imperium var ett kristet land och sannerligen:

Den rättfärdige skall glädja sig, när han skådar hämnden, han skall två sina fötter i den ogudaktiges blod.

FÖrst när raseriet hotade inkomsterna förmådde britterna lägga band på sig. Då hade också mogulväldet upphört och Ostindiska Kompaniet avskaffats och Brittiska Indien lydde under en vicekonung till vilken de självständiga indiska furstarna skulle stå i vasallförhållande då de bundit sig till den brittiska kronan.

I Europa och Amerika klövs opinionen. Greve Björnstjerna hade arbetat för ett förbund mellan England och Sverige-Norge under Krimkriget. Han såg resningen som

det blodiga drama ... som troligen kommer att bestämma, ej allenast det sagolika Österlandets, utan äfven vår mäktiga bundsförvant, Englands framtida öde.

Följdriktigt var också Englands kamp:

civilisationens kamp mot barbariet och måste således sluta med att ytterligare betrygga Englands välde i Österlandet ... Indien skall ännu i sekler för Britannien förbliva en källa till rikedom, makt och ära.

Den ryska tsarismen som nyss lidit nederlag i kriget mot England och Frankrike kände naturligtvis skadeglädje över motståndarens svårigheter. Det förekom också uppgifter — aldrig bekräftade eller belagda — om att ryska agenter (och även franska i korrespondens med Azimullah Khan) haft kontakt med upprorsmännen. Dock det

alltmer påtagliga folkliga inslaget i resningen enade härskarna. Mot Asiens

157Denna cartoon av Tenniel — numera mest känd som illustratör till Alice i underlandet — publicerades i Punch 12 september 1857. Den är icke som man kanske först kan tro ett avståndstagande från massmorden på indier och en kritik av den brittiska "rättvisan". Den är en hyllning. I den dikt som beledsagade bilden heter det:

Our swords come for slaughter: they come in the name of Justice: and sternly their work shall be done: And a world now indignant, behold with acclaim That hecatomb, slain in the face of the sun

And terrified India shall tell to all time How Englishmen paid her for murder and lust; And stained not their fame with one spot of the crime that brought the rich splendour of Delhi to dust

But woe to the hell-hounds! Their enemies know Who hath said to the soldier that fights in His name — "THY FOOT SHALL BE DIPPED IN THE BLOOD OF THY FOE

AND THE TONGUE OF THY DOGS SHALL BE RED THROUGH THE SAME"1

Ja sannerligen! britterna verkställde Psaltaren 68: 24 och var stolta däröver!

1 Våra svärd kommer för blodbad: De kommer/i Rättvisans namn: och strängt skall deras arbete utföras:/Och en värld nu upprörd skall med jubel iaktta/denna hekatomb dräpta inför solens anlete./Och skräckslaget skall Indien till tidernas ände förtälja/hur engelsmän gäldade henne för mord och begärelse:/och fläckade inte sitt rykte med ett grand av det brott/som lade Delhis rika härlighet i grus./Men ve över helveteshundarna! Deras fiender vet/Vem som sagt till soldaten som kämpar i Hans namn:/ DÄRFÖRE SKALL DIN FOT VARDA FÄRGAD UTI FIENDERNAS BLOD; OCH DINA HUNDAR SKOLA SLICKA DET.

158JUSTICE. PUNCH, OR THE LONDON CHARIVARI. – September 12, 1857.bönder hade Rysslands självhärskare och Englands parlament gemensamma intressen att försvara som Russky Vestnik påpekade:

Vi hyser ingen sympati för Englands utrikespolitik; vi har konflikter med henne. Men vi kommer alltid att ha storsintheten och samvetsgrannheten att erkänna våra uppgifters samstämmighet. Både England och Ryssland är kallade att sprida det europeiska livets ljus i det stagnerade Asiens moraliska mörker. I detta är vi allierade; i detta står vi solidariska.

I Frankrike var Napoleon III inte främmande för att utnyttja Englands svårigheter för sina politiska intriger men — som L 'Illustrations korrespondent påpekade 18 juli:

Nu för tiden när vi är engelsmännens bröder är det av vikt för oss att känna till både det goda och det onda som drabbar dem. I detta ögonblick är våra allierade i stor fara ...

I sin Chronique de la Quinzaine i Revue des deux mondes den 31 juli 1857 redogjorde Charles de Mazade för hur den indiska resningen borde ses; hans publik var det andra kejsardömets stabila borgerlighet:

I mittpunkten för alla de problem som diskuteras för närvarande står ett som dominerar alla de andra: det är den västerländska civilisationens oupphörliga utbredning. Denna civilisation har utan tvivel sina svagheter och sina fruktansvärda kriser, men samtidigt rycker den fram, den upphör icke att utvidga sig genom den moraliska omvändelseivern, eller genom vapenmakt där den moraliska överlägsenheten icke är tillräcklig. ... Det finnes i nuvarande ögonblick för alla folk som har företagit sig att utvidga sitt herravälde förbi sina naturliga gränser en essay till vilken alla element är givna och som kan skrivas vilken dag som helst så att säga under händelsernas diktamen. Den skulle till titel ha: "Hur erövras imperier och hur bevaras de? Hur kan en erövring bevaras, när den kanske skakas eller hotas, så att den inte blir blott av tillfälligt slag?" Upproret i Indien är i dag det oroande inslaget i denna essay; den senaste erövringen av Kabylien [den franska expeditionen till Kabylien under maj och juni 1857 tycktes ha säkrat Algeriet åt Frankrike. J. M.] det lyckligaste inslaget: inte för att det skulle vara en fullständig analogi eller för att förhållandena skulle vara desamma: men i båda fallen rör det sig om en erövring, ett ständigt assimilationsarbete som tusen förhållanden tillfälligt kan försvaga eller kompromettera. Uppropet i Indien har på ett par dagar blivit den stora allt överskuggande

160frågan för England; den har ställt alla andra frågor i skuggan ... Hela frågan är att veta huruvida den resning sepoyerna givit signal till förblir ett rent militärt avfall eller om det finns mer utbredda förgreningar och djupare rötter bland hela befolkningen.

Det var följdriktigt att Le Pays, Journal de VEmpire i september hävdade att:

Slutet på det brittiska imperiet i Indien skulle innebära barbariets seger över civilisationen.

Engelsmännens grymhet och hänsynslösa repressalier upprörde hela det liberala Europa. Ty, som saint-simonisten Louis-Anne-Xavier Raymond indignerat skrev i Journal des Débats den 24 oktober 1857:

Dessa rasande utplånanden som är oförenliga med det lugna förnuftet, de högre känslorna och ett stort folks värdighet höjer inte England i Europas aktning och sympati. Det är flera sekel sedan utrotningskrigen avslutats och förgätits i den civiliserade världen. De moderna folken har förgätit vildarnas instinkter, handlingar och ord; inget bland dem har rätt eller makt att återföra dessa instinkter, handlingar qch ord till praktik och ära. Ingen kan höja denna vidriga blodsfana utan att väcka allmän fasa och fördömelse. Vilken uppfattning drivs upplysta sinnen att bilda sig om detta imperium, den grundval på vilket det vilar, dess styrka, sammanhållning, stabilitet, varaktighet och framtid om de engelska journalisterna framhärdar i att hävda att den brittiska makten blott kan vidmakthållas och äga bestånd i Orienten genom att utrota den infödda befolkningen? Vilken förhoppning för mänskligheten! en utveckling som evigt begränsas till att vila på makten och terrorn, på vedergällningsrätten och eld och järn och sabeln och kanonen och galgen!

Men han fick svar av den liberale politiske redaktören för Journal des Débats, Lucien-Anatole Prévost-Paradol den 9 november:

England är vår allierade. Därför far vi inte dra nytta av hennes svårigheter till priset av att bryta alliansen.

Polisprefekten i Paris inledde en officiell insamling till offren för det blodiga skeendet i Indien; en insamling till förmån för britterna. Alliansen var vid denna tidpunkt viktig för Napoleon III.

Det hade gått ett årtionde sedan den stora demokratiska rörelsen i Europa 1848, och överallt var de revolutionära liberalerna från den

161tiden i färd med att ta sin plats i det nya storborgerliga Europa som höll på att skapas. Den indiska resningen kom att fungera som en vattendelare för gårdagens liberaler och demokrater. Italien stod inför sin nationella ening. Men hur? Ledd av vilka? Aristokraterna och storbourgeoisien i förbund med — och intrigerande mot — makterna eller småfolket; republikanerna från 1848.

Det fanns två riktningar i den nationella rörelsen. De "moderata", Cavour och hans män. Han stödde England och Frankrike i Krimkriget men avtalade sedan med Ryssland om att lämna tsarens flotta en hamn i Villafranca. Han förberedde befrielsen från Österrike som ett franskt krig med Englands goda minne.

Den andra riktningen var "demokraterna", Mazzinis folk. De var republikaner. De stödde sig på städernas småbourgeoisie, hantverkare och småhandlare och intellektuella. De var revolutionära. Deras mål var den demokratiska republiken. Moderaterna var rädda för varje folklig rörelse. De stödde sig på kungahus, främmande makter och stående härar. Men båda riktningarna talade om befrielse och nationell ening.

Alltså skriver moderaternas Joseph Massari i Rivista Contemporanea i Turin juli 1857:

Alltför många människor förlorar synen på raser och geografi och inbillar sig att den indiska revolten är ett försök till självständighet och ett tecken på en längtan att bilda en indisk nation. Men de som kan tänka och inse det verkliga förhållandet faller inte i en så grov falla. Sepoyernas uppror är enbart ett militärt myteri underblåst av brahminernas religiösa fanatism, någon längtan efter frihet och självständighet har ingenting med detta att göra.

De revolutionära demokraterna däremot bedömde vad som skedde i Indien inte från stormännens utan från småfolkets (för att tala i tidens språk) positioner. Italia del Popolo i Genua tog från början (8 juli 1857) ställning

för resningen:

Detta olyckliga folks första stora befrielseförsök

och den 15 september 1857 formulerar tidningen en politisk tanke som visar hur klarsynt denna europeiska småfolksrevolutionära borgerliga demokrati kunde vara:

Hur snabbt eller hur sakta, hur fullständigt eller hur styckevis det brittiska imperiet än återställes i Indien så kommer det för evigt att stå fastslaget att det förhållandet att Revolutionen visat sig

162vid Gula Flodens och Ganges stränder är en oerhörd händelse och ett tecken på en ny elan i frihetens ande.

De revolutionära ryska demokraterna tog ställning som Mazzinis demokrater i Italien. I Sovremennik skrev Dobroljubov. Han tog parti för den indiska självständigheten och mot de brittiska ockupanterna på grundval av en politisk och social analys. Han hävdade att revolten var historiskt nödvändig; han hånade talet om britternas civilisato-riska uppgift i Indien:

Englands slutliga mål är statlig och privat profit; inte civilisation.

1857 var Karl Marx New York Daily Tribunes mest välbetalda och respekterade utlandskorrespondent. Från London skrev han — med hjälp av Friedrich Engels — åren 1857 och 1858 en serie artiklar om kriget i Indien för den nordamerikanska publiken. Tidningen var då ännu republikansk med sympatier för den revolutionära demokratien och de nationella rörelserna. Dessa artiklar var på en gång mönstergilla korrespondenser och klara ställningstaganden.

Den 28 augusti 1857 skriver Karl Marx en väldokumenterad artikel om brittisk tortyr och brittiska övergrepp i Indien före resningen. Artikeln publiceras som ledare i New York Daily Tribune 17 september 1857 och kan sägas sammanfatta den demokratiska europeiska och amerikanska opinionens syn på sepoyernas avrättning av britter:

Här har vi blott givit ett kortfattat och milt tecknat kapitel från den verkliga historien om det brittiska herraväldet i Indien. Med hänsyn till sådana fakta kanske lidelsefria och eftertänksamma personer kan ställa sig frågan om inte ett folk är berättigat, när det försöker driva ut de främmande erövrare som så misshandlat undersåtarna. Och om engelsmännen var i stånd att utföra dessa handlingar i kallt blod är det då något att förvåna sig över om de upproriska hinduerna mitt i resningens och stridens ursinne skulle göra sig skyldiga till de brott och grymheter de beskylls för?

Så såg Mark Twain på terrorn under den franska revolutionen; så såg vi vid krigsslutet på uppgörelsen med samarbetsmännen. Vad var grymhet? Vilket var brottet? Den långa iskallt genomförda terror som gött och berikat utövarna och i vilken de växlat in offrens blod och tårar i egen ära och rikedom — eller den korta snabba rasande hämnd i vilken bödlarna slås ihjäl? Vilka var offren? De många miljoner som britterna offrat för Citys rikedoms skull? Den handfull britter och

163deras familjer till vilka polisprefekten i Paris på nådigt uppdrag ordnade insamling?

Men Europas 1848 hade slutat i nederlag. I England svepte det växande imperiet med sig det lungsotsfattiga och utslitna folket ut i ett chauvinistiskt rus. Den kämpande chartismen från trettiotalet och fyrtiotalet gick mot sin slutliga upplösning. Trött och sliten, förtvivlat medveten om hur starkt strömmen gick mot honom fortsatte dock Ernest Jones kampen för folkens internationella solidaritet. Han var i England den siste som talade med 1848 års nödvändighet och hans ord var klara och otvetydiga:

Det borde finnas blott en uppfattning i Europa om upproret i Hindustan. Det är ett av de mest rättvisa, ädla och nödvändiga som någonsin försökts i världens historia. Vi har nyligen analyserat och avslöjat karaktären av Englands indiska välde. Denna vecka skriver vi i en annan spalt en episod rörande Oudh, som visar det brittiska väldets skändliga, outsägligt skändliga beteende. Det är för oss ofattbart hur någon kan tveka om vilken sida man skall ta. England — folket, det engelska folket — sympatiserar med friheten. På vilken sida stod det när Polen

kämpade för sin frihet mot Ryssland? På Polens sida. På vilken sida stod det när Ungern kämpade för sina rättigheter mot Österrike? På Ungerns sida. På vilken sida står det när Italien kämpar för livet mot tyskarna, fransmännen, påveväldet och despoten? På Italiens sida. Hade Polen rätt? Då har Hindustan det. Handlade Ungern rätt? Då handlar Hindustan så. Förtjänade Italien stöd? Då förtjänar Hindustan det. Ty allt det som Polen, Ungern eller Italien sökt uppnå, det kämpar hinduen för. Nej mer! Ty polacken, ungraren, italienaren äger fortfarande sin jord. Hinduen gör det icke. De förra har herrar av egen eller närbesläktad tro över sig. Hinduen har det icke. De förra regeras med någonting som liknar lag, och av tjänare ansvariga inför sina herrar. Hinduen gör det icke. Neapel och Frankrike, Polen, Ungern och Rom visar inget tyranni så vidrigt som det vilket framförs av niding-arna från Leadenhall Street [Ostindiska Kompaniets huvudkontor befann sig i hörnet av Leadenhall Street och Lime Street J. M.] och Whitehall [regeringskvarteret. J. M] i Hindustan. Det förvånansvärda är inte att etthundrasjuttio miljoner människor nu till en del rest sig; — det förvånansvärda är att de någonsin skulle ha underkastat sig. De skulle inte ha gjort det om de inte förråtts av sina egna furstar, vilka sålde varandra till de främmande, de lågt krälande inkräktarna för att med deras smut-

164WILLING HANDS FOR INDIA.

Englands fattiga hade redan börjat ta värvning för att gå ut och bli amatörbödlar i Indien och imperiet. Det gick den engelska arbetarklassen precis så som Tenniel skildrade i sin stora "cartoon" i Punch 29 augusti 1857. De blev lydiga hjälpredor. Till sin och allas vår olycka!

siga hjälp kunna skära halsen av varandra. På detta sätt har konungar, furstar och aristokrater i varje tidsålder ständigt visat sig vara de länders fiender och förbannelse som hyst dem.

Vi kräver det engelska folkets sympati för sina indiska bröder. Deras sak är er — deras framgång är indirekt också er ... (The People's Paper, 5 september 1857).

Redan vid de första underrättelserna om resningen i Indien hade Ernest Jones talat klarspråk:

Ni Englands arbetare kommer att uppmanas att blöda och betala för att upprätthålla en av de mest orättfärdiga usurpationer som någonsin svärtat mänsklighetens hävder. Engelsmän! Nu kämpar indierna för allt det som är människan heligast. Polackernas sak, ungrarnas sak, italienarnas sak, irländarnas sak var inte mer rättvis, var inte mer helig ... Kamrater landsmän! det finns något som är större än att krossa andras frihet — det är att kämpa för er egen frihet (The People's Paper, 4 juli 1857).

165Men Englands fattiga hade redan börjat ta värvning för att gå ut och bli amatörbödlar i Indien. Det var slut på 1848 och den stora europeiska tragedien hade inletts. Den brittiska arbetarklassens oförmåga till internationell solidaritet blev riktningsgivande. Att inte kämpa för Indiens och Irlands frihet visade sig — just som Ernest Jones och Karl Marx varnat — bli att lägga sig själv i bojor. Den växande imperialismen skulle till slut också fa arbetarklassens stora masspartier att i Andra Internationalen diskutera

en socialistisk kolonialpolitik.

Indiens nederlag 1857—1859 fick fasansfulla följder för de europeiska folken. Frigörelsemöjligheten från 1848 stängdes och i stället öppnades vägen för den onödiga samtid som skulle fora ut i — hittills — två världskrig.

Indien regerades efter sitt nederlag av en självhärlig och självhärs-kande brittisk byråkrati. Den amerikanske republikanske journalisten Charles Carleton Coffin publicerade år 1869 den bok som skulle bli förlaga för Jules Vernes Jorden runt på 80 dagar. I detta reportage skildrar han det brittiska herrefolkets uppträdande i Indien och ger också sin syn på hur Indien styrs:

Regeringen förkroppsligas av Generalguvernören och hans rådgivare. Varken de infödda eller de bofasta engelsmännen har något att säga till om när lagar stiftas eller verkställs. Den är ett slutet sällskap, långsamt, efter sin tid, ledamöterna imponerade av sin egen betydelse och värdighet. Skatter läggs på, tullar införs och avskaffas, lagar kungöres utan att vidare stor uppmärksamhet ägnas de inföddas önskningar eller behov.

Vad skulle Förenta Staternas folk säga om presidenten gav sig iväg med hela regeringsmaskineriet till någon

hälsosam ort bland Alleghanybergen — sekreterare, departementschefer, kontorister, tryckeri och allt — och stannade där fram till oktober för att njuta av bergsvindarna till en kostnad för landet av mer än en million dollar? Dock — Sir John Lawrence, Indiens Generalguvernör, har gett sig iväg till Simla mer än tusen miles bort med alla sina regerings tj äns temän.

Generalguvernören har en lön på 10400 dollar i månaden, nästan 125 000 dollar om året — fem gånger vad Förenta Staternas president erhåller — därtill kommer 50000 dollar för att traktera gäster och även ett tillägg för tjänare. Hans sex rådgivare har vardera 40 000 dollar om året. Viceguvernören har 50 000 dollar. Det finns ett flertal sekreterare som var och en far 24 000

166inore tlian tliat, tlie native, perliaps, (loes not conipreliend one word of the order. Tlie Englisliman gets niad, raves, swears, throws a plate or a beer-bottle at tlie servant, kicks him ont of tlie bungalow, wlien lie ouglit to be kicked out liimself. Tliey do not like us as a nation very well, and I do not wonder at it." THE MASTER RACE. År 1868 reser den amerikanske reportern Charles Carleton Coffin i Indien. Han iakttar herrefolket och dess beteende.

dollar. Sedan kommer guvernörerna för presidentskapen och provinserna — Bengalen, Madras, Bombay, Punjab, Nordvästprovinserna - var och en av dessa far 50 000 dollar om året. Guvernörerna for Centralprovinserna, Oudh och Burma far var och en 25 000 dollar. Alla dessa herrar tillhör Tite Barnacle-familjen [som enligt Dickens i Lilla Dorrit administrerar intrasslingsdepar-tementet. J. M.] och underordnade tjänster är till stor del fyllda med deras brorsöner och kusiner. Niohundratusen dollar betalas ut i lön till tjugoen personer ... Den största enskilda statsinkomsten är opium. Det är ett statsmonopol ... Försäljningen förra året gav en ren inkomst av trettiofem miljoner dollar till regeringen och finansministern, Mr. Massey har med förnöjsamhet med-

tiik master k ack.

167delat i 1869 års budget att försäljningen kommer att ge en profit på fyrtioen miljoner sjuhundrafemtiotusen dollar!

Framgångarna för denna lysande byråkratiska regeringsmakt handhavd av den berömda Indian Civil Service kan avläsas i statistiken under decennierna fram mot detta århundrade. Statsinkomsterna flödade in och siffrorna tilltog:

Avlidna i hungersnöd i tjugofemårsperioder:

1800-1825 1000000

1825-1850 400000

1850-1875 5000000

1875-1900 ....15 000000

Det kan tilläggas att enligt andra beräkningar bör antalet ihjälsvultna under hungerkatastrofer 1891 till 1900 utgöra 19000000. I takt med britternas allt effektivare administration och denna administrations utbredande över Indien tilltog också katastrofområdenas omfattning.

Men ekonomien var lysande; exporten av ris och vete och annan spannmål steg år från år:

1849 ....£ 858000

1858 ....£ 3 800000

1877 ....£ 7 900000

1901..£ 9 300000

1914..£19 300000

XVI

RESA I GAMLA STATENS LAND II

Det är nyårsdag. Klockan fem på morgonen är festen därute helt slut. Då ger de sista nyårsfirarna sig iväg.

— Statsapparatens folk vacklar hem för att sova in det nya året, säger Gun. Regeringarna kan växla men skatteuppbörden består och försörjer sin man.

Ute är det råkallt och blåsigt med regn i luften. Klockan sex får vi frukost. Vi dricker starkt sött te med buffelmjölk. Mjölken är så fet att det flyter små gula pärlor på teet. Vi har fått hårdkokta ägg och varma chapati. Gubben som serverar är rödögd av brist på sömn.

Vi talar om 1857. Britterna återställde ju ordningen. De sprängde infödingstempel och gjorde muslimska gravvårdar till biljardhallar för att visa sin kulturella överlägsenhet. De slog ihjäl folk för att sätta sig i respekt och satte utsugningen och skatteindrivningen i system.

— Men om du skriver så får du alla mot dig, säger Gun. Det är plumpt och dumt och vulgärt. Du får lov att linda in det. Kolonialismen håller på att bli respektabel. Inte minst bland den indiska medelklassen.

— De är en produkt av den.

— Och vad tror du läsarna i Sverige eller Förenta Staterna är då? Skriv fint; teoretiskt och lärt men skriv inte bara rakt upp och ned att hela den engelska friheten och hela den brittiska parlamentarismen och allt det där med fri press och fabianer och djurskyddsföreningar bekostades av indiska bönder. Det skrev Lenin en gång men nu är leninismen själv en ideologi för en oligarki som håller sig med kommunismer och röda fanor och lärostolar i marxism på bekostnad av ryska och polska och turkmenska och kubanska och för den delen också afrikanska och indiska bönder. Ideologierna växlar men mer-produkten förblir uppsugen. Då var det britterna och deras indiska medelklass som tog hand om den. Nu har medelklassen blivit självständig nog att sköta statens affärer själv och britterna har lämnat

169plats åt amerikaner och ryssar men fortfarande är det fattigbönder och kulier som bär upp det hela och som med sitt arbete betalar för ståten och parlamentet och partierna och universitetsdebatterna.

År 1906 skrev William Jennings Bryan om Indien. Han hade besökt det för att se det med egna ögon. Han såg den brittiska staten i funktion i Indien. Han såg klart på ett sätt som senare radikaler haft svårt för. Dock var han varken särskilt revolutionär eller teoretisk. Han var en bondedemokrat som aldrig blev president och som kom att stödja krigsinsatserna i det världskrig han sagt sig bekämpa och som dog år 1925 efter det han gjorts till åtlöje inför hela den bildade världen då han i approcessen i Dayton försvarat Bibelns bokstavliga sanning mot utvecklingsläran. Den stat han såg i Indien vilade på de fattiga och fungerade som en stor pump vilken ur fattigdomen forslade upp rikedom. I förhållande till inkomsten var skattebördan i Indien dubbelt så hög som i England. 225 000000 dollar pumpades upp ur denna fattigdom varje år. Därav gick 100000000 dollar till den armé som skulle skydda denna stat mot inre och yttre fiender. I den armén kunde inga indier då bli officerare. 100000000 dollar betalades till hemlandet England som ersättning för dess mödosamma förvaltningsarbete i Indien. 15000000 dollar betalades till de engelska tjänstemän som i Indien skötte skatteindrivning och domstolar och polis. Av de sammanlagda intäkterna togs 40 procent från skatt på jordbruket. Det fanns ett storstilat projekt att öka jordbruksmarken genom bevattningsanläggningar. Arealen skulle enligt denna plan öka med närmare 285 000 hektar, varav 125 000 hektar bevattnad mark. Kostnaden för detta skulle utgöra 45 000000 dollar; alltså hälften av vad staten tog in i skatt på jordbruket. Följaktligen var planen uppskjuten i brist på medel. På skolväsendet lade denna uppbördsmaskin ut 6500000 dollar. William Jennings Bryan drog slutsatsen att det brittiska väldet i Indien var värre än tsarismens välde i själva Ryssland. Dock noterade han att britterna hade

yttrandefrihet hemma hos sig ... även om de ibland förhindrade den i kolonierna. Britterna förbjöd omedelbart spridning av Bryans artikel i Indien. En översättning till urdu beslagtogs av polisen och som Lala Lajpat Raj påpekade:

översättaren av den amerikanske statsmannen Mr. Bryans artikel om det brittiska väldet i Indien dömdes verkligen för uppror och bestraffades med fängelse.

Lala Lajpat Raj skrev detta i en skrift han publicerade i New York: Rejlections on thepolitical situation in India. Den blev omgående förbjuden i Indien och i enlighet med paragraf 26 i Indian Post Office Act och paragraf 19 i the 1878 Sea Customs Act kontrollerade myndigheterna

170att inga exemplar kom in i Indien.

Men den stat vi reser i och vars skatteindrivande ämbetsmän festade in det nya året till klockan fem på morgonen är ju samma stat som den William Jennings Bryan beskriver.

— Fast det är det bara naxaliter som skriver numera, säger Gun. Inga andra skriver längre lika rakt och rått som en borgerlig amerikansk demokrat förmådde göra 1906 eller som en indisk nationalist 1915. Därför är det också naxaliternas skrifter som nu beslagtas i posten och naxaliter som blir misshandlade och ihjälslagna och som slagit tillbaka!

— De följde en viss tradition. Den 30 oktober 1928 misshandlas Lala Lajpat Raj på Lahores järnvägsstation. Den 18 november dör han. De indiska nationalisterna hävdar med bestämdhet att det var Mr. J. A. Scott, senior superintendent of police, som slagit honom och dödat honom. Polisen menade att Lala Lajpat Raj självdött. I augusti hade då bildats the Hindustan Socialist Republican Army. Den dömde Scott till döden. Den 17 december skulle han avrättas. Men den dagen kom Mr. Saunders, assistant superintendent of police, på sin röda motorcykel och man tog fel på honom och på Scott. Shivram Rajguru sköt ned Saunders från den röda motorcykeln och Bhagat Singh gick upp till honom och gav honom nådaskotten. Därefter sattes affischer upp i Lahore:

Saunders är död! Lalaji har fatt hämnd!

Fyrtio år senare gjorde naxaliterna som Bhagat Singh 1928. De förintade.

Visst var förintelsetaktiken felaktig. Naxaliterna förlorade på den. De isolerades. Men jag minns när vännen Babu — som varit en av aktivisterna under flottmyteriet i Bombay 1946 — på hösten 1961 berättade om hur Saunders likviderats. Då frågade jag honom om attentatet tjänat något till. Britterna slog ju bara tillbaka.

— Hur reagerade du när du hörde att Heydrich dött? frågade han.

— Jag blev glad, svarade jag. Det var en sommardag och Sten sade att nu är svinet slaktat.

— Nå, då förstår du hur vi kände oss. Jag var stolt över att vara indier. Det är ett av mina första politiska minnen. Jag går hem från skolan och jag ser en sådan där officer, en sahib, en gentleman, på sin häst och jag tänker: det behövs bara ett skott — puff — och du ligger i skiten och är död.

Om jag var glad över att Heydrich dog och om jag fann det straffet välförtjänt då kan jag ju inte sörja Saunders.

— Och nu är Babu stor affärsman och mångmiljonär med förbin-

171delser både i Ryssland och Förenta Staterna, säger Gun. Och på undantagstillståndets tid sade han inte ett ord om Indira och när man frågar honom om politik svarar han att han har slutat tänka på sådant. Det är inte så enkelt.

— Jo, det är enklare ändå. Den indiska medelklassen har själv tagit hand om skatteindrivarstaten och då blir det ju svårt för den att vara upprörd över vad denna stat gjorde tidigare. Att läsa Lala Lajpat Rajs tal av den 4 september 1920 till Indiska Nationalkongressen i Calcutta om den brittiska statens uppträdande är som att läsa om dagens Indien.

Raliyaram och Abdulla har berättat att de inte bara tvingades kräla på magen utan att när de krälade sparkade

soldaterna på dem med sina kängor och slog dem med gevärskolvarna. L. Kahan Chand, en blind man, berättade hur han fick kräla och blev slagen. Sex pojkar piskades offentligen; en av dem, Sunder Singh, blev medvetslös efter fjärde piskrappet, men när han återfick medvetandet efter det att några soldater hällt vatten i mun på honom fortsatte piskningen. Han förlorade då åter medvetandet men piskandet upphörde inte förrän han fatt 20 pisk-rapp ... Lala Beli Ram Kapur från Hafizabad arresterades och låstes in med 23 andra i ett rum 12 gånger 25 fot. De tvangs uträtta alla sina naturbehov i detta samma rum.

Det var 1919. Tjugotre år senare rapporteras hur polisen i Malabar och de brittiska militärerna i Devakottah i södra Indien uppträder under agitationen mot det brittiska väldet i Indien 1942:

Den 13 september togs hustrun till Muthirulappa Servai tillsammans med tre andra kvinnor från Vilankattor by i en buss till Thiruvadanai där de utsattes för kallblodiga övergrepp ... Fyra vita sergeanter körde upp sina batonger i deras könsdelar. Blodet sprutade och de oskyldiga kvinnorna som inte stod ut med tortyren krossade sina skallar mot muren och de avled. Vad som gjordes med kropparna är okänt. Den 14 september sköts nämnde Muthirulappa Servai, femtiofem år gammal, till döds av polisen. Den dagen brändes många hus ned. Den 15 september torterades, stympades och mördades Nagadi Nagappan. Den 29 september brändes Ramaswami Servais hus i Thiruvadanai till aska. Då han inte påträffades arresterade polisen hans två söner. Också Velu Servai, Muthukamakhshi Pillai, Shanmugham, Kadiresa Melakkar, Avudai Odhuvar och Nagaswami Pillai fick sina hus nedbrända. I byarna Kakkalathur, Kakkacheri och

172Muppaiyur brändes hus och spannmålslager. De flesta hus i Venniyur by blev också brända. Tre hundra kalam ris plundrades och resten brändes. Fält som tillhörde Karmegam som är i Burma plundrades och brändes. Hans kreatur sköts; fem kvinnor i denna by fick också lida fruktansvärt i polisens händer och blev skändade. I Athangudi by bands en man av velu thevar-kast med två av pallakast (kastlösa), de blev slagna i huvudet med skor och polisen tvang dem att dricka urin (India ravaged, January 1943, utan tryckort, s. 94—95).

Det var ett kort citat ur en lång berättelse. Boken blev naturligtvis omedelbart förbjuden. Kriget för demokratien pågick som bäst och den brittiska polisen sökte spåra upp vilka som förövat yttrandefrihetsbrottet att berätta om hur britterna förde detta krig i Indien. Det var som Lala Lajpat Raj skrev i sin år 1915 förbjudna skrift om den politiska situationen i Indien:

... den högsta brittiska domstolen förklarade att det var uppror att publicera sådana historiska sanningar som på något sätt kunde föranleda indierna att tänka nedsättande om engelsmännen. På samma sätt är det otänkbart för någon indier i Indien att försöka visa genom belägg eller resonemang att de uttalanden som brittiska historiker gjort om Myteriet av år 1857 eller om myteristernas uppträdande är oriktiga. Varje försök att försvara upprorsmännen eller att tala med beundran om deras handlingar eller ursäktande om de anklagelser som fördomsfulla historiker tillvitat dem skulle kunna ställa upphovsmannen inför rätta och vara grund för en dödsdom eller livstid förvisning. I Indien är det i det närmaste omöjligt för en indier att utföra någon forskning om den brittiska administrationen då detta lätt leder till att regeringen utsätts för förakt eller hat.

Denna brittiska statsapparat som bryter ut i terroristiska blodsorgier mot folket så snart den upplever sig — och sin skatteindrivning — hotad förändras dock på ett sätt från 1857 över 1919 till 1942. Alltfler indier når allt högre poster. 1942 utövas terrorn mot det indiska folket till stora delar av indiska statstjänstemän i brittisk tjänst.

Det statliga beteendet är inte speciellt brittiskt. Det kunde lika gärna vara tyskt eller japanskt eller ryskt eller italienskt eller franskt. Anders Ehnmark beskrev i sin bok om Italien — Palatset — vad som där hände 1860. Bönderna i söder hade rest sig. De trodde på Italien och friheten. Men moderaterna i norr vill ena Italien och upprätta sin

173stat till egendomens försvar. De vill att bönderna skall fortsätta betala skatt och arrende:

Turin sänder armé efter armé, slutligen ett par hundra tusen man för att slå ned bönderna ... I Turin talar man om att göra som engelsmännen i Indien. Engelsmännen har just krossat sepoy-upproret. De har använt intressanta metoder. Turin betraktar Syditalien som London betraktar Indien. (S. 49.)

För att förstå hur denna av britterna uppbyggda statsapparat som dansade in det nya året på andra sidan dörren egentligen fungerar kan vi titta på skjutandet i Barahiya i Monghyrdistriktet här i Bihar den 1 september 1977. Då dog fyra personer.

Den 31 augusti rövade två ökända slagskämpar bort en skolpojke i Barahiya för att utnyttja honom homosexuellt. Detta anmäldes omedelbart till polisen. När de två slagskämparna hörde talas om anmälan begav de sig till skolan och pryglade några elever och några medlemmar av skolledningen. Det gjordes ny anmälan till polisen. Vakthavande officer var ovillig att ta upp frågan men då uppståndelsen började bli allmän gick han och en havildar — en bypolis — till skolan. Där anklagades polisen för att skydda de två ökända slagskämparna. Det uppstod bråk mellan polisen och eleverna.

På kvällen samlades elever, lärare, medlemmar av skolledningen och andra medborgare och beslöt ordna en demonstration nästa dag för att tvinga polisen att ingripa mot de två som rövat bort pojken. Befolkningen i Barahiya menade att ett polisingripande var nödvändigt då de två terroriserade bygden och dagligen begick våldtäkter, mord, rån och utövade utpressning.

Men de två slagskämparna hade inte bara goda förbindelser med polisen. De hade också nära kontakter med en medlem av delstatsregeringen i Bihar. Han var socialist men hade efter ett valnederlag 1952 ingått förbund med de två slagskämparna och deras band för att de under valen skulle fungera som hans väpnade styrkor och genom att erövra vallokalerna och fylla valurnorna med hans sedlar säkra honom hans plats. I gengäld fick de olika förmåner. Man sade bland annat att de hade fatt rätt att ta upp broavgift vid Haroharbron. För detta hade de betalat blott 117 000 rupier under det att tullen där var så lönsam att entreprenörerna tidigare betalat 300 000 till 400 000 för rätten.

När nu folk samlades utanför polisstationen och skrek och skränade var det några som kastade sten mot byggnaden. Poliserna som låg i skyttevärn beordrades då av havildaren att ge eld. Mellan sjuttio och åttio skott sköts. Fyra personer stupade och två personer blev skadade

174så allvarligt att de föll till marken.

Journalisten Arun Sinha som rapporterade händelsen i Economic & Political Weekly 1-10-77 berättar att polisen fortsatte att skjuta på den panikslagna flyende befolkningen ... som utgjordes av nästan halva Barahiyas befolkning; folk från såväl Janata som Congress och

skolpojkar, lärare, advokater, bönder, småhandlare ...

Skotten smällde och de tumlade skrikande om varandra på vild flykt bort från sin statsapparat.

Dessa berättelser är inte hemliga. Indien har lysande journalister som gör ett föredömligt reportagearbete. Det finns medborgarrättsgrupper och kommittéer till försvar för medborgarnas politiska rättigheter. Var gång censuren släpper och statsmakten retirerar från kontroll över media kommer en flodvåg av rapporter. Men man kan umgås länge med intellektuella och bildad övre medelklass och blixtrande intelligenta ämbetsmän i Delhi, Calcutta, Bombay, Madras och andra centra utan att bli mer störd av dessa nyheter än vad bildade människor i Sverige är över trafikolyckor.

— Jaså, det smällde på Västerbron igen.

— Jaså, man sköt i Bihar igen.

Man diskuterar Ingmar Bergman. Man diskuterar women's libera-tion. Tjänaren kommer med små fat nötter och tilltugg. Man undrar hur Bettelheim kommer att ställa sig. En amerikansk sociolog förklarar varför teorin om den semi-feodala indiska landsbygden är så felaktig. Den amerikanske sociologen besöker Indiens landsbygd flera gånger vart decennium för sin institution och har skrivit intressant och faktaspäckat om varuproduktionen i den sydindiska agrarmiljön. Man talar om nya rön inom sovjetisk parapsykologi.

— Nu erkänner till och med Kina ESP.

En distingerad äldre kvinna med gråsprängt hår och sober sari i blått med röd strimma har just kommit från Geneve. Hon har representerat Indien. Hon har talat för en ny pedagogik.

— Barnen måste upptäcka sina verkliga anlag.

Hon är mycket mild och förekommer ofta i världens dampress.

Det finns mindre intellektuella kretsar också. Man kan dricka och skratta manligt och kärvt och gå till finare horhus eller på upphetsande expeditioner nere vid GT-road.

Ja, det finns många kretsar att umgås i. Det finns också de vi brukar hålla oss till. Det kan vara Santosh och Suraj och Kumar och Hari och Sunanda. Vi kan diskutera dagar igenom. Resa tillsammans och respektera varandras arbete. Det kan vara äldre intellektuella; sådana vi inte delar värderingar och religion med men som vi respekterar. För

175alla dessa är Indien verklighet; ett Indien där också kulier är människor. Ett Indien med sjuhundra miljoner människor.

För den statsbärande klassen däremot — inte den som bär staten på sina skuldror utan den som äger staten och verkar i den och genom den drar fordel av den — för den statsbärande klassen däremot är Indien något annat.

— Har du sett de fattiga? sade mannen med guldbågade glasögon. Han hette Roy och var district magistrate vid Bengaliska viken. Det var en ljum kväll när vintern led mot sitt slut och vi hade diskuterat tantrisk filosofi. Han var bildad och kunnig och intresserade sig för tantrisk tradition. Musikalisk var han också.

— Har du sett de fattiga? De lever som svin. De kryper omkring i smutsen. Har du sett hur de kryper in i sina hyddor. Egentligen är deras liv inte mycket värt. Hungern har skadat deras hjärnor. Det är vetenskapligt bevisat. Det är det som gör dem bråkiga och hyperak-tiva. Det har varit en massa trassel med biografbiljetterna här. Svartförsäljning. Jag fick lov att ingripa. Lite lag och ordning måste ju till även i ett permissive land som vårt. Då samlades de och skrek och bråkade. Polisen rensade upp men det var någon som fick hjärtslag och dog mitt i det hela och man började genast agitera och skylla på polisen som vanligt. Jag försökte tala dem till rätta. Det gick inte. De bara fortsatte att skrika. Då rensade vi upp och nu är det lugnt.

— Egentligen borde man inte låta det fortsätta så här. Deras liv är utan mening ens för dem själva. Barnen kunde man ta hand om och ge ordentlig näring. Men alla dessa som bara bökar vid vägkanten.

— Sanjay försökte ta itu med frågorna. För det blev han utskälld. Man kallade honom elitär och auktoritär. Men någon måste ta itu med det. Nu böjer sig politikerna för mobben hela tiden. Så kan ett ordnat samhälle ju inte fungera. Vi är alldeles för veka och tillåtande här i Indien. Det är en god sida hos hinduismen men det blir en dålig sida om den far ta överhand och dominera samhället som den gör nu. Någonting måste göras åt de fattiga.

Roy är välskräddad och bildad. Vi dricker whisky och kvällen är ljuvligt ljum och han talar om europeiska arbetsvanor och skrattar:

— Störta upp på morgonen, blaska lite vatten i ögonvrårna, bums i kläderna och så rusa ner till garaget och sitta i bilkö till arbetet och så bara gneta, gneta, gneta över papperen hela dagen. Själen hinner knappt upp ur sängen förrän kroppen har sprungit fram till lunchen med pulverkaffe och fabrikslagad mat uppvärmd med mikrovågor i en automatisk ugn.

Jag har hört det där om de fattiga förr. Att de lever som grisar. Då menar man indiska grisar med lång snut som bökar i avloppen och

176kommer upp och slickar i sig exkrementerna innan den som förrättat sitt tarv knappt hunnit undan. Renhållningsdjur. Snuskdjur. Ilsket rödögda och blodtörstigt kämpande för sitt kloakhål och sin avskrädeshög mot alla strykarhundar och maktlystna ungsvin. Endast de uslaste kastlösa äter deras kött.

Nere i den stora Indiska öknen på gränsen mellan Indien och Pakistan bodde vi hos en herreman 1967. Vi hade kommit till hans hus med rekommendation från en advokat och parlamentsledamot. Han hade sagt att det var en

färgstark personlighet vi borde lära känna.

Huset var ett puckahus men runt huset löpte en hög mur av hårdstampad lera. Högst upp var taggtråd. I muren var en stängd port. Vi släpptes in. I vart hörn av muren var ett torn. Beväpnade vakter förde oss till vårt rum. Herren åt med oss. Han hade väldiga fat med ris och silverbyttor med kött och grönsaker. Han var fet och hade små stickande ögon. Hela tiden vi åt talade han.

— Felet med det här landet, sade han, är att folk arbetar för lite. Det produceras inte tillräckligt. Folk bara äter utan att arbeta. Vi har alldeles för mycket folk. De fattiga tär på samhällets resurser. De bara konsumerar utan att producera. Felet med oss är att vi är alldeles för släpphänta. Vi tillåter detta slöseri med våra knappa resurser. De fattiga är ett verkligt hot mot samhället. Fattigdomen är parasitär.

På natten låg vi vakna. Strålkastarljuset svepte regelbundet längs murkrönet och chokidarerna ropade till varandra den ena till den andra, från post till post på det att herren kunde höra att de var vakna och höll god vakt.

Nästa dag följde vi honom på en lusttur. Han skulle besöka sin trädgård. Vi körde i tre bilar. De ställde upp på gården. Sedan öppnades portarna. Först kom en bil med vakter. De var beväpnade. Sedan en bil med herren och vi. Det var en Buick från före kriget i gott skick. På fotsteget stod vakter. De höll sig fast med ena handen i fönsterstolpen och i den andra höll de sitt vapen. När vi körde in i trädgården var den omgiven av en hög mur. Chokidarerna slog upp portarna och de tre bilarna körde in. Sedan stängdes portarna. Det var en ljuvlig trädgård. Ett litet paradis. Vattnet glittrade i dammen och frukterna dignade; persikor. När vi satte oss för att äta tog herren upp en liten browning och lade den bredvid sig inom greppavstånd. Vakterna stod på hövligt avstånd.

— Det finns så många onda och avundsamma människor här i världen, sade han.

Själv var han djupt religiös. Vi talade om livets korthet och all mänsklig strävans fafanglighet. Efter att ha sovit i trädskuggan vid

177vattensvalkan satte vi oss sedan i bilarna. Portarna slogs upp och vi körde i rasande fart och ökendammet virvlade och sedan kom vi fram och portarna slogs åter upp framfor oss.

Senare sade man att han var känd som dacoitledare och skötte smugglingen över gränsen och hade nära förbindelser med politiker och regering.

Staten här är gammal. I tvåtusenfemhundra år har de bildade, de läskunniga och höga levat med skräcken för vad som skulle hända om banden brast och folket slapp loss.

— Ser du hur de fattiga kryper in i sina hyddor om kvällen? De är som djur.

Britterna fick stöd från såväl de feodala och besuttna som från den nya medelklassens intellektuella 1857 ty så fort de brittiska magistratspersonerna och skatteindrivarna försvann började fattigfolket åter välla upp underifrån. Lag och ordning upplöstes.

Var gång den indiska frihetskampen mot engelsmännen grep djupt i folket och de fattiga, kulierna, de kastlösa, fattigbönderna böljade röra på sig då greps medelklassens nationella av skräck och Gandhi som förmådde tala med de fattiga och för vilken kulier och kastlösa och fattigbönder hyste beundran gick ut för att dämpa den begynnande resningen.

Inte bara de feodala och de stora kapitalisterna utan medelklassen som helhet har skräck för folket. Under kulturrevolutionen 1967 var jag också i Karachi. Akbar, regeringstjänsteman och ekonom och en av förespråkarna för vänskap med Kina sade:

— Men jag undrar vad som händer i Kina. Tänk dig att det skulle gå likadant här hos oss. Plötsligt skulle grindarna slås upp och alla dessa pakistanare komma rusande in i min trädgård!

— Man kanske inte ska tala så högt om det, säger Gun, men jag undrar om det överhuvudtaget är möjligt att nå enhet mellan medelklassen och det fattiga folket.

— Nationell bourgeoisie, småbourgeoisie, mellanskikt, mellanbönder, fattigbönder, jordlösa och arbetare, säger jag.

— Här i Indien räcker det nog än så länge med att tala om medelklass och folk eller medelklass och småfolk som i Europa för hundrafemtio år sedan, säger Gun. Och jag undrar om det är möjligt att de kan enas. Det är inte likgiltigt med demokratien och rösträtten och folket kan utnyttja den och folket har också slagits för den mot engelsmän och annan överhet. Det är heller inte likgiltigt om lagarna följs eller inte. Folk vill att skurkar som slagskämparna i Barahiya skall tas av polisen och dömas och sättas i fängelse. Folk tycker heller inte om korruption. Korruptionen går ju alltid mot den fattige. Inte

178heller vill de fångas av Indiras sädesklipparbataljoner och bli tvångs-steriliserade. Om det var folket det kom an på så vill det både försvara den demokrati som finns och utvidga den och vill att lagen skall gälla lika för alla och att gällande lagar tillämpas. Sedan kan man stifta nya och bättre. Man är ju i flertal. Det är inte därifrån hotet kommer och man behöver vara helt perverterat intellektuell för att påstå att enhetsfronten inte är nödvändig för att folket inte behöver och vill ha demokrati och lag och ordning. Men vill medelklassen?

— Enstaka hjältar vill det kanske. Sådana som är starka nog att gå till folket, som det hette i det gamla Ryssland. Man skall väl heller inte tro att alla dessa journalister och advokater som talar om demokrati och enhet mot auktoritarianism menar annat än vad de säger. Men betyder det att den indiska medelklassen plötsligt har blivit annorlunda än vad den var förr om åren?

— När jag skulle diskutera kvinnor i Kina, säger Gun, med kvinnogruppen i Madras och jag talade om hur man börjat med daghem och om hur man skaffat kvarn, då talade man med mig om frigörelse och menade sexuell frigörelse och kvinnoroller och man undrade varför det inte rådde full jämlikhet mellan man och kvinna i Kina och man tyckte synd om den kinesiska kvinnan som var dubbelarbetande, och plötsligt insåg jag att ingen av dessa radikala intellektuella kvinnor ett enda ögonblick tänkte på hur det är i Indiens byar. När de talade om kvinnor och kvinnors lott då menade de sig själva och de sina — högutbildade intellektuella kvinnor från frigjord högreståndsmiljö. När de talade om folk då talade de om en abstraktion. Nittio procent av Indiens folk existerade inte för dem. De var osynliga som svartklädda scenarbetare på kinesisk teater. Hur tror du sådana reagerar om det blir verklighet av demokrati och enhet? I det ögonblick det krävs att de skall ut och bära skittunnor blir de besvikna på demokratien och revolutionen och ropar på polis eller armé eller till och med främmande trupper!

— Hur är det med våra kinesiska vänner? Handen på hjärtat — hur är det? Mao menade att de skulle lära känna sitt folk och sitt land och bli ett med folket. De skulle lära sig att folkskit var gödsel och inte smuts. De skulle lära sig var maten kom från och hur mycket svett och möda som rymdes i varje risskål. Många bland dem fick ge sig iväg ut på landet. Några var odugliga och några klarade sig från det. Det var en del som gjorde som när Delhi School of Social Work skulle ha praktik med Rural welfare. Minns du det? De gav sig ut till Koraput för att bygga väg åt byborna uppe i djungeln. Men det var arbetsamt att bygga väg. Så de lejde byborna att gräva och bära och bygga. Sedan kom de tillbaka till Delhi och hade praktisk erfarenhet och

179kunde placeras i ledande stadiga befattningar. Sådant hände ju i Kina också kring kaderskolorna. Men några arbetade verkligen med grisarna och med gödseln och lärde sig hur maten kommer till. Sedan dog Mao och det var som om en fördämning brustit och nu forsade de intellektuella av alla slag tillbaka till städerna och blev arbetslösa intellektuella och de beklagade sig. De talade om hur hemskt det varit. De hade förspillt flera långa år på landet. En hade till och med fått vakta kor. Till slut, sade Gun, när jag blev förbannad över att höra dem tala på det sättet och sade att jag minsann var av småbrukarsläkt från Tornedalen och hade gått vall med kor och fatt lära mig arbeta och inte kunde förstå vad de klagade över då blev de helt blanka i ögonen. Fast en tolk som hört mig kom upp på rummet sedan och sade att han också var från landet. Hans far hade svultit ihjäl och hans mor var fattigbonde och han förstod vad jag menade och han bar Mao i sitt hjärta och var glad över att jag sagt att man inte mådde illa av att arbeta i jordbruk.

— Det är klart att Kina behöver sina intellektuella och behöver använda dem i städerna och att industriuppbygget kräver att man satsar på teknik och utbildning. Men det är lika klart att Mao misslyckades i sitt försök att brygga

över den väldiga klyftan mellan stadsintellektuella och medelklass å ena sidan och fattigbondemillio-nerna å andra. Han lyckades inte ens få de intellektuella att omvandlas så som han själv beskrev att han omvandlade sig till att inte skämmas för att bära folkskit och bli svart^om händerna.

— Vad är det Pol Pot gjorde som var så oförlåtligt? Var det dödandet? Så kan det tyckas. Men så är det inte. De berättelserna är rätt ovederhäftiga. Nog dödades det som i alla krig och revolutioner men inte särskilt och ovanligt mycket. Däremot fick alla stadsbor lämna städerna. Alla skulle arbeta med jordbruk. På det sättet skulle folket överleva. Sedan skulle man fa ett risöverskott och kunna sälja det och köpa in industrier och bygga upp landet. Det låter ganska förnuftigt. Men det var just detta att Pol Pot skickade ut stadsbor på landet som alla fann så upprörande. På landet! Arbeta med händerna! Bli smutsig! Och våra tidningar fylldes med skildringar av hur hemskt det var. Hur lång arbetsdagen var. Ty det var precis som Akbar sagt den gången... grinden hade öppnats. Plötsligt fick stadsborna leva så som nittio procent av befolkningen levat hela tiden. Så som den stora majoriteten i världen lever.

— Minns du när vi var nere i Köln våren 1979 och träffade de revolutionära vännerna från Berlin? De som varit så revolutionära att ingenting var stålhårt och revolutionärt nog för dem. Nu hade de lämnat allt politiskt och talade om husockupationer och kärnkrafts-

180motstånd. Ty Pol Pot hade varit alltför mycket. Och det som varit för mycket hade varit att han drivit ut alla att arbeta i jordbruket. Det var det oförlåtliga. Hela deras stålhårda revoluzzertid var bara vanlig medelklassfantasi. De hade lika gärna kunnat hålla på med parapsykologi eller vegetoterapi eller högre filateli. Och är det annorlunda här? Skulle den här medelklassen vara annorlunda än vad sådana varit ända sedan Chandraguptas tid? Mot feodalherrar och utlänningar kan de använda sig av folket men när jämlikhet hotar och det blir risk för att det där folket som lever som grisar i sina stior verkligen skall ta sig upp och vilja dela världen lite mer lika då blir man beredd till vad som helst. Då kommer det att visa sig var den verkliga solidariteten finns. Man går solidariskt samman för att hålla nere folkodjuret.

— Men så skall man väl inte säga högt. Och Hitler var ju värre än Weimarrepubliken och Indira Gandhis undantagsp^riod var värre än när det inte var undantagstillstånd så man far väl hoppas de kan hålla ihop för att hindra Indira från nya undantagslagar. Det var ju bättre för tyskarna att gå arbetslösa i ett orättvist Weimartyskland än att bli döda under Hitler.

I den gråkalla morgonen ber de troende vid bodhi-trädet. Det heliga pipalträd under vilket Siddharta Gotama skall ha nått insikt för tjugofem sekler sedan. Det hänger bönetrasor i luftrötterna och en nepalesisk pilgrim lägger sitt bönebräde på plats och bereder sig att be. Några amerikaner eller nordeuropéer syns ännu inte till. Av långväga besökare blott ett japanskt sällskap.

Bodhi-trädet ser gammalt och lite murket ut. Under detta heliga pipalträd skall han alltså ha suttit för tvåtusenfemhundra år sedan. Men pipalträdet är inget långlivat träd; det kan inte bli tvåtusenårigt som vårt nordeuropeiska heliga träd, eken. Detta träd i Bodhgaya är nu exakt nittiotre år på det nittiofjärde. Det träd som slutgiltigt blåste omkull och dog år 1876 var gammalt och murket när Cunningham såg det år 1862 och Buchanan bedömde det som ett hundraårigt träd i full vigör år 1818. Om träd följt på träd bör detta träd med bönetrasor i luftrötterna nog vara sjutton pipalgenerationer från det heliga bodhi-träd under vilket Siddharta Gotama nådde insikt och blev Buddha.

Om Siddharta varit en profet eller frälsare i den judiskt-kristna traditionen skulle kring detta uppstått problem och förklaringar. De troende skulle ständigt fa försvara sig — som de fatt försvara den idisslande haren i Tredje Mosebok. Det skulle skett med det heliga pipalträdet som skett med Veronikas svetteduk och Kristi svepning. Med jämna mellanrum skulle vi i pressen kunna läsa att en känd amerikansk biolog med spektralanalys av cellvävnad fastställt att

181detta pipalträd mirakulöst nog var mångtusenårigt eller att en italiensk privatlärd med kol 14-metoden räknat ut trädets ålder på två monsuner när till 2687 år. Legenderna om Veronika var uppbyggliga. Men de var legender

och de tre bevarade svettedukarna var symboler. Den verkliga Veronika-svetteduksbilden skapades av Diirer. Men i den judiskt-kristna traditionen kan man inte låta symbolerna vara symboler med motsättningar och orimligheter; de måste bevisas och förklaras sanna. Fram med Kristi svepning och allsköns vetenskapsmän som belägger miraklets äkthet. Som om en gudason visade sig äkta och trovärdig med ett enkelt mörkrumsexperiment mitt i det centrala mysteriet. Det är den plattaste vulgärmaterialism. (På ett icke-religiöst plan är motsvarigheten de försök som gjorts att förklara Marx' Kapitalet med att han led av hemorrojder.)

För buddhisten är frågan om pipalträdets verkliga ålder och frågan om hur de olika t^ädgenerationerna är genetiskt beroende av varandra inte bara ovidkommande utan i förhållande till tron totalt likgiltiga. Berättelserna om hur konung Sasanka lät rycka upp det men konung Purnavaram återlivade trädet är uppbyggliga legender.

Att en Siddharta av oxens totem i Sakyastammen här mediterade över tiden och tillvaron och nådde fram till en insikt vid en tidpunkt som kan ha varit år 528 före vår tideräkning och att han sedan predikade utifrån sin insikt och att runt honom organiserades ett munkväsende som en fristad undan världen kan betraktas som en trolig historisk berättelse; vi kan tala om denne Siddharta och hans uppträdande och ord på det sätt vilket vi talar om personer som vi vet (tror oss veta) har existerat. Han fanns en gång. Men för buddhisten är också detta ovidkommande och rätt likgiltigt även om han antar att denne Siddharta betett sig på detta sätt.

Även som utvecklad religion med gudar och demoner och himlar och helveten präglas en buddhism av insikten att blott föränderligheten förblir. Vågorna kan inte skiljas från havet men människan ser våg efter våg som enskilda vågor; också individer visar sig som levande varelser av bestämda skäl och den fakunnige och insiktslöse ser dem som en person efter en person. Företeelsernas värld har ingen verklig existens; för den okunnige framträder tingen såsom verkliga — når han kunskap upplöses orsakskedjan och skenbilderna förflyktigas. Sålänge de olika buddhismerna håller någon kontakt bakåt i sin egen tradition förblir frågan om det heliga bodhi-trädets verkliga ålder en skenfråga; den kan inte vara annat än likgiltig sålänge den buddhis-men ännu har någon förbindelse bakåt till Siddharta Gotamas tänkande.

I denna buddhismens likgiltighet för frågor som enormt upphetsat

182judar och kristna ryms en verklig och betydelsefull tradition. Den Siddharta Gotama som framträder i de yttranden som tillskrivs honom är en av de betydelsefulla ateistiska filosofer som kring femhundratalet före vår tideräkning drivs att befria sig från illusioner och hävda allts obeständighet. Gentemot de prästerliga föreställningarna om en själ — till och med en evig sådan — bortom all förändring och bestämmande över tankar och känslor hävdade Siddharta Gotama att personligheten blott utgjorde en sammanfattning av flyende känslor och kroppsfunktioner; när orsakskedjan bröts upplöstes också den. Varje'föreställning om något bestående är vidskepelse. Jaget liksom världen utgör blott en ständigt fortlöpande omvandling. Ett föremål består inte i tiden utan skeendet formar sig till upprepade likheter som ger den oinvigde illusion av identitet.

I likhet med den ungefär samtida Herakleitos hävdar Siddharta Gotama inte blott vardandet gentemot varat utan motsatsernas enhet i det enda oföränderliga — föränderligheten:

Världen ser i allmänhet en motsats mellan det är och det är icke. Men den som i sanning och med kunskap iakttar hur ting uppstår i denna värld, för honom gives intet det är icke i världen. Den som i sanning och med kunskap iakttar hur ting förintas i denna värld för honom gives intet det är i världen.

Herakleitos sade:

Vi kliver och vi kliver icke ut i samma flod; vi är och vi är icke.

Likheten mellan Siddharta Gotamas och Herakleitos' uttalande är icke tillfällig. Båda var aristokrater med sina rötter i det gamla stamsamhället och båda levde i en tid då den värld som var deras störtade samman runt dem. Herakleitos fick uppleva den demokratiska revolutionen; Siddharta Gotama upplevde Maghadastatens nya makt. Den grekiska demokratien och det nya statsväldet i Gangesdalen var olika — Herakleitos och Siddharta Gotama återspeglade denna olikhet — men båda var slavägarvälden som också hänsynslöst bröt med det förflutna. Herakleitos och Siddharta Gotama verkade i en tid av nya välden, nya gudar, nya fria tankar och ny fasa.

Den tid då Siddharta Gotama verkade och då sedan efter hans bortgång hans lära och munkväsende snabbt bredde ut sig var en period av våldsam expansion och förändring. Också i Gangesdalen tog mänskligheten ett stort språng framåt. Ur det gamla samhällets förfall byggdes skinande nya städer. Befolkningen ökade. Den indiska stålproduktionen var berömd i den förindustriella världshandeln. Dess kvalitet var sådan att än står järnpelaren i det äldsta Delhi vid

Århundradena före vår tideräkning var Gangesdalens nya starka stat ett mäktigt handelsimperium; en av dåtidens stormakter. Pataliputra-Patna var dess huvudstad. Dit hämtades söderifrån ädelstenar från Dekkan och Sri Lanka, pärlor från Mannarbukten, sköna tyger och slavinnor från Dekkan, kryddor, sandelträ, sandelolja och järn från Malabar. Från väster kom med de arabiska skeppen från Saba egyptiskt linne, italienskt vin, vackra kvinnor och guld. Från norr, över Himalaya, forslades guld och honung och jaksvan-sar till kungliga flugviftor. Från öster hämtades silver.

Från Gangesdalen sändes konsthantverk, slipade ädelstenar, guld, lyxartiklar av olika slag, indigo och lack mot söder. Från exporthamnarna Puri, Mahabalipuram, Barygaza gick skeppen i kustfart mot Saba och vidare västerut lastade med bomullstyg och även pärlor, peppar, kanel, nardusolja och slavinnor vilka (som det sägs i den s. k. Periplus Maris Erythraei, de seglingsanvisningar för orienthandeln som under första århundradet skrevs av en icke namngiven grekisk handelsman från Egypten):

då de var mindre vanliga alltid fann god avsättning.

Mot öster gick skeppen till Burma och bort mot Java. För att övervaka sjöhandeln och hamnarna fanns en härskara ämbetsmän och allt var i detalj reglerat; såväl avgift och tullsatser som de främmande köpmännens skyldigheter och rättigheter.

Karavanerna gick vägarna västerut genom Bolanpasset och Khyberpasset och upp över Höga Pamir; de gick norrut över Tibet mot Szechuan; de gick österut silvervägen över Burma mot Yiinnan. De var lastade med indiskt stål, bomullstyger och kryddor. Ty handeln höll på att omvandlas från lyxvaru-handel till handel med dagligvaror och nödvändighetsartiklar. På flodvägarna genom väldet var trafiken intensiv och strängt övervakad. På Ganges forslades så sockerrör till Patna som förädlade råvaran till sirap och av sirapen gjorde vin.

Vägarna var kungliga. De var byggda. Vaden var stenlagda och genom klipporna hade huggits leder. Över slätterna var kungsvägen rak och bred. Milstenar var utsatta och på regelbundna avstånd fanns rastplatser och övernattningsmöjligheter. Uppsyningsmän och väpnad vakt vakade över kungens fred på vägarna och höll de resande under uppsikt och fordrade in de fastställda avgifterna.

Qutb Minär utan rostfläck. Den är troligen härifrån Bihar. Den är femtonhundra år eller äldre. Sedan slutet på sexhundratalet före vår tideräkning hade de konstskickliga smedernas vapen gått på export härifrån. Det gamla Patna, Pataliputra, var järnhanteringens centrum. De väldiga nya rikedomar som skapades i jordbruk och hantverk transporterades i den tilltagande inrikeshandeln längs de stora kungsvägarna. De var bevakade, försedda med milstenar och hade övervakade rastplatser för köpmän och vanliga resenärer. Pataliputra var huvudstad i en av dåtidens stormakter.

I detta nya välde bröt plogbillen av järn mark för buddhismen. Ty om buddhismen var djup filosofisk spekulation för de intellektuella och om dess munkväsende var en tillflykt tillbaka in i stamsamhällets demokratism och mannajämlikhet för de samhälleligt hemlösa passade också buddhismens åttadelade väg det nya jordbrukarsamhället:

Rätt syn... att världen är lidande orsakat av girighet och åtrå. Rätt mål... att varken åstunda eller hängiva sig; att älska andra och förmera deras lycka.

Rätt tal... att utöva sanningsenlighet och ömsesidig vänskap. Rätt handling... ahimsa, att avhålla sig från dödande, att icke stjäla, att icke begå hor och att utöva gagneliga gärningar. Rätt levnad... att icke skaffa sig sin bärgning

på orent eller ohederligt sätt.

Rätt strävan... att iaktta andliga övningar mot orena tankar. Rätt insikt... att människokroppen består av oklar materia. Rätt meditation... att bryta orsakskedjan som köttet och lustarna binder oss med och så nå frihet och förlösning och upplösning i alltet.

Denna väg av åtta steg stod öppen för var och en oavsett socialt ursprung.

Detta var en morallära för ett jordbrukarsamhälle. Rasterna och sedvanebeteendet fick vika för det egna ansvaret för sin frälsning; det ömsesidiga beroendet gjordes till hög moral. Brahminernas rituella djuroffer hade blivit ekonomiskt förödande för ett jordbrukarsamhälle som behövde sina kreatur som dragare. Plogbillen var starkare än Vedaskrifterna och brahminernas gudar. Man dödar icke sina dragare. Ahimsa förbjuder offer. Men samtidigt var buddhismen inte absolut. Ett jordbrukarsamhälle behöver ju äta upp sina djur också om resurserna skall tillvaratas på rätt sätt. Buddhismen förbjöd inte köttätande — Siddharta Gotama avled ju själv efter en fläskmåltid — utan blott slakt... försåvitt den utfördes av buddhister. Jordbrukande buddhister kunde försörja tusen människor på den mark som gett

186bärgning åt blott hundra boskapsskötande med sjungande brah-minska offersjamaner.

Buddhismen var praktisk också i de nya städerna. Den var inte motståndare till handel som de brahminska sjamanerna. Bland Siddharta Gotamas första lärjungar hade varit köpmän. Inte heller tolkades rätt levnad som om att ta ränta eller ens utöva ocker var oren eller ohederlig bärgning. Buddhismen var heller inte avog mot de två nya fenomen som uppstod i städerna: krogar och horhus. Brahminerna kunde inte samäta med orena eller inta köpemat. Brahminerna fördömde också prostitution. Men Siddharta Gotama hade inga förbud mot samätande och köpemat och han umgicks själv (i renhet!) med prostituerade och i kvinnoklostren fick också prostituerade bli nunnor. Buddhismen var en lära för en ny tid. Dock, om buddhismen gick mot kastväsendet accepterade den läran att de oberörbara befann sig under det mänskliga samhället.

Den andra bland femhundratalets sekter som nådde viss framgång var jainismen. Filosofiskt fanns det mycket som skilde. Formen är föränderlig men materien liksom själen beständig. Det som existerar eller det som icke existerar kan blott sägas existera på sätt och vis respektive icke existera på sätt och vis. Viktigare för lärans sociala funktion är att förbudet mot dödande var absolut och kravet på egendomslöshet tolkades som icke ägande av jord; jainismen blev alltså en lära för de nya stadsbor som varken hade kreatur eller jord: en lära för köpmän som kunde nå rikedom men inte makt; en lära för karavanförare och hantverkare. Och själva dess eklekticism motsvarade både deras sociala situation och hantverkarerfarenheten (som ju bildas under formandet av beständig materia i nya former). Jainismen blev aldrig en massreligion men till gengäld är den fortfarande en lära för affärsmän; en minoritetsreligion som ännu har rykte för anpassningsförmåga och vidsyn.

Det rike som Chandragupta av påfågelstotem — Maurya — och hans minister, den lärde och sluge brahminen Kautilya, erövrade från konung Dhananda var stort. Det utvidgades också genom härtåg och diplomati till dess det som Plutarchos skrev omfattade "hela Indien". Under Chandraguptas sonson Asoka erövrades också Orissa och Mauryaväldet omfattade i stort sett hela det nuvarande Indien med undantag för det som nu är Tamilnadu och Kerala samt de nordöstra provinserna mot Burma. Mot väster hade väldet utvidgats genom att Seleukos Nikator som övertagit den östra delen av Alexander den stores välde och gjort sig till konung år 306 före vår tideräkning ingick fred med Chandragupta. Freden, som beseglades med ett äktenskapsförbund då Seleukos' dotter äktade Chandragupta, innebar att Chan-

187dragupta erhöll provinserna öster om Hindu Kush inklusive vad som nu kallas Baluchistan. Gränserna för Mauryaväldet är på ett ungefar möjliga att fastställa också genom de klippinskrifter och pelarin-skrifter Asoka lät utföra. Dock är väldets västra gräns oklar.

Det var ett rikt land som mauryerna härskade över. Diodoros från Sicilien som på kejsar Augustus tid sökte skriva en sammanfattande världshistoria beskrev Indiens rikedom — troligen på grundval av vad Seleukos Nikators ambassadör vid Chandraguptas hov, Megasthenes, rapporterat:

Indien har många stora berg där fruktträd av alla slag finnes i överflöd, och många vidsträckta slätter av stor bördighet som är anmärkningsvärt sköna och har rik vattentillgång från en mångfald floder. Då större delen av jorden därtill är väl bevattnad ger den följaktligen två skördar om året. Landet myllrar av djur av alla de sorter — fyrfotadjur på marken och fåglar i luften — och av skiftande styrka och storlek. Det är därtill rikt på elefanter vilka är av vidunderlig storlek då dess jord frambringar föda med slösande frikostighet så att dessa djur i styrka betydligt överträffar dem som uppföds i Libyen ... Och under det att jorden på sin yta bär alla de slags frukter vilka är kända för odlingen rymmer den också i sitt inre alla slags metallådror ty den innehåller mycket guld och silver, och koppar och järn i betydande mängd och även tenn och andra metaller som kan användas såväl för bruksföremål och smycken som munderingar och krigsredskap.

Det var på grundval av Megasthenes' och andra grekiska rapportörers redogörelse som den klassiska antiken skapade sin Indienbild. Men mycket av det som rapporterades var orimligt. Strabon, den grekiske historikern och geografen som verkade decennierna kring vår tideräknings början, påpekade att Megasthenes var opålitlig och rörde sig i myternas värld när han beskrev detta sällsamma folk — några fem famnar långa och några tre famnar långa, några näslösa och några som har så stora öron att de vecklar in sig i öronen när de skall sova. Sådant är bara monstruöst. Strabon försökte ur de märkvärdiga berättelserna vaska fram den faktuella kärnan och avgöra vad som var troligt. Men liksom myterna om Indiens märkvärdigheter levde kvar under hela vår medeltid Strabon till trots spökar fortfarande några av uppgifterna från Megasthenes i debatten trots att de är kända som missvisande. I båda fallen rör det sig om missuppfattningar av ett främmande samhälle mer än om myter.

Den ena frågan gäller jordägandet, den andra frågan om det existerade slaveri. Diodoros från Sicilien skriver:

188Aihole, Lad Khan-templet, sent 600-tal. Aihole, Durgatemplet, sent 600-tal Somesvaratemplet, Mukhalingam, sent 900-tal. Mahabalipuram, strandtemplet, 700-tal Pampapathitemplet, Vijayanagar, 1500-tal. Kandarya Mahadevo-templet, Khajuraho, 1000-talKandarya Mahadevo-templet, Khajuraho, 1000-tal. Asar-i-Sharif, ursprungligen domstolsbyggnad, Bijapur, 1646Muhammed Adil Shahs mausoleum, ”Gol Gumbaz”, Bijapur 1659Sher Shah Surs mausoleum, Sasaram, 1540. Jami Masjid, Bijapur 1560–1680Taj Mahal, Agra, 1652. Gholgarh, britternas odugliga spannmålsmagasin, Patna 1786Stenornament, Mithari Mahal, Bijapur, 1620Lantbrukarna själva med sina hustrur och barn lever på landet och undviker helt att besöka staden. De betalar en jordskatt till konungen, ty hela Indien är konungens egendom och ingen privatperson tillåts äga jord. Förutom jordskatten betalar de till den kungliga skattkammaren fjärdeparten av jordens produkter.

Strabon refererade till Megasthenes direkt när han ungefär samtidigt skrev:

Den andra kasten, säger han, består av bönderna som inte bara är de flesta utan även de mest respekterade då de är fritagna från militärtjänst och har rätt att fritt bruka jorden och de närmar sig icke någon stad vare sig under allmän oro eller för något annat ändamål; i varje fall, säger han, händer det ofta att det på samma plats samtidigt finns män uppställda i stridsordning inför fienden i fara för sina liv under det att bönderna utan fara plöjer eller gräver då de förra skyddar de senare. Hela landet är i kunglig ägo och bönderna odlar mot arrende och betalar därtill en fjärdedel av avkastningen.

Det finns en diskussion om huruvida den senaste satsen egentligen inte skulle översättas med att

de odlar mot lön på villkor att de erhåller en fjärdedel av avkastningen.

Men med hänvisning till skrivningen hos Diodoros brukar det tolkas som arrende — jordskatt och därtill en betalning av en fjärdedel av produktionen till den kungliga skattkammaren.

Om slaveri i Indien skriver Diodoros:

Bland många anmärkningsvärda indiska seder gives det en som föreskrivits av deras antika filosofer och som

man kan se som verkligt beundransvärd: ty lagen föreskriver att ingen bland dem skall under några förhållanden vara slav utan att njutande friheten skall de respektera principen om alla personers jämlikhet ...

Arrianos som skriver ett sekel senare refererar samma uppgift mindre ideologiskt:

Samme författare [Megasthenes, J. M.J lämnar oss vidare den märkvärdiga uppgiften om Indien att alla indier är fria och att icke en av dem är en slav. Lakedaimonierna [spartanerna, J. M.] är i detta överens. Dock håller lakedaimonierna heloterna såsom slavar och dessa heloter utför slavarbete under det att indierna

189icke ens använder främlingar såsom slavar och än mindre de egna landsmännen.

Dessa uppgifter — som fortfarande spelar en viss roll i den allmänna debatten — är icke riktiga. Till en del verkar de vara ideologiska och uppbyggliga av samma art som när sofisten Klaudios Ailianos på tvåhundratalet enligt vår tideräkning i sina Djurhistorier plötsligt meddelar att:

Indierna varken lånar ut pengar till ränta eller känner till hur man kan låna. Det är emot de bestående sedvanorna för en indier att vare sig göra orätt eller lida orätt och därför upprättar de varken avtal eller tar säkerhet.

Slavsystemet var utvecklat. Det fanns vid denna tid under århundradena före vår tideräkning ett utbrett slaveri. Det var i lag reglerat — hur en person kunde säljas till slav eller tas till slav för gäld eller födas till slav. Det fanns husslavar och det fanns storgods som drevs med ofri arbetskraft. Slaveriet var erkänt och i jatakaberättelsen om kung Angati i Vidhea frestas den gode slaven Bijaka av den nakne sekteristpredikanten Kassapa. Denne har förklarat att det inte finns någon lag att följa:

Det finns ingen frukt — god eller ond — av att följa lagen; det finns ingen annan värld, O konung! — vem har någonsin återvänt hit därifrån? Det finns inga förfäder — vem kan då bli fader eller moder? Det finns ingen lärare — vem vill tämja det otämjbara? Alla varelser är jämlika och lika. Ingen skall ge ära och ingen ta mot ära. Det finns varken styrka eller mod — hur kan det finnas kraft eller hjältemod? Alla varelser är förutbestämda just som släplinan följer båten.

Slaven Bijaka blir gripen av denna demokratiska förkunnelse och säger:

Jag var en Bhavasetthi i Saketa stad, hängiven dygden, ren, en allmosegivare och älskad av brahminer och rika män och jag kan icke minnas en enda ond gärning jag skulle begått. Men när jag lämnade det livet kvicknade jag i en fattig horas sköte och föddes till ett eländigt liv. Men eländig som jag är behåller jag mitt lugna sinne och jag ger hälften av min dagliga kost till vem som än begär den. Jag fastar var fjortonde och femtonde dag och jag skadar aldrig en levande varelse och avhåller mig från stöld. Men alla goda gärningar jag utför blir utan frukt ... jag tror att

190dygden är meningslös. Jag förlorar mitt spel i detta liv just som en tärningsspelare med otur .. .Jag ser ingen dörr till himmelen.

När konung Angati hört slaven Bijaka sade han:

Det finns ingen dörr till himmelen. Det är bara att invänta ödet. Om din lott är lycka eller elände beror blott på ödet ...

Nu vände sig konungen till Kassapas falska lära och lämnade vägen trots att hans dotter sökte beveka honom och folket knorrade. Men den tidens bodhisattva insåg att blott han kunde avvända konungen från den falska vägen. Det gjorde han också i en hård munhuggning där han krossade konungens argument och beskrev helvetets kval för honom och bringade honom tillbaka till dygden och vägen. Och — som Mästaren sade till lärjungarna — nu i detta liv har Bijaka blivit Mogallana ... en av de två främsta lärjungarna.

Det behövdes hårda och starka ord och en bodhisattvas hela auktoritet för att slå ned sekteristernas kätterska föreställningar om jämlikheten mellan människor och om att ingen är värd ära och ingen har att ge ära. Ty det slaveri som var syndastraff för ondska i någon föregående existens födde också upproriskhet och fritänkeri. Slaven Bijaka talade med alla slavars erfarenhet när han sade att dygden är meningslös för slaven; han har

förlorat sitt liv. Mot honom och hans likar stod såväl gudomligheten och religionerna som staten och dess lagar.

Den lag som gällde i Mauryariket när Megasthenes rapporterade om att det inte skulle finnas slavar, ett rike om vilket Klaudios Ailianos meddelar att det varken kände lån eller säkerhet fastslog enligt bestämmelserna i Dasakalpa — regler om slavar — i Arthashastra:

En mleccha (icke-arier) må sälja eller pantsätta sina barn. Men en arier kan icke göras till slav. Det är dock tillåtligt att pantsätta en arier för att rädda familjen från fängelse eller rädda arier i fara. I sådana fall måste de anhöriga när de erhållit lösesumman återköpa barnets eller den anhöriges frihet som hjälpt familjen. Den person som sätter sig själv i pant förblir slav för evigt om han söker rymma. Den som satts i pant av annan blir slav för evigt om han flyr tvenne gånger ...

Det var också fastslaget att:

En slav eller pantsatt person må icke väcka talan inför domstol ... På konungens fält vilka plöjas av flera plogar skall sådden utföras av slavar, tjänare och sådana som dömts till straffarbete

191... Om var by skall uppges hur många personer tillhörande de fyra varnas (arier), hur många tjänare och hur många slavar ... Om familjeöverhuvudet icke åtlyds skall slavar, pantsatta personer och anhöriga straffas.

Slaveriet var en etablerad institution. Den genomgick vid denna tidpunkt förändringar. I det tidigare samhället var slaven — dasa — helt i herrens makt. Det fanns inga regler för slavens behandling. Den nya statsmakten reglerade också slaveriet och instiftade ordentliga lagar som bestämde hur slavar kunde behandlas och gjorde åtskillnad mellan födda slavar och slavar tagna i krig och pantsatta personer. Dock:

Rika familjer i Patna ägde stora gods som försåg marknaden med jordbruksprodukter och som sköttes av slavar. Samtidigt fanns dock fria arbetare och småbönder som var självägande.

Den kungliga hären bestod till stor del av slavar. Samtidigt fanns dock soldater som rekryterats bland fria män.

Till skillnad från den klassiska antikens slavsamhällen fanns inga intellektuella som slavar (lärare, läkare etcetera). Inte heller var hantverkare eller artister av olika slag förslavade. De arbetade i gillen. Var fria. På grund av Indiens enorma omfattning var slavarbetet på landsbygden inte lika dominerande som i Grekland eller Rom. Det fanns gott om nytt land att öppna. Den frigivne slaven var i Indien — till skillnad från i Grekland och Rom — omedelbart en jämbördig; slavar och fria blandade sig med varandra under festdagar.

Slaveriet gavs och slaveriet var hårt men det var inte fullt så utvecklat och så totalt dominerande som i Grekland och Rom. Jag tror att Dev Raj Chanana ger en korrekt förklaring i Slavery in Ancient India, New Delhi 1960, när han påpekar att skillnaden mellan de två kulturerna är att söka i det förhållandet att i Grekland utvecklades slaveriet och omvandlades samhället över till järnålderskulturen inom samma materiella organisation; i Indien bröts utvecklingen. Indusdalens bronsåldersstäder var med säkerhet slavsamhällen. När staten återupprättas i Gangesdalen och plogens järnbill ger den dess ekonomiska möjligheter har det arbetande folket dragit nytta av ett tusenårigt interregnum och hantverkets frihet ger Gangeskulturen ett teknologiskt snabbt uppsving innan statsväldet stabiliserar sig. Hade bronsåldersstaten fatt utvecklas till ny stat i slavsamhällets järnålder då hade också det indiska slaveriet varit av mer klassiskt slag. Men slavägarföraktet mot arbete och duglighet kom också i Indien att bli dominerande.

Om det är obegripligt hur Megasthenes kunde påstå att det inte

192fanns slaveri (han nämner ju själv för övrigt slavinnor i samband med kungens hushåll) så är det mer förståeligt att han kunde tro att all jord var kunglig.

I de gamla byarna som vuxit fram ur det senariska stamsamhället ingrep den nya statsmakten blott som skatteindrivare — eller för statens säkerhet. Skatten uppgick till en sjättedel av skörden. Den kunde byn fördela inom sig. Till detta kom ytterligare skatter samt avgifter för de statligt byggda bevattningsanläggningarna.

Men det var nyodlingarna som Megasthenes sett och beskrivit. De var i tillväxt. De gav den nya staten dess stora

inkomster. Grupper av krigsfångar eller av sluminnevånare från städerna eller fattiga från gamla byar fördes ut att röja mark. Enheten utgjordes av en by om 100 till 500 familjer. Byarna placerades ut med fem kilometers avstånd. För varje 10, 200, 400 och 800 byar upprättades ett administrativt centrum med garnison. Dessa nybyggare var fria, dock inom vissa gränser.

Den som röjt jord kunde bruka den på livstid — sålänge han betalade skatten. Förmådde han det inte gick jorden till någon annan. Skatten var tyngre än i de gamla byarna. En femtedel för torr mark och upp till en tredjedel för bevattnad jord. Alla skogsprodukter och allt vilt tillhörde staten. Om nödvändigt kunde vederbörande minister för kronolanden låta bruka jorden med slavar eller straffarbetare.

Inga andra församlingar tilläts än släktskapsmöten eller gemensamma arbeten med bevattningsanläggningar. Sekterister och präster ägde inte tillträde. Inga sångare, diktare, gycklare tilläts. Ingen byggnad som kunde utnyttjas för gemensamt bruk fick byggas. Ingen bonde hade rätt att lämna byn för att bosätta sig i en gammal by. Som Kautilya fastställde:

Ur byarnas hjälplöshet och männens totala upptagenhet med arbetet på fälten stammar tillväxten av intäkter för den kungliga skattkammaren, tillgången på tvångsarbetare, spannmål, olja och andra omsättbara produkter.

Och detta var den nya statens styrka. De nya redskapen och plogbillen av järn hade gjort en ny jordbruksorganisation för utnyttjandet av de väldiga icke-uppodlade markerna möjlig och staten hade blivit detta arbetes organisation. Och det var en stat som upplöst allt i kontant betalning. En ny stat av stålhård styrka.

Ur de väldiga striderna på sexhundratalet och femhundratalet och fyrahundratalet då stammarna krossades och klasserna kämpade; den väldiga tid då det var en lust att leva, studierna blomstrade, andarna vaknade och sekternas filosofer förkunnade de nya sanningarna; då

193tusen människor kunde försörja sig där nyss hundra fått en fattig bärgning; då plogen öppnade nyodlingar, städerna växte och hantverket blomstrade; då nya jordbrukare började gå Buddhas åttastegade väg och fritänkande karavanförare vandrade med bomull, smidesvaror och konsthantverk från städernas gillen och byarnas hemindustri; ur dessa väldiga framstegets århundraden hade den nya staten vuxit fram och den var hård och glatt och kall som den till spegelglans slipade granit som blev dess konstnärliga kännetecken. Den stat som fortfarande bestämmer Indien så som Romarriket fortfarande bestämmer Europa. Den som upplöste alla värden i bytesvärden och stegrade produktiviteten till tidens högsta möjliga. Mauryaväldet är vår samtida.

XVII

LÄRAN OM VÄLFÄRDEN

Chandraguptas minister och rådgivare som hjälpte honom vinna väldet och befästa sin makt, brahminen Chanakya eller Vishnugupta kallad Kautilya skall ha skrivit Artashastra] Läran om välfärden. Åt-minstone säger Artashastras författare själv att han är den Kautilya som var Chandraguptas minister och vann honom väldet. Under århundraden hänvisades till denna lära i konsten att härska. Först i början av detta århundrade blev dock texten tillgänglig. Sedan dess har man diskuterat när Artashastra skrevs. Redan namnet Kautilya är märkvärdigt. Det betyder falskhet. Skulle han verkligen kallat sig så, Chandraguptas sluge minister? Men vad är det Odyssevs kallar sig själv när han hos Alkinoos berättar äventyret hos kyklopen:

Ja, jag Odyssevs är och son av Laertes, av folken

vida för fintlighet känd, och till himlen hinner mitt rykte.

Varför skulle inte Chandraguptas minister Chanakya som visat hur man med list och lögn och våld och trolöshet

skapar välfärd kunna med stolthet kalla sig Kautilya?

Det finns innehållsmässiga svårigheter. Kautilya varnar för byggnader i trä — på grund av brandrisken. Megasthenes meddelar att Chandraguptas städer var byggda av trä och inte av tegel. Det finns hänvisningar till vad som kanske är Kina, dock finns inga belägg för kontakter mellan Indien och Kina före Handynastien och den börjar härska i Kina först ett århundrade efter Chandraguptas död. Det finns språkliga och textmässiga svårigheter. Men allt det kan i och för sig förklaras med interpolationer och textomvandling under århundradenas gång. Jämförelser med övriga texter för dock Artashastra tillbaka åtminstone till trehundratalet enligt vår tideräkning.

Ar 149 enligt vår tideräkning drabbades vad som nu är Gujarat i västra Indien av en fruktansvärd storm. Då brast den stora dammanläggning som konung Chandraguptas vicekonung Pushyaguptä låtit

195ASOKAS VÄLDE kring år 250 före vår tideräkninguppföra ovanför den nuvarande staden Junagadh och från vilken Yavanaraja Tushaspa på sin herre Asokas uppdrag låtit gräva de kanaler som bevattnade dalen. Denna katastrof hotade jordbrukets existens och bönderna anropade härskaren, storsatrapen Rudradar-man I, om hjälp. Vid den tiden härskade skytiska satraper under Kushanaväldet över västra Indien. Kushanadynastien var av det folk med indo-europeiskt språk som kineserna kallade yiie-chi och som fördrevs från vad som nu är Gansu och Sinkiang av hunnerna under århundradet före vår tideräkning. Rudradarman I var den storsatrap som gjorde sitt välde självständigt. Av den inskrift som år 150 höggs i klippväggen för att hugfästa minnet av hur bevattningsdammen återuppbyggdes och jordbruket räddades framgår att Rudradarman I:s företrädare använde sig av de statsrättsliga termer som utarbetats av Kautilya i Artashastra. Slutsatsen att Rudradarman I lät sig ledas av Kautilyas principer i sin väg till makt och självständighet bör kunna dras. Skriften har alltså sammanställts före hundratalet av vår tideräkning.

Om Kautilya var identisk med Chandraguptas minister eller om författaren till Artashastra sammanfattade statskonsten efter Chandraguptas tid kan alltså diskuteras. All indisk tradition har dock genom århundradena varit enstämmig i att tillskriva Chandraguptas minister och rådgivare författarskapet. Det är också viktigt att ta med i beräkningen. Den lära om välfärden Kautilya förmedlar var ständigt förknippad med uppbygget av Mauryastaten. Den blev vägledande för alla senare härskare och alla som sökte nå herravälde.

Den välfärd Kautilya redogör för är inte välfärd för individer eller grupper. Det är statens välfärd. Det är inte människan utan staten som är alltings mått för Kautilya. I Europa har Artashastra inget gott rykte. Hur mycket mer upplyftande är icke de stora grekiska tänkarna. Dock, om man skulle handla kristligt med Aristoteles och Platon skulle man hugga av dem och kasta dem i elden. Ty om det är sant att det är på deras frukt man skall känna dem då bör man lära känna Sokrates/Platon i den ädelhet och samhällsdygd som visas av Alkibiades och Aristoteles, i den rättrådighet och omsorg om medborgarnas dygd som Alexander blev så berömd för. Men så kristlig behöver man inte vara. Det räcker med att säga som D. D. Kosambi att Platons Staten och Aristoteles' Politik är en utmärkt lektyr men att Artashastra i praktiken visade sig vara en lysande handledning i statskonst. Det finns ingen motsättning mellan Artashastras anvisningar och den praktik som Indiens härskare från Chandraguptas tid till den dag som i dag är har utövat mot de underlydande. Det är Artashastras storhet. Det är det första statsvetenskapliga verk som korrekt beskri-

197ver — och därmed kan användas som handledning i — den nya statens arbetssätt.

Den jordiska nyttan — härskarmakt över hela den av människor bebodda världen — är vetandets mål. Dygd, mord, etik är underordnade. De härleds ur uppgiften. Inga medel behöver helgas. Grymhetens, lögnens, svekets, våldets problem är praktiska. Nyttar grymhet här och nu? I så fall är grymhet att rekommendera. Kan lögnen användas i denna situation? Hur används svek på effektivast möjliga sätt? Staten är sitt eget mått och statens makt sitt eget ändamål. Innehållet kan sammanfattas i avsnitt såsom:

Furstars uppfostran och tuktan. Ministrars egenskaper. Olika slag av spioner. Konungens dagliga göromål. Föreståndarna för olika statsdepartement och departementens uppgift.

Hur städer administreras och befästes. Hantverk och regler för

prostitution.

Civilrätt.

Förintelse av farliga element och strafflag.

Metoder att förgöra statsfiender och fylla den kungliga statskassan. Löner för statstjänstemän. Konungamakt.

Kungliga brister och naturkatastrofer vilka skadar staten. Krigföring.

Gillen och sammanslutningar.

Hur man vinner krig och blir populär i härtagna länder. Recept på sjukdomsalstrande medel med mera.

Det är en handbok i statskunskap och den ger råd lika användbara för den som vill nå makten och den som vill säkra makten: "Furstar, liksom kräftor, är faderätare."

Men även om härskarna växlar och söner lönnmördar fader för att nå tronen och bröderna förintar varandra och en dynasti faller och en annan tar vid lever staten vidare. Men staten behöver en härskare. Denne är den högsta auktoriteten. Härskaren är den som tolkar dharma och under honom drivs staten av en mäktig byråkrati. Staten reglerar allt och driver allt. Även horhusen är statsmonopol och hororna statens egendom. Varje hamn, varje pass, varje vad över floderna övervakas och kontrolleras. Ingen har rätt att fardas utan pass. En väldig härskara tjänstemän kontrollerar allt. De driver staten som en enda nyodlingsapparat och skatteindrivningsmaskin. De är avlönade i enlighet med rang och löneskalans spännvidd är stor: från 60 pana (silvermynt om 3,5 gram silver) till 48000 pana om året.

198Själva övervakas de av en hemlig polis med totala möjligheter. Allt står under spioners uppsikt. Allt avlyssnas. Allt rapporteras. (Dock klagar Kautilya över att det är lika svårt att upptäcka en förskingrande ämbetsman som att veta hur mycket vatten den simmande fisken dricker i floden.)

Gentemot omgivande stater används motsvarande metoder. Artashastra är den första skrift som beskriver spioner och spionage som nödvändiga verktyg i utrikespolitik. Småstater och omgivande fria folk bör korrumperas och med olika metoder drivas till splittring och inre motsättningar som gör övertagandet möjligt. Odlingsmaskinen skall breda ut sig över allt större områden.

Ty basen för denna stat är de reglementerade nyodlingarna. De byar där bönderna hålls i hårt arbete men inte ges möjlighet till sammanrotning eller annan form av samhällsliv. Allt har blivit likvida medel. Också bönderna.

Ur stamsamhällets sammanbrott formades denna stat med sina myriader tjänstemän och sin kalla maktlogik. Det var en ny stat. När Kautilya skrev dess teori behövde han inte som Platon och Aristoteles ta hänsyn till de ideologier om dygd och rättrådighet och medborgaranda som formats i tidigare skeden av statens historia. Bakom Mau-ryaväldet fanns ingen polis. Dess ideologi var dess verklighet.

Mauryastaten lånade drag från perserväldet och seleukidriket. Ibland har hävdats att Asoka skulle haft Seleukos Nikator till farmorsfar men han handlade inte som en ättling till någon Alexanders general utan fortsatte att stärka den nya och effektivt utsugande stat som Chandragupta byggt upp. Det interregnum på tusen år mellan bronsålderns slavstater i Indusdalen och den utvecklade nya staten i Gangesdalen som omöjliggjorde en indisk utveckling till en klassiskt stagnerande slavstat av grekiskt/romerskt slag möjliggjorde uppbygget av denna mer produktiva statsmaskin; en slavstat som vilade på ständiga nyodlingar utförda av en atomiserad och förtryckt klass statsarrendatorer.

Kautilya var, som Jawaharlal Nehru skrev när han satt fängslad under andra världskriget och tog ställning till Indiens historia:

... en mycket större personlighet på alla sätt (än européernas Machiavelli), större i tanke och handling ... Djärv och beräknande, glömde aldrig en skymf, glömde aldrig sitt syfte, begagnade varje medel att vilseleda och

besegra fienden, satt med rikets tyglar i sina händer och såg på kejsaren mer som en älskad lärjunge än som en herre. Enkel och återhållsam i sina vanor, ointresserad av det höga ämbetets pompa och ståt ...

199Nehru sitter i fängelse i Ahmadnagar Fort våren 1944 och skriver för hand; det är egentligen ett självporträtt han lämnar åt dottern Indira att renskriva. Också han var brahmin och förmådde se kyligt från höga berg över världen.

Dock, även om denna stat med granithård nödvändighet var sitt eget mål och även om höga och fria andar som Kautilya förmådde se dess kalla verklighet, beskriva den och handha den behövde också den sitt ideologiska hölje. Länge kan ingen utsugningsmaskin i människornas värld fungera i sådan nakenhet och torrhet som hos Kautilya. Dygd och rättrådighet och ideal behövs om inte maskinen skall börja gnissla och gå varm; moral och religion och högre ändamål måste drapera detta elände bortom gott och ont. Det räcker inte med ämbetsmän och krigsmakt och en hemlig polis som iakttar allt och kontrollerar allt och rapporterar allt.

Ar 256 före vår tideräkning var riket stort. Inom dess gränser fanns många folk. Men inget folk förmådde på egen hand göra uppror. Statens kunskapare trängde allt längre och längre in i skogarna. De sökte upp de fria stammarna för att spränga och oskadliggöra dem. De arbetade med spioner och horor och brahminer och trollkarlar och taskspelare av olika slag; de begagnade gift och förtal och list och mutor. När stammen sprängts sönder av inre Strider och motsättning-är kom kungens trupper för att upprätta ordningen. Stammens medlemmar fangslades och delades upp och skickades bort till nyodlingar långt borta och stammens land odlades av inskickade nyodlarkolonier från annat håll och kunskaparna drog vidare in i skogarna. I väster gränsade riket mot seleukidväldet. Där var öken och ödemark. Därifrån lurade ingen fara. I norr begränsades riket av höga berg. Längst i söder fanns ett fritt land men det hotade inte riket. I öster däremot fanns det fria Kalinga, det som nu heter Orissa. Det var ett rikt land. Folket levde oavhängigt. Det styrde sig enligt gammal sed. Detta var outhärdligt för riket och dess unge konung Asoka.

Så länge en sådan varhärd av gammal folkfrihet existerade mellan de två haven kunde smittan sprida sig in över riket och allt kunde omintetgöras. Därför var Asoka tvungen att angripa det mindre och betydligt svagare Kalinga. Det gjordes av säkerhetsskäl. Asoka tvangs försvara riket mot faran av en andlig smitta från Kalingas otidsenliga samhällsform. I det krig där Kalinga oskadliggjordes skall Asokas arméer ha dödat 100000 och tagit 150000 fångar som kunde bortföras. 100000 därtill dog, skriver Asoka. Indien var enat under en herre och nu kunde hela landet administreras enligt en och samma välfards-lära.

Det var nu tid för en ny ideologi. Asoka tog tillvara buddhismen så

200som Konstantin den store nästan sex sekel senare skulle ta tillvara kristendomen. I konungsliga klippinskrifter runt om i riket — uppslaget kom möjligtvis från perserriket — lät Asoka hugga in högtidliga och moraliska predikningar. Det var icke-våld och barmhärtighet och respekt för de äldre. Men framförallt var det allas plikt att följa lagen, dharma. Och i stället för spioner och ambassadörer sände Asoka ut missionärer som skulle sprida budskapet och på sådant fredligt sätt låta makten från Patna verka. Till ordets hjälp lät Asoka stärka sin flotta. I fredens tjänst. Och efter att i klippan ha låtit hugga in hur smärtsamt och tungt den av gudarna älskade upplevde all den strid, det dödande och de deportationer som var förknippade med erövrandet av nya områden, varnade han skogarnas folk att:

Trots all ånger låter den av gudarna älskade förkunna sin makt på

det att de må hålla sig stillfardiga och icke bliva avlivade.

Om Asoka själv blev buddhist eller inte är okänt; i och för sig är det lika ointressant som om Konstantin den store blev troende eller ej. Men han bidrog mäktigt till den utveckling i vilken Siddharta Gotamas tankar och sekt av likasinnade munkar blev till buddhism. Den dharma som Asoka lät predika för folket och som höggs i klippväggar och på stenpelare runt om i hans välde var inte Siddharta Gotamas dharma. För Asoka var det en lämplig morallära. Krigstrumman hade — som han sade — ersatts av dharmatrumman. Tolerans skulle råda.

Här vid Bodhgaya lät han omplantera det heliga trädet och iordningställa en tron av glattpolerad granit åt

Buddha. Ty nu hade här inte bara Siddharta Gotama utan alla tidigare och alla kommande bodhisattvor nått insikt. Asoka lät uppföra stupor också över de tidigare buddhorna. Av Siddharta Gotamas spekulationer hade blivit Läran och Lagen.

Kautilya kunde med list och lögn och våld förinta sexton stater med ädlingar och konungar och göra det kyligt och beräknande; en statsman bortom gott och ont, ointresserad av pompa och ståt och med en önskan att efter fullbordat värv dra sig undan i stillhet. Asoka fullföljde uppdraget men tvangs drapera företaget i moral. Den historiske Siddharta Gotama som inte varit död mer än tvåhundra år försvann bakom alla de tidigare och alla de kommande buddhorna och hans ord klingade ut i olika kyrkor och blev till väldiga monument av sandsten och marmor i den nya statens kultplatser.

I Sarnath restes en pelare. Asoka lät resa många sådana. De var av granit. De polerades till dess de blänkte som om vore de av metall. Den hårda och glatta ytan är Mauryaepokens bidrag till indisk tradi-

201tion. Men inte det enda. Pelarna var inspirerade av persiska härskarmonument. Asoka var storkonung. Så stor att han inte nämnde att han var konung över konungar. Det fanns inga småkungar kvar att härska över. Han var ensam. Pelaren i Sarnath bar ett lejonkapitäl. Med de lejonen präglar Asoka ännu Indien.

Kapitälet i Sarnath är inte en imitation av det persiska. Det är en egen skapelse. Det är Asokas. På en lotuskalk — som symboliserar världen — vilar en rund abakus. Men denna abakus har i Sarnath inte bara en bärande funktion som bottenplatta. Den är en symbolisk himmelsrundel med de fyra himmelsriktningarnas sinnebilder: lejon, elefant, tjur och häst. Mellan djuren vilar lagens hjul — dharmashast-ra. På himmelsrundeln står fyra lejon som är ett och samma lejon vilket med huvud, bröst och framtassar behärskar de fyra väderstrecken och ser ut över hela tillvaron. Lejonet är på en gång symbol för Buddha och för härskaren. De fyra lejonen som är ett lejon bar en gång över sig lagens stora hjul.

Den 26 januari 1950 gjorde Jawaharlal Nehru, det självständiga Indiens förste premiärminister, detta Asokas kapitäl från Sarnath till den nya statens symbol. Dock med vissa modifikationer. Lejonen bär inte upp lagens hjul. De är fria och suveräna. De är inte längre Buddhas och maktens symbol. De är blott härskarmaktens lejon. De står på den abakus som blivit sockel. Mitt fram syns där hjulet, chakra, mellan hästen och tjuren rakt under lejonet. Men det är inte lagens hjul. Buddha är längesedan borta ur Indiens historia. Det är trettonhundra år sedan gudarna återkom och det är Vishnus chakra, kastskivan. Också den är en härskarsymbol. Den som besitter Vishnus chakra — chakravartin — är rätt härskare. Britterna såg till att drottning Viktoria blev chakravarti. Under denna statssymbol står på devanagariskrift ur brahminernas klassiska Mundaka Upanishad: Satya-mevajayate — Endast sanningen segrar.

Ur Asokas kapitäl från Sarnath lyfte Nehru fram själva Mauryasta-tens kalla maktanspråk ur sitt buddhistiska hölje och gav den en brahminsk-hinduisk drapering. Detta blev den självständiga indiska statens tecken.

Vi kör från Bodhgaya där fa — om någon — frågar efter den historiske Siddharta Gotama från Sakyastammen och på väg upp mot den gamla kungsvägen kör vi genom Gaya. Därifrån retirerade britterna den 31 juli 1857. Lantarbetare och arrendatorer från landsbygden runtomkring stormade då staden. De tog sig in i de brittiska domstolslokalerna och de kontor där uppbördslängderna förvarades. Administrationen hade flytt och folket som sluppit lös förintade de instrument som användes mot det. Protokoll och handlingar och

202skuldebrev brändes. Nu hotades inkomsterna från opieskörden för britterna och den 16 augusti ockuperade myndigheterna åter staden. Men det krävdes lång tid och stor list och skicklighet för ämbetsmännen att få bukt med folket och få det under kontroll igen så att produktionen kunde fortgå.

Indiens statsvapen. Jämför bilden från högra pelaren, porten till stupa III i Sanchi från första århundradet av vår tideräkning. Så såg lejonkapitälet från Sarnath ursprungligen ut!

XVIII

GUDARNAS ÅTERKOMST

Små knotiga svarta berg sticker upp ur slätten. Den gamla huvudvägen löper mot nordväst under en stålblank himmel. Byarna är anhopningar av armod. Ett begagnat land. Landskapet har formats av människor. En gubbe vänder sig om och ser efter oss när vi kör förbi. Hans ben är nakna och svartbrända. Vi kör i ett uråldrigt land. Eller gör vi?

Slätten här röjdes någon gång^för tvåtusen, tvåtusentvåhundra, tvåtusenfyrahundra år sedan. Det var en tid då många skogsmarker röjdes. Det är ett kulturlandskap. Men det är inte bara ett kulturlandskap i allmänhet; det är ett indiskt kulturlandskap och Indien är alldeles särskilt uråldrigt. Man talar och skriver om det gamla indiska samhället på ett alldeles speciellt sätt. Indiska gudar och indiska seder och indisk livsstil görs till något ålderdomligt, hart när evigt. Till skillnad från andra gamla och begagnade landskaps samhällen som det grekiska eller italienska lyfts detta åldriga landskaps samhälle bort ur historien.

När Karl Marx satt i London år 1853 och skrev korrespondens åt New York Daily Tribune formulerade han denna allmänna uppfattning på ett bestickande sätt:

Det indiska samhället har ingen historia, åtminstone ingen känd historia. Vad vi kallar dess historia är blott historien om de på varandra följande inkräktare som upprättade sina imperier på detta fogliga och oföränderliga samhälles passiva grund ... Hur skiftesrik än den politiska bilden må synas vara av Indiens förflutna har dessa samhälleliga förhållanden förblivit oförändrade från det mest avlägsna förflutna till det nittonde århundradets första decennier ... Den engelska inblandningen ... har således föranlett den största och, för att tala uppriktigt, den enda samhälleliga omvandling som någonsin förekommit i Asien.

204Den 2 juni 1853 hade Marx skrivit till Engels om hur han läste Bernier och hur Bernier förklarade att kungen var den ende jordägaren i sitt rike och att städer som Agra och Delhi blott var stora härläger. Och efter att ha citerat sammanfattar Marx:

Bernier finner med rätta att grundformen för alla Orientens företeelser — han talar om Turkiet, Persien, Hindustan — består i att det icke existerar någon privatägd jord. Det är den verkliga nyckeln också till den orientaliska himlen.

Engels svarade omgående. Den 6 juni 1853 skriver han från Manchester:

Käre Marx,

Jag skulle ha svarat dig med den första posten men blev uppehållen av kontorsarbete ... Frånvaron av jordägande är verkligen nyckeln till hela Orienten. Däri befinner sig dess politiska och religiösa historia. Men hur kommer det sig att orientalerna inte nått fram till jordägande, inte ens till ett feodalt? Jag tror det huvudsakligen beror på klimatet.

Nu grundades Marx' uppfattning av den asiatiska historien dock inte bara på läsningen av Bernier och brevväxlingen med Engels våren 1853. Också Marx såg med hjälp av begreppen, och begreppen om den asiatiska historien hade han fatt från de två stora inspirerande traditioner som samman med den franska revolutionarismen bildade grundvalen för hans tänkande och handlande: den tyska filosofien och den engelska politiska ekonomien.

Adam Smith förklarade i sin Undersökning om beskaffenheten av och orsakerna till nationernas välstånd, 1776, att i Kina och Indien och andra stater står härskarens intäkter i direkt och omedelbar förbindelse med jordbruksavkastningen och att de därför tvingas investera av intäkterna i jordbruk för att bibehålla avkastningen och så investerades för att fördela vattnet från Ganges och andra floder.

Herder härledde världshistorien ur de naturliga förutsättningarna och för Hegel var Indien inte bara historielöst utan dessa länder präglas som bortre Asien av en rastlös förändring som aldrig blir framsteg, blott evigt

återkommande majestätiska förintelser som icke blir förintelse utan blott upprepning; en skeendets oro utan rast och riktning.

Marx skapade nu ideologi av detta. Engels hade i brevet av 6 juni 1853 formulerat den tanke som Marx gjorde till sin och under arbetet med korrespondenserna till New York Daily Tribune lyftes den upp och gavs fasthet och blev till begrepp som fortfarande styr seendet. Den att

205det asiatiska klimatet i allmänhet genom sin torrhet nödvändiggjorde väldiga och centralt organiserade bevattningsanläggningar. Endast så kunde jordbruket existera. Byarna blev till små självständiga och självstyrande enheter som i årtusendens trälgöra producerade skatt åt de despoter som reglerade bevattningsanläggningarna utan att där någonsin föddes en gnista av revolt och förnuft som kunde upplysa och tända i bondeslitets dumma mörker. Inget privat jordägande. Ingen feodalism. Inga förändringar. I stället för goda och dåliga år blev det goda och dåliga regeringar.

Byborna gick i sina evigt vanda sysslor och skötte obekymrade om politik och om stridande härar sina åkrar. Endast när härarna förstörde bevattningsanläggningarna och orsakade nöd och oår förmådde bonden lyfta blicken för att se förödelsen. Det ekade i New York Daily Tribune från Megasthenes och från Engels' ofullbordade och charm-fullt Heineinspirerade vandringsbok Von Paris nach Genf från hösten 1848, där han mitt under revolutionen fotvandrar undan polisen genom det sköna Frankrike och skildrar dess viner och kvinnor men framförallt präglas av bitterhet över bondedumheten. Hans formulering från den revolutionära gesällvandringen blir hans — och Marx' — livet igenom:

Men bonde förblir bonde och bondens levnadsförhållanden upphör inte för ett ögonblick att utöva sitt inflytande. Trots den franske bondens alla privata dygder, trots att han befinner sig i mer utvecklade livsförhållanden än bonden öster om Rhen förblir bonden i Frankrike som i Tyskland barbaren mitt i civilisationen.

Bondens isolering i en avlägsen by med en fåtalig och blott med generationernas gång växlande befolkning, det ansträngande enformiga arbetet som mer än någon livegenskap binder honom vid torvan och som ständigt förblir detsamma från far till son, den inskränkthet som gör familjen till det för honom viktigaste och mest avgörande samhälleliga förhållande — allt detta reducerar bondens synfält inom de trängsta gränser som överhuvud är möjliga i ett modernt samhälle. De stora historiska förändringarna vandrar honom förbi, ibland drar de honom med sig, dock utan att han har en aning om naturen hos den drivande kraften, om hur den uppstått, om dess mål.

De här utläggningarna av en intellektuell yngling i det jäsande revolutionära 1848 utgjorde den känsloladdning med vilken Engels senare kunde överta och utveckla de allmänna föreställningarna om bönders karaktär som han kunde härleda ur klimatets nödvändighet och så fa nyckeln till Orientens historia.

206Ja, i New York Daily Tribune beskrevs så hur de indiska bönderna gick i sina evigt vanda sysslor och hur byarnas oföränderlighet blev despotiens grund. Bönderna tillbringade sina liv i slit och släp och evigt inskränkt dumhet och tillbad djuriska gudar i monstruösa ceremonier. Själva deras pinade oförarglighet blev deras historiska brottslighet. Ty inträngling efter inträngling kunde på deras harmlöshet upprätta sin despoti och regera sin tid ut och under det herrarna växlade gick de utmärglade fattigbönderna plöjande med blicken sänkt mot marken.

Att Marx genom årtiondena höll fast vid sin föreställning om det indiska klimatet förstår jag inte. När Bernier skriver om kanalnätet i Gangesdeltat skriver han sannerligen inte om några väldiga centralt dirigerade bevattningsanläggningar i öknen och när han skriver om bevattningen i det torra Indien — och Egypten — ger han en annan bild än den Marx förmedlar:

Som marken sällan brukas annat än under tvång och då ingen person kan eller vill reparera de diken och kanaler i vilka vattnet fraktas händer att hela landet blir dåligt brukat och till stor del ofruktbart genom brist på bevattning.

Det är en bild av det bevattningssystem som var och en vilken rest i detta torra område från Medelhavet till Ganges känner igen. Diken och kanaler på lokal nivå — behärskade av feodalherren eller av bysamfalligheten, beroende på hur den sociala striden utvecklats.

Men hela den skildring Bernier ger av hur en ålderdomlig despoti förkväver utvecklingen och driver folk att gräva ner sina skatter i jorden och därmed göra Indien till den avgrund i vilken allt guld och silver försvinner och hur bristen på höga herrar, parlament och presi-dialdomstolar så som de existerade i Frankrike omöjliggör handel och hantverk och hur individernas välstånd förkvävdes är ju inte en ögonvittnesskildring i allmänhet utan en filosofisk utredning i mer-kantilismens tjänst, ställd till Jean Baptiste Colbert. Mountstuart Elphinstone påpekade också att när Bernier inte skrev om det han direkt upplevat utan gjorde sammanfattningar och återberättade måste man ta hans uppgifter med försiktighet.

Berniers brev till Ludvig XIV:s finansminister rörande Indiens regering, ekonomiska förhållanden, militärutgifter och styrelse är, som det sades i Histoire Générale des Voyages hundra år därefter, både upplysande och belärande. För hans engelske översättare till den andra engelska upplagan, den av 1826, var Berniers beskrivning av dessa förhållanden en källa till förståelse för den brittiska regeringens välsignelser i Indien. Ty om man läste vad Bernier skrivit då framstod i rätt ljus nutidens 9n7milda och välsignelsebringande brittiska makt.

Berniers slutord i brevet till Colbert visar tydligt vilken tendens detta publika upprop hade:

Ja, min herre, jag måste upprepa det; tag bort rätten till privat egendom av jord och man inför som säker och oundviklig följd därav tyranni, orätt, tiggeri och barbari: jorden kommer icke längre att brukas och den blir en eländig vildmark; med ett ord vägen öppnas till konungars undergång och nationers förintelse. Det är hoppet som ger människan hennes livaktighet, hoppet att hon skall behålla sitt arbetes frukter och förmedla dem till sina efterkommande ...

Bernier skriver till Colbert såväl en beskrivning av Indien som ett radikalt merkantilistiskt manifest som vill rikta finansministerns — och publikens — uppmärksamhet på nödvändigheten av att gripa sig an med jordfrågan och i Frankrike upphäva hoveritjänst och fastbönders dagsverksskyldighet! Också historiska dokument måste läsas historiskt! Det lärde vetenskapsmannen Karl Marx!

Frågan huruvida den teori Marx och Engels utarbetade i skiftet maj-juni 1853 är korrekt eller inte kan bara besvaras genom direkta undersökningar. En svensk forskare, Erik af Edholm, har på ett lugnt, enkelt och förkrossande sakligt sätt belagt att teorien om det hydrauliska samhället är oriktig. Han har noga och på ort och ställe undersökt bevattningssystemet och dess historia i en den mest utpräglade bevattningskultur, Kaveris bevattningsområde i Tamilnadu i Sydindien. Undersökningen som sträcker sig från 200-talet före vår tideräkning till nutiden och som omfattar såväl litterära belägg som fältstudier visar att:

... bara en bråkdel av de indiska flodernas vattenmängd utnyttjats i jordbruket. Vattenbehovet har till större delen täckts på andra sätt: genom reservoarer och, särskilt i modern tid, genom brunnar. Det är anläggningar som vanligen inte fordrat något centralt uppbåd av resurser genom statsmaktens förmedling.

Kaverideltat utgör ett ytterlighetsfall, ingen annan större flod utnyttjas så intensivt. Dock:

Bevattningssystemen i Sydindien har vuxit fram under lång tid och är huvudsakligen resultatet av byinvånarnas egna initiativ och arbetsinsatser. Det är lokalbefolkningens vilja att förbättra sin ställning och öka jordbruksproduktionen som varit avgörande. Insatserna har organiserats genom byarnas och bygdernas

208rådsförsamlingar, där styrkeförhållandena i äldre tid växlat mellan de jordägande bönderna och i huvudsak parasiterande grupper (brahmaner, militära ledare) ... Någon utbyggd statsapparat med byråkratiska funktioner, som skulle kunna åstadkomma en central planering av bevattningen, existerade inte i detta område.

Erik af Edholm påpekar att det fanns undantag i den betydelsen att det gjordes punktinsatser med stora fördämningar och man allmänt sökte stöda bevattningsjordbruket. Men — som han visar i sin undersökning — samtidigt som kolonialtiden innebar högt skatteuttag av bönderna och bristande möjlighet till underhåll av bevattningssystemet med upprepade hungersnöder till följd

innebar kolonialtiden från 1800-talets mitt en utveckling av flodbevattningssystemen genom stora dammanläggningar och regleringsprojekt. Så skapades t. ex. "det nya deltat" (Erik af Edholm, Vatten och makt3

Stockholm 1977).

Här ger Edholm en verkligt brukbar nyckel! Britterna byggde faktiskt väldiga bevattningsanläggningar. De dämde upp hela Indus. Följderna har inte låtit vänta på sig. I Khairpur är jorden så vattendränkt av stigande grundvatten att muslimerna inte kan begrava sina döda längre. Under hettan stiger grundvattnet upp mot ytan av kapillärkraften och avdunstar ... och lämnar jordens salter efter sig som vitt och sterilt ytlager. Runtom i det Punjab genom vilket Gun och jag körde ner i Indien 1958 var översvämningskatastrofen ett faktum. Britternas bevattningskanaler skar tvärsöver den naturliga avrinningen med tunga murar och betongvallar. På nätterna gaddade sig bönderna samman för att spränga kanalerna och fa bort vattnet från byns åkrar. Det finns ett maktens bevattningssystem som har likheter med det som förekommer hos Marx 1853. Det kan upprättas när ett starkt statligt förtryck slagit sönder och krossat bondemotstånd. Mo-gulerna försökte bygga upp ett sådant — även om med bättre teknik än britterna som blott tog hänsyn till snabb profit och inte till långsiktig jordanvändning. Britterna fullföljde detta kanalbygge med en rovdrift på jordbruksmarken. Hur detta gick till och vilka de ekonomiska resonemangen var klargjordes år 1853 — samma år som det då Engels och Marx korresponderade om bevattningstekniken — av den förre redaktören för The Ceylon Examiner vilken till sin beskrivning av The three Presidencies of India lånade uppgifter från Calcutta Review om kanal-bygget i nordväst:

Nästan fyrtio år har förflutit sedan den brittiska regeringens uppmärksamhet på allvar fastes på återställandet av sina mu-

209slimska föregångares kanaler och tankar. Uppmätningar beordrades och anbud infordrades, ett par försökssträckor av kanaler öppnades och det visade sig snart att även om en väg tog lång tid på sig för att fylla Kompaniets kassakistor var det ingen tvekan om lönsamheten hos de vattenbyggen som tjänade bevattningsändamål; myndigheterna kunde där se fram mot lika lysande resultat som när det gällde gruvdrift. Vilken tvekan som än må ha till en början rått i de maktägandes sinnen om tillbörligheten av att igångsätta sådana verkligt landsomfattande arbeten har den för länge sedan försvunnit; och även om mycken missriktad sparsamhet också i fortsättningen utövats till skada för denna verksamhet har den nästan i vartenda fall gett en årlig inkomst motsvarande hela den summa som lagts ut på den.

För närvarande är de flesta av dessa kanaler i beundransvärt tillstånd och utan tvivel motsvarande vad de var under tatarkejsarna. Man kan fa en uppfattning om dessa arbetens omfattning och arrangemangens allmänna effektivitet om man påpekar att på en sträcka, den väster om Jumna, finns inte mindre än 214 broar av murverk eller timmer, 672 stenlagda utlopp för bevattningsändamål, 11 kvarnar och 23 kvarndammar samt ett otal små rännor och utlopp för olika ändamål.

Den mängd land som bevattnades härifrån var enligt offentliga uppgifter 262 885 hektar; den befolkning som drog nytta av den nästan 300 000 och de årliga skatteintäkterna till regeringen från den jord som bevattnades på detta sätt utgjorde 93 791 pund varav nästan alltihop kan tillskrivas användandet av vattnet.

Den huvudsakliga inkomsten från dessa kanaler är naturligtvis vattenavgiften från de byar som blir delaktiga av bevattningen och denna avgift beräknas antingen på den bevattnade arealen, beroende då på grödans art eller på storleken av den öppning som matar sidokanalerna. Dessa avgifter skiftar från två till fyra shilling per år per kvadrattum av öppningen och mellan en till tio shilling per acre per år. Inkomst kommer också från vattnande av kreaturen, fyllande av tankar, de kvarnar som upprättats vid kanalen och som drivs av dess ström, från böter och från transit-avgifter för gods som befordras på kanalen. Ar 1826-27 var de sammanlagda inkomsterna från denna kanal 4215 pund. Ar 1846-47 var inkomsten 30 288 pund vilket gav en nettoinkomst på 12027 pund. Till denna inkomst måste läggas den kända ökning av jordskatten som uppstått genom den ökade odling som bevattningen medfört. I de distrikt som nu avhandlas uppgick den för några år sedan till inte mindre än 29691 pund vilket när man

210tillägger vattenavgifter etc. på 30 288 pund gör en total summa av nästan 60000 pund; detta innebär när de årliga omkostnaderna för kanalen frånräknats en utdelning av 36 procent på det kapital som från början investerats i arbetet.

Hela längden på kanalen och dess sidokanaler är 716 km. Då är inte de diken inräknade som matar byarnas slussar. Denna omfattande sträcka är under uppsikt av en superintendent, fem ställföreträdare och sju uppsyningsmän; alla européer. Därtill kommer 113 infödda biträden, uppsyningsmän och hantverkare som är uppdelade på olika distrikt eller zillahs och har sina regelbundna uppgifter som poliser, uppbördsmän eller arbetare. Förutom sina kanaluppgifter har de även åläggandet att sköta de omfattande planteringar av byggnadsträd som görs på kanalens bankar. Försäljningen av byggnadstimmer från dessa trädplanteringar inbringar en årlig inkomst på 50 procent av investeringarna därför.

Det gives alltså bevattningssystem och bevattningssystem. Det är inte klimatet utan klassernas kamp som avgör vilket system som byggs

upp-

I Kaverideltat i Sydindien visar Erik af Edholm hur statsmakten under Cholatiden hade ett feodalt stöd ute på landsbygden i de lokala elitgrupperna och åt dem gav möjligheter till att utveckla bevattningsjordbruk; under Vijayanagaratiden då den centrala statsmakten baserad på sina militära ledare tar makten också över jorden görs större anläggningar. Då är jorden — som i mogulväldet norrut — formellt i kunglig ägo. Under britterna slutligen blir bevattningssystemet utvecklat centralt och det lokala systemet förfaller med hungersnöd till följd.

Det Marx och Engels uppfattar som evigt och uråldrigt visar sig vara något tillfälligt och nytt. Den sociala kamp som möjliggör upprättandet av den starka centrala statsbyråkratien på en feodal grund förmår utveckla ett bevattningssystem som till det yttersta skärper utsugningen av bönderna och som bygger upp krafter till sådana väldiga resningar som 1857 eller till sådana ständiga bonderesningar som präglade Indiens historia under hela britternas välde ... och som än i dag är drivkraften bakom det stora historiska skeendet!

Det behöver sägas att Marx inte läst särskilt mycket — och inte heller särskilt uppmärksamt — om Indien när han år 1853 konstruerade sina korrespondenser till New York Daily Tribune. Det kan i dag i och för sig vilken kalenderbitare som helst bevisa genom att tillbringa några dagar i ett bibliotek och läsa in sig på Marx' källor. (Olyckligt-

211vis gjorde Lenin tvärtom i sin genomgång av Marx-Engels' brevväxling. Han tog fasta på Marx-Engels' ord om att själva nyckeln till Österns historia är bristen på äganderätt till jorden.)

I och for sig är det inte konstigt att Marx hade fel. Den som så önskar kan säkert med lite ansträngning, ett gott bibliotek och lite kontroll visa hur gruvligt fel också jag har nu; hur ideologiskt styrt jag läser. Varje text kan plockas sönder. Men det är mindre troligt att jag skall drabbas av eländet att bli till ideologi och ha mina texter spökande ordrätta efter mer än hundra år. Marx hann svära över sitt öde att ha fatt marxister efter sig och Engels över att det fanns russinskitare som citerade rakt upp och ner ur hans brev och inte förmådde skilja mellan överlagda texter och tillfälliga formuleringar. Ty viktigare än konstaterandet att Marx år 1853 inte hade någon riktig grund ens i sina anförda källskrifter för sin flotta teori är påpekandet att den allmänna synen på Indiens historia som en historielös historia var rätt möjlig att hålla sig med ännu år 1880 när Marx läste in sig på Indiens historia hos Mountstuart Elphinstone och skrev sin kronologi över Ostindien att ha som referens för planerade men aldrig utförda arbeten. De sträcker sig från år 664 (år 44 efter hegiran, påpekar Marx) då general Muhallab från Kabul gjorde ett anfall mot Multan till den 2 augusti 1858 då:

Lord Stanleys India Bill antogs och därmed finis för East India Co. Indien en provins i den "stora" Viktorias imperium!

Artashastra hade ännu inte publicerats; det skulle dröja ännu fyrtiotvå år innan de första uppseendeväckande fynden från Indiens stora och utvecklade bronsålderskultur i Mohenjo-daro och andra Indusdalens städer skulle upptäckas och Indiens historia fullkomligt omvärderas. Asoka fanns ännu blott som en skugglik legendarisk kejsare i buddhis-tiska berättelser. 1834 hade några bokstäver av hans inskrifter dechiff-rerats, 1837 den första texten lästs men Marx återgav det allmänna bildade europeiska omdömet när han i en parentes skrev:

Magadhariket var intressant. Dess buddhistiska konungar hade stor makt, under lång tid tillhörde de kshatriyakasten till dess en av sudrakasten — den fjärde och lägsta av Manus fyra kaster — vid namn Chandragupta — kallad Sandracottus av grekerna — mördade konungen och gjorde sig själv till härskare; han levde på Alexander den stores tid.

Dessa anteckningar om indisk historia omfattar i tryck etthundrasjuttiotvå sidor. Tre och en halv sida utgörs av hela perioden fram till 644. Tre och en halv sida ägnas åt europeiska köpmän i

212Indien före 1725. Sextiotre sidor anslås åt indisk historia 644—1725. Etthundratvå sidor fylls med Ostindiska Kompaniets verksamhet i Indien. Sådana var proportionerna i den tidens världsbild och historiesyn!

Men Marx var anti-imperialist. Han fördömde engelsmännens barbari i Indien som .i Irland. Det var ingen tvekan om att han fann det brittiska kolonialväldet motbjudande och ohyggligt. Men lika lite som en människa kan hoppa över sin skugga kan en man hoppa ur sin tid. Också Marx såg med tidens begrepp. (I en brevdiskussion med Engels i mars 1868 om den tyske rättshistorikern von Maurers arbeten om det tyska jordägandets historia påpekar Marx den 25 mars:

Det är med den mänskliga historien som med paleontologien. Även de klokaste personer förmår av princip — på grund av en viss omdömets* blindhet — inte se saker som ligger framför näsan på dem. Senare, när stunden har kommit, förvånar man sig då det icke sedda kan spåras överallt ... Hur har vi inte alla varit slagna av denna omdömets blindhet: rätt i min hembygd, på Hunsrucken överlevde det gammaltyska systemet ända in i senaste år. Nu påminner jag mig att min fader berättade som advokat för mig om detta!)

Detta ålderdomliga och uråldriga samhälle vi färdas genom är varken särskilt ålderdomligt eller uråldrigt. Egentligen är det tveksamt om det var islam eller hinduismen som kom först till Indien; hinduismen, brahminlärorna, kastsystemet, de byar som betraktas som så uråldriga och alla de seder som brahminerna gärna förklarar som eoners eoner gamla är ju samtida med Karl Martell! Eller med den helige Benedikt i Europa och den buddhistiske indiske missionären Padma Sambava som i Tibet smälte buddhism och folktro till lamaism. Det är Profetens tid! Det är en tid av stor religiös och social omvandling — men inte är den urålder inte!

Visst finns det gamla och uråldriga drag i hinduismen som kan knytas samman med fynd från Indusdalens bronsåldersstäder; andra drag kan härledas från arierna. I en grottmålning från åttahundratalet före vår tideräkning när arier tränger ner mot Gangesdalen står en man på en stridsvagn och slungar en kastskiva, en chakra. Den grottan finns i Mirzapur som vi passerade på väg till Patna. Nu sitter kastskivan på statsvapnet.

Men egentligen är det med de mångtusenåriga dragen i hinduismen som det är med hornen på Michelangelos Moses i Julianusmonumen-tet i San Pietro in Vincoli i Rom. Michelangelo utgick från Vulgatas korrekta översättning av hur Moses såg ut när han steg ned från Sinai

213berg ... han var behornad — cornuta — och hade inte blott som i vår mer försynta och tassande bibelöversättning fatt en strålande hy. Men inte heller Michelangelo visar att Moses ju kom ner med tjurmask efter att ha dyrkat tjurguden; nymåneguden; bergsguden. Men vägen från den gudomlighet som ärkebiskop Söderblom kallade Bergstrollet till de kristna kyrkornas — eller de judiska synagogornas — Gud är inte längre än den mellan kastskiveslungaren i Mirzapur och dagens Vishnu; vägen från Mohenjo-daro är längre. I fickan bär jag en avgjutning av ett sigill från Mohenjo-daro. Skriften har inte tytts. Men på sigillet sitter en gud med tre ansiken som yoga med fötterna uppdragna. Kanske är det också en hornmask han bär. Andra sigill tyder på det. Nog tror jag det är en tidig Shiva jag bär i fickan. Men då än längre från dagens hinduism än den behornade tjurprästen Moses från dagens baptister.

Det Mauryavälde där Asoka gjort buddhismen till statsreligion bröt samman. Upplösningen följde direkt på — blev ett led i — storheten. Ar 232 före vår tideräkning dör Asoka. Riket klyvs och smulas sönder. Den siste Mauryahärskaren slås ihjäl av sin brahmingeneral Pushya-mitra Shunga år 180 före vår tideräkning. Mauryernas östra rumprike får en ny dynasti, Shungdynastien. De västra riksområdena är redan självständiga, i nordväst tränger de baktriska grekerna in och i söder växer Andhraväldet över Dekkan. Det mäktiga Mauryaväldet kunde

inte överleva sitt eget grundande och Indien sjunker samman i stridande mindre och små stater.

Försöket att med en väldig och ständigt svällande byråkrati driva jordbruket som en rationell utsvettningsorganisation misslyckades. Ekonomin sprack. Då silvret inte räckte för löneutbetalningarna till ämbetsmännen i denna stat som grundats på principen att alla tjänster och varor skulle vara likvida och omsättbara i mynt sökte staten först skyla eländet med förfalskat mynt; sedan övergavs kontantprinci-pen och ur Mauryabyråkratin utsöndrades feodalherrar. Samtidigt ledde de väldiga skogsavverkningarna till översvämningskatastrofer och det som skulle blivit rikedom slog över i nöd och utarmning.

Kring första århundradet i vår tideräkning redovisar inskrifterna hur Sathavanahärskarna i söder förlänar byar till prästerna. De första inskrifterna tyder på skattefrälse men i de senare inskrifterna från Gautamiputra Satakarnis regering kring år 125 har förläningarna ändrat karaktär. Nu ges inte bara skattefrihet utan de kungliga ämbetsmännen fråntas rätten att ingripa i administrationen. Centralstaten upplöses, byråkratien tunnas ut och även om Gautamiputra Sata-karni var en väldig krigare och herre som krossade skyter och baktriska greker och parter så hann han leva länge nog att själv förlora

214sina västra besittningar till den Rudradarman till vars ära inskriften i Junagarh höggs (se sid. 197).

Jordbruket förändrar karaktär. Bredvid de förlänade byarna — och ur byarna — växer självständiga bönder till inflytande. Den tidens stora laggivare var Manu (alltså inte någon uråldrig Manu från Rigveda utan den i sinnevärlden existerande historiska person som vid hundratalet av vår tideräkning sammanställde Manu-Smrti — Manus lagar. En rättslärd som alltså var samtida med den som i Rom genom att kritiskt sammanställa pretorernas edikt lade grunden till den romerska rätten, Julianus Salvius från Nordafrika.) Han slog fast att åkern tillhörde den som först röjde den från skogen; hinden den som först träffade den. Det centraliserade väldets fall var en befrielse och öppnade nya möjligheter. (Men slaveriet bestod!)

Handel och exporthantverk fortsatte att utvecklas. Indiska handelsmän färdades längs sidenvägen till Kina. På femtiotalet av vår tideräkning hade den grekiske skepparen Hippalos lärt konsten att segla tvärs över havet med monsunvinden och frigjort sjöfarten från kusterna. Han fick både havet och vinden uppkallade efter sig; handelsmän från Alexandria och skeppare från Arabien och sjöfolk § ärran ifrån trängdes i kuststäderna. Gillena blev starkare. Nu fungerade de som bankirer. I Muttra investerades kapital i mjölnargillet; det byggde ut sin produktionsapparat och betalade månatligen ut räntan på kapitalet. Den räckte att livnära hundra brahminer. Gillena blev mäktiga nog att slå eget mynt.

När riket så efter århundraden återupprättas av Chandragupta I år 319 är det ett helt annat samhälle än det rike som föll femhundra år tidigare. Chandragupta själv bär en lysande titel: Maharajadhiraja. Men den säger blott att han pretenderar på att bli den store överkonungen över alla konungar. Inte att han är kungen rätt och slätt. Nu gavs byar i evig förläning med alla rättigheter. Klostren blev rika länsherrar. Det direkta slaveriet var kvar men den tidens lagar nämner blott husslavar. Men bönderna knöts till jorden. Guptaperioden är feodalismens och livegenskapens genombrotts tid. De självständiga bönderna sjunker till träldom. Nu är det inte längre blott slavar och tvångsarbetare som har att uträtta obetalt arbete; hela byn organiseras till obetalda tjänster åt herren och samtidigt som nya pålagor och nya tvång läggs på de lägre blir herrarnas liv allt angenämare. Guptaperiodens konstförståndige och kultiverade gentleman sätter det angenäma livet i system och liksom de lägre har att förse honom med tjänster och naturaprodukter har de också att tillfredsställa hans intresse för njutningar. Redan i början på tvåhundratalet hade gram-matikern Patanjali påpekat att tjänarinnan och sudrakvinnan var till

215GUPTAVÄLDET mot slutet av trehundnrataletför att möjliggöra de högres njutning. Fem eller sex generationer senare hade Vatsyayana i Kamasutra utbildat läran om hur den som gjort sig rik genom att ta emot religiösa gåvor eller genom krig eller genom handel skulle kunna avnjuta de kvinnor som stod till buds. Seden att herrens kvinnor brändes på hans dödsbål som verkligen tillhörde det ålderdomligt förflutna började åter försvaras av lagskrivare och uttolkare. Det första minnesmärket över en sati, en änkebränning, finns i Eran i Madhya Pradesh. Det är från år 510.

Nu upplöses och faller också buddhismen. I nästan tusen år var den i någon form samhällets dominerande ideologi men de kinesiska resenärerna kan rapportera om hur religionen håller på att sjunka undan. Klostret i Nalanda var sken. Dess munkar och lärde var uppdelade i grader och de rika klostren hade blivit länsherrar. Men den nya ekonomin kunde inte bära det stora religiösa etablissementet längre. Kineserna noterade att man i Indien inte brukade mycket mynt. Man idkade byteshandel. Hela det buddhistiska klosterväsendet som byggts upp under kejsardömet och som levat vidare som självständiga stora länsherrebesittningar fick svårigheter att försörja sig. Samtidigt som kungarnas härar vandrade genom länderna och tärde på resurserna låg de nya feodalklasserna i strid med klostren. Buddhismen hade blivit olönsam och dess tid var ute; gudarna tågade in.

Det gamla varnasystemet med de fyra färgerna utvecklades till ett strikt kastsystem med ärftliga samhällsroller. Det var nu under dessa århundraden som den indiska byn började fa sin traditionella feodala form. De invecklade kastreglerna säkrade samhället mot revolter och uppror. Oberörbarheten omgärdades med väldiga renhetsceremonier. Fattigdom var oren. Samtidigt omvandlades hela överbyggnaden. De gamla folkliga fruktbarhetsmyterna förenades med de nytillträdande gudarna. Lingam och yoni blev religiösa symboler av accepterad form. I stället för de stora klostren var den lokale brahminen den som förmedlade kontakten med det övernaturliga. Han reglerade också åkerbruket och bestämde över tiden för sådd och plöjning i enlighet med sina astrologiskt/astronomiska kunskaper. Inte längre offrades djuren till gudarna som på vedatiden, inte heller genomfördes stora ceremonier som i buddhismens kloster. Hängivenheten, bhakti, och den enskildes stöd åt brahminerna var en billigare och mer anpassningsbar form för religionsutövande.

Nu byggdes tempel över hela Indien. Härskarna anammade de nyupptäckta gudarna i deras olika uppenbarelser. Buddha blev till en av Vishnus avatarer. Siddharta Gotama eller stamfolkens svarta Krishna, alla smältes in i det nya gudaväldet. Kring sexhundratalet blev det hinduiska Indien till. Det var när kalifen Umars general gör

217sin raid mot Indien år 644 som Indien lämnar sin forntid bakom sig och går in i sin medeltid; feodalismen hade segrat och det hade gått hundra år sedan den siste Guptakejsåren tynat ut ur historien; det sista försöket att upprätta ett välde av gammalt slag gick om intet med Harsa-vardhanas död 647. Det feodala Indiens politiska karta blir skiftande och föränderlig med riken och stater och kungar i ständigt skiftande allianser så som det feodala Västeuropas karta.

Visst skiljer det mellan europeisk och indisk feodalism. Men inte så mycket. Kungarna förlänade byar och hela distrikt och den som tagit länet kunde själv beskatta och själv administrera — men han var skyldig att bistå sin herre med trupper och pengar. Kungens trupper bestod av vasallernas uppbåd. Från Guptaperioden och framåt hade livegenskapen utvecklats i den specifikt indiska form den ännu bibehåller över stora delar av landet. Jordherren hade inte bara ekonomisk makt över sina bybor; han hade den sedvanerätt med vilken han kunde bestraffa och döma. Vägen upp ur eländet var inte mycket längre i Indien än den var för en villain i Frankrike. Större lugn rådde heller inte i de indiska byarna. Hela samhället vilade där — liksom i Europa under samma tid — på fattigböndernas och hantverkarnas hårda arbete. Deras anletes svett blev till städer och tempel och kungliga fälttåg och herrskapsliv. Till litteratur och musik och religion med för den delen. Det orena och svettiga och illaluktande (man bör undvika kroppsrörelse och undvika att vistas ute i hettan om man är gentleman på det att man inte börjar lukta illa och svett, som Vat-syayana påpekade) folket kunde hållas nere blott genom seder och gudar och fysiskt våld. Det indiska kastsystemet visade sig något effektivare än det europeiska försöket att ideologisera samhället genom att beskriva ståndens funktion. Men om folket slapp loss slogs herrarna ihjäl där som här.

Men Asokas försök att skapa en maktens stat hade inte glömts bort. På sina slott satt herrarna; de studerade svekets och spionagets väg till stor makt. Dock, ur de feodalt splittrade besittningar de ärvt eller erövrat kunde de inte samla den kraft som behövdes för att svinga sig upp till ett välde.

XIX

VÄGEN FRÅN SASARAM

Till Sasaram kom vi för Sher Shahs mausoleums skull. Eller för indiska statens skull. Mausoleet är märkvärdigt. Det var arkitekten Aliwal Khan som ledde bygget under 1530-talet för Sher Shah Sur. Och denne Aliwal Khan hade skolats i Delhi under sultanatet. Här i Sasaram vid den gamla kungsvägen genom norra Indien är den mest fulländade av alla sultanatets praktbyggnader.

Sher Shah Sur låg under sin livstid i strid med Humayun om makten över norra Indien. Han avled i en tid när det kunde tänkas att han skulle bli dynastigrundare. Själv menade Sher Shah om de byggnader han lät uppföra att de

skulle vara av sådan arkitektonisk skönhet att både vän och fiende skulle skänka dem sin beundran och mitt namn förbli ärat på jorden till uppståndelsens dag.

Ur en utgrävd tank stor som en mindre sjö reser sig mausoleet. Ursprungligen var tankens mått 366X290 meter. Nu har den slammat igen till 340x244 meter. Men fortfarande är den arkitektoniska enheten mellan tankens vattenspegel och mausoleets mäktiga form obruten. Från en terrass 74 meter i kvadrat reser sig byggnaden 46 meter. Då ingenting — utom Gud — är fullkomligt är denna bas icke helt orienterad efter väderstrecken; den är förskjuten 8°. På denna bas med steg som för ner i vattnet står — korrekt orienterat — fundamentet 66X65 meter 7 meter högt. Dessa små och för ögat omärkbara avvikelser från det liksidigt perfekta ger spänning och liv.

På den höga terrassen står så själva graven. Över gravkammaren vilar den stora kupolen. Det är en fast och sluten helhet som speglar sig i vattnet. En gång var kupolen vit med gyllene krön och den tunga sandstenen från Chunar var dekorerad i kakel och målning i stora geometriska enheter: rött, blått, gult, vitt.

Jag ser på byggnaden som speglar sig i vattet. Kroppen och dess

219återspegling. Man har diskuterat om inte tankens vallar borde ha planterats med träd. Buchanan menade så när han skrev om mausoleet för hundrasjuttio år sedan. Jag vet inte. Själva nakenheten gör att byggnaden framträder så mycket tydligare. Från norr går en broväg över vattnet till gravön av sten. Förr var här en bro. Men den hade störtat samman redan 1880. Kanske hade Aliwal Khan och Sher Shah först tänkt sig att man bara skulle kunna komma till graven över vattnet båtledes. Landningsplatsen kan tyda på det. I så fall vore landförbindelsen som bryter gravens isolering något som tillkom under bygget.

Sher Shahs grav befinner sig rakt under kupolen. Rummet sträcker sig 30 meter upp över honom. Kupolen är en av de större i Indien med en inre diameter på 21,8 meter. Runt Sher Shah ligger tjugofyra av hans följeslagare och officerare. En gång var mihraben prydd med verser från Koränen. Nu återstår blott enstaka kakel och skönt skuren sten.

På väg ut ur gravsvälkan blir övergången från rummets stora och lyftande rymd till gårdens tunga sten en märklig arkitektonisk upplevelse. Senare, när hela den stora byggningsmassan reser sig ur vattnet och speglar sig däri, tänker jag på orden från Sher Shah Sur och deras fortsättning:

och mitt namn förbli ärat på jorden till uppståndelsens dag. Men Gud har icke tillåtit mig förverkliga dessa önskningar och jag tar min saknad med mig i graven.

Nog blir Aliwal Khan och Sher Shah Sur (som gav uppdraget att förena tyngden hos den lugna massan med dess glittrande lätta återspegling åt byggmästaren Aliwal Khan) ärade och ihågkomna så länge byggnaden i Sasaram står.

Men Sher Shah Sur är viktig också som statsman. Han kunde ha blivit riksgrundare. Den Humayun mot vilken han kämpade var ju en inträngling av en dynasti som blott härskat porton år. Baburs härtåg kunde ha blivit en raid ner i Indien och Sher Shah Sur kunde blivit den förste kejsaren av det mäktiga huset Sur.

Han avled den 22 maj år 1545 i sitt sjuttiofjärde år under belägringen av Kalinjarfastningen. När han

inspekterade batterierna träffades krutdurken av ett fientligt skott och Sher Shah Sur blev så svårt bränd att han dog mot kvällningen. Då hade fästningen intagits och vid meddelandet därom anbefallde han sin själ till den Högste och lämnade livet. Han hade då varit kejsare över (norra) Indien från 1539. Hans ätt regerade under växlande öden och inbördes mord till 1557. Han var av ghoridernas hus, menade han. Hans farfar hade kommit

220till Indien för att söka sin lycka som krigsman. Hans far var jagirdar av Sasaram. Det innebar att han höll Sasaram som sin jagir mot att han ställde upp femhundra man rytteri.

Hans ursprungliga namn var Farid. Sher Shah var hans titel — Lejonkung. Han var sin faders äldste son men fadern hade fyra hustrur och åtta söner och kunde inte fördra Farid som lämnade honom och begav sig till faderns länsherre Jamal Khan. Denne blev intagen av den unge Farid som inte bara var väl övad i vapnens konst utan besatt en grundlig beläsenhet och en djup känsla för poesi. Han beordrade därför Hassan, Farids fader, att insätta Farid som administratör för Sasaram jagir. Som sådan fungerade Farid i 21 år. En av hans styvmödrar lyckades sedan intrigera bort honom och fördriva honom. Farid begav sig då till sultanen Ibrahim Lodi och krävde sin rätt. Vid faderns död överlät sultanen så Sasaram jagir på Farid. Men hans styvbror sökte stöd hos Mohammad Khan Sur av Bihar och Farid tog tjänst hos Bahar Khan Lohani som härskade över södra Bihar. Det var av denne han blev nämnd Sher Khan, Lejonherre, efter att ha avlagt det traditionella indiska mandomsprovet att i ensam kamp egenhändigt döda en tiger. Efter årtionden av växlande öden i tjänst hos olika herrar och sedan som egen herre kunde Sher Khan efter att med överlägsen slughet och fältherrekqnst ha besegrat Hu-mayun-mogulen år 1539 ta sig titeln Sher Shah som konung av Bihar och Bengalen och sedan som sultan av Delhi bli Indiens härskare.

Han var en överlägset skicklig general. Han var en förtänksam politiker. Han var mild och rättvis när så behövdes. Han kunde vara religiöst indifferent om det passade — hans general Brahmajit Gaur var hindu — och religiöst troende när så behövdes. Han strävade efter samförstånd mellan hinduer och muslimer och allt för statens skull. Han kunde visa storsinthet mot en dödsfiende som Humayun när han behandlade dennes hustru och harem med vördnad och respekt ... vilket gjorde honom ärad i världen. Men han kunde vara hämndgirigt grym om det visade sig lämpligt; när Sher Shah från Mandu begav sig mot Raisin för att inta fästningen och krossa Pooran Mal var detta politiskt nödvändigt — Sher Shah kunde inte tåla starka befästningar i annans hand i sitt välde — men också religiöst lämpligt: Pooran Mal förtryckte muslimer och förslavade deras kvinnor. När Pooran Mal gav sig blev han och hans män nedhuggna, dottern såldes till vandrande gycklare för att bli danserska i basarerna runt Indien och tillfredsställa männens lustar och Pooran Mals tre brorsöner som tagits levande fick sina testiklar krossade och gjordes till snöpingar på det att ätten månde upphöra. Detta satte skräck i småkungarna och sådan var också avsikten.

221Sher Shah var en furste som många andra furstar i Indien och Europa på den tiden. Man skulle ha kunnat ta fram liknande furstar från Italien och Tyskland. Men Sher Shah var mer än blott en lysande furste i övergången från medeltid till nyare tid; han var en riksbyggare av ett slag liknande de samtida Gustav Vasa i Sverige, Henrik VIII i England eller Soliman Lagstiftaren i Turkiet. Hans dynasti blev kortvarig. Det är förenat med vissa svårigheter att placera in honom i regentlängden mellan Humayun och Akbar. Jawaharlal Nehru ger honom ett erkännsamt ord:

Den dugligaste bland de afghanska herrarna. Han lade grunden till ett uppbördssystem som sedan byggdes ut av Akbar.

Men Sher Shah var mer än så. Han formade den stat Jawaharlal Nehru fyrahundra år senare övertog ur britternas händer. Sher Shahs insats blev bestående som Gustav Vasas.

Århundradena före Sher Shahs statsreform hade varit omvälvande. Ur den feodala splittringen höll riket på att bildas. Det blev de muslimska härskarna som kom att fungera som katalysatorer. Men över hela Indien pågick omvandlingen. Jordbruksproduktiviteten hade stigit. Fortfarande var större delen av den odlade jorden beroende av monsunregnen men allt större områden var konstbevattnade. Vattenhjulet hade införts och i vissa områden hade man övergått från två till tre skördar om året.

De nya kontakterna — de återupprättade kontakterna! — västerut innebar ett nytt uppsving för handeln och hantverket. Hantverkskas-terna började sträva uppåt. De sprängde i det feodala samhället. Basarerna blev fler. Städerna blev rikare. Delhisultanatets mynt spreds längs handelsvägarna bort mot Europa. Samtidigt som indiskt silke och indisk bomull exporterades och inrikeshandeln ökade betalades fortfarande jordskatten till större delen in natura.

Samtidigt som de feodala relationerna i allmänhet förblev desamma som tidigare mellan bybor och feodalherrar övertog den nya staten stora jordområden från de feodalherrar som stått den emot och som krossats. Denna statsjord kom dels att täcka statens utgifter; härskaren fick en egen här oberoende av de feodala vasallerna; och dels kunde den lämnas i tidsbunden förläning (så som Sher Shahs fader erhållit Sasaram som jagir).

Den starka centrala statsapparaten kunde åter börja formera sig och ur de splittrade små feodala furstehoven började ett Indien åter smidas samman. Stående här. Generaler och guvernörer och ämbetsmän som kunde tillsättas och avsättas enligt den centrala ledningens vilja. De tankar och föreställningar som blev till de begrepp med vars

222hjälp sultanerna kunde se — och därmed manipulera — samhället runt sig kom från muslimsk tradition (som i sig upptagit såväl persisk och romersk som arabisk och turkisk statslära) och dels från den tradition som levat kvar från Mauryarikets tid och Kautilyas Artashastra. Den indiska byn bar fortfarande spår av de brutalt grundliga reformer som Chandragupta, Bimbisara och Asoka låtit genomföra. Dessa reformer hade sprängts upp av sina inre motsättningar och bildat grunden för den kastridna feodala indiska byn men mycket nog fanns kvar att vara en grund för sultanerna att bygga på.

Men den statsmakt som upprättades från tolvhundratalet och framåt var ännu oformlig som den samtida europeiska. Feodalherrarna behärskade städernas marknader och karavanserajer. De kunde sätta priser och ta ut skatter. Kampen mot dessa herrar organiserade sig inom städerna längs kastlinjer. Köpmannakasterna fungerade inom sig demokratiskt — som skrån — och kasternas kamp ersatte vad som i Västeuropa var Tredje ståndets. Kampen mellan centralmaktens härar och rovriddarnas styrkor fördes dock i Indien som i Europa på folkets bekostnad.

Från sina borgar behärskade feodalherrarna landet. Dessa borgar ruvar mörka och svårintagliga på klippor och berg över hela västra och centrala Indien. När man står däruppe och ser ner över staden hör man också stadens mummel under sig. Rösterna ur basaren stiger upp som ett klart och tydligt folkets mummel. För sultanerna var det en nödvändighet att en efter en krossa rovriddarna eller oskadliggöra dem till allierade och så småningom vasaller.

Statsmakten var frikostig, grym och oberäknelig. Ibn Battuta, den store marockanske resenären och reseskildraren, som kom till Delhi 1341 och fick gå i Muhammad bin Tughluqs tjänst men överlevde och kunde lämna Indien som dennes ambassadör till Kina sade om sultanen:

Av alla män är denne härskare den som mest älskar att ge gåvor och spilla blod. Hans port saknar aldrig en fattig man som berikats och någon levande man som avrättats och folk har mycket att berätta om hans givmildhet och mod och om hans grymhet och våld mot brottslingar. Trots detta är han den anspråkslösaste bland män och den som är mest redobogen att vara rättfärdig och rättvis.

Man kan tillägga att han var den mest bildade och lärde man som någonsin härskat i Delhi. Han hade nått makten genom att låta fadern omkomma i en olycka under dennes högtidliga intåg i Delhi efter sin seger över Bengalen. Muhammad bin Tughluq var en filosof på

223tronen, en konsternas och vetenskapernas främjare, en fritänkare som sköt prästerna åt sidan och som experimenterade med nya skattesystem och en ny finanspolitik för att förmå genomföra sina planer.

Han krossade uppror i Dekkan och Multan, erövrade Warangal och andra herradömen och upprättade sultanatets makt över i det närmaste hela Indien. För att bekosta fälttågen avskaffade han guldmyntfoten och präglade

myntsymboler. Man kan säga att han var den som först lät sedelpressarna rulla i Indien. Hans nya mynt stötte på starkt motstånd, de var också lätta att förfalska och det blev stor ekonomisk oreda i riket. För att fylla skattkammaren beslöt han sig för att erövra Persien och samlade en väldig här. 370000 man rytteri, säger krönikören. Men innan fälttåget inletts hade hans tillgångar tagit slut, han kunde inte betala solden och soldaterna vägrade kämpa på kredit. Hären upplöstes och ryttarna spred sig plundrande över riket. Han skall då ha beslutat erövra Kina med dess omätliga rikedomar och sände en här på 100000 man över Himalaya. Att det verkligen var Kinas armé indierna mötte är otroligt, men — som Elphinstone skriver:

när de kommit upp fann indierna en stark kinesisk armé sammandragen vid gränsen. Mot den kunde de inte mäta sig då deras antal hade minskats och de var utmattade av ansträngningarna. Därtill hade deras förråd börjat upphöra och då regnperioden nalkades måste de utan dröjsmål börja dra sig tillbaka.

Under återtåget oroades de av bergsborna och slaktades av den förföljande fienden och förgick av svält. Till slut hejdades kineserna av de skyfall som hade inletts och indierna undkom i tid ur bergen men nu fann de låglandet översvämmat och kullarna täckta av ogenomtränglig djungel. Så fasansfulla var olyckorna under deras återtåg att efter femton dagar var det knappt någon kvar att berätta vad som hänt och många bland de trupper som lämnats kvar i förläggningarna när armén hade ryckt fram slogs ihjäl av sultanen som om de burit ansvar för denna olyckliga expedition.

Då skatter och pålagor efter detta ytterligare ökades för att bekosta statsmakten reste sig bönderna mot skatteindrivarna över stora områden. På sina håll övergavs byarna och folket löpte till djungeln. Också flera städer övergavs. Skatteintäkterna sjönk ytterligare. Muhammad bin Tughluq beslöt sig då för att med exemplariska motåtgärder bestraffa det uppstudsiga folket på ett sätt som sent skulle glömmas. Han kommenderade ut hela sin här. Den fick omringa distrikt efter distrikt. Det planerades som en väldig drevjakt. Hären ryckte fram i

kedja under det att drevkarlarna slog med klapporna. Allt folk som samlades upp slogs ihjäl. Detta genomfördes i provins efter provins och bondebefolkningen klubbades ned. Också städer bestraffades på samma exemplariska sätt. Kanauj strax söder om Aligarh till exempel. Följden av detta blev att landet utarmades än mer och att jordbruket ödelades över stora områden. Åkrarna gick i träda när folket vart dött. Ingen skatt kunde då hämtas in av fogdarna. Provins efter provins reste sig mot sultanen. Guvernörer och generaler sökte rädda sina län under det att svälten tilltog. År 1351 avled Muhammad bin Tughluq lugnt och stilla av feber mitt under kampen mot de upproriska i Sind.

Den koncentration av makt som denna nya byråkratiska stat på feodal bas möjliggjorde styrdes envåldigt och ryckigt av tillfälliga sultaner; instrumentet var inte utvecklat. Det förtryckte och pressade bönderna till uppror och det ena bondeupproret på det andra skakade Indien. Till de större hörde resningen i Punjab under sultan Khizr Khan Sayyids tid. Denne som varit Timurs guvernör i Multan erövrade år 1414 Delhi från den siste tughluqen. Under sju år härskade han över ett sultanat som var begränsat till Delhi och Punjab i ett åter feodalt söndersplittrat Indien.

I Punjab hade bönderna rest sig mot feodalherrarna under ledning av Sareng. Vid Sirhind blev bondehären slagen men Sareng samlade en ny här mot herrarna. Till slut kunde dock sultanens här krossa bönderna. Sareng togs tillfånga och fördes till Delhi och avrättades.

Både i nord och i syd bildades under denna tid stater som började bli byråkratiska stater av ny typ. Men det blev Sher Shahs stora historiska insats att han av denna statsapparat som började utveckla sig kunde bilda en effektiv och reglementerad byråkratisk stat, som sedan skulle förmå leva vidare under mogulerna och övertas och omvandlas under britterna och än i dag härska över Indien både i Sasaram och Delhi. Att han själv och hans dynasti gick bort betydde föga. De individer han tillsatt som ämbetsmän i sin stat fortsatte att fungera under efterträdaren Akbar och funktionerna fortsätter än i dag. Jawaharlal Nehru borde ha visat lite större respekt för den företrädare som utformade den stat Nehru själv övertog 1947.

Vilken var då Sher Shahs insats? Själv hade han slagit sig upp från jagirdar till sultan. Den vägen måste stängas för statens skull. Jagir-darerna ställdes under uppsikt. De hade att hålla ett fastställt antal ryttare. Hästarna kontrollräknades och brännmärktes så att ingen jagirdar skulle kunna fuska. Trupperna skulle vara ständigt beredda; jagirdarens ryttare fick inte längre bestå av tillfälliga uppbåd. Han hade inte bara att vid behov tillhandahålla ett antal ryttare; han hade

226att ständigt hålla ett bestämt antal och hålla dem stridsberedda.

För lag och ordning svarade en effektiv polis. Men också den skräck sultanen satt i de lokala zemindarerna. De ansvarade — med sina liv om så var — för resenärernas säkerhet. Abbas Sarwani skrev:

Resenärer och färdmän i Sher Shahs dagar var befriade från besväret med vakthållning, inte heller behövde de frukta att bli rånade i öknen. De slog läger var som helst om natten, i bebodda trakter eller i ödemark utan någon rädsla; de lämnade sina ägodelar mitt på slätten och släppte sina åsnor att beta och de sov med lugna sinnen och utan oro som i eget hem och zemindarerna — rädda för att något ont skulle vederfaras resenärerna och de alltså bli arresterade — höll vakt över dem.

Hans finansreformer blev bestående. Sher Shah var den som fastställde rupien som det giltiga betalningsmedlet och gav den dess vikt. Han minskade pålagorna på handeln och förenklade köpmännens liv och förbättrade vägarna och rastplatserna och upprättade nya marknadsplatser.

Men det var som skatteorganisatör hans insats blev avgörande. Dittills hade jorden inte regelrätt mätts upp för skatt. Det hade blott gjorts allmänna uppskattningar. Sher Shah lät genomföra den första jordtaxeringen. Statens andel fastslog han till en tredjedel av skörden. Betalning kunde ske antingen i mynt eller in natura. Den mildhet som skulle råda i ett gott regemente borde — menade Sher Shah — visa sig under taxeringen men icke under uppbörden som måste vara skrupulös för att inte korruption skulle vinna insteg. Skatten var så beräknad att den som hade god jord och fick god avkastning betalade proportionellt mindre skatt än den som hade dålig eller medelgod jord; på så sätt skulle skattesystemet fungera i produktionsbefrämjande riktning. Då jordbruket var statens grundval hade hären absolut order att inte skada någon skörd. Om den skadade skörden var staten skyldig kompensera jordägaren. Detta Sher Shahs skattesystem är det ur vilket mogulers och britters och det nutida Indiens stat utvecklats.

När det gällde administrationen organiserade Sher Shah den på ett reglementerat och byråkratiskt sätt. Han var den som införde provinser under civilt byråkratiskt styre. Liksom i den här han organiserade skulle befordran ske efter duglighet. Rättvisan skulle också vara lika för alla. Muslimer dömdes i civilmål av sin domstol och hinduerna av sin kastdomstol: sitt panchayat. Men brottmålen dömdes på samma sätt oavsett religion eller social ställning. Berömt blev ett sådant fall som när guvernören av Malva hållit inne sold för tvåtusen soldater. Trots att han sedan betalade ut solden bestraffades han

227så guvernör och berömd Shujat Khan än var, som det sades i basaren.

Som Sher Shah ville att det skulle sägas i basaren!

Med sina reformer skapade Sher Shah ur den lynniga men mäktiga despoti som den sena feodalismen gjorde möjlig en smidig och lagbunden statsapparat han kunde lämna efter sig. Det var också en statsapparat som med yttersta stränghet och effektivitet ingrep mot varje försök av de skattskyldiga bönderna — eller av jagirdarernas bönder — att resa sig eller protestera.

Sher Shah delade sitt välde i beskattningsdistrikt. Dock med insprängda jagirområden. Det ämbete för skatteindrivning han instiftade i dessa distrikt äger bestånd än i dag. Akbar stärkte ämbetets makt när han avskaffade jagirsystemet 1575 och fick in hela riket under Sher Shahs enhetliga skattesystem. Akbar lät också ersätta de rep av hampa som Sher Shahs lantmätare använt för uppmätning av skattejord med järnlänkar. De kunde inte töjas. Men han behöll jagirdarer för att spela ut en mot en annan.

År 1700 inrättade engelsmännen sitt skatteindrivningsdistrikt när det Ostindiska Kompaniet övertagit Sutanati,

Govindpur och Calcutta. Av mogulernas mäktige karori-faujdar blev britternas collector. Hans funktioner växlade med åren. Periodvis var collectorn — skat-teindrivaren — också domare och polischef; hade magistratsfunktionen. År 1793 delades uppgifterna och bredvid district collectorn ställdes distriktsdomaren. Men redan 1821 var de skatteindrivande cheferna åter domare och de linjer som Sher Shah dragit upp följdes av Lord Canning när han den 18 februari 1857 påpekade:

Vad befolkningen gäller är en patriarkalisk styrelse det som passar dem bäst och som förstås bäst av dem — och vad den härskande makten beträffar kan en koncentration av allt ansvar på en ämbetsman inte annat än hålla hans uppmärksamhet levande och stimulera hans energi till det yttersta inom alla områden under det att det förebygger dessa hinder för ett gott regemente som brukar uppstå när två samordnade ämbetsmän ges auktoritet.

Lord Stanley, statssekreterare för Indien, godkände förslaget 14 april 1859 (den stora resningen hade blott ytterligare skärpt kravet på patriarkaliskt enmansregemente) och så inrättades det system där skatteindrivning, domarämbete och polischefsämbete är förenade i en person. Mäktiga män som härskar över distrikt stora som europeiska småstater. De var den brittiska administrationens stålskelett. Nehru

228övertog dem. Han fullföljde dock Sher Shahs och Akbars verk genom att avskaffa småfurstarna: maharajorna.

Vi kör från Sasaram norrut. Vi kör mot Patna. Vi följer den smalspåriga banan från Sasaram till Arrah. Eller rättare sagt vi följer den inte ty den existerar inte längre. Här och där har rälerna brutits upp och burits bort. De små järnvägsstationerna står övergivna och förfallna. Redan har hyddor börjat växa upp på banvallarna. Igenrostade lok står övergivna och vagnarna är gistna. Järnvägen gick som förbindelse mellan de två stambanorna; leden över Patna och leden över Sasaram-Gaya. Men den var också som en lokaltrafikens och byarnas spårvagn.

— Varför järnvägen är borta? Ingen ville betala biljett naturligtvis och konduktörerna kunde inte tvinga folk, säger Ashok.

— Det fanns inte någon stark regeringsmakt som skyddade järnvägen.

När engelsmännen lämnade landet tog folk sig ton och slutade betala biljetterna. Så gick järnvägen med förlust. Alltså var det lika bra att lägga ner den. Politikerna hade andra intressen. Järnvägen gav inga sportler.

Nu går bussar i stället. Överfyllda bussar.

— Betalar man på bussarna?

— Det beror på vem som är starkast. Merf vanligtvis har buss-ägaren starkt folk på bussarna. Dessutom är ju bussägaren nära förbunden med de lokala zemindarerna.

— De är ju borta.

— Nåja, borta och borta, säger Ashok. Borta som zemindarer kanske men inte som jordägare och inte som makt. Dacoiterna häromkring leds ju nästan alla av zemindarsöner. Det är inte hälsosamt att inte betala på bussen. Men den som begär biljett kan gå av med en gång. Biljetter lämnas inte. Då måste ju bolaget börja betala skatt.

— Ar det mycket brottslighet då?

— Det är en del rån och några överfall. Dacoiterna arbetar ju tillsammans med den lokala polisen så det blir inte så mycket bråk om det. Vart skall folk vända sig?

— Som maffian?

— Kanske det. De lokala jordägarna och stormännen och politikerna har ju äventyrslystna söner och polisen går ibland med i det hela som dacoiter själva eller är med om att fa sin del av rovet efteråt eller också kanske dacoiterna är så starka och poliserna så svaga att det är bäst för dem att alls inget göra eller säga.

Vi kör längs den övergivna järnvägen och fälten är torra och brända. Regnet var otillräckligt. Det bröt inte torkan. Här i Bihar är

229halva befolkningen drabbad av torkan. Deras distrikt är katastrofdistrikt. Hungersnöden växer åter i byarna. Bevattningskanalerna ligger torra i vintersolen. Men i den stora kanalen frustar och sjuder vattnet förbi mot havet. Administrationen står stilla ty det skall bli val. Alla kanaltjänstemän är beordrade att syssla med valarbete. Bönderna knotar.

— Om detta står inte ett ord i tidningarna.

— Och det skall du säga! skrattar Ashok. Du som varit journalist! Redaktionssekreteraren tar fram blåpennan och stryker och dödar alla sådana nyheter. Det finns ett liv efter valet också och den här skandalen är alltför stor. Alla politiker är överens om att kampanjen och kampen om platserna vid de politiska grytorna är viktigare än bevattningen. Det är därför torkan inte far bli valfråga. Torkan är ju ett resultat av valarbetet. Det är samma svindel som alltid. Skriva det far jag men tryckt blir det aldrig. Fast om det blir undantagstillstånd igen far jag inte ens skriva det åt redaktionspapperskorgen utan att hamna i fängelse. Det är skillnaden mellan demokrati och diktatur. Fast folket svälter nu som då.

Tjugo dagar skall all administration stå stilla för demokratiens skull. Det innebär att vetet förstörs. Vattnet virvlar bort till ingen nytta. Inte förrän den 10 januari när valet är över har ämbetsmännen tid att ägna sig åt sitt arbete igen. Då skall bönderna fa vatten har man lovat.

— Då är det för sent! säger Ashok.

I jeepar med stora skyltar om att de färdas på valuppdrag dundrar kanaltjänstemännen förbi. De skrattar och vinkar.

Nu är politikerna ute i byarna. De har mat med sig och hembränd sprit och de lovar guld och gröna skördar och lovar stöda den ena kasten mot den andra.

Sher Shah är längesedan borta. Den stat han upprättade står fortfarande stark och suger skatt ur jorden även om grenarna börjat bli murkna.

Vid den stora tanken i Maner besöker vi Shah Daulats grav. Maner var Islams första fäste i Bihar. Hit skall Taj Faqi — ursprungligen från Jerusalem — ha kommit med sin härsmakt år 576 efter hegira; 1180 enligt vår tideräkning. Han blev anfader för en stor familj av helgon. Nästan alla Islams helgon i Bihar är av hans stam. Hans ättlingar är gravsatta i Bihar Sharif, Hasanpur Kako och Basar. Här i Maner blev många mystiker och teologer ryktbara.

Shah Daulat är ett sent helgon. Hans grav är från början av 1600-talet. Det är känt som mogultidens finaste monument i Bihar. Det är byggt av sandsten från Chunar. Stenmästarna har arbetat med lätt

230hand och dekoren är fint skuren samtidigt som helheten är mogulstram. Det var Ibrahim Khan som lät bygga mausoleet. Han var bror till Jahangirs favoritdrottning Nur Jahan, säger vissa krönikörer. Andra är inte överens. Hur som haver ligger han själv begravd väster om helgonet. År 1619 skall verket ha fullbordats.

I tanken tvättar kvinnorna. Dess vatten är grönt. Förr fylldes den från floden Son men nu är den sedan länge helt beroende av ytvatten från regnen. Det skymmer. På vägen möter vi folk med gevär. De ser inte ut som poliser.

— Jordägarsöner?

— Kanske det. Valarbetare kanske. Politiska aktivister eller helt vanliga dacoiter.

XX

RÖKEN FRÅN BRÄNDA BYAR

Visst är Patna fattigt och lortigt. Vad är så konstigt med det? Det finns skäl till att Indiens städer är som Europas sjuttonhundratal. Krokiga gator och människor som släpar och bär och skjuter kärror. Men också folk som cyklar. Det fanns inte i Europas sjuttonhundratal. Inte heller fanns bilarna.

Patna är fattigt och eländigt som Europas sjuttonhundratal också för det enkla förhållandets skull att engelsmännen under tvåhundra år sög rikedomen ur landet och musten ur folket. Kejsare, sultaner och moguler hade varit illa. Men engelsmännen uppträdde värre än några sultaner och det de tog det tog de med sig över haven. Kolonialismen och imperialismen innebar att rikedom fördes härifrån ditbort. Konstigare är det inte.

Men skulle då Patnas fattigdom för övrigt vara så märklig? Inte är staden värre än det Stockholm som 1770-talets fattigläkare beskriver. Tvärtom. För övrigt är Stockholms renlighet av sent datum. Ännu vid mitten av adertonhundratalet var Stockholm ökänt för sin skitak-tighet. När Egron Lundgren är i Indien och tecknar och målar på drottning Viktorias uppdrag år 1858 far han i Allahabad den 25 oktober tag på de senaste engelska tidningarna med nyheter från Europa. Han skriver oroligt till sin kusin fru Laura Maria Grubb född Fåhraeus:

I de sista engelska tidningarna såg jag att cholera åter utbrutit i Stockholm — och jag undrar allsicke derpå. Här i Indien är det en bekant sak att stanken från patienternas excrementer är hvad som nästan uteslutande propagerar cholerasmittan. Jag har sett många städer, men ingen osnyggare än Stockholm. Det är ett misstag af en tiggare att tro att ett grannt utländskt västtyg är nog för att skyla öfver hans smutsiga trasor — det vore bättre, om han satte sig på allvar före att lappa och tvätta dem. Flärd, snusk och slarf äro de tre hexor som tyckas trifvas förträffligt i Sverige.

232Det som skiljer Patna av i dag från Stockholm för hundra tjugo år sedan är att Patna trots allt inte har kolera. I varje fall inte mer än att den kan rymmas inom det allomfattande och dunkla uttrycket gas-troenteritis. På bakgårdarna håller de finaste familjer sig med gas-troenteritis i tjänarkvarteren som de fina europeiska familjerna höll sig med kolera bland folket. Att de indiska städerna på detta sätt är ålderdomliga beror på att kolonialismen och främlingsväldet avbröt och snedvred Indiens utveckling. Att europeiska journalister ofta drabbas av kulturchock i Indien och börjar skriva om indisk avföring och indisk andlighet visar bara att de är historielösa. De skulle drabbas av samma kulturchock om de råkade möta sin farfarsfar.

Med detta säger jag inte att Indien är efterblivet. Det är ju så att den som vill möta en Diderot eller diskutera med en Voltaire har större möjligheter att i dag göra det i Calcutta eller Bombay än i Paris. För att inte tala om Stockholm! Till Patna — men knappast till Stockholm — skulle man kunna resa för att träffa en Berzelius. Även om Stockholm blivit renligare sedan Egron Lundgren skrev är det intellektuellt talat fortfarande en bondhåla i jämförelse med Patna.

Det är detta som gör att det är så viktigt att förstå skeendet. Det gör man genom att lyfta undan hinnan från ögongloberna och börja se; lämna kolonialismens begrepp! Det är ett rikt land, Indien. Nog kunde det försörja sin befolkning och mer därtill. Men fattigdomen i den halva miljon dynghögar som kallas byar — för att tala med Gandhi — den har bara tilltagit under dessa utvecklingsårtionden. Mot att de fattiga blir allt fler och fler i Indien hjälper varken kondomer eller p-piller eller kampanjer från SIDA. U-hjälpen hjälper blott u-hjälparna och deras compradorvänner och ger dem ett existensberättigande. U-hjälpen är en födkrok. En sådan som fanns i bondstugorna förr. Ett krumt horn ur vars spets barnet kunde suga näring. Men det är u-hjälparen som suger och skaffar pensionspoäng.

Indiska eländet är ett tredjevärldselände. Det är ett elände som det gamla Frankrikes från före 1789 eller det gamla Rysslands från före 1917. Överklassen är feodal och halvfeodal och har feodala vanor. Den investerar inte. Den slösar och tär och de fattiga blir allt fattigare och allt fler. Också härifrån Patna har under senare år exporterats utbildad arbetskraft till arabländerna, oljeländerna. Det har hjälpt upp landets valutasituation. Men till vad har pengarna använts? Jag går mot museet och ser pengarna från Kuwait komma smattrande. Motorcyklar åt familjen. Lite jordspekulation. Det typiskt asiatiska i det indiska produktionssättet — det som skiljer från den europeiska feodalismen — är att en allt övervägande del av jordbruksöverskottet gick till icke-produktiv konsumtion och att engelsmännen genom att

233sätta utplundringen i system och ta hem överskottet till sig (alltså inte ens konsumera det icke-produktivt i Indien vilket skulle gett någon liten spridningseffekt — de härskande kan ju inte bara äta) genomförde en total utarmning. Det enda asiatiska produktionssätt som är meningsfyllt att tala om är det kolonialt och imperialistiskt utsugna Asiens! Den inhemska härskande klassen i Indien söker dels leva som kolonialherrarna, dels administrera som britterna, men också i mån av möjlighet själva exportera kapital. Vad det indiska storkapitalet beträffar:

— Storkapitalet investerar i Malaysia och lönsamma länder om det ser en möjlighet till det, säger Ashok.

Så angenämt som livet var i Paris före 1789 kunde det aldrig mer bli, sades det. Det skulle då varit i Petrograd de första lyckliga krigsåren under Första världskriget om man far tro Negley Farsons beskrivning. Men den som nu vill leva ett angenämt liv bör inrikta sig på att bli rik bland de rika i Indien. Ty de flesta bland dessa rika är inga surt gnetande kapitalister; de lever ännu angenämt och onyttigt som liljorna på marken. Och eländet tilltar runt dem.

Det indiska eländet beror inte på någon brist på kunniga experter. Indiens statistik må vara usel; men de indiska statistikerna är lysande. Det finns gott om kunnigt och högutbildat folk i Indien. De exporteras till alla världens länder. Indien satsar på utbildning. Den högre utbildningen är betydligt mer utvecklad än till exempel i Kina. Universiteten är exportindustri. I hemlandet finns inget arbete åt de högutbildade specialisterna. Där råder ännu det angenäma livet och inte kapitalismen.

Visst tar Indien emot utländsk teknisk hjälp. En del går till den statliga och privata tungindustrin och rustningsindustrin. Den är ett speciellt kapitel. De andra tillhör det internationella expertföljet. Jag har träffat norska socialister som kommit på kant med sitt departement och deporterats till internationell tjänst för att hamna som experter på stadsplanering för indiska låginkomsttagare; svenska experter på arbetarskydd; barnbegränsare från Förenta Staterna och dockteaterspecialister från Tjeckoslovakien. Men de folkliga gycklarna med sina invecklade sagor ur Mahabharatan och sina märkliga dockor får sälja dockhuvudena till utländska turister som suvenirer och samlas till tiggarslummen och daglönarslummen utanför Delhi, under det att dockspecialisterna från Tjeckoslovakien åker i svarta bilar till kulturministeriets mottagning och ambassadören håller tal om socialism och kultur och broderlighet.

Men varför bli upprörd? Det där följet betyder ju inte mer för den verkliga indiska utvecklingen än vad Cagliostro och hans likar i

234sjuttonhundratalets Paris betydde för utvecklingen av den franska kemisk-tekniska industrin.

Indien är landsbygd. Indien är agrarland. Mofussil som det hette om det som befann sig utanför staden. Därute bor folket. Städerna skulle kunna försvinna i morgon dag utan att Indien gick under. De har försvunnit förr. Patna har varit borta flera gånger. Indien är fyllt av övergivna storstäder där en gång överklass levt som liljorna på marken omgivna av sina tjänare och sina hantverkare och sina tiggare-och sina utländska gycklare och predikanter. Det är på landsbygden Indiens utveckling avgörs. Där finns den drivande kraften.

Byarna är eländiga. Men de indiska byarna är inte eländiga av brist på goda och förnuftiga utvecklingsplaner. Indien har lysande experter också på byars utveckling. På femtiotalet hade man stora och om-skrutna planer på community development. En hel del av dessa planer var luftiga och lösa. Men de flesta var förnuftiga. Samarbete. Kooperativa småindustrier. Utveckla lokala initiativ. Man hade tagit starka intryck av Induscorörelsen i Kina under det anti-japanska kriget. Nehru försökte också värva Rewi Alley att komma till Indien och arbeta med community development.

Om dessa indiska planer — förnuftiga som de var — kunnat genomföras då hade Indiens byar i dag befunnit sig ungefär på de kinesiska brigadernas nivå; eller nått förbi dem. Just nu är många kineser inte vidare nöjda med vad de uppnått på landsbygden. De talar om fattigdom och stillastående. Visst är Kina fattigt. Jag har rest i dess fattigdom genom oaserna bort från Khotan; i Shantung (som sägs vara rikt) och Gansu eller norra Shensi. Men om de kinesiska journalisterna tror att den fattigdomen är fattig då borde de resa i Indien. I Kina har det gått

trettio år sedan de hade sådan fattigdom och på trettio år har man hunnit glömma. Men Indien är fattigt. Riktigt uselt, eländigt fattigt.

Men för trettio år sedan hade Indien ett bättre utgångsläge än Kina. Om community development förverkligats, då hade nu på den indiska landsbygden funnits en utvecklad kooperativ småindustri, fungerande sjukvård och skolväsende, dricksvatten, människovärdiga bostäder och en påtaglig ekonomisk utveckling. Det hade kanske till och med funnits rättvisa för den fattige. Men planerna har inte kunnat genomföras och hela Indien sitter alltså fast i sitt elände och de indiska byarna är fortfarande — som Gandhi sade — dynghögar för folk att bo i.

Vad är det då som hindrar planerna? Ar det folkets obotliga konservatism? Ar det religionen? Ar det byarnas oföränderliga stillastående? Nej! Det är liljorna! De som växer utan att arbeta.

235Jordherrarna, ockrarna, deras anhöriga inom ämbetsmannakåren och hela det patrask i städerna som lever på att förbruka inkomster från byarna saboterade alla planer och bromsade all utveckling. Ty om byarna utvecklas då tar det slut med det angenäma livet.

Men all utveckling har de inte kunnat bromsa. De har satsat statens medel på bevattningskanaler av brittisk modell och tekniska utvecklingsprojekt ty de har velat öka värdet på sin jord och öka sina intäkter från byarna. De kunde inget annat ty detta tycktes lova dem ett än angenämare liv. Men när de släpper på vattnet öppnar de slussarna och det finns inget stillestånd på den indiska landsbygden. För lyxkonsumtionens skull behöver de fa till stånd en viss utveckling men utvecklingen hotar deras existens och liv. Försiktigt har de öppnat utvecklingsslussarna en hårsmån. Men den hårsmånen var nog för att fattigbönderna skulle fa in spadspetsen och kunna bända till.

Här i Bihar där Siddharta Gotama en gång predikade och där i detta Patna ambassadör Megasthenes kom till kung Chandraguptas hov och rapporterade hem, här pågår nu i smutsen och fattigdomen en rasande utveckling.

Ty visst kan Indien utvecklas. I Gorakhpur lite längre upp mot nordväst — i Buddhas trakter — svedde utvecklingen till i förra veckan igen ser jag i tidningen. Notisen är liten och undangömd:

Ihjäl b ränd

LUCKNOW, feb. 2 (PTI) En harijan brändes till döds av några personer från en högkastfamilj vid Nautanwa stad i Gorakhpur distrikt i tisdags enligt ett försenat meddelande som nådde de statliga myndigheterna här. Rapporten meddelade att när hari-janen steg av tåget vid Gorakhpur järnvägsstation tisdags eftermiddag blev han med våld fasttagen av några inflytelserika hög-kastpersoner från området. De dränkte in hans kropp med fotogen och tände på honom. Han dog senare på sjukhuset. Inga arresteringar har ännu genomförts.

Harijan — det var Gandhis noanamn för kastlösa; Guds barn. Men den kastlöse man brände ihjäl hade kanske varit uppstudsig. Han hade kanske trott att han var medborgare. Många rapporter glöms bort, andra kommer aldrig fram och åter andra kommer åt sidan i redigeringen när viktigare nyheter tränger på, men om man räknar ihop notiserna kommer man till sådana resultat som The Statesman 4 september 1972. 1967 till 1969 hade elvahundra harijaner mördats av jordägare ... men det fanns ingen rapport om att förövarna bestraffats för dessa brott. Så fortsätter det genom åren. I Bihar medgavs officiellt från regeringshåll att under de tio första månaderna 1977 hade trettio-

236fyra harijaner slagits ihjäl, etthundratjugo blivit svårt skadade och femtiofyra harijankvinnor våldtagits. I Bihar har åtminstone tusen personer dödats av jordägare och polis 1977— 1980. Eller — konkret — tag en nyhet som nu i år lyckades bli en enspaltare med ordentlig rubrik:

ELVA ROSTADES LEVANDE I PÖBELORGIE

PATNA, feb. 7 (UNI) Tolv personer dödades, elva av dem rostades levande efter det värsta pöbelupplopp och orgie i Paras-bigha by under Jehanabad polisstation i Gaya distrikt i går natt enligt källor i polishögkvarteret här.

Polisen sade att beväpnade soldnärer från en zemindar gjorde en raid mot byn och slog skräck i invånarna genom

att hänge sig åt mordbrand och godtyckligt mördande.

När UNI kontaktade Jehanabad polisstation på telefon i natt sade man att hittills hade elva rostade kroppar påträffats.

Polisen sade att fjorton kreatur omkom i elden som brände ned åtminstone trettiotvå hyddor.

Angreppet sägs vara en "hämnd" för det påstådda mordet på en jordägare vid namn Ramniranjan Sharma i oktober förra året.

Flera personer har arresterats i sammanhang med detta men den huvudmisstänkte sägs vara försvunnen. Vidare detaljer kan väntas enligt polisen.

Här i Bihar ligger utvecklingen som frän rök från brända byar i vinterdiset och likföljena drar fram. Här pågår framsteget.

Det tar sig uttryck i kastupplopp och kaststrider. Högkast och lågkast kämpar om ämbetena i staten och makten i byarna. De kastlösa slås ihjäl. Deras byar bränns. Män massakreras och kvinnor våldtas. Lågkastbönder huggs ned med hackor på sina fält och dör famnande sin jord och infångade kastlösa dränks in i fotogen och blir levande facklor som tjuter. Våldet är dagligt. Dödsoffren blir små undanskymda notiser om ens det.

Han dog senare på sjukhuset. Inga arresteringar har ännu genomförts. Bara om massakrerna blir verkligt uppseendeväckande kan de nå förstasidorna. Men då kan de också bli politiskt matnyttiga. Indira besöker offren. Eller Indiras motståndare. Tal om lag och ordning och världens största demokrati och traditionell hinduisk tolerans. Bilder av politiker med ansikten lagda i allvarliga och förtroendeingivande veck bredvid gråtande folk. Indira brukar anstränga sig att se moderlig ut.

237Hon suckar så det hörs i radio. Sedan fortsätter småmördandet som vanligt och det är likgiltigt vilken regering som kommit upp till tjänstebostäderna och tjänstebilarna och tjänsteprivilegierna.

I Kerserwa by i Sasaram distrikt tog jordägarna och poliserna fyra kastlösa unga män, band dem, red med hästar över dem och lät hästhovarna trampa sönder bröstkorgarna på dem. Byn är fattig. Man samlar ved i skogen och säljer på marknaden i Sasaram. Ryttarna straffas inte. De åtalas inte. Ty de ihjältrampade var ju bara fattigfolk som nog tänkt upproriska tankar om de inte rentav gjort sig skyldiga till uppstudsighet eller hotat egendom och ordning.

Men egentligen luktar likbålen framsteg och utveckling ty här har den gröna revolutionen dragit fram och jordbrukets avkastning ökat. Kaststriderna rör sig inte om uråldriga sedvanor eller konstiga traditioner. Här är kast klass och striderna tyder på att något nytt håller på att ta form.

Inte fullt tre veckor efter överfallet på Parasbigha inträffade ett fall som faktiskt nådde förstasidorna och orsakade kommentarer och politikerfraser; händelserna i Pipra.

Pipra var en by i Poonpoon polisstationsområde i Patna distrikt. Där bodde tjugosju familjer. De var kastlösa och tillhörde chamar-gruppen; av tradition var de alltså skinnare. De var jordlösa lantarbetare och arbetade åt jordherren Bhola Singh. Han tillhörde kurmikas-ten; en jordbrukarkast; en låg kast.

På hösten 1979 — sades det efteråt — hade lantarbetarorganisatörer från CPI(ml), naxaliter (Vinod Mishiragruppen), kommit till byn. De hade arbetat för att organisera lantarbetarna. Bhola Singh betalade för ett dagsverke ett kilo spannmål. Men den statligt fastställda minimilönen för ett dagsverke var sex rupier eller fyra kilo spannmål. Lantarbetarna organiserade sig då för att kräva sin lagliga minimilön.

Mot detta organiserade Bhola Singh kurmijordägarna i en organisation till jordägarnas försvar mot lantarbetare: Kisan Suraksha Sa-miti. Han var själv ordförande och samlade in pengar från de andra kurmibönderna. I december 1979 blev han ihjälslagen.

Jordägarna i Kisan Suraksha Samiti svarade med motåtgärder. Enligt pressuppgifter genomfördes tolv mord från december till februari. Men lantarbetarna i Pipra by vägrade nu arbeta på jordägarfa-miljen Bhola Singhs jord.

De planerade dra sig därifrån. Men de var oroade över jordägarnas hotfulla uppträdande. Ingen brydde sig dock om deras oro liksom ingen brytt sig om de tolv morden. I byn fanns en chokidar (vaktman) från uppbördsverket för att övervaka skatteindrivningen. Han brydde sig inte om hotet från jordägarna. Runtomkring Pipra by fanns polisstationer. Men poliserna brydde sig heller

238inte om hotet från jordägarna.

Klockan 22 den 25 februari 1980 kom de för att ge de kastlösa en läxa och visa hur det går för lantarbetare som sammanrotar sig för att kräva sin statligt fastlagda och garanterade minimilön. Under sex timmar sköt och brände och plundrade de. Enligt officiella siffror dödade jordägarna fjorton kastlösa — därav sju kvinnor och fyra barn. Detta mördande var så grovt att det inte kunde stoppas undan i en notis och glömmas bort. Alla politiker stod upp och sade att kastmotsättningarna inte fick fortsätta. Vare sig de var från Congress I eller Janata talade de om hur olyckligt och eländigt det var med dessa kastpogromer. Indira Gandhis inrikesminister kom till Pipra och talade om kast. Jagjivan Ram — harijanernas officiella ledare — kom dit och talade om kast. Men det var varken kast eller religion det rörde sig om i Pipra; det var lantarbetarnas kamp för att erhålla den fastställda minimilönen! Tre kilo spannmål om dagen hade Bhola Singh och de andra jordägarna bedragit lantarbetarna på. När lantarbetarna sökte fa sin rätt slog jordägarna ihjäl dem.

Men politikerna talade om kast och religion och hur nödvändigt det var med andlighet och hinduisk tolerans inför dessa utbrott av det onda i människors sinne.

Och vad hade egentligen hänt tjugo dagar tidigare när tidningarna rapporterade att elva personer rostats i pöbelorgier?

I början av trettiotalet kom en man av bhumiarkast till Parasbigha by. Bhumiar är en jordägande högkast. Han hette Niranjan Singh och kom från Akuri by i Pali polisstationsområde i Patna distrikt och han var fattig. Mot slutet av trettiotalet köpte han tjugo hektar (åttio bigha) jord från Ganesh Lal Patwari. Denne hade fatt jorden av sin herre: Tekari Raja.

Niranjan Singh betalade inte för jorden. Men han förband sig att vart kommande år överlämna hela skörden från två hektar till Ganesh Lal Patwari. Som följd av detta avtal förlorade byns herdar och arrendebönder sin jord.

I och för sig var detta ett typiskt skeende. De av feodalfurstarna och britterna upprättade jordherrarna höll på att förlora jord och makt under denna period. Niranjan Singh blev känd och ökänd som stor jordgripare och lyckades från zemindaren i Pandui, Jattu Singh, ta tretton hektar (femtiotvå bigha) och även lägga beslag på olika andra jordlotter som tillhörde frånvarande jordägare.

Han var fruktad vida omkring för sin processlusta och skicklighet inför domstol och han hade blivit bhumiarkastens ledare för hela området. I Parasbigha by var han den ende av bhumiarkast. De hundra fattiga familjer som bodde där var alla hans underlydande. De

239var dels lågkaster som yadav (ursprungligen herdekast) och koiri (ursprungligen grönsaksodlarkast) och dels kastlösa. Han sökte ta muslimernas gravplats och lägga den under plogen men stötte på starkt religiöst motstånd och fick ge vika.

Politiskt organiserade sig bhumiarjordägarna i Congress I. Niran-jan Singh var en aktiv Congress I-man och höll rösterna i Parasbigha. Han bestämde över sina underlydandes röster. Men sedan Congress I förlorade 1977 och Indira Gandhi föll hade yadaver och koirier börjat politiskt organisera sig mot bhumiarjordägarnas Congress I.

I augusti 1979 förklarade Niranjan Singh att två hektar statsägd jord var hans egendom. Han framvisade förfalskade domstolspapper för byborna. I verkligheten hade en del av denna statsägda jord tilldelats de kastlösa. Men Niranjan Singh övertog jorden. Han förstörde de kastlösas gröda och förbjöd dem beträda marken. Han förbjöd lågkastbönderna att hämta sitt vatten från den djupborrade brunn myndigheterna låtit borra. Myndigheterna ingrep inte vare sig när det gällde brunnen han stal eller jorden.

Byns invånare enades då i motstånd mot Niranjan Singh och satte sig upp mot honom och krävde sin lagliga rätt.

Han höll jorden på förfalskade papper. Niranjan Singh svarade med att samla sina kastbröder, andra bhumiarjordägare och göra en straffexpedition mot Parasbigha by. Husen plundrades. Högkastmobben sköt. Folk blev slagna. I oktober månad — sju veckor därefter — blev Niranjan Singh dödad. Någon eller några högg huvudet av honom. Polisen fängslade tretton bybor men kunde inte fa fram något bevis och tvangs släppa dem medan undersökningen fortsatte.

Natten till 7 februari omringades byn av hundra välbeväpnade högkastmän. Det sades att de leddes av Madan Mohan, Niranjan Singhs son, som var säkerhetsofficer åt delstatsregeringen. Byborna sade också att den som planlagt överfallet och stött det var Mr. Mahendra Prasad, parlamentsledamot för Congress I från Jehana-bad. Han var kastbroder och nära vän till de angripande. De angripande bhumiarjordägarna brände fyrtio hus och sköt tolv personer.

När de överlevande offren nästa dag fick möta myndighetspersoner och kunde framföra klagomål krävde de uttryckligen — dock utan framgång — att tjänstgörande polisbefäl på Jehanabads polisstation skulle hängas. Han hade på morgonen efter blodbadet satt eld på sin egen höstack i smyg för att söka konstruera ett bevis för att byborna själva hade provocerat övergreppet.

När myndigheterna sökte lugna byborna och lovade utredning och ordentlig rättvisa och ersättning ropades det från församlingen:

— Det börjar bli många fattiga som slås ihjäl numera!

240Det är strider som dessa vilka kallas kaststrider. Men det är inte kastkamp; det är samma gamla vanliga klasskamp som överallt i världen och som ständigt präglat de våldsamt föränderliga indiska byarna. Den är blodig ty de undre tränger på och kräver sin rätt. Gröna revolutionen har dragit fram och jordbrukets avkastning har ökat.

Under tjugotalets, trettiotalets och fyrtiotalets stora sociala strider här på landsbygden i Bihar talades inte mycket om kast. Då kämpade bönder mot de av britterna till ärftliga jordägare förvandlade skatte-förpaktarna, zemindarerna. Dessa var feodala jordherrar. Kampen rörde jordägande och arrende och den skatt zemindarerna drev in åt sig och britterna. Den slutade så småningom med att zemindarerna förlorade och hela zemindarsystemet avskaffades. Men det var ingen kastfråga ty såväl zemindarerna som deras storarrendatorer och de rika bönder som förde kampen mot dem och tog deras plats var vanligtvis högkasthinduer, brahminer, bhumiarer, rajputer eller kayashta; alltså tvefödda.

I byarna härskade högkasthinduer som jordägare över lågkast och kastlösa och längst nere i botten fanns de kastlösa och banden dem emellan var feodala och byarna präglades av livegenskap och liv-egenskapsliknande förhållanden. Ocker, lyx och elände. Jordägaren plöjde inte.

Men den kamp som trängt undan zemindarerna hade inte upphört. Den jordägande, ockrande högkasten konsumerade i stället för att investera. Fattigbönderna däremot som var lågkast och föraktade, de snålade och slet och investerade girigt i jord och redskap. De började sända sina barn till skolor. Högkasthinduerna manövrerade under tiden kring den politiska makten och höll tal i parlamentet och umgicks med besökande utlänningar och talade högstämt om Indiens själ och community development och frihetskampen till dess de själva fick tårar i ögonen av rörelse och trädde alltmer fram i rampljuset och erövrade alltfler av de politiskt lönsamma posterna. Från att ha utgjort åtta procent av Bihars Congress-ledning år 1947 steg de till tjugonio procent 1948 och trettiotvå procent 1954. Men ute i de byar varifrån de fick sina inkomster började lågkasternas giriga fattigbönder erövra alltmer av jorden genom att försaka och snåla och investera i stället för att konsumera — deras jordhunger var starkare än deras hunger — och deras söner hade nu gått genom skolorna och började konkurrera med brahminerna om de statliga ämbetena.

Med den gröna revolutionen kunde lågkasterna ta språnget från fattigbönder till mellanbönder och nu började kampen om makten i byarna på allvar mellan lågkast och högkast. I dag är den kampen öppen och blodig.

241Från lågkasternas sida talar man i kasttermer. Det är mot kastför-trycket de kämpar. Alla människor borde

kunna enas i detta. Men egentligen gäller kampen jorden och dess avkastning och där har högkasten redan förlorat. De har sökt behålla de feodala relationerna oförändrade; de sökte kliva in i zemindarernas tofflor. De har inte investerat. Deras jordbruk har inte förmått utveckla sig. Därmed är de dömda, oavsett hur det går i de olika blodiga uppgörelserna.

Men samtidigt pressar de forna fattigbönderna de allra fattigaste allt längre ner. De tvingar av dem de små jordlotter de kunnat behålla. De bedrar dem på den jord myndigheterna delar ut till dem. De sluter sig samman för att gå mot de jordlösa lantarbetarnas krav på den statligt fastställda minimilönen. Samtidigt som lågkasten vänder sig till de kastlösa och säger att alla måste förena sig mot högkasternas tyranni och kastförtrycket — ja, de har till och med talat om människovärde ibland — har kampen mellan lågkast och kastlösa blivit allt bittrare. När de kastlösa jordproletärerna kräver minimilön då hotar detta lågkasternas investeringar i det nya, högavkastande jordbruket.

Men visst spelar kast en roll. Från en högkast kan en man sjunka socialt utan att förlora sin kast. Fattig kan han bli. Men lantarbetare blir han aldrig. Förr svälter han ihjäl. De hinduiska högkastjord-ägarna i Bihar är dömda. Det kommer att gå dem som det gick zemindarerna. Några kommer att söka hålla ut och i det längsta bevara sin vanda tillvaro. De kommer att sjunka undan och försvinna. Några kommer att rädda sig undan arbetets skamlighet genom att övergå till brottslighet, bli dacoiter och lejda mördare i den ene eller andre makthavarens tjänst. Några dör undan i misär. Men de andra kommer att bli som lågkastens nya bönder; girigt investerande och nyfikna på alla metoder som kan öka avkastningen. Till slut kommer för dem alla traditioner och kasthänsyn att ge vika. Redan går tve-födda bakom plogen. För att förmå stå lågkastbönderna emot avhyser högkastbönderna sina daglönare och börjar själva arbeta och motsättningarna blir allt skarpare. Halvfeodalismen börjar fa kapitalistiska drag i Bihar.

Politiskt kan detta innebära att kastfrågorna åter — som under den förra generationen — blir mindre framträdande. Men striderna i Bihars byar avtar inte för att lågkasten segrar över högkasten i byarna. De forna fattigböndernas framryckande har skett på bekostnad också av de jordlösa, kastlösa. Det nya lönsammare jordbruket har skärpt kampen om minimilön. Att högkast och lågkast nu smälter samman i byns ledning ... den del av den forna härskande högkasten som gått med på de förändrade villkoren och börjat arbeta med jorden

242och investera i stället för att blott parasitera och den lågkast som slagit sig upp från fattigbönder till en begynnande rikedom (relativt sett); att de forna härskande förenar sig med de forna underlydande som slagit sig fram till ledande position mildrar inte konflikten med de kastlösa — lantarbetarna. Det nya jordbruket i Bihar behöver deras arbetskraft men pressar deras inkomster under fattigdomsgränsen och förmår varken ge trygghet eller minska antalet arbetslösa och undersysselsatta. Om inte den kampen få klar politisk innebörd kan också den komma att uttrycka sig i kasttermer. I den utveckling som pågår här i norra Indien kommer i vart fall framstegen ännu länge att lukta brandrök och likbål.

XXI

OM DEN KASTLÖSES ORENHET

Att kast och klass sammanfaller och att kastregler är klassförtryck är inte något speciellt för Bihar och Nordindien. Från Tiruchirapalli längst ner i söder hade vi besökt Madurai och dess tempel med Achuta, en sociolog vi känt på femtiotalet i Delhi men som flyttat söderut, gift sig på allvar och blivit regeringstjänsteman. Han hade slutat med all politisk verksamhet:

— Jag undervisar mina timmar, håller näsan ren och intresserar mig för klassisk dans. Varför dö ung i polishäkte när man kan leva sitt stilla liv ut och dö som vördad professor?

Men det var i alla fall han som visade mig *India ravaged*. Han hade en rätt bra samling förbjudna skrifter från Quit India-kampanjen 1942.

— Lägg märke till att när man beskriver hur britterna slog till i Devakottah strax söder om Pondicherry så lägger författarna nästan lika stor vikt vid att de brittiska officerarna använde ”vulgar language”, grovt språk, mot anständiga personer av chettiarkast som gick klädda i khaddar, det vill säga hemvävt tyg enligt Gandhis krav på bojkott mot brittiska varor, som de lägger vid att de brittiska officerarna ryckte ut fingernaglarna på dem. Chettiar är ju en fin kast, köpmän, bankirer etcetera. Ungefär som bania. För britterna gällde det inte bara att slå sönder sina motståndare; de skulle knäckas psykiskt. I detta utnyttjade de hänsynslöst möjligheterna att använda sig av kast. När man därför beskriver hur britterna skulle knäcka en mudali, en ledare av jordbrukarkast, så visar man med vilken beräkning britterna utnyttjade samhällets traditioner.

— Då man inte fick tag i honom tog man hans hustru i stället. Man klädde av henne naken och tog ut henne på gatan. Där skymfades hon av tio polismän inför folkets ögon och därefter — och det var det som var det geniala — kallade britterna på tio män av pallahärkomst. Det är kastlösa lantarbetare. De är orena. Nu gav britterna dem order att ta kvinnan på brösten och könsdelarna och på alla sätt skända henne inför allt folket. Vad som sedan hände med kvinnan vet man inte. Honförsvann. Antagligen tog hon livet av sig; hon kunde ju inte leva vidare efter detta. Och mannen hade knäckts. Hela hans ära, hans izzad, hade förintats.

— De brittiska officerarna var experter på att utnyttja olika sociala och traditionella föreställningar för att krossa sina motståndare. De lärde också upp den inhemska polisen i dessa metoder och man fortsätter med dem. Så gick det ju för mig.

— Jag togs under en razzia i Trivandrum 1971. Man visste ju att jag lämnat CPI av äckel inför vad dess rysslakejer till ledare företog sig. Man kallade mig naxalit. Man hade alla mina artiklar; man förhörde mig om dem. Jag blev slagen naturligtvis, men det var inte så farligt. Men sedan hände någonting jag aldrig kommer över. Man hade frågat ut mig om plutoner och om väpnad kamp och om organisationen och om CPI(ml):s kontakter på skolan. Men jag hade inte sagt någonting. Det berodde inte så mycket på att jag var hjältemodig som att jag ju ingenting visste. Jag hade skrivit några artiklar och deltagit lite i studenternas diskussioner men partiet hade aldrig tagit kontakt med mig och jag hade heller aldrig sökt kontakt på det sättet.

— På fjärde dagen när jag var ganska sönderslagen togs jag in till ett nytt förhör. Det leddes av en angloindisk superintendent, en kristen officer som såg helt överdrivet brittisk ut trots att han var svart i ansiktet som varje annan sydindier. Man sade att han var med i CPI, åtminstone stod han dem nära. När han var övertygad om att det inte fanns något att få ut av mig sade han att jag var fullkomligt värdelös och borde utplånas. Sedan beordrade han fyra poliskonstaplar att hålla fast mig på golvet. Två av dem bände upp munnen på mig och så knäppte han upp gylfen och satte sig på huk över mig och började pissa i munnen på mig. Jag såg hans håriga pung alldeles ovanför ögonen men kunde ingenting göra. Det var vidrigt, vidrigt, vidrigt och det var som om någonting brast inom mig. Sedan sade han att man skulle ta bort mig. Jag var helt lealös då. Som smet. Jag trodde man skulle ta livet av mig. Man tog in mig i en bil och körde iväg. Det var kväll och jag tänkte att nu skjuter man mig som man skjutit så många andra. När man ledde ut mig ur bilen var jag beredd att dö. Det fanns inget att leva för längre. Men i stället gav man mig bara en spark så jag föll huvudstupa ner på vägen och sedan skrattade man och körde därifrån.

— Jag känner fortfarande hans piss i mig och sedan dess har jag aldrig skrivit vare sig mot Indira eller mot ryssarna eller i någon politisk fråga. Det var något som gick sönder för alltid. Det blev en orenhet i mig som tränger ut genom varje por på huden hur jag än tvättar mig och aldrig blir jag av med det.

— Men visst kan jag förklara det. Egentligen betyder det ingenting. Han bröt mina tabun, det var allt. Och tabun är hjärnspöken. Det var inte trevligt, men egentligen betydde det ingenting. Så kan jag säga rationellt. Men så är det inte. Man kan inte bryta sina tabun utan vidare. Inte på detta sätt.

— Det här var ju inte bara en fråga om kast och renhet, orenhet i sådan mening. Det är möjligt att du skulle

reagera likadant och få dina kulturella tabun lika illa åtgångna trots att du inte kommer från en kastkultur. Men kastreglerna får samma styrka och det kunde britterna utnyttja och det kan den polis de tränade och lämnade åt Nehru eller Indira eller CPI eller CPI(M) eller DMK eller Janata eller vad de nu kan kalla sig att använda sig av.

— Men bakom irrationaliteten i dessa tabun och kastregler finns en mycket verklig rationalitet. Om du tänker på de beryktade regler som utfärdades mot de kastlösa i Ramanathapuram i början av trettiotalet så kan de i förstone tyckas helt säregna och irrationella. De fick inte bära smycken av guld eller silver. Männen fick inte bära en klädnad som gick under knäet eller ovan midjan. De fick inte klippa håret kort. De fick inte använda andra kärl än lerkärl. Kvinnorna fick inte täcka överdelen av kroppen. Kvinnorna fick inte använda blommor eller saffranskräm. Männen fick inte använda paraply mot sol eller regn och inte heller fick de använda sandaler. Allt detta verkar ju rent orimligt och bara ägnat att allmänt förnedra. Att de kastlösa som bröt mot dessa regler fick sina hus nedbrända, sina spannmålsförråd och ägodelar plundrade, tycks blott tyda på att det kastvälde som våra politiker talar om sitter djupt. Indien är andligt och irrationellt.

— Men i verkligheten var ju reglerna mycket rationella ty det fanns också andra regler. Det var förbjudet för kastlösas barn att lära sig läsa, bli litterata eller på något sätt skaffa sig utbildning. Kastlösas barn hade skyldighet att gå vall med mirasdarernas kreatur. Och mirasdarer, de är de personer som med ärftlig rätt — av arabiskans *miras*; arv och persiskans *dar*; besittare — besitter sin jord och blott behöver betala den fastställda jordskatten till regeringen. Vad mera var, de kastlösa männen och kvinnorna hade skyldighet — observera skyldighet! det rörde sig om ofritt arbete; trälarbete — att bruka mirasdarernas pannaier. Och pannai, det är den jord som helt är i jordherrens — mirasdarens — besittning. Mirasdaren ägde jord av två slag. Dels den jord som hans ärftliga arrendatorer brukade. Där delades skörden i kudivaram — arrendebondens andel — och melvaram — jordherrens, mirasdarens, andel. Pannaijord ger däremot en skörd där både kudivaram och melvaram går till mirasdaren. Detta är hans värdefullaste jord. Men någon måste bruka den åt honom ochdenne någon bör dra så lite kostnad som möjligt ... alltså de hårdaste kastregler mot de kastlösa som fungerar som livegen arbetskraft.

— För att inte denna livegna lantarbetarstam skulle komma upp ur sin livegenskap och orsaka brist på arbetskraft var det förbjudet för kastlösa att arrendera jord; för den händelse de besatt jord var de skyldiga att överlämna den åt mirasdarerna för en nominell summa. I vidriga fall stängdes vattnet av, de blev beroende enbart av regnvatten och om någon gröda visade sig skulle den förstöras innan skörden. De kastlösa var skyldiga att arbeta på fälten åt mirasdarerna från sju på morgonen till sex på kvällen. Till sitt uppehälle skulle de få fyra annas (en fjärdedels rupie) per dag för männen och två annas (en åttondels rupie) för kvinnorna.

— I den mån en högkast i Indien ingriper mot att en kastlös rider på häst till sitt bröllop eller ingriper mot att en lågkast uppträder på det ena eller andra sättet, så sker detta för att bevara de sociala och klassmässiga privilegier kastväsendet garanterar. Kastväsendet är den indiska feodalismens organisation; att det nu sprider sig och skapar sig nya nätverk av tabuiseringar in mot stamfolken och upp genom djunglerna mot Himalaya är bara ett tecken på att om det är kapitalismen som börjar prägla Bihar och vissa andra områden är det fortfarande feodalismen som är karaktäristisk för Indien. Med kastväsende skapas arbetskraft och med kastväsende försvarar sig utsugen arbetskraft. Det är rationaliteten bakom reglerna.

— Riktigt så enkelt är det väl inte, sade Gun. När vi var i Cochin besökte vi synagogan med kakelgolvet från Kina. Det var de vita judarnas synagoga. Vi diskuterade en hel del med Cochinjudarna. De är ju uppdelade i kaster. Men två av de vita judar vi träffade hade varit i Israel. De hade återvänt för att de inte stod ut med rasförtrycket. Och de var inte ens svarta judar som israelerna knappt erkänner som judar alls. De menade att de förtryckts i Israel för att de var asiater. Där härskade européer och ryssar och de menade att trots kastsystemet och trots att de var en minoritet så var de friare i det indiska samhället än i det israeliska. Här har de i varje fall funnits sedan trehundratalet, sade de, och det är nog längre än vad de ryska judarna varit judar. Men kastväsendet är ett begripligare förtryck än den europeiska rasism som också präglar Israel.

— I Indien, sade Achuta, är samhället organiserat i kast och kommer att förbli så länge. De kristna har sina kaster liksom judarna har sina; alla folk i Indien tenderar att anpassa sig till kastorganisationen. Fast särskilt i norra

Indien blir gränsen gränsen mellan vit och svart. Vit som en Kashmiribrahmin som Nehru eller svart som en chamar. Här i söder är vi ju alla lika svarta så här spelar färgen mindre roll.

XXII

SAMTAL I BIHAR

— Det är svårt att säga hur det är med klassförhållandena, säger Anand. Någon census har det inte varit sedan 1950. Den kontrolleras ju för övrigt av dem själva. Men man kan anta att av hundra hushåll tillhör femton större jordägare och rikare bönder. De övriga åttiofem består av mellanbönder, fattigbönder och jordlösa. På de platser där de sociala konflikterna blivit öppna tenderar de lägre att organisera sig vänsterut och definiera sin situation politiskt. Där striderna inte är så akuta eller där de just inletts definierar de sig kastmässigt och tenderar att följa sina kastledare även när det går emot deras klassintressen. De gamla jordägarna var nästan helt från högkast. De nya jordägarna är från olika kaster och söker utnyttja kasten för att splittra fattigbönder och jordlösa.

— Indiras Congress segrar, säger Bilram Tivari. Han är ansvarig för Congress I i Sherpur.

— Varför? Jo, fotogen som skall kosta en rupie och sextio paisa finns inte att fa längre. Man måste köpa på svarta börsen. Där kostar fotogen fyra rupier litern. Alltså röstar folk mot regeringen. Femtio procent av väljarkåren här tillhör yadavkasten. Den är övre lågkast och Lok Dal har sökt monopolisera den. Men vår kandidat är också yadav. Alltså kommer vi att vinna ty dels är det omöjligt att fa tag i fotogen och dels är vår kandidat yadav.

— Det är ute i byarna den verkliga politiska kampen avgörs, säger Anand. Det är panchayaten, den lokala myndigheten, som är den avgörande kommandoposten för en klass som vill ta makten. Den som kontrollerar panchayaten kontrollerar tillgången på matvaror, fördelar fotogen och konstgödsel. I maj—juni 1978 hade vi panchayatval här i Bihar. Ett sextiotal personer dödades då i de bittra striderna kring makten över panchayaterna. Men de högre kasterna förlorade. I Maner tog yadav åttio procent av positionerna.

— Muslimerna röstar på Janata, säger Janatas representant i Ma-

248ner. Det beror på att kandidaten för Janata härifrån är muslim. Vi i Janata söker bli kvitt stämpeln att vara kommunalistiska, att vara ett hinduparti. Här är muslimerna arbetare mest. Byggnadsarbetare.

— Det är inte säkert att muslimerna röstar på Janata för att kandidaten är muslim, säger mannen som kommit fram för att lyssna. Jag är själv muslim och byggnadsarbetare. Röstning har inte med religion att göra. Man röstar på sådana som arbetar för välfärd. Men man kan heller inte säga att vi arbetare röstar på den eller den för att vi är arbetare. Var och en tänker själv.

— Du hör hur det förändrar sig, säger Anand. För tjugo år sedan var arbetarna ännu helt knutna till den by de hörde till, den varifrån de stammade. Nu är de mer beroende av sin sociala ställning där de arbetar och bor. Men fortfarande är arbetarklassen splittrad och har inget stabilt eget klassmedvetande. Se på kolgruvearbetarna. De har jordbruk som bisyssla. Var hör de hemma? Där drar det åt olika håll. Också religionen splittrar klassen. Men de som varit arbetare länge eller som är andra generationen arbetare är mer medvetna. De som just kommit från hembyn mindre medvetna.

— Visst finns det ekonomiska olikheter mellan folk, säger Sitaram Matha, men det betyder mindre. Här är nittiotvå procent av yadav för Lok Dal. Det är yadavernas parti oavsett ekonomiska förhållanden. Också de rika yadaverna är för Lok Dal. Vi är lågkastens parti. Ekonomiska motsättningar finns men man tar politisk ställning efter kast och härkomst, inte bara efter pengar.

— Ja, säger Sagar Singh, visst är det sämre nu. Det är brist på dieselolja och fotogen och socker och elektrisk ström. Men folk kommer att rösta efter kast. Högkasten kommer att rösta på Indira och lågkasten mot henne och de kastlösa på henne för att de är emot lågkasten. Så är det.

— Valet är meningslöst, säger en äldre man. Jag är bonde med egen jord och vad har vi fatt av politikerna? Ord. Politikerna har bara själviskt intresse av valen. De bryr sig inte om att investera i sådant som kommer bönder tillgodo.

— Det händer ingenting med bevattningen trots att det är torka och hungersnöd i tre byar av fyra, säger en äldre man som är harijan.

I Jamunja by säger en yadavbonde:

— Torkan har förstört riset. Veteskörden är osäker. Troligtvis är också den förstörd. Regeringen gör ingenting. Det finns inte fotogen. Vi far sitta i mörker om kvällarna.

— Den som ger något till de fattiga far rösterna, säger en äldre kvinna.

— Ingen bryr sig om bonden. Inte ens Lok Dal. Men man kan ju

249rösta för dem. Politikerna är själviska och korrupta.

— Så är det med alla partier. De är alla lika.

— Här i byn röstade vi med Congress till 1977. Sedan sade man att vi skulle rösta på Janata för att minska eländet. Men det blev inte bättre. Vad skall vi göra nu?

— Skall vi försöka ett tredje parti? Lok Dal talar om bönder men det är nog bara prat det med. Men vi röstar med dem i år. Om de heller inte gör något då blir det för Gud att döma. Vi gav politikerna all makt.. Om de missbrukar den blir det Guds sak att straffa men vi kanske slutar välja.

— Inga val har ändrat någonting. Vi har inte ens en skola. I varje val har de kommit hit och lovat oss en skola för våra barn. Men det var bara munväder. Vi fick ingenting annat än en sten. År 1977 kom en minister hit och lade en sten och det var journalister här och alla var glada och alla lovade arbeta frivilligt med skolbygget och sedan var ceremonien över och ministern åkte bort i sin bil med alla journalister efter sig och sedan hördes aldrig mer någonting om någon skola förrän nu när det skulle bli val igen och alla kom hit och lovade en skola om vi röstade på dem.

I Bhatheri by förklarar en lågkastbonde att:

— Indira skapade motsättningar mellan bönder och lantarbetare genom att ta upp minimilönsfrågan. Det skadade sammanhållningen i byarna. Nu röstar yadaver på Lok Dal och harijaner på Indira.

— Inte alla! ropar en yngre man. Somliga harijaner har förstått att alla lägre har samma intressen. Bara femtio procent av harijanerna stöder Indira. De andra förstår att hon är högkasternas representant.

— Förr i världen gällde det jordägare mot fattiga men nu är det högkast mot lågkast. Högkasten har auktoritet. De har makten i samhället. Allt kastvälde måste bort. Lågkasterna reser sig inte längre när högkasten kommer gående. Det är bra. Det är befrielse. Också harijaner måste förstå att vi måste hålla ihop.

I CPI:s kontor i Dinapur sitter Durga Prasad Singh i råsidenskjorta och förklarar läget. Han tillhör partikommittén i Patna distrikt:

— Vår huvudmotståndare är Janata. Inte Indira. Förr var Congress ett högkastparti. Nu tenderar högkasterna att stöda Janata. Harijaner lämnar Congress I och kommer till oss. Samtidigt har vi upprättat allians med Lok Dal som är yadavernas parti och därför far vi stöd från lågkaster. Muslimerna överger Janata då vi påpekar att Janata är hinduiskt och därför går muslimer också till oss. Men mest röstar folk för att de inte vill att en fientlig kast skall fa in sin representant någonstans. Kastsynpunkter betyder mer än klassyn-punkter i valen.

250— Ja, det är en intressant situation, säger professor Pradhan H. Prasad i Patna. Mellanbönderna knuffar ut de

rika bönderna från den ekonomiska ledningen. Valet blir alltså till kastfrågor. Det här är något som utvecklats under de senaste årtiondena. Den gröna revolutionen gav de lägre mellanbönderna möjlighet att ta upp kampen om makten och det gör det hela till en kastfråga, ty om högkast i allmänhet kan sägas motsvara jordägare och lågkast motsvara mellanbönder och fattigbönder så är att märka att det inte finns några högkast bland mellanbönder och lantarbetarna är ju kastlösa. Däremot finns några högkast bland fattigbönder. Nu sker alltså en skiftning och skiktning. Mellanbönderna, lågkasten tränger fram och tränger ut åt båda håll.

— Nu organiserar naxaliterna lantarbetarna i denna kamp. De försöker spränga hela systemet. Om man skall bedöma deras möjligheter här far man se till hela bilden. Det sätt på vilket valen går till är i sig feodalt och ett uttryck för halvfeodala relationer. Jag tänker nu inte på sådant som att den ene eller andre byherren kan leverera sina underlydandes röster i ett enda block till högstbjudande utan på erövrandet av valbås. Konkret innebär det att någon grupp med väpnad makt tar vallokalen och fyller urnorna med lämpliga sedlar och sedan motar bort de röstande. Man kan också erövra själva urnorna. Tidigare var det de feodala eliterna på landsbygden som med sina väpnade anhängare kunde kontrollera valbåsen. Nu hotar mellanbönderna dem. Även om röstandet blir fiktivt under dessa förhållanden så säger utgången en hel del om de verkliga maktförhållandena på landsbygden. Den klass som befinner sig i underläge förmår heller inte erövra valbås. Men i och för sig arbetar alla partier med dessa metoder.

— Den feodala eliten stöder Indira. Men det vore ett misstag att se politiker som Charan Singh som företrädare för mellanbönderna. Han hade aldrig arbetat för dem men plötsligt hade de slagit sig uppåt och fanns som social kraft och han skyndade sig att ställa sig på plats. Ledare är ju ingenting utan följeslagare. Också Indira måste ju följa sina följeslagare. Hon far acceptera att gå i ledet när det gäller bondefrågor i Bihar. Man kan säga att under senaste generation har också skett en maktförskjutning inom de olika grupperna från ledare till meniga. Också det är ett tecken på den skärpta situationen. Nehru var en diktator. Nu finns ingen sådan ledare höjd över all diskussion. Det kan sägas vara en demokratisk framgång. Men kom ihåg att det inte finns någon demokratisk tradition av vidare styrka inom Con-gress I. Att de karismatiska ledarna försvinner och ledarskapet upphör är inte nödvändigtvis ett demokratiskt framsteg.

— Pressen bör man inte lita alltför mycket på. Den är knuten till

251feodala eliter och storfinans. Särskilt den engelskspråkiga. Därför kan den inte ge någon verklig bild av skeendet på landsbygden. Blott små glimtar i notisform.

— På femtiotalet när klassdifferentieringen inte hade gått så långt här i Bihar kunde man säga att kampen stod mellan övre och undre. Om det gamla kommunistpartiet förmått splittra sig vid den tidpunkten, då menar jag att de kunde ha segrat. Om det således vid den tidpunkten funnits ett parti som ställer samma mål som naxaliterna i dag ... att genomföra en nydemokratisk revolution. När ett sådant parti inte existerade och inte kunde leda den politiska utvecklingen blev under sextiotalet motsättningen i stället en mellan feodal elit och stigande mellanbönder. De kunde vinna sina framsteg inom systemet med ekonomisk kamp och nu med politisk kamp. Dessa mellanbönder har segrat i byarna. Nu vill de segra politiskt. Det kan ske med den ena eller andra partibeteckningen eller inom den ena eller andra organisationen: den intressanta frågan blir dock vad de vill med sin politiska makt. Kan Nordindiens mellanbönder i hindiområdet bryta de halvfeodala relationerna i landet?

— Storfinansen ger sitt stöd åt Indira. Den stöder den halvfeodala stagnationen på landsbygden. Den indiska storfinansen behöver denna stagnation. Själv söker denna storfinans sig ut på världsmarknaden. Det finns ett populistiskt drag i Indiras framtoning. Det märktes särskilt på undantagstillståndets tid. Men hon bärs upp av en allians mellan storbourgeoisie och feodala eliter. Men denna allians är halv-kolonial. Och man far inte bortse från det utländska inflytandet. Den indiska bourgeoisien är beroende samtidigt som den själv söker sig ut på marknader den kan behärska eller åtminstone fa vara med att behärska. Sammanlagda blir dessa intressen ett starkt maktblock bakom Indira.

— Indien är vetenskapligt och teknologiskt ett av de mest utvecklade länderna i Tredje världen. Det som dock bevarar Indien stagnerat och fattigt är de feodala och avhängiga förhållandena. Om de feodala förhållandena

bryts kan ingenting hindra Indiens utveckling. Då blir Indien en ledande världsmakt. Inget imperialistiskt land har intresse av något sådant.

— Sovjetunionen och Förenta Staterna enas när det gäller att söka hejda Indiens utveckling. De har båda intresse av att söka bevara den nuvarande stagnationen även om de stöder sig på olika grupper inom den härskande eliten. När deras intressen hotas går de samman som på World Administrative Radio Conference 1979 i Geneve som avslutades i december. Jag har inte rätt att gå in på detaljer men jag kan hänvisa till en artikel av C. Raghavan i Mainstream 29 december 1979.

252

Jodhpur fästning, Rajasthan, 1459

Dekorerat hus, Rajasthan

Boskapsmarknad, Rajasthan

Herrskapsdekorationer, Udaipur, Rajasthan

Jaintempel, Jaisalmer, Rajasthan, 1500-tal. Samma tempel föregående uppslag

(Artikeln som redogör för Indiens och Tredje världens försök att bryta supermakternas dominans över etern påpekar först att Indiens framgångar berodde på att det bara fanns en expeditionsministär i Delhi och att varken Moskva eller Washington därför kunde kontrollera den indiska delegationen genom politiska påtryckningar på de vanliga vägarna. Den framhåller hur Sovjetunionen och dess satelliter röstade med Förenta Staterna och dess klientstater mot Tredje världen men hur man lyckades delvis kämpa ned detta motstånd genom enigt uppträdande trots de invecklade intriger supermakterna utlöste. För att bevara de frekvenser supermakterna lagt beslag på för militära ändamål så enades Sovjetunionen och Förenta Staterna mot Tredje världen och vägrade gemensamt att lämna från sig någon frekvens eller till Tredje världen lämna ut tekniska uppgifter som skulle möjliggöra för tredjevärldsdelegationerna att formulera sina förslag. Båda supermakterna gick till aktion i de olika tredjevärldshuvudstäderna för att sätta hård press på regeringarna samtidigt som tredjevärldsdelegationerna i Geneve behandlades av ryska och amerikanska representanter och supermakterna sökte splittra Tredje världen. När Tredje världen segrade i kommittésammanträdet och beslöt att de skulle ha rätt att utnyttja 14—15 ghz-banden hotade Sovjetunionen och Förenta Staterna med störsändare. Då dock också Tredje världen kunde svara med störsändare tvangs supermakterna motvilligt ge efter något och Förenta Staterna släppte från sig 300 megaherz mellan 14,5 och 14,8 ghz. Av artikeln framgår att om Indien vid tillfallet haft en politiskt ansvarig regering vid denna tidpunkt — Indira till exempel — då hade Sovjetunionen och Förenta Staterna genom politisk påverkan och genom sina klienter i denna regering kunnat hejda Tredje världens försök till framryckningar på ett effektivare sätt. Bristen på fungerande regering i Indien gjorde det möjligt för patriotiska och tredjevärldsrepresentativa tjänstemän att ta upp kampen mot Sovjetunionen och Förenta Staterna.)

— Indien är således ett vetenskapligt och teknologiskt utvecklat land med stor tillväxtpotential. Det som hindrar utvecklingen är feodalism och avhängighet och själva nyckeln till stagnationens massbas är de halvfeodala relationerna på landsbygden. Men det som nu sker här i Bihar och Nordindien är att motsättningen än en gång formulerar sig som en motsättning mellan övre och undre om än på ett annat plan än för trettio år sedan. Böndernas frammarsch tvingar de feodala jordägarna att investera mer i jordbruket och att använda moderna brukningsmetoder. Åter blir nu motsättningen den mellan jordägande och exploaterande och jordlösa lantarbetare. Det öppnar möjligheter till utveckling.

253— Det finns vissa västerländska ekonomer som hävdar att våra svårigheter beror på att vi har en mjuk stat.

Några bland dessa som talar om nödvändigheten av stark stat i allmänhet kallar sig radikala eller till och med marxister. Det är sant att en sådan regering, en sådan stark stat, en fascism för att tala tydligt, ger en kort tid av utveckling. Fascismen utvecklar infrastrukturen. Man brukar ju säga om Mussolini eller Indira att tågen går i tid. Men all erfarenhet visar att fascismen icke förmår ge en vidare utveckling ty den vilar på tillbakasträvande klasser. Indira har sitt stöd hos de feodala eliterna, de halvfeodala krafterna på landsbygden, storfinansen och den etablerade byråkratien. Det är möjligt att hon kan åstadkomma den starka stat som sådana västerländska ekonomer drömmer om. Tågen går i tid. Men det blir ingen utveckling. Vad som nu sker här på landsbygden i Bihar ger däremot kanske en möjlighet till utveckling.

— Du är väl medveten om att Prasad är mycket omstridd, säger Anand. Det är många officiella marxister inom olika läger som far hög ansiktsfärg när de hör hans namn.

— När man diskuterar kastfrågor i Bihar far man inte glömma historien, säger en av studenterna när vi dricker te tillsammans efteråt. Politiken här i Bihar började som kastorganisation. Efter 1857 gick alla feodala krafter över till britterna. De fann dem oövervinneliga. Britterna gjorde Calcutta till centrum. Bihar fanns inte ens. Här var bara avlägsen landsbygd. Då blev motsättningarna formulerade som motsättningar till bengaler. På 1880-talet började studenterna ställa anti-imperialistiska krav men gjorde det som kastfordringar.

— Britterna skärpte kastmotsättningarna för att framställa sig som en tredje, medlande, part.

— Ar 1912 organiserade kayasthakasten sig politiskt. Den är högkast och tvefödd. De skapade Kayastha Samachar och begärde ett självständigt Bihar. Bhumiarer och rajputer och brahminer följde deras exempel. De ville ha säkrade arbeten åt de söner som nu börjat utbildas. Alltså ett självständigt Bihar och ut med bengalerna!

— De hade inte en tanke på de biharer som arbetade i juteindustrien i Calcutta eller på teplantagerna i norra Bengalen eller på deras egna falt.

— Först efter självständigheten organiserade lågkasterna sig i sina egna organisationer mot högkasterna.

— Kastmotsättningarna under britternas tid och kastmotsättningarna nu visar alltså likheter men är samtidigt av helt olika karaktär. Och det är först efter 1967 som man kan tala om en verkligt inhemsk elit i Bihar. Det var det året då yadaver blev den största kastgruppen i Bihars lagstiftande församling.

254— Under hundra år stod striden om ämbetena i staten som en strid mellan bengaler och högkastbiharer. Vem skulle fa den utbildning som gav honom ämbetet? Sonen till en bengalisk babu eller en högkastyngling från Bihar. Och i denna strid om ämbetet tvingades kasterna att själva förändra sig. Kastreglerna är ju inte oföränderliga. Ännu i början av seklet måste en kayastha som studerat i England genomgå svåra reningsprocedurer innan han åter kunde bli upptagen i kastens gemenskap. Och minns att utanför kasten finns intet! Han hade ju fardats över de svarta vattnen. Det var Rajendra Prasad och hans medhjälpare som då arbetade för att förändra kastreglerna. Den reformrörelsen innebar att man kunde studera i England, att äktenskapsåldern höjdes, att kvinnorna fick utbildning och så vidare; att kasten blev lämplig för statsämbeten i den brittiska administrationen med andra ord.

— Glöm inte att britternas politik var mycket medveten. Mellan 1812 och 1830 fanns 100000 skolor. Där utbildades också lågkast-elever. När det brittiska systemet infördes försvann lågkasternas barn från skolorna. Den stora utbildningsreformen var en katastrof för massorna. Britterna söndrade för att härska. Muslimerna gavs företräde i viss statstjänst. Vissa kaster förklarades som "krigiska raser" och kunde omgående fa poster inom polis och militär. Andra kaster stämplades som "kriminella kaster" och förbjöds varje sådan anställning. På detta sätt utbildade britterna en detalj reglerad hierarkisk ordning. De satte kastism och kommunalism i system!

— De fullföljde ju detta med att ge vissa platser i de rådgivande och lagstiftande församlingar de inrättade till bestämda religioner eller kastgrupper. Britterna gav kastväsendet både en ekonomisk bas och ett politiskt verktyg. Men basen förblev den enkla och entydiga att år 1951 var åttio procent av jordägarna brahminer, bhumiarer eller rajputer under det att sjuttiofem procent av arrendebönderna under dem var yadaver, kurmier eller koirier. Vad som då hade hänt under första hälften av århundradet var strider om den relativa platsen i

kasthierarkin. Bhumiarer som var en jordbrukande högkast sökte överta brahminernas tabu "aldrig röra vid plogen!" och på det sättet både bli högre i status och erövra den feodala jordägarpositionen. Kayasther som ursprungligen var skrivare och bokhållare vid tempel eller liknande gick in för brittisk utbildning och att erövra statstjänst och därmed också bli jordägare. Yadaver och kurmier sökte på tjugotalet förändra sin status från högre lågkast till lägre högkast; de gjorde sig tvefödda genom att ta till den heliga tråden, lägga sig till med högkasttitlar och överta högkasternas invecklade tabusystem. Samtidigt slutade de med underdåniga ceremonier inför lägre högkast. Det

255blev blodiga uppgörelser om dessa frågor. Man slog ihjäl yadaver som lagt sig till med den heliga tråden. Men varför slog rajputer och bhumiarer ihjäl dem? De var ju jordherrar och yadaverna var arrendebönder. När de undre bröt ceremonielet hotade de jordägandet. Inom de kastlösa, de fattigaste, lantarbetare och andra, pågick samtidigt sanskritiseringen. Man gjorde sig till kast med kastregler. Som du ser är dessa kastfrågor egentligen inte alls särskilt svåra att förstå!

— Men förhållandet före och efter självständigheten är helt olika. Under trettiotalet tycktes det finnas en bonderörelse här. Kisan sabha. Man enade sig mot zemindarerna. De stora arrendatorerna gick mot zemindarsystemet. Men i stort sett var det samma kast bland zemindarer som bland större bönder. När zemindarsystemet avskaffades blev arrendatorerna ägare. Det var då kastfrågorna åter blev akuta. Och det var då lågkasternas lägre mellanbönder slog sig upp till ledande positioner genom att arbeta hårt och utnyttja de nya jordbrukstekniska framstegen. Samtidigt med detta tilltog antalet jordlösa lantarbetare. Från tjugoåtta procent 1951 till trettionio procent 1971 eller för att tala i absoluta tal från 3 100000 till 6 800000. Dessa är kastlösa och till en viss del lågkast. I Times of India 26 juni 1977 gav Arun Sinha statistik över resultatet av denna utveckling: år 1972 rapporterades 98 fall av övergrepp mot harijaner och stamfolk till polisen enligt officiella siffror. 1973 var det 109 fall. 1974 259. 1975 nästan 300 och januari till september 1976 1 133 fall.

— Att det är jordägarna som går till angrepp mot lantarbetarna och att kast täcker klass är en sak. Men det är inte vilka jordägare som helst. I Rupaspur-Chandwa by i Purnea brändes flera lantarbetare till döds av den förre talmannen i Bihars lagstiftande församling. De som nu slår ihjäl lantarbetare och bränner upp dem är inte så ofta högkast som under tjugotalets strider; nu är det lågkast som bränner upp kastlösa. Det vill säga båda fallen förekommer. Men offren är alltid de låga, de fattiga. Det är detta som Indira stupar på. Ty hon bärs upp av eliten. Det är hennes partiorganisatörer som håller sig med livegna, som bränner ihjäl lantarbetare och som står över lagarna. Men samtidigt har hon ropat Garib Raj, de fattigas rätt och välde. När myndigheterna och jordägarna dödade Gambhira Sau, de fattigas ledare i Champaran, då demonstrerade tiotusen fattiga bybor för Garib Raj. Fascismen är ingen lösning; populismen föder sin egen motståndare!

— Britterna sökte utbilda en egen klass av babuer, av intellektuell medelklass som skulle hjälpa dem administrera Indien. Det lönade sig till en början för dem. Den nybildade bengaliska medelklassens intellektuella ställde sig på britternas sida 1857 men 1860 kunde de samarbeta med bönderna mot de brittiska plantageägarna under indigostri-

256derna. Så småningom fick också denna intellektuella medelklass intressen motsatta sina brittiska herrar och de blev nationalister. Man skall hålla detta i minnet när man iakttar vad som sker här i Bihar. Vad Prasad säger om bondeklassen kan diskuteras. I stort är jag överens. Men tänk om det i stället blir som fransk självägande bondeklass på adertonhundratalet? Tänk om lågkasternas mellanbönder blir massbasen för en indisk Napoleon III. Det är också möjligt.

— Nej, de jordlösa blir allt fler. Det kan inte bli någon stabil bondeklass av fransk eller serbisk typ här i Bihar. Men klasskampen på landsbygden kommer att skärpas i takt med stegringen av jordbruksproduktionen och frågan blir vilken klassallians som kan bildas mellan de fattiga på landsbygden och städernas underklasser ... och vilka dessa klasser i städerna är som faktiskt tar ställning mot det rådande halvfeodala förtrycket i byarna.

När vi kommer ut på gatan och lämnar A.N.S. Institute of Social Sciences bakom oss vilande i sin stilla park stiger larmet och folkljuden upp som en flodvåg mot oss. Trehjuliga cykeltaxis, dragkärror, folk som bär på

huvudet. Hela Bihars underklass tycks forsa förbi institutets vita avskärmande mur. Också så kan man se det!

— Du skall läsa Agrarian relations in India som Arvind N. Das och V. Nilakat just gett ut, säger Anand, där finns en hel del material. Vad man skall komma ihåg är att under senare decennier har ojämlikheten på landsbygden ökat, kvinnornas situation har försämrats och överdödligheten bland kvinnliga spädbarn fortsätter. Det är med flickebarn som med sinkor; man dödar dem inte men man låter dem självdö.

Vi tar vägen mot höger. Framför oss ligger maidan, men där högerut väster om maidan reser sig gholgarh, det runda huset. Det är britternas märkligaste byggnadsverk i Indien.

— Du kan se den som symbol för britternas välde om du vill, säger Anand. Den är magnifik, den är märklig, den är funktionslös. Som en väldig bikupa reser den sig över staden. Ett surrealistiskt objekt.

Kupan är 30 meter hög. Väggarna vid basen är 3,75 meter tjocka. Den inre diametern är 34 meter. Mot vart och ett av de fyra väderstrecken öppnar sig en portgång in i den tjocka muren. Nu går portens dörrar utåt. När kupan byggdes gick de inåt. Utanpå kupan vandrar två trappor i spiral omlott upp mot krönet. Däruppe finns ett hål 75 centimeter i diameter rakt ner i kupan. Mot det hålet leder trappstegen. Nu ligger en sten för hålet; man vill förebygga olyckshändelser.

Folk klättrar i trapporna. De sitter vid kupans fot och pratar och röker. Den är en sevärdhet för varje lantbo som besöker Patna. Inuti kupan kan höras ett eko berömt över hela Nordindien. På kupans

257vägg sitter mot norr en plakett:

Som del av en allmän Plan beordrad av Generalguvernören och Rådet den 20 januari 1781 För Hungersnöds eviga förebyggande

i dessa Provinser har DETTA SPANNMÅLSMAGASIN Upprättats av Kapten John Garstin, ingenjörstrupperna och färdigställts den 20 juli 1786 Första gången fyllt och offentligen förseglat av

— Du ser att sista raden fattas. Stenen är jungfrulig, säger Anand. Det hela var ett misslyckande. Det fylldes aldrig. Det har aldrig använts.

Vi går runt det, vi klättrar upp i det, vi tittar på det. Ett märkligt byggnadsverk. De indiska murarmästare som kapten John Garstin förde befäl över var de stora kupolmästarna och de uppförde här det som skulle bli den sista stora indiska kupolen. En byggnad med himlahål som Pantheon i Rom och ett eko mäktigt som ekot i stora kupolen i Bijapur men en byggnad helt utan mening. Sedan det uppfördes 1786 har det använts som krutkammare och militärförråd och nu är det lagerlokal för Patna stad. Och även om det varit möjligt att fylla burken med spannmål och försluta den och sedan öppna portarna vid behov och få ut riset så rymde den trots allt inte

en enda dags förbrukning i provinsen som Walter Hamilton påpekade i East-India Gazeteer år 1828.

— Men hungersnöderna var verkliga nog, säger Anand. 1770 års svält var den första brittiska hungersnöden i Indien. Fast det var inte förrän senare på adertonhundratalet indiska hungersnöder blev samtalsämnen i Europa. Offrens antal har uppskattats olika. Kanske var det tio millioner som dog. En tredjedel av fälten kom i träda. Barn såldes men fann få köpare. Det var kannibalism. Men Ostindiska Kompaniet fortsatte skatteindrivningen. Det blev en kvalitativ skillnad i hungersnöderna med britterna. Man kan säga att hungersnöderna under brittisk tid var en funktion av brittisk effektivitet i skatteindrivning och administration. Den senaste, den i Bengalen och Orissa 1943, tog kanske tre och en halv million liv. Gholgarh är en administrativ fantasi. Ett drömbygge.

XXIII

ANTECKNINGAROM EN BENGALISK REVOLUTIONÄR

På eftermiddagen hade jag varit nere vid stationen för att ordna sängkläder för natten. Vi skulle till Calcutta. Det hade tagit tid och varit lite bökigt för jag var sen; egentligen skulle jag beställt redan för några dagar sedan. Det var diskussioner med tvättaren om han skulle hinna få fram lakan i tid. Men man lovade göra sitt bästa.

Redan för ett par veckor sedan hade jag skaffat biljetter till Amritsar Howrah Mail. Tåget hade lämnat Amritsar kvällen innan och kommit ner över Ambala, Bareilly, Lucknow och Varanasi. Det skulle komma in 21.43 och fortsätta mot Calcutta 22.03. Vi var nere vid stationen strax efter 21.00. Vi skulle hämta ut sängkläderna, kontrollera platsreservationerna och köpa tidningar. Sängkläderna hade blivit fårdiga. En rulle med lakan, kudde, kuddvar, filt, handdukar. Jag fick kontrollera att allt var med, skriva på förbindelse att återlämna utrustningen till järnvägen vid ankomststationen och betala fyra rupier per person. Tåget var försenat. Vi kunde inte kontrollera vår reservation då vi inte bokats till direktvagnen Patna—Calcutta utan var inbokade på en vagn som var från Amritsar. Det var fullt med folk på stationen. Indierna är ett resande folk. Men organisationen var perfekt som alltid på indiska järnvägar. När tåget kom in och vi gick längs vagnraden stod namnen ordentligt inskrivna på listan över bokade passagerare; kupén var i ordning. Vi stuvade in bagaget. Konduktören bäddade och vi gjorde oss redo för natten. Slamrande vaggade tåget iväg, lukt av rök, människoröster, tågvisslor långt borta och jag sov.

Vid tvåtiden vaknade jag. Tåget hade stannat. Vi var i Jhajha såg jag. En medelålders man i uniform, järnvägens, skulle in i kupén. Han tog överkojen och somnade omedelbart. Jag lyssnade till hans snarkningar. De dränktes inte ens av hjuldunket och slamret när vi fortsatte. Jag låg vaken och tänkte på Kali. De sista åren han levde hade vi ingen större kontakt. Egentligen inte sedan jag kom tillbaka från Kina

2591963. Han medarbetade i tidningar som Blitz och var till slut helt prorysk. Hans åsikter sammanföll med Danges. Han hade också engagerat sig djupt i den indisk-kinesiska gränsfrågan. Och han hade fel. Det visste jag redan från början ty jag hade ju haft kartorna när vi bodde i Defence Colony D block. Fast det gick inte att komma med argument. Hur fel han verkligen hade kunde jag inte veta. Bakgrunden till gränsfrågan, de brittiska förfalskningarna på trettiotalet under ledning av Olof Caroe blev inte allmänt kända förrän in på sjuttiotalet. Det är möjligt han ändrat uppfattning om han fatt leva och kunnat ta del av dokumentationen. Men sista gången vi träffades när han var i Sverige och besökte oss på Fagervik hade han engagerat sig så hårt i den officiella indiska uppfattningen att varje diskussion var utesluten.

Sista gången vi resonerade måste ha varit strax innan vi skulle lämna Indien för att resa till Kina. Gränsfrågan var akut då även om det inte hade blivit några verkligt stora strider ännu. Först hösten det året, 1962, blev striderna vid gränsen till ett mindre krig. Indien förlorade det kriget. Inte nog med att Indien hade fel i sak — om nu Nehru verkligen visste det eller inte — hela kriget var ett enda misslyckande. En dagdröm som förliste när den kom ut i verkligheten. Kali förlät inte Kina det. Men det låg ännu i framtiden när han kom för att hälsa på en dag. Det måste ha varit en av de sista dagarna.

Det mesta var redan packat. Indienboken hade inte blivit klar. Vi hade några amerikaner på besök. De hette Miller tror jag och var från östkusten. Hurtiga akademiker och så påtagligt anglosaxiska att Gun var säker på att Millers far hade kommit från Galizien. Hon brukar se sådant. Vi diskuterade kastväsendet och var inte överens. Jag hade menat att amerikaner med sin egen sällsamma sociala organisation som ju har så starka drag av kast borde kunna inse att man inte alls behöver ta till några konstiga förklaringar.

— De indiska kastreglerna är inte obegripligare än ditt sätt att hålla vänstra handen dold under bordet som skamhand nu när du äter, hade jag sagt till honom och stämningen hade blivit lite tryckt. Sociologer tycker sällan om att själva bli behandlade som studieobjekt och fa sina beteenden kommenterade så som de kommenterar andras.

Då kom Kali. Vi hade inte väntat honom den dagen. Men han hade haft tid över och kommit upp för att prata. Han var i Delhi några veckor. Han brukade besöka Indien om vintrarna. Annars bodde han ju i London. Jag presenterade honom som min svärfar:

— Det var för hans skull jag blev deporterad från Dover till Calais som undesirable alien den 16 februari 1950, sade jag.

— Jag vet inte vad immigrationsofficern fann värst, sade Kali, att Jan var min svärson eller att jag var känd som röd. Antagligen var det

260kombinationen de inte tålde.

Millers skruvade på sig. Jag såg vad de tänkte — en bengali babu — hela deras östkustamerikanska rasbeteende stördes. De blev helt överdrivet hövliga och käcka. Det var nästan så att de började klappa på både Kali och mig. Det riktigt sken om dem — vi har inga fördomar — men egentligen var de ju två rätt sjaviga östkustsintellektuella bredvid en gentleman från London. Kali hade hunnit bli nästan extremt brittisk på de trettio år han levat i London sedan han deporterades dit. Millers beteende var så tydligt och typiskt bestämt av deras nordamerikanska rasism och — för ju mer jag såg på dem ju mer förstod jag att Gun hade rätt — av att de själva hade "passed", hade flutit upp från en lägre till en högre grupp. De uppträdde som om de var vita nordamerikanska anglos men de var nog från Galizien egentligen. Ostjudar som dolde sitt ursprung för att de inte bodde i New York utan hörde till fina universitet dit judar förr inte fick tillträde. Egentligen borde de ha alla möjligheter att förstå den indiska kastorganisationen. Men det här kunde man inte säga till dem. De var lika blockerade som yadaver från Bihar som lagt sig till med den heliga tråden och gjort sig tvefödda.

Sommaren 1950 hälsade Kali på hos oss. Då bodde jag i Kaffatorp, det var en liten poststation i Göingeskogarna. Den är nu nedlagd. Det är så länge sedan att den inte ens står upptagen bland ändrade postanstalter i förteckningen. Jag hyrde ett nedlagt jordbruk; Lilla Byröna. Där hade jag mitt bibliotek och mitt arbetsrum. Det var tidig höst och vi gick i bokskogarna och jag frågade om religionsstriderna i Indien och delningen. Jag förstod inte sammanhangen.

— Religiösa motsättningar är egentligen politiska eller sociala, sade han. Ytterst finns det historiska förklaringar till religionssplittringen. Den hänger samman med den indiska feodalismen. Härskarhusen och deras administration var muslimsk och samtidigt gav islam möjlighet för vissa bland de fattigaste och mest förtryckta att komma ur sitt elände. Men de motsättningar som visat sig under decennierna före självständigheten och sedan nu under delningen är resultat av britternas medvetna politik. Om de önskade just dessa resultat eller inte är svårt att säga. De trodde väl att de kunde bevara sin makt genom att söndra och härska. Så gick det dem som det går andra som leker med elden. Det har gått likadant i Palestina.

— Det som skedde hos oss i Bengalen var att britterna skapade en religiös motsättning. Det fanns inga religiösa upplopp före år 1909. Under de första åren efter det att britterna delat Bengalen försökte man hålla ihop tvärs över gränsen. På ena sidan hade det blivit muslimsk majoritet och på andra hinduisk. Visst hade det stora

261BENGALEN FÖRE 1905. BENGALEN efter delningen 1905.

Bengalens delning i Brittiska Indien 1905—1912

De lidanden som drabbat bengalerna detta århundrade har varit de värsta i deras långa historia: religionsupplopp, massmord, hungerkatastrofer, krig, slaktningar. Vad det sammanlagda antalet offer uppgår till vet ingen. En rimlig uppskattning vore att sedan 1905 har ungefar 8000000 bengaler förlorat livet i manipulerad hungersnöd, religionsmord och fixat broderkrig. Delvis var detta *direkt orsakat* av britternas handlande; delvis — under perioden efter 1947 — *en följd* av deras politik. Britterna härskade genom att söndra. När deBENGALEN sedan 1912.

inte förmådde härska längre lämnade de söndringen efter sig som monument över sin politik och Palestinas och Bengalens folk (bland andra) fick betala notan.

Den 20 juli 1905 delade brittiska regeringen på Lord Curzons förslag Presidentskapet Bengalen på ett sätt som stred mot varje administrativt och ekonomiskt förnuft (karta 1 och 2). Calcutta förlorade sitt uppland. Men på detta sätt trodde Curzon han kunde knäcka den nationella rörelsen. I väst blev bengalerna i minoritet; i öst blev

muslimerna i majoritet bland bengalerna men föstes ihop med de animistiska folken i nordost. Religionen skulle splittra; motsättningen mellan bengaler, biharer och oriyatalande skulle förlama väster, och motsättningen mellan lågland och berg, djungel och risland, stammar och jordbrukare, muslimer, hinduer och animister skulle förlama Ostbengalen. Delningen gjorde den nationella rörelsen religionsvriden, språkvriden, kulturvriden. När britterna år 1912 återställde Bengalen men gjorde en ny tur med Bihar och Orissa hade de styrt utvecklingen mot delningen 1947, massmorden, brödrastriden, eländet.

Och den stora svälten 1943 var tillverkad. Den var lika tillverkad som 1770. Miljonerna dog för ämbetsmännens girighets skull. Jag ansåg 1943 och jag anser 1980 att det var av livsavgörande intresse för Europas och världens folk att Churchill, Roosevelt och Stalin besegrade Hitler. (För att ta namn som representanter för system.) Men någon kvalitativ moralisk skillnad mellan en Hitler och en Churchill kan jag inte se. Eller består denna skillnad i att Hitler avlivade européer?Bengalen kunnat delas. Det borde delas. De som talade oriya borde enas i en administrativ enhet, de som talade hindi i en och vi som talade bengali i en. Men så gjordes ipte. Bengalerna delades. I det som blev det nya Bengalen blev de bengalitalande i minoritet. Det var till exempel sjutton millioner som talade bengali mot tjugo millioner som talade hindi. Ostbengalen blev ett Bengalen där religionen, islam, blev det avgörande. Om det för britterna blott gällt förnuftig administration då hade vi fatt ett enhetligt Bengalen för alla som talade bengali. Se på kartan! Ekonomiskt utgör Bengalen en enhet. Nu hamnade vi i min familj i östra Bengalen.

— Genom att britterna gjort på detta sätt blev det möjligt för dem att göra motsättningarna till religionsfrågor. Ar 1905 när alla andra former av politisk agitation visat sig verkningslösa och britterna inte lyssnade till några förnuftsargument började bojkottrörelsen. Tanken kom från Kina. Där hade man inlett en bojkott mot amerikanska varor för att fa bukt med den rasdiskriminering kineser utsattes för i Förenta Staterna. De behandlades som slavarbetare och deporterades när man utnyttjat dem nog. Den här agitationen mot brittiska varor skulle samla femtio millioner bengaler till strid mot britterna och slå dem där det gjorde mest ont; i plånboken. Samtidigt skulle den bli till hjälp för den inhemska industrin. Alla skulle delta i swadeshirörelsen. Från zemindarer till tvättare, alla deltog. Och mot den som envisades att köpa brittiska varor och som envisades med att tjäna britterna blev bojkotten social. Det var så att säga den gamla kastorganisationen som präglade den sociala bojkotten. Det är ju för övrigt en av den brittiska arbetarklassens metoder. Där kallar man det att skicka någon till Coventry. Så det här med kast skall man inte ta så högtidligt på. De som bröt swadeshirörelsen bestraffades alltså genom att ingen åt och drack med dem, ingen accepterade ingifte med dem, ingen köpte något av dem eller sålde något till dem, ingen barberare hjälpte dem, inga barn lekte eller talade med deras barn. Mycket kunde britterna göra för att hjälpa de personer som tjänade dem men en sådan social bojkott kunde ingen regering bryta. Den var i småstäderna nog för att driva en man galen om han och hans familj utsattes för den. Människan är ju som Aris to teles säger ett samhälleligt djur.

— Fast britterna hade ett vapen. Religionen. 1905, 1906, 1907 steg swadeshirörelsen. Men det var den hinduiska medelklassen som ledde rörelsen och som tjänade på den. Den nationella rörelsen dominerades också av välutbildade och välbärgade hinduer ur den nya medelklassen. Och i viss mån från zemindarifamiljer. År 1909 genomförde britterna också en serie mindre reformer. De gav muslimerna en större representation — på religiös grund alltså — de fick fler poster inom

264administrationen. De skulle ges olika personliga fördelar. Du ser där hur kast och klass och religion och nationalitet vävs samman till en komplicerad snara. I början hade hinduer och muslimer demonstrerat tillsammans för ett odelat Bengalen. Man hade ropat "Allaho Akbar" och "Bände Mataram" om vartannat. Men med brittiskt understöd kunde klassmotsättningen mellan de fattiga massorna och de ockrare som sög ut dem omvandlas till en motsättning mellan muslimer i allmänhet och hinduer i allmänhet och det var agenter från den brittiska politiska polisen som hetsade upp hindufanatiker och muslimska fanatiker, och den 4 mars 1907 bar deras arbete frukt. Då blev det i Comilla i vad som nu är Ostpakistan den första ordentliga pogromen. Communal riot, kallar vi det. Men pogrom kallar ni det i Europa. Alltså plundring, mordbrand, våldtäkt, förföljelse. Myndigheterna ingrep inte. Pogromerna låg i deras intresse liksom de gjorde i det tsaristiska Ryssland vid

samma tid. Brittiska regeringen och tsarens svarta hundraden fullföljde samma politik. Om judar sätts mot gentiles, icke-judar, och om muslimer sätts mot hinduer då blir det lättare för de härskande att hålla ner dem alla. Så där har det fortsatt. Om religiösa motsättningar en gång flammar upp då blir de en egen kraft. Det kan du se i vad som hänt i vårt land och det kan du se på Irland och det kan du se i Palestina. Engelsmännen tänder brasan men de kan inte sedan släcka den.

— Men det är klart att vi präglas av vår kultur. Man tränas — åtminstone tränades vi på vår tid — i introspektion och analys. Europeérna tror ofta att hinduismen är en konstig och mystisk ritua-lism. Det är alldeles fel. Jag är inte religiös men det är klart att jag fortfarande fascineras av Upanishaderna. I dem uppfostrades jag. Man behöver inte tro på någon Gud för att vara en god hindu. Upanishaderna kräver en kompromisslös intellektualism. Detta gäller om man är filosofiskt lagd eller överhuvudtaget om man kommer från den intellektuella traditionen och dess kaster. För andra kan naturligtvis Upanishaderna fungera som en bibel för hedendom av mörkaste slag. Men för oss är hinduismen inte vad den tycks vara i europeiska ögon.

— Jag är inte bunden av vare sig religion eller kast men jag vet att jag är präglad av hinduismen; jag är hindu. På gott och ont. Det onda det är vad vi bengaler är kända för. Den intellektuella träning vi far genom studiet av Upanishaderna leder också till ett hårklyveri som kan pervertera både vett och förnuft. Först lockas man in i förnuftiga resonemang och sedan argumenterar man så slipat, skickligt dialektiskt tränat att man tillslut befinner sig långt ute i ett metafysiskt träsk. Denna tradition är stark. Hela den introverta spekulation som

265lockar män och kvinnor till steril meditation, självförsakelse och overksamhet är en farlig lockelse. Jag har själv känt den. Många av våra bästa har fallit offer for den. Det är en olycka för oss bengaler. Vår stora tradition är stor både på gott och ont. Men den är vår.

På kvällen tittade han på mina böcker. Han undrade vad jag hade från Indien. Så mycket var det inte. Bhagavad-Gita i Nino Runebergs tolkning, Coolie av Mulk Raj Anand i Penguin, Tagores Minnen och något mer; Den lilla lervagnen, tror jag.

— Gita kan läsas på olika sätt, sade han. Men för oss som var nationalister var den en uppfordran till patriotisk handling. Den är fortfarande en revolutionär skrift, en revolutionär dikt, för det indiska folket. Det gäller bara att tolka den åt det hållet. Vid slutet av tjugotalet när våra ledare alla satt i fängelse trodde många bland oss i juguntar och anusilan, den västra och den östra delen av det nationalistiska partiet i Bengalen, att terrorismens tid var förbi. Vi hade funnit oss väl tillrätta. Många partimedlemmar, också jag själv, trodde att vi levde i en fredlig tid. Indien skulle inte skakas av oroligheter, vi skulle inte uppfordras till handling, det skulle inte bli någon resning förrän nästa världskrig — och det verkade ligga fjärran då — några bland oss trodde faktiskt på Gandhi och civil ohörsamhet och menade att det var vägen för indisk frihet och att vi kunde avskriva vår inriktning på den väpnade resningen. När våra ledare i fängelse hörde detta blev de oroliga. Vi höll på att förloras för Indien menade de. De sände oss då ett meddelande som löd: Gitas tid är ännu ej förbi, man måste förbereda sig för osjälvisk karma, handling. Vi hade inga svårigheter att förstå meddelandet och gjorde omgående kursförändring och började förbereda den väpnade kampen.

Jag hade inte förstått att Bhagavad-Gita kunde läsas på det sättet. Men efter att ha talat med Kali läste jag den med andra ögon:

så fast din blick på världens välfärd du, och fullgör handlingar som plikten bjuder! Vadhelst en stor och ädel man har gjort, står som exempel inför världens ögon, och tjänar andra män som förebild. (III, 19-20-21)

Om Gitas tid inte var förbi så innebar detta att någon måste träda fram att dräpa de övermodiga britterna på det att folket skulle se att de kunde krossas.

— Terrorismen måste ses som en historisk företeelse; det räcker inte att bedöma den moraliskt. För oss var det som för de ryska revolutionärerna under adertonhundratalet. Förtrycket var totalt och

266vi upplevde att också trögheten var total. Tanken var inte att sätta skräck i folket utan att genom en modig och befriande handling väcka folket. Jag vet vad Marx och Lenin och Stalin har sagt om detta men jag måste

samtidigt själv säga att jag med egna ögon har sett att ett fatals mod och självuppoffring verkligen väcker massorna. Så länge det rörde sig om civil ohörsamhet så kunde Indien sjuda av oro men britterna var lugna. De behärskade situationen. De utnyttjade rörelsens pacifistiska karaktär. Men när vi inledde terroristiska aktioner mot förtryckarna och britterna fann att de inte kunde stoppa oss med arrestering eller tortyr eller deportation eller ens hängningar då blev engelsmännen rädda. De satte nät för sina fönster. Deras höga tjänstemän gick omkring med livvakter. Civila ämbetsmän började bära revolver, de blev misstänksamma och var rädda för att träffa okända unga indier ens i sina egna ämbetsrum. Då såg hela nationen att de inte var osårbara. Då slutade indier att kräla framför sahiberna. Det gav självmedvetande. Terrorismen var — och det menar jag fortfarande — ett steg på vägen till den stora massrörelsen.

— Visst var det en medelklassrevolutionärernas åtgärd. Men kan man tänka bort medelklassen? Vi och Jawaharlal Nehru och Bose var alla från medelklassen och vi utvecklades åt olika håll. Några gick åt höger och blev fascister — även om det tog dem en tid att märka vart de gick — och andra gick till vänster och några bland oss gick ända till kommunistiska partiet. Men man kan lika lite tänka bort medelklassrevolutionärerna ur Bengalen som man kunde tänka bort dem ur adertonhundratalets Ryssland. I ett visst läge när repressionen är svår måste en liten grupp självuppoffrande gå i bräschen för hela folket. En handfull hjältar måste spränga hål i muren så att folket kan följa. Det var därför det var så viktigt för oss att våra ledare i fängelserna påminde oss om Gita och om handlingens nödvändighet.

Kali hade rätt. Det finns en terroristisk tradition i Indien liksom det fanns en terroristisk tradition i adertonhundratalets Ryssland. Men för att den inte skall förväxlas med den kriminella halvvärld som nu i Västeuropa kallar sig revolutionärt terroristisk bör man klart se olikheten mellan Ryssland, Indien och Västeuropa. Som det hette i en förbjuden nationalistisk text från 1925:

De indiska revolutionärerna är varken terrorister eller anarkister. De avser inte att sprida anarki i landet och därför kan de inte med rätta kallas anarkister. Terrorism är aldrig deras avsikt och därför kan de inte kallas terrorister. De anser icke att enbart terror kan ge självständighet och de önskar inte terrorism för terrorismens egen skull även om de vid tillfälle tillgriper denna

267metod som ett effektivt sätt att vedergälla. Den nuvarande regeringen existerar enbart för att utlänningarna har lyckats terrori-sera det indiska folket. Det indiska folket älskar inte sina engelska herrar, de vill inte ha dem här; de hjälper britterna blott för de är ordentligt rädda för dem. Det är denna rädsla som hindrar det indiska folket att sträcka en räddande hand till revolutionärerna, inte någon brist på kärlek.

Den officiella terrorismen kommer med säkerhet att mötas med mot-terror. En känsla av hjälplöshet genomströmmar alla skikt av vårt samhälle och terrorism är ett lämpligt sätt att återställa den anda i samhället utan vilken framsteg blir omöjligt.

Fem år senare heter det i en annan beslagtagen text:

Man har anklagat oss för terrorism. Vårt svar är att terrorn aldrig kan vara revolutionärers mål; inte heller tror de att blott terrorism kan ge självständighet. Utan tvivel anser revolutionärer med rätta att det bara är genom att tillgripa terror som de kan finna ett verkligt effektivt vedergällningsvapen.

Argumenten mot dessa åsikter var klara och hade tydligt formulerats. Så till exempel i Kommunistiska Ungdomsinternationalens exekutivkommittés öppna brev till The Bengal Revolutionary Organisation of Youth i juli 1925:

... individuell terror kan icke tjäna som ett medel att befria Indiens folk: (1) en terroristisk handling riktad mot en individ förstör icke hela systemet: i stället för den som blivit avlägsnad tillsätter den brittiska imperalismen en ny; en tjänsteman tar bara en annans plats, men förtryckets system består; (2) terror kräver en enorm kraftinsats och drar bort uppmärksamheten från den grundläggande uppgiften att samla, organisera och revolutionärt utbilda massorna.

Individuell terror är den stridsmetod som är vanlig för grupper av intellektuella vilka inte inser masskampens

betydelse och som tror att en liten grupp intellektuella förmår sätta igång en revolution utan aktivt deltagande av de arbetande massorna.

I stället för att offra våra bästa krafter på terrordåd borde dessa gå rakt in bland folkets massor för att väcka dem till strid. Alla era ansträngningar borde utnyttjas till att organisera massorna för kampen; all Rysslands erfarenhet, alla andra länders erfarenhet, all er egen erfarenhet lär detta. Lenins äldre broder var terrorist och avrättades för sitt försök att döda tsaren. Vid broderns död svor Lenin att kämpa till slutet för samma mål men

268med andra och verksammare medel. Han tog inte upp den envigets metod som de intellektuella brukar. Han började arbetet att samla massorna för den hjältemodiga frihetskampen och han ledde de arbetande massorna till seger.

Det var M. N. Roy som fatt KUI:s exekutivkommitté att skriva. Han var då Indiens representant i Kominterns ledning och han visste vad han talade om när han talade om individuell terror.

Ar 1905 varnades den unge brahminen och skoleleven Narendra-nath Bhattacharya från Changripota i Bengalen av sin rektor. Eleven Bhattacharya läste om Garibaldi, han hade påträffats i Calcutta där han deltog i politiska möten. Narendranath Bhattacharya svarade med att organisera ett offentligt möte utanför skolan och utanför skoltid. Myndigheterna ingrep. Narendranath och sju andra elever relegerades. Han var då aderton år gammal.

Under de följande tio åren utvecklades han till en av de ledande inom den bengaliska terroriströrelsen. Han var en militant nationalist. Han utvecklade tekniken att klubba ned brittiska soldater med ett enda välriktat slag bakom örat. Batongen skulle hållas dold i kläderna och skjuta fram blott under slaget och när soldaten segnade ner skulle man redan ha glidit undan i mängden. Han utförde subversivt arbete i 10:e Jatregementet. Britterna tvangs upplösa det. Förklädd till helig man för att skaka av sig de brittiska spionerna vandrade han genom Indien för att uppsöka de överlevande från 1857 och lära av deras erfarenheter. Han ledde konfiskationer och bankrån. Vid den tidpunkt då Narendranath Bhattacharya — senare känd som Roy — ledde detta arbete i Bengalen ledde den unge Koba — senare känd som Stalin — sitt partis konfiskationer och bankrån i Kaukasus. Roy planerade och genomförde det första bilburna rånet i Indien; stölden av 18000 rupier från Bird & Company för att finansiera partiets arbete. Hans vänner och kamrater från den tiden berättar om honom att han var alltigenom politisk. Om han dödade så dödade han inte av känsla utan enbart av politisk nödvändighet. Han var också den som inom organisationen allvarligast gick in för att omvandla terrorn till gerillakrig som enda väg till befrielse. När andra ännu talade om gudar och känslor talade han om hur man kunde gå tillväga för att upplösa den brittiska armén genom revolutionär terror.

Ar 1914 när Första världskriget bröt ut lovade den brittiskutbildade advokaten Mohandas Karamchand — mer känd som Gandhi — britterna allt stöd; den bengaliske brahminen Narendranath Bhattacharya däremot fick uppdraget att på nationalisternas vägnar förhandla med tyskarna om vapen och ammunition för den väpnade

269kampen mot britterna i Indien.

Efter många och invecklade äventyr landade han i San Francisco i Förenta Staterna som fader Martin, en ung teolog på väg till Europa för vidare studier. När han landstigit förvandlades han till M. N. Roy, det namn han bibehöll till sin död. Tillsammans med Ghadrpartiet skulle han .skaffa vapen till Indien för den nationella befrielsen.

Roys väg förde honom så småningom till Lenin och Komintern i Moskva. En tid var han Kominterns ledande representant för arbetet i koloniala och avhängiga länder. Han skickades till Kina, misslyckades, kom i konflikt med Mao Tsetung — som föraktfullt avfärdar honom som oduglig i sina samtal i norra Shensi 1936 — återvänder till Moskva, råkar i konflikt med Stalin, lämnar Komintern, återvänder till Indien, fängslas av britterna, söker bygga upp ett eget parti och senare en egen politisk filosofi; den radikala humanismen. 1954 avled han. Han är en av århundradets märkligaste personligheter. Nationalist mer nationell än någon. När han läser Marx år 1916 förändras plötsligt belysningen och inom ett par år är han en ledande världsrevolutionär. Han bryter med Komintern — eller Komintern med honom — efter VI kongressen 1928. Återvänder till Indien. Blir

fängslad av britterna. Arbetar i Congress. Bryter med Congress 1940 då han är antifascist och anser Hitler huvudfienden. Försvarar och förklarar den Stalin som uteslutit honom. Skriver lysande böcker. Han är både den som utvecklar terrorismens teori och den som med intellektuella argument bekämpar terrorismen. Men mot slutet av sitt liv skriver han i sina (ofullbordade) Minnen:

Dessa tankar drev mig till slutsatsen att blott en äldre, mer spontan och mindre traditionell kultur gjorde det möjligt för någon att förkasta det borgerliga samhällsmönstrets tillgjordhet och vulgaritet och därbortom kunna urskilja det rikare mönstret och de högre idealen i en mänsklig kultur som inte begränsas av några klassfördomar. Konkret uttryckt; jag kände att en aristokrat som intellektuellt befriat sig från sina klassfördomar kunde vara en mer objektiv och kulturellt mer dionysiskt social revolutionär än den mest klassmedvetne proletären. Med andra ord, den intellektuella aristokratin som ju är ett gemensamt mänskligt arv var den enda som kunde lägga grunden till en verkligt ny social ordning.

Kali sade aldrig så. Men han talade på en gång om sin strid mot lockelsen från den anarkiska individualistiska intellektualismen och sin kärlek till Aldous Huxley och samtidigt som troheten mot de socialistiska idealen slog om till trohet mot Ryssland behöll han sin

270förståelse för den bengaliska terrorismen som han själv känt den. På många sätt har Roy och Kali förklarat varandra — och förklarat de bengaliska intellektuella — för mig.

Vad jag inte kunde veta på flera år — och inte fick bekräftat förrän jag 1974 i Bombay erhöll den utskrift som P. Sundarayya publicerat — var att ett halvår efter det att Kali i Kaffatorp diskuterat terrorism med mig och varit nedstämd över de indiska kommunisternas eviga splittring höll Josef Stalin ett strafftal mot de indiska kommunisterna för deras oklarheter när det gällde synen på individuell terror.

Det evigt splittrade Indiens kommunistiska parti, CPI, var vid denna tidpunkt mer splittrat än någonsin. Samtidigt som bondekrig pågick i Telengana hade partiet upphört att fungera som enhetligt parti. Olika grupper och fraktioner opererade på egen hand. Splittringen var politisk såväl som regional och privat; olika ledare avskydde varandra. Då partiets centralkommitté inte förmådde nå någon enighet beslöt den att ajournera sig och under tiden sända en delegation till Moskva för att av Sukp(b) erhålla anvisningar. CPI:s centralkommittés delegation bestod av dåvarande generalsekreteraren C. Rajes-war Rao, ledamoten M. Basavapunniah samt Bombayoppositionens företrädare S. A. Dange och Ajoy Kumar Ghosh. Sukp(b):s centralkommitté hade tillsatt en kommission för de indiska frågorna ledd av generalsekreterare J. V. Stalin med G. M. Malenkov, V. M. Molotov och M. A. Suslov som ledamöter. Under sammanträdena i Moskva utarbetades det partiprogram som förelades CPI:s kongress 1951; riktlinjerna för det politiska arbetet i Indien drogs upp, partiets generalsekreterare avsattes och andra personförändringar genomfördes i partiets ledning. Jag återkommer till den här frågan. Men redan nu vill jag påpeka att det inte fanns någon formell möjlighet för Indiens kommunistiska partis centralkommitté att på detta sätt delegera sitt ansvar till J. V. Stalin, G. M. Malenkov, V. M. Molotov och M. A. Suslov. Komintern var upplöst sedan snart åtta år.

Såvitt jag vet var det under dessa kommissionssammanträden som Stalin sista gången uppträdde i den roll han spelat i Kominterns olika kommissioner på tjugotalet. Mao Tsetungs revolution hade segrat i Kina blott ett år tidigare. Det gällde för Stalin att befästa sitt rykte som partisanledare; samtidigt var det viktigt för den Koba från 1907 som burit det politiska ansvaret för rånen i Tiflis och Baku att nu som Stalin upprepa marxismens teoretiska fördömande av individuell terror:

271Några frågor rörande partisankrig och individuell terror. Fråga:

Ar det korrekt att tillgripa partisankrig i ett enda område där förhållandena är mogna för det, även om andra landsbygdsområden icke är mogna och arbetarna icke är beredda att ge sitt stöd med massaktioner?

Svar:

Ja, ni kan och bör tillgripa det. Att inleda eller att icke inleda beror inte på oss. Det beror på massornas organisatoriska nivå och stämningar. Om massorna är redo måste ni inleda det.

Fråga:

Måste vi ta till partisankrig blott när bondekampen för delreformer når fram till jordfördelning och upprättandet av bondekommittéer? Eller kan vi ta till det när rörelsen ännu blott befinner sig på delkravens nivå, till exempel arrendereduktion?

Svar:

Också partisankriget har olika stadier. Det börjar med mindre krav — låt oss säga arrendereduktion. Det är ännu icke en partisankamp. Om fienden vägrar att ge vika för kraven och bönderna är angelägna att vinna dem med våld då kan partisankamp inledas. Det är sant att det då icke är en kamp för att beslagta jorden utan blott för en arrendereduktion, dock är det partisankamp.

Fråga:

Ar partisankrig, även av det mest elementära slag, möjligt att utveckla i områden där kommunikationerna är välutvecklade?

Svar:

Ja! Vid inringning skall ni överföra de bästa styrkorna till ett annat område. Led ut de väpnade styrkorna och förena dem med de väpnade styrkorna i ett annat område så att ni skapar en egen befrielsearmé.

Fråga:

Partisankampens mål måste vara att förinta fiendens väpnade styrkor med hjälp av bondemassorna. Att döda individuella förtryckare i avsikt att terrorisera andra förtryckare och fa dem att uppge sitt förtryck är terrorism. Men jag kan inte förstå det totala förbudet; att mot varje individuell aktion mot någon förtryckande jordägare, ökänd ämbetsman eller spion helt skall förbjudas och

272kallas terrorism. Enligt min åsikt är det ibland nödvändigt under partisankrigets inledningsfas att organisera individuella aktioner mot några ökända förtryckare, icke för att terrorisera andra förtryckare till att uppge sitt förtryck utan för att skydda partisanplutonerna. Jag kan inte förstå hur sådana aktioner kan göra folket passivt. Som jag läst den internationella litteraturen genomfördes sådana individuella aktioner av partisaner mot tyska och japanska fascister i de ockuperade länderna under det antifascistiska kriget och de genomförs också just nu i de asiatiska länder där partisankriget pågår — Malaya, Burma, Indokina etc. Om jag kommer ihåg rätt så inte nog med att Lenin i sin artikel om partisankrig icke förbjöd dem — han kritiserade skarpt men-sjevikerna som fördömt dem som anarkism. Jag söker förtydligande i denna fråga.

Svar:

Kamraten hävdar att han inte kan förstå varför individuell terrorism hejdar massornas aktivitet. Individuell terrorism kallas så icke blott för att den riktar sig mot individuella förtryckare utan också för att den utförs av individer eller grupper oberoende av massorna. Individuell terrorism skapar illusionen att det verkligt onda icke är regimen utan individer; om blott ytterligare några förintas kommer regimen att vara slut. Vilka slutsatser kommer massorna att dra av detta? Att det med hjälp av sådan terrorism är möjligt att efter lång kamp förinta regimen. Och om sådana slutsatser dras av bönderna kommer de att säga: "Det är meningslöst att utveckla kampen mot regimen. Våra ärorika terrorister kommer att utföra arbetet." Sådana känslor dämpar massornas kamp mot regimen.

Individuell terrorism skapar tron att huvudstyrkan ligger hos de enskilda terroristerna och inte hos massorna. Massornas roll blir att titta på och applådera. Det innebär att befordra passivitet. Marx och Engels lärde att massornas befrielse måste vara massornas eget verk. Det är vad ni borde säga dem. Ni far ett annat resultat av individuell terror. Massorna ser terroristerna som hjältar och befriare.

Kamratens hänvisning till Lenin är grundlös. Vi kan ge honom artiklar av Lenin riktade mot individuell terror. Ni borde veta hur hårt Lenin slog mot mensjevikerna när revolutionen ebbade ut och de tog till terror. Teorien om

individuell terrorism kommer i blickpunkten när revolutionen drar sig tillbaka. Den är en återspegling av rörelsens svaghet. Var gång den revolutionära rörel-

273sen stiger och massorna själva reser sig, då försvinner den individuella terrorismens teori ur blickfältet. Kamraten bör hålla detta i minnet.

Att P. Sundarayya publicerade detta i december 1972 hade naturligtvis sina egna skäl; dels ville han — som en av ledarna för den del av det gamla kommunistpartiet som kallar sig Indiens Kommunistiska Parti (marxisterna) slå mot C. Rajeswar Rao och S. A. Dange som då hörde till ledningen för det absolut Moskvatrogna kommunistiska högerpartiet Indiens Kommunistiska Parti och dels ville han söka komma åt bonderevolutionärerna och naxaliterna i Indiens Kommunistiska Parti (marxist-leninisterna) och närstående grupper och söka använda Stalins auktoritet mot dem så som de sökte utnyttja Mao Tsetungs auktoritet.

Men viktigare än allt detta, viktigare än Stalins redogörelse för sin syn på individuell terror (som såvitt jag kan se inte utgör ett svar på den fråga "kamraten" ställde) är det ljus dessa förhandlingar kastar över den revolutionära vänsterns elände i Indien. Dess brist på nationellt ansvar och på insikten att det faktiskt är massorna och inga hjältar — inte ens J. V. Stalin och V. M. Molotov — som har att med egen kraft befria sig. Liksom Indien lider av att ha en compradorbour-geoisie har Indien lidit av — och lider fortfarande av — att ha compradorrevolutionärer och compradorkommunister! Också revolutionärerna uppträder som Calcuttas intellektuella på adertonhundra-talet; de vänder sig bort från folket och beger sig över vattnen för att söka en auktoriserad sanning i en ledande metropol.

Den akuta splittringen bland Indiens kommunister hade förorsakats av att partiets generalsekreterare 1948 B. T. Ranadive i samband med att han gått till angrepp mot bonderörelsen i Telengana hade angripit Mao Tsetung och den

såkallade nydemokratiska teori som Mao påstås lägga ut och som sägs vara ett nytt tillägg till marxismen.

B.T. Ranadive fördömde Mao Tsetungs teorier och påminde om Tito och Browder och förklarade att

Marx, Engels, Lenin och Stalin (är) marxismens auktoritativa källor. Det [partiet] har icke upptäckt nya källor för marxismen förutom dessa.

Bortsett från att B. T. Ranadives uttalande är uttryck för en stel teologi helt främmande för Marx (en marxism i Marx' tradition kan ju inte ha sina "källor" i några auktoritativa skrifter) är det värt att komma ihåg att denna rapport till politbyrån och centralkommittén

274antogs av politbyrån i december 1948 såsom partiets fastställda åsikt. Troligtvis var det på ryskt uppdrag. Det är otroligt att generalsekreterare Ranadive skulle angripit Kinas kommunistiska partis ordförande som revisionist med namns nämnande utan att ha haft återförsäkring i Moskva. Tio månader senare segrade Mao Tsetungs arméer och ännu trettiotvå år senare är de officiella indiska kommunisterna svaga, splittrade, djupt sjunkna i parlamentariska intriger och allmän korruption: i skogarna pågår visserligen gerillakrig men de indiska bondemassorna befinner sig fortfarande i djup misär och ett förtryck som motsvarar det som präglade Kina på tjugotalet.

Vilken är då olikheten mellan Indien och Kina? Jag tror inte den består i mer eller mindre rätt uppfattad teori. Jag har några hyllmeter revolutionära dokument från vardera. Där finns mycket klokt och mycket som visat sig galet. Inte heller var de kinesiska massorna så mycket revolutionärare. I Indien går fattigbönder och kastlösa till kamp så fort de ser en möjlighet och de använder sig av de slagord, organisationer och fanor som tycks passa dem. Inte heller var de kinesiska ledarna så mycket kunnigare och skickligare. Mao Tsetung blev en ledare av världsformat men det var något han blev genom att stå främst i massornas kamp. Han var ju inte ett geni som plötsligt uppenbarat sig i Kina.

Den helt avgörande olikheten mellan Indiens och Kinas väg består i att de indiska revolutionärerna aldrig förmådde frigöra sig från den europeiska ledningen. I Kina lärde man av Komintern men sedan neutraliserade

kineserna Komintern och dess representanter och gick sin egen väg. De fel och misstag de gjorde var egna fel som de själva kunde rätta till.

Så länge Roy var den som inom Komintern bar ansvaret för indiska frågor fanns någon naturlig förbindelselänk; men när Roy under intrigspelet i Komintern (till stor del på grund av att Roy kommit i opposition till Pjatnitskij som skötte Kominterns finanser och föredrog lättkorrumperade utländska kamrater och Roy var alltför aristokratisk för att behöva bli korrupt och därför fick Pjatnitskij till fiende) förlorade möjligheten att bära ansvar för arbetet i Indien och Indiens kommunister sattes under ledning av Storbritanniens kommunistiska parti, då blev förhindrandet av den indiska revolutionen en rent polisiär rutinuppgift. Att de brittiska kommunisterna som sannerligen inte förmått påverka skeendet i sitt eget land skulle förmå leda Indiens alla millioner på vägen till samhällsomdaning var en skönt kolonial tanke. Det fick också så katastrofala resultat för Indien att man drivs att fråga sig om Moskva ens på tjugotalet önskade verkliga revolutioner i andra länder. I varje fall kom revolution och nation icke att förenas i

275Indien. Också de kommunistiska ledarna förblev bruna sahiber ... så brahminer de flesta bland dem var!

Kali var inte brahmin, men han var nästintill; han var en kulin kayastha, och när han tittade på Tagores Minnen sade jag:

— Det är vad jag vet om indisk uppväxt.

— Så rika var vi ju inte, sade Kali.

Han kom från en zemindarifamilj vid Khulna i nuvarande Bangla Desh ungefär 150 kilometer öster om Calcutta. Ar 1793 hade engelsmännen förvandlat de feodala skatteindrivarna i det Bengalen de höll till zemindarer. Ärftliga jordägare med skyldighet betala skatt till britterna; men med rätt att ta ut vad de kunde ur de underlydande. Kalis far var advokat i Khulna stad. Hushållet var stort. Det var inte så olikt ett viktorianskt engelskt övre medelklasshushåll med många tjänare. Omvänt kan man säga att just tjänarnas mångfald i Indien är ett brittiskt påfund. I de klassiska bengaliska hushållen sköter husets kvinnor alla inomhussysslor. Möjligtvis kan man ha en brahminkock (som lagar mat alla kan äta). Som så mycket annat vilket betraktas som typiskt indiskt är hushållet med ett otal tjänare uppdelade på ett otal undersysslor ett resultat av de koloniala britternas självständiga feodala nyskapande på mogulsk grund.

Till hushållet vandrade en ständig ström fattigbönder med gåvor och tjänster. Det är det som i Bengalen kallas vate eller veth och i Andhra Pradesh vetti, det är tvångsarbete, tvångsbörda, sådant som inte betalas; det gavs till zemindaren och hans familj som pranami, bugning inför herren. Det var fisk och ägg och höns och unga lamm och frukter och grönsaker och till och med mjölkkor med kalvar. Det var det som skulle till när de arrendebönder som egentligen var livegna skulle förhandla med herren.

Arrendeindrivningen sköttes av agenter. Metoderna var hårda. Arrendebönderna betalade 50 procent i arrende. Under Kalis barndom genomförde de en kamp för att sänka detta till 30 procent. Arrendebönderna smakade den mjölk, de ägg och det kött de producerade blott vid bröllop eller begravningar. För att finansiera dem lånade de till en ränta av 75 procent per år. De var ständigt skuldtyngda. Vid skörden betalade arrendebönderna 50 procent till herren och därtill återbetalade de den spannmål de lånat av honom för att hålla liv i familjen; på vad som blev över skulle de försörja familjen. En del av arrendebönderna var dagsverksskyldiga. Några tjänade tio till femton dagar om året och andra — tvättare, skomakare, krukmakare, barbe-rare, bärstolsbärare och liknande — stod till tjänst närhelst de blev kallade. Mot detta hade de rätt att bruka en jordlott. Också prästerna tillhörde samma kategori, även om de blev respektfullt bemötta. Vid

276bymarknaderna och liknande festligheter fick marknadsfolket betala zemindaren två paisa per stånd och dag. Den som klagade blev slagen. En arrendebonde som inte betalade i tid bestraffades med att ställas naken på gården mitt i solen med en tegelsten i var hand. Han hängde sig sedan. Men detta var inte en av Kalis faders arrendebönder. Mellan zemindarerna förekom regelrätta strider. På den statsägda jorden nere vid Gangesdeltats mynning, Sundarbans, hade Kalis familj risodlingar på tusentals acres. Om dessa fördes blodiga strider mot andra

jordägare. Strider i vilka blott underlydande och arrendebönder kunde bli blodiga förstås. Men fadern var en god och vänsäll man och högt respekterad. När han dog flyttade familjen tillbaka till Senhati by mitt emot Daulatpur lite ovanför Khulna.

Där levde man på gammalt sätt i storfamilj. Kalis farbröder skötte affärerna. Kali själv gick i skola och läste klassiker och romaner som Bankimchandras Anandamath. Det är en roman som haft oerhört inflytande och under flera generationer har unga bengaler följt dess hjältar och gått in i hemliga sällskap för fosterlandets bästa som de sanyasiner som i denna roman inte kände någon annan Gud än fosterlandet och var beredda att offra allt för moderlandet. Det är från denna bok som hymnen Bände Mataram — Hell Moder! — har tagits. Den var under långa tider frihetsrörelsens sång. Bankimchandra Chatterjee kan sägas vara Bengalens Walter Scott. Romanens motiv har tagits från Sanyasiupproret 1772—1774. En sanyasi — som i Europa kan kallas helig tiggare — samlade kring sig andra tiggare och svältande bönder i den stora hungersnöden. Nära Rangpur lyckades de slå en sepoyav-delning under befäl av kapten Thomas år 1773. Så småningom krossades dock upprorsmännen av reguljära brittiska trupper.

Romanen handlar om en grupp som kallar sig santan — det vill säga barn och barn till fosterlandet. De håller till i ett övergivet tempel som kallas Ananda Math, lycksalighetens boning. De tas in i sällskapet genom en ceremoni i vilken de lovar att överge hem och vänner "till dess Modern är räddad", Modern lika med Fosterlandet. De lovar att försaka nöjen och ge avkall på all rikedom och alla ägodelar och bekämpa sina lustar och ge allt till sällskapet. Också alla kastolikheter skall överges.

Alla Barn tillhör en kast; vi gör ingen skillnad på brahminer och

sudra i vår stora uppgift.

Man hälsade varandra med Bände Mataram: Hell Moder = Hell Fosterland. De som blev Barn gav upp sina forna namn och tog nya.

För Kali och hans vänner blev Anandamath den första stora politiska inspirationen. Det var de inte ensamma om. Så var det för nästan alla

277bengaliska ungdomar. Intagningsceremonierna i det kämpande och illegala nationalistiska parti — anusilan — i vilket också Kali sedan arbetade hade lyfts rakt ur Anandamath.

Liksom Upanishaderna blev filosofi och inte gudalära och intellektuella ungdomar som Kali befriade sig från övertro bekämpade de också vidskepelsen. Han tillbringade många nymånenätter på lik-bränningsplatsen nere vid floden. Där satt han ensam genom natten. Dels var det för att visa att talet om gengångare och spöken bara var vidskepelse. Dels var det för att bekämpa de känslor som sagor och berättelser ammat fram också hos honom och dels var det för att stålsätta sig i Moderns tjänst.

Landsbygden höll på att förändra sig dessa krigsår då Kali och hans vänner tränade sig med lathis för fosterlandets befrielse och upprättade sina hemliga sällskap för att tjäna Modern. Det började bli ont om arbetskraft. I städerna fanns arbete i textilindustrin och det var inte långt in till städerna. I byn kunde arbetarna tjäna mellan fem och sex anna (sexton anna på en rupie) för tio till tolv timmars hårt arbete på fälten; i städerna kunde de tjäna mellan tolv anna till en rupie för åtta timmars arbete i textilindustrin. Krigsansträngningarna drev fram Indiens industrialisering.

Det var under Första världskrigets agitation Kali blev politiskt medveten och organiserad i det underjordiska nationalistiska partiet. Det tog rätt lång tid från det han kom i kontakt med partiet till dess han kunde bli medlem. Så småningom förstod han skälet. Han var från en zemindarifamilj. I Congress fanns gott om zemindarifamiljer men inte i det underjordiska partiet. Han fick -visa sin pålitlighet innan han accepterades trots sitt sociala ursprung.

År 1920 kom Congressorganisatörer till byn. Då hade Gandhis rörelse utvecklats. Congress hade officiellt anslutit sig till Gandhis linje. Medlemmarna av partiet organiserade sig i Congress som legal front. År 1921 blev

Kali medlem av byns Congresskommitté. Samma år öppnade partiet en ashram, ett samlingsställe, ett hem, i Daulat-pur. Det kallades Satyashram, Sanningens hem. Det var Kiron Mu-kerjee som förestod det. Om honom sade man att om han en gång strukit med handen över en pojkes huvud så var den pojken för evigt vigd åt revolutionen. En gång när polisen omringat det hus han befann sig i hade han klätt av sig helt naken och smort in sig med aska och vandrat ut som helig man utan att någon lagt märke till honom eller känt igen honom. I detta ashram vistades också andra revolutionärer, Charu Ghosh och Kuntal Chakravarty, båda poeter och båda döda unga av tuberkulos. Dit kom också stora män som Bhupendra Kumar Dutt som kunde tala om revolutionens teori och partiets

278politik hela nätter igenom på en enkelt och kristallklart sätt. Han kom också ut till detta ashram för att själv kunna vårda de två lungsotspatienterna. Han hade just sluppit ut efter fem års fängelse och skulle snart fängslas för ytterligare sex år och därefter fängslas igen. Satis Chakravarti vistades på flykt undan polisen i detta ashram samt Jiban Chatterjee och det märkliga med alla dessa revolutionärer, för vilkas namn polisen darrade och som jagades över hela Bengalen, var deras mildhet och mjukhet och den omsorg med vilken de talade till Kali och de andra unga medlemmarna och undervisade dem. De var tålmodiga.

Ar 1921 hade Gandhi fatt diktatorisk makt av Congress. Han ledde icke-samarbetsrörelsen och hade lovat swaraj inom ett år. Ingen förklarade exakt vad swaraj var — om det var dominion inom det Brittiska samväldet eller fullständig självständighet. Hur som haver lovade han det. Partiet arbetade inom Congress och med Congress som front för denna swaraj men med den strategiska målsättningen att uppnå fullständig självständighet. När de var för sig själva kunde partimedlemmarna skämta med Gandhis helighet och hela rörelsens fromleri men offentligt och i det öppna arbetet måste de hålla masken. 1921 kom Gandhi också till Khulna och Kali träffade honom och hade det inte varit för det revolutionära medvetandet hade han fångats av hans milda personlighet. Men han var i alla fall vegetarian flera år efter att ha talat med Gandhi. På sommaren det året höll Congress sin provinskonferens för Bengalen i Jessore. Det var mycket ståtligt först. Men det var bara tomma ord. Shyam Chakravarty talade två timmar i sträck utan att ge politisk information. Bara känslor. Det fanns inga resonemang i Congress. Det var oratorier.

År 1922 bröt Gandhi rörelsen. Just som den kommit igång på allvar avbröt han den. Alla Congressaktivister lämnades till regeringens hänsynslösa hämnd. Den gången skakades nationen. Det var ett svek. Tiotusentals hade riskerat liv och frihet, tusentals hade blivit slagna sönder och samman och nedskjutna, britternas trupper började vackla, de började gå över till folket och vända sig mot sina utländska officerare och vägra att skjuta på försvarslösa människor. Inom synhåll för slutsegern förlorade Indien allt.

— En enda man förintade millioners offer och ansträngning.

I januari 1924 arresterade britterna nationalistledarna. Det året skulle provinskonferensen hållas i Siraganj. Kali var delegat. Man beslöt göra något för att bryta missmodet. En ung politisk terrorist som Kali träffat i Calcutta, Gopinath Saha, och som han visste var en klok och känslig person hade beslutat skjuta en brittisk officer som var särskilt

279ökänd för att tortera politiska fångar. Han hade inte underställt partiet sitt beslut. Han råkade också skjuta fel person. När han insett det överlämnade han sig omedelbart till polisen och uttryckte sin djupa sorg över att ha tagit miste och framförde sitt djupa beklagande till offrets familj men underströk samtidigt att torteraren måste dö och borde avlivas vid första tillfälle.

Partiets delegater inspirerade nu provinskonferensen till att göra ett uttalande där konferensen hyllade Gopinath Saha och hans patriotism. Det var ett slag i ansiktet på Gandhi och hela icke-våldsfraseolo-gin. Det var också en direkt utmaning mot britterna och det var första gången någon i Indien offentligen hyllat terroristernas hjältemod. Avsikten var att samla opinionen och radikalisera kampen. Resultatet beskrevs av Intelligence Bureaus hemliga rapport: Terrorism in India 1917-1936:

I juni 1924 antog Bengal Provincial Congress på sitt möte i Seragunj en resolution som uttryckte beundran för

den anda av självuppoffring som Gopi Mohan Saha visat. Resultaten av denna resolution blev elektriska. Den blev det allra starkaste medlet för att organisera och en ständig inspiration för Bengalens ungdom att ta till våld.

Senare arbetade Kali som organisatör på Daulatpur Hindu Academy och organiserade studentstrejk, han deltog i diskussionerna om nödvändigheten av att återgå till den väpnade kampen, flyttade till Calcutta 1928 och började läsa juridik. Där organiserade partiet nu ungdomsarbetet. I byar och på skolor över hela Bengalen bildades ungdomsorganisationer och studentorganisationer. Valda delegater från dem skulle enas till Calcutta and Bengal Youth Association och Bengal Students' Association. Kali valdes till ledamot av studentrörelsens exekutivkommitté. Av tjugotalet ledamöter var blott tre eller fyra icke medlemmar av det underjordiska nationalistiska partiet. Så effektivt hade organisationsarbetet varit. Nu hade rörelsen en god front, en öppen organisation med kontor och tidning.

Samtidigt genomfördes diskussioner kring rörelsens långsiktiga mål. Det hade upprättats vissa kontakter med kommunister och under de diskussioner som hölls i underjorden (man träffades och pratade i otvungna former så att det inte skulle ge intryck av möte) gav ledningen nya instruktioner. Congress var inte revolutionär. Partiet måste hålla sig intakt och självständigt. Medlemmarna måste genomgå träning i gerillastrid. Det var nödvändigt att organisera en parallell beredskapsorganisation i djupaste illegalitet om polisen skulle slå sönder den första. Ledningen ansåg också att i det fria Indien kunde

280socialism inte uteslutas. Minimiprogrammet var dock ett fritt och demokratiskt Indien. Ledarna hade kommit ut ur fängelse och börjat organisera partiet efter striktare linjer. De nya besluten innebar att det stöd Gandhi haft sedan 1919 dragits bort. Under tio år hade ingen reguljär gerillaträning förekommit. Nu gjorde man sig redo för väpnad kamp. Man inrättade laboratorier för framställande av sprängämnen. Detta skedde med en grupp medicine och teknologie studerande under ledning av en ung doktor som ledde ett forskningsinstitut.

Kali arbetade inom Congress med propagandaarbete. Han var vice ledare. Gruppens uppgift var att nå kontakt med socialt och ekonomiskt inflytelserika personer vilka icke skulle rekryteras till partiet utan blott bli sympatiskt inställda till revolutionära tankar och vara beredda att ställa upp på legalt sätt vid behov. Han var då också ledamot av Bengal Provincial Congress Committee samt det Indian League for Independence till vilket Bhupendra Kumar Dutt dragit upp riktlinjerna och som fick Subhas Chandra Bose till president. Denne var då sekreterare för National Congress. Jawaharlal Nehru som var president för Congress liksom arbetarledare utanför Congress ingick som ledamöter.

I december 1928 hölls Indian National Congress i Calcutta. Partiet var drivande i upprättandet av volontärkåren. Den kallades Bengal Volunteers, medlemmarna bar khakiuniform och tränade med lathis. Man följde samma exercisreglemente som brittiska armén. Subhas Chandra Bose gavs titeln General Officer Commanding enligt brittiskt mönster. Han hade en imponerande uniform. Kali var kassaförvaltare.

Gandhi tyckte inte om detta. Han talade om operettsoldater och misstänkte att partiet var inblandat även om han inte kunde bevisa något. Polisen avskydde det. Plötsligt demonstrerade hela den underjordiska armén helt öppet på Calcuttas gator och kallade sig dörrvakter. Samtidigt var polisen försiktig så att inte Gandhi skulle fa än värre svårigheter att hålla den radikala oppositionen nere. Förutom Bose och ett par andra var hela kadern från juguntar eller anusilan. Sex månader hölls organisationen ihop innan den officiellt upplöstes i mars 1929. Men själva Congressmötet var ett steg tillbaka. Gandhi kämpade mot självständighetsresolutionen. Jawaharlal Nehru som lovat tala för den svek några timmar innan mötet. Det tog då Kali och de andra kadrerna från partiet två timmar att tvinga Bose att våga tala mot Gandhi. Till slut lovade han. Men trots att Motilal och Jawaharlal Nehru vann mot Bose var segern svag. De fick igenom en kompromissresolution som hotade britterna med att om inte Indien gjordes till dominion inom ett år skulle Congress nog kräva full

281självständighet. Men kräva det på icke-våldssätt. Samtidigt skrämdes både den unge och den gamle Nehru av den radikala oppositionens styrka.

1928 var också första gången arbetarklassen visade sig inför Congress. Tolvtusen arbetare marscherade i

demonstrationståg mot mötet för att höra Gandhi tala. Congress hade menat att den inte hade tid att lyssna på arbetarna. Tiden var strängt inrutad. När tåget kom i alla fall pågick underhandlingar mellan ledningen för polisen och Congressledningen om arbetartåget skulle stoppas med polishjälp. Polisen var beredd att hjälpa till mot arbetarna så snart Congressledningen bad om det. Både volontärinfanteriet och volontärkavalleriet drogs upp och gjordes insatsberedda. Också motorcykelbrigaden Var beredd. Arbetartåget kom marscherande. Arbetarna ropade förtröstansfullt nationella slagord. I sista ögonblick bestämde sig Congress för att ta emot arbetaruppvaktningen. Gandhi och andra Congress-ledare höll tal för dem.

I mars 1929 började Kali arbeta på veckotidningen Swadhinata (frihet). Den hade då en upplaga på mellan tio och tolvtusen exemplar och var den ledande revolutionära tidningen. Var vecka gjorde polisen raider. Då straffet för upproriskt skrivande var ungefar två år hölls alltid en grupp frivilliga i beredskap som var beredda att rycka in i fängelse för partiet. Bhupendra Kumar Dutt och Arun Guha skrev ledarartiklarna och Kali delade redaktionsarbetet med Jotish Bhwmik.

Det året hade trettiotvå medlemmar av Arbetar- och bondepartiet och Congress ställts inför rätta för högförräderi. Britterna höll rättegången i Meerut för att slippa den jury som de hade blivit tvungna anlita i Bombay eller Calcutta. En jury — menade de rättsvårdande myndigheterna — skulle ha svårt att se juridiskt på fallet. För nationalisterna innebar denna process att de kom närmare kommunisterna. Motsättningen mellan kommunister och nationalister var annars djup. Nationalisterna menade att kommunisterna nog tänkte upproriskt men att det gällde att även leva upproriskt. Nu när kommunisterna stod inför rätta hade de visat att de också levde upproriskt, menade många nationalister.

Under 1930 skärptes läget. Congress inledde icke-samarbetskarm-panj och i Chittagong tog nationalisterna den 18 april arsenalen. Det var det hårdaste slag som drabbat britterna sedan 1857. Massarresteringarna började omedelbaft. Swadhinata beslöt publicera en ledare: Bravo Chittagong! Tidningen skulle i alla fall slås ned av britterna och det var lättare att göra det med en artikel som hyllade det väpnade upproret än att bara försvinna. Britterna gjorde ett sista försök. De tog

282kontakt med Hari Kumar Chakravarty och lovade femhundra rupier i månaden från Iritelligence Bureau i Calcutta om tidningen i fortsättningen uttryckte positiva åsikter om Simonkommissionens rekommendationer. I annat fall kunde konsekvenserna bli svåra.

Men Swadhinata tryckte artikeln Bravo Chittagong! och partiet gick helt under jorden samtidigt som britterna införde presskontroll och särlagstiftning som upphävde vanliga rättsregler.

När partiet gått underjorden tog Motilal Nehru kontakt. Han ville sätta kraft bakom Congress' kamp. Han gjorde upp om att partiet skulle kapa telegraflinjerna i Bengalen. Motilal Nehru lät till Kali överlämna de pengar som behövdes för operationen. Men Motilal Nehru förstod inte att det konspirativa arbetet kräver absolut tystnad. Han hade låtit sina planer läcka ut. Partiet stod i en svår situation. När britterna förvarnats genom Motilal Nehrus oförsiktighet innebar operationen stora risker; samtidigt var den politiskt lämplig och det var också politiskt riktigt att samarbeta med den hittills så försiktige Motilal Nehru. Då de flesta ledare nu var arresterade leddes operationerna av Monoranjan Gupta, Ra^hik Das och Kali. Kali var förbindelseman mellan centrum och de operativa grupperna. Genom gott planeringsarbete kunde partiet så klippa av telegrafledningarna på en gång i nästan varje distrikt i Bengalen och blott i två fall lyckades britterna fanga sabotörerna.

Samtidigt som organisationen pressades hårt av behovet att finna säkra hus för alla som gått under jorden och alla som flydde in till Calcutta hade den grupp under ledning av doktor Narayan Roy som haft ansvaret för att tillverka sprängämnen blivit klar med sitt arbete. Man hade tillräckliga kvantiteter amatol och aluminiumpulver med tändhattar och allt nödvändigt. Vad som fattades var bombhöljen. Man provade med mässing och med järn. Effekterna var utmärkta men bomberna var svåra att dölja i kläderna.

I samarbete med en metallurg och en industrikemist utarbetade Kali då en legering av mässing och aluminium som motsvarade behoven. Proven visade att de var idealiska bomber. Britterna menade senare att dessa

aluminiumbomber var av högsta professionella klass.

Vapen var svåra att fa tag i. De smugglades in men britterna hade skärpt kontrollen över hamnen. Samtidigt var de kriminella elementen och de organiserade förbrytarbanden fientliga. Britterna hade hotat dem om de samarbetade med nationalisterna och de ställde sig på britternas sida för att kunna fortsätta sin verksamhet. I juli 1930 var de första bomberna fardiga. Planerna var också redo. Man hade valt ut lämpliga mål i Calcutta för en hård och koncentrerad aktion

283som skulle drabba britterna tio gånger värre än Chittagong. Men det var brist på handeldvapen. Det var brist på transportmöjligheter och det var brist på pengar. Samtidigt var många bland de underjordiska som hölls dolda alltmer oroliga och nervösa. De ville andas fritt. De ville handling. Vilken handling det vara månde.

Ganesh Ghosh ställde förslaget att man skulle befria ett kvarter, vilket kvarter som helst i centrala Calcutta på ett sådant sätt att britterna bara skulle kunna komma åt det genom flygbombning eller artilleri och där skulle Indiens fana hissas. Det skulle bli en total utmaning som skulle höras och ses över hela världen. Denna plan godkändes.

Men den 25 augusti misslyckades attentatet mot polischefen i Calcutta. Anuja Sen och Dinesh Mazumdar kastade två bomber mot hans bil. Han undkom men Anuja Sen skadades och Dinesh Mazumdar togs av britterna. Anuja Sen var en skicklig bombkastare. Han dog inte av bomben. Han greps och avrättades av den brittiska polisen så som den indiska polisen brukar avrätta politiska fångar som inte kan bli matnyttigt språksamma. Under det följande dygnet utförde polisen raid på raid. Hela partiets kommunikationssystem revs upp. Nu började de olika grupperna handla på egen hand. Ledningen hade inte längre kontroll över skeendet. Med stora ansträngningar kunde organisationen återupprättas och den 27 och 28 augusti började centrum fungera igen. Men ute i provinsen var förbindelserna brutna. Den 29 sköts både chefen för polisen i Bengalen och chefen för polisen i Daccadistriktet. Den förre dog. Den 30 kastades en bomb in i polisinspektörens hus i Mymensingh. Men man hoppades ännu få kontroll över läget och samla sig till en generalattack. Den 31 augusti 1930 togs Kali av Special Branch, Intelligence Department i Calcutta.

Vad som sedan hände är inte mindre typiskt. Det blev förhör och fängelse och fler förhör. Men den verklige chefen för Intelligence Bureau var en släkting, en kusin, och han sade till Kali:

— Du skämmer ut familjen.

Tretusen personer hade fängslats och britternas metoder var hårda. Kalis kusin hotade honom med att han skulle hållas fängslad minst fem år. Kanske sju år. Men han tänkte på familjens bästa och det fanns en möjlighet. Kali kunde lämna landet, han kunde gå med på att bli deporterad. Fjorton dagar efter detta samtal satt Kali på tåget till Bombay samman med en polisinspektör och en civilklädd polis. På våren 1931 seglade Kali från Indien till London.

Många bland hans vänner var döda. Andra fängslade.

XXIV

DOM ÖVER DÖDA

I Calcutta bor jag i det förflutna. Hotellet är från sekelskiftet. Rummet är stort. Det är ett hotell för missionärer och plantageägare och parser från Bombay med stora affärer. Utanför dörren sitter tjänarna på golvet lutade mot väggen.

Jag har fått brev från Mr. A. Datta. Han är P. A. — sekreterare — till Deputy Commissioner i Mokokchung i Nagaland. Han är upprörd över mig. Han håller på att läsa de anteckningar från Kina 1975—78 som just kommit

ut på engelska. På ett ställe jämför jag Shanghai och Calcutta. Jag skriver att Shanghai före 1949 var lika motbjudande som Calcutta.

Jag vet inte mycket om Shanghai, men hur kan ni skriva att Calcutta är en motbjudande stad? Den främling som kommer till Calcutta måste lära känna staden — först då kommer han att förstå dess charm. Ni har skadat Calcuttas anseende med denna anmärkning. Jag ber er ändra raden i nästa upplaga.

Naturligtvis har han rätt.

Jag kan ursäkta mig med att jag avsåg att skriva att fattigdomen och slummen och förtrycket i Calcutta är som i gamla dagars Shanghai. Men så står det ju faktiskt inte. Jag gjorde således just det fel som jag angripit så många andra för; jag tog till den vanliga europeiska standardbilden av asiatisk fattigdom. Den med de krälande tiggarna i Calcutta, moder Teresa, döende barn. Det var fel. Ty allt detta finns men det är inte sanningen om Calcutta. Calcutta är ett väldigt intellektuellt och ekonomiskt kraftcentrum. Vad är det egentligen jag själv sysslat med i Calcutta? Gått på museer, köpt böcker, träffat vänner, suttit på redaktioner, diskuterat.

Sanningen om Calcutta — liksom om det gamla Shanghai eller adertonhundratrettiotalets Paris — är att det är en vidunderlig metropol, ett jäsande revolutionärt centrum där nya tankar och nyalösningar föds ur de stora samhällskonflikterna. Det är också en på många plan fascinerande stad och A. Datta har helt rätt när han skriver att främlingen som kommer till Calcutta måste vara beredd att lära känna staden. Eländet finns. Det är just det eländet som striderna i Calcutta gäller.

— Och tror du vi skulle kunna bemästra Calcuttas problem ens på tjugo år efter en revolution? säger Arun.

Här står Bose staty. Trettiotalets store vänsternatiönalistiske ledare blev fyrtiotalets agent för Tyskland och Japan. Eller var det inte så?

Man kan säga att Bose under Andra världskriget gjorde vad Roy försökte under Första världskriget. Med hjälp av sina fienders fiende befria sitt land. Nu var dock inte Första och Andra världskriget riktigt samma sorts krig. Det fanns en olikhet mellan Kaisern och Hitler. Den Indiska Nationella Armé som Bose ledde var en hjälptrupp åt Hitler. Hade man frågat mig 1944 hade svaret varit enkelt och tydligt:

— Bose är en fascist.

Det var han kanske. Det var som Kali sade ofta svårt att se åt vilket håll nationalismen skulle gå. Den Bose som ännu var vänsterns älskling och ännu själv talade om det socialistiska Indien skrev ju redan 1934 The Indian Struggle som var ett uttryck för en nationalism på glid mot fascism. Men att beundra Mussolini var inte i Indien 1934 något ovanligt. Antiimperialismen var starkare än antifascismen. Den brittiska imperialismens verklighet gjorde hotet från fascismen otydligt.

Det finns andra tvetydigheter. I de rysk-tyska diskussionerna år 1940 hade Indien tillfallit Moskva efter Storbritanniens nederlag. Frågan vem som lurade vem under dessa samtal är oklar. När Bose flydde från Indien var det med Indiens Kommunistiska Partis hjälp. Han flydde över Afghanistan och Sovjetunionen till Tyskland. Men i Tyskland ville inte Hitler träffa honom. Det skulle inte Moskva uppskatta. Samtidigt kopplades Indiens Kommunistiska Partis illegala apparat samman med de tyska och italienska underrättelsetjänsternas kontor i Kabul. Vissa delar av apparaten blev kvar hos tyskarna (av antiimperialistiska skäl) även när partiet som helhet svängdes över till att stödja britternas krigsansträngningar senhösten 1941. Det tog partiets ledning några månader att svänga partiet från en politik som reellt innebar ett stöd åt axelmakterna till en linje som innebar ett så gott som totalt stöd åt britterna. Men när de lyckats genomföra detta då hade de också ställt partiet i motsättning till det indiska folkets nationella intresse. Quit-India kampanjen 1942 var en nationell rörelse. Men liksom Bose och hans följeslagare ställt sin nationalism i axelmakternas tjänst hade kommunisterna ställt sin sociala revolution i det sovjetiska utrikesdepartementets tjänst. Den nationella resningen

286blev utan verklig ledning. Jag menar att både Bose och kommunisterna svek Indiens folk.

Situationen var komplicerad men dock var detta beteende inte nödvändigt. Pjotr Parvenovitj Vladimirov

skickades i maj månad år 1942 som Kominterns representant till Kinas Kommunistiska Partis centralkommitté i Yenan. När Komintern upplöstes stannade han kvar i Yenan som korrespondent för Tass till november 1945. Han dog i Moskva 1953. Ar 1974 publicerades hans efterlämnade anteckningar. Naturligtvis är de redigerade både av sovjetisk säkerhetsexpertis och sovjetisk propagandaexpertis. Jag hade boken med mig i Kina 1976 och då jag lånat ut den till några kinesiska vänner fick jag tillbaka den först 1978. Man menade att olika detaljer var felaktiga eller propagandistiskt färgade men att själva sakinnehållet när det gällde de sovjetisk-kinesiska förbindelserna under kriget var korrekt; Mao Tsetung vägrade offra det kinesiska folkets intressen för den sovjetiska utrikespolitiken. Kineserna var solidariska — men de underordnade sig inte. Det Vladimirov rapporterade hem till Stalin som antisovjetism var den ansvarighet inför det egna folket som gjorde det möjligt för ledningen i Yenan att sedan bli ledning i hela landet.

Men kanske är fallet Bose dunklare än så? Han begav sig i u-båt från Tyskland till Japan i februari 1943. I Tyskland hade han misslyckats. När han kom år 1940 vägrade Hitler ju att träffa honom av hänsyn till Stalins intresse för Indien men efter det tyska angreppet på Sovjetunionen vägrade Hitler att ta ställning för Indiens självständighet. Bose lyckades fa Japan och Mussolini i Italien att gå med på tanken om en deklaration om Indiens självständighet från Berlin, Rom och Tokyo men Hitler vägrade. Den legion Bose upprättat från indiska krigsfångar i brittisk tjänst tvangs svära Hitler trohetsed. Då lämnade Bose Tyskland.

Det finns ytterligare ett lager frågor. Bose hade rest till Tyskland genom Sovjetunionen. Han sökte hålla kanaler till Moskva öppna under kriget. Det 21 maj 1945 talade han i radio från Bangkok. Han vände sig till Moskva och påminde om att hans Fria Indien hade en och endast en utrikespolitisk grundsats:

Den grundläggande principen för vår utrikespolitik har varit och

kommer att förbli: Storbritanniens fiende är Indiens vän.

Japanerna sökte på alla sätt hindra hans försök att nå kontakt med Moskva. Den 15 augusti 1945 när Japan kapitulerat utfärdade Bose sin sista dagorder som överbefälhavare för de fria indiska styrkorna:

287Kamrater

I vår kamp för att befria fosterlandet har vi nu överväldigats av en kris vi inte kunnat drömma om. Ni känner det kanske som om vi misslyckats i vår uppgift att befria Indien. Men låt mig säga er att detta misslyckande bara är av tillfällig natur ... Det går många vägar till Delhi och Delhi är fortfarande vårt mål ...

Från Bangkok flög så Bose och hans närmaste rådgivare Habib-ur-Rahman mot Dairen. De skulle ta kontakt med ryssarna. Fler platser kunde de japanska myndigheterna inte ställa till förfogande. 14.30 den 18 augusti skall det plan Bose flög med ha förolyckats vid starten från Taihoku i Taiwan. Bose skall ha omkommit och aldrig nått sovjetiskt territorium. Många menar att han överlevde men det är troligt att han faktiskt dog den dagen.

— Bose, säger Arun föraktfullt när vi tittar på hans staty, Bose var en fet bengali babu.

Jag är inte överens. Men jag är heller inte överens med det kommunistparti som har makten i Calcutta, de så kallade marxisterna. De hyllar Bose som en stor hjälte. De ser honom som en av sina föregångare. De är samtidigt hundraprocentigt trogna Moskvas utrikespolitik. De försvarar Vietnams invasion i Kampuchea och den ryska invasionen i Afghanistan.

Bose var ingen förrädare och han var ingen agent. Men han visar samtidigt att det förblir omöjligt att befria det egna landet med utländsk makt. Medlen förändrar målet. Det räcker inte att ha lång sked när man äter soppa med djävulen.

Under kriget, när jag var i tonåren, tvangs jag fundera mycket på Bose och på vad som var rätt och vad som var fel. Krigsårens frågor om vad som var rätt antiimperialism var ju alls inte så lätta att besvara som det kan tyckas i efterhand. De redogörelser som produceras i efterhand motsvarar inte den bild vi fick då. Redan den som är född på trettiotalet — och som inte deltog politiskt medvetet i krigsårens skeende — har antagligen svårt att förstå hur viktig frågan om Bose är i dag. De kanske till och med tror att verklighetens tyska nazister uppträdde så som

nazister gör på filmer från sextio- eller sjuttiotalet. Det är fel. Om man tror det kan man inte förstå varför Bose handlade som han gjorde; och själv kunna gå i samma fälla som Bose gick i och som de så kallade marxisterna i Calcutta går i när de tjänar ryska intressen i hopp om att de skall vara antiimperialistiska.

Det fanns en intern tysk propaganda om Indien jag på den tiden inte kände till och inte kunde känna till. Det var den utbildning som försiggick inom Wehrmacht. Jag tänker på sådana skrifter som Vören-

288bachs Indien från oktober 1942 som på sextiofyra komprimerade sidor gav soldaterna ett gott vetande. Bedömningen var saklig och måttlig; 1857 betraktades visserligen som blott ett myteri och den brittiska Indian Civil Service beskrevs med beundran ... men det hörde ju till den allmänt reaktionära synen på stat och herradöme. Det var före Stalingrad. En framryckning mot Indien tycktes möjlig. Hitler hade förkastat förslaget att ta ställning för Indiens självständighet och de tyska soldaterna gavs en grundkurs i indisk politik. Nehru var för tyskarna då en god indisk nationalist som dock ännu inte helt vågat bryta med den brittiska tankevärlden; Gandhi var det indiska folkets verklige vägvisare.

Den tyska propaganda som nådde mig i det neutrala Sverige bestod dels av de sakliga geografiska fackböcker jag kunde köpa i Nordiska Bokhandeln: Hermann Luffts Die Wirtschaft Indiens eller Mukund Vyas Männer und Mächte in Indien och liknande. De var naturligtvis ideologiska som brittiska eller franska standardverk är ideologiska och deras ideologi var nazismens men de var föredömligt klara och tydliga och informativa. Dels var det politisk skolningslitteratur som Hans Walter Gaebert, In Sachen Indien gegen London. Die Geschichte des indischen Frei-heitskampfes. De var kunniga men skarpt partiska ... där dock Nehru/ Gandhi tycktes vara ett med det då såkallade Nya Europa. Dels var det den rena propagandan i Reinhard Franks British Tyranny in India (som också gavs ut i svensk översättning som England och Indien). Slutligen var det sådant som den konstnärligt överlägsna propagandan från A. Paul Weber i Signal. Hans bilder av brittiskt förtryck och brittiskt förfall och amerikansk krigshysteri gjorde ett mäktigt visuellt intryck. (Att denne skicklige antisemitiske och demokratifientlige grafiker under efterkrigstiden i Västtyskland utnämnts till antifascist och humanist och motståndskonstnär finner jag vara ett uttryck för sjuk och svart humor.)

Ordvalet kunde ibland bli svulstigt, men vad var det egentligen som var fel i det Reinhard Frank skrev?

Till ett kolonialslav folk ha indierna nedtryckts under brittisk ledning och brittiskt "beskydd". Detta är sanningen om det verk, som England under 200 år har åstadkommit i Indien. Men för all framtid kunna icke Indien och världen föras bakom ljuset om vad som här har skett. Befrielsens dag måste komma for Indien.

Det kommer en dag, då världen befrias från de samvetslösa brittiska makthavarnas låga egoistiska utsugningspolitik. Ty de breda massorna av det brittiska folket — det vilja vi här ännu

289påpeka — ha aldrig tillåtits draga nytta av det brittiska världsväldet. Liksom för många år sedan — blott i förändrad form från den dåtida monarkien till den nuvarande demokratien — har ständigt den lilla brittiska oligarkien och plutokratien, de penningägandes kotteri, i sitt eviga maktbegär och sin snikenhet utsugit det egna folket och världsrikets folk under den moraliska täckmantel, som dryper av hyckleri.

Och om jag — som ju var mycket amerikansk efter att ha gått i skola i New York — sökte mig till den amerikanska radikala traditionen, så var det Hitlers Tyskland som stod till tjänst med en nyutgåva av Scott-Nearings klassiska Dollar Diplomacy, tryckt i Leipzig 1943.

I de allierade staterna kanske det fanns sådana som tog ställning för det egna landet — rätt eller fel. Ryssar som trots allt kämpade för det Heliga Ryssland, amerikaner som kämpade för Guds eget land, britter som kämpade för imperiet. Det fanns kanske också sådana som tog ställning för det goda mot det onda; demokratien mot diktaturen. Men någon sådan renhet gavs ju inte. Den fordrade att man blundade inför Katyn och inför Bengalsvälten och inför alla ohyggligheter. I princip var de tyska anklagelserna mot det brittiska imperiet, mot dollardiplomatien, mot Stalins utrikespolitik riktiga anklagelser. Dock var det nödvändigt att Hitler slogs ned. Den tyska hitlerismen var ett värre ont. Men detta val var långtifrån så självklart som det kan synas i efterhand.

Statyn över Bose är en sinnebild för den radikala nationalismens tvetydighet. Det är en tvetydighet vi bör lära oss

känna igen; både för att den präglar hela denna epok från Franska revolutionen och fram genom våra dagar då nationerna befriar sig (hur blir det annars möjligt att förstå att de vietnamesiska hjältar vi hyllade i går har blivit dagens bödlar mot laotier och kampucheaner? och möjligt att förstå att det både var rätt att helt ge dem stöd och helt fördöma dem) och för att vi måste kunna själva välja rätt handling i denna epok från Franska revolutionen och fram genom våra dagar då imperierna kämpar om världsherraväldet och vi — nolens volens — får kämpa för den egna nationens existens för att den icke skall gå under i britternas Empire eller Hitlers Neuropa eller Japans Sam-välstånds-område eller Förenta Staternas Fria värld eller Rysslands Socialistiska stats gemenskap. Epoken själv är tvetydig. Bose var ingen fet bengali babu!

På antikvariat i Paris hittade jag år 1975 en bok bunden i brunt helklotband med guldtryck. Den var på engelska. Den handlade om 1857 och den var författad av någon som blott kallade sig "An Indian

290nationalist". Den boken saknar såväl tryckort som tryckår. Men den ger en nyckel.

År 1907 satt en tjugotreårig student från Indien och skrev på ett manuskript. Hans namn var Vinyak Damodar Savarkar och han var från Bhajur vid Nasik utanför Bombay. Hans far var en liten jordägare och penningutlånare. Han satt och skrev på marathi. Titeln på manuskriptet var: Det indiska befrielsekriget år 1857. Han förklarade:

Den nation som inte har något medvetande om sitt förflutna har ingen framtid. Lika sant är att en nation måste utveckla sin förmåga icke blott att åt sig erövra sitt förflutna utan också att veta hur detta förflutna skall användas för att främja det kommande. Nationen bör vara sin egen historias herre och icke dess slav ... Känslan av hat mot muslimerna var rättvis och nödvändig på Shivajis tid — men en sådan känsla vore orättvis och dåraktig om den uppammades nu blott för att den var hinduernas dominerande känsla på hans tid.

Avsikten var som han senare framhöll i en artikel att skriva en sakligt riktig historia som skulle inspirera folket att åter resa sig och med vapen i hand befria fosterlandet från inkräktarna.

Hans bok hade alltså det utsagda syftet att förbereda folket på nödvändigheten av det väpnade upproret och att undergräva den brittiska indiska arméns moral. Savarkar menade att om de indiska soldaterna insåg sin situation, lärde av 1857 och reste sig mot sina officerare skulle det brittiska väldet i Indien störtas. Detta välde vilade på bajonetterna; det gällde att vända bajonetterna mot förtryckarna.

Den som säger att denna teori var felaktig, att britterna lämnade av andra skäl har rätt i den meningen att imperiet blev alltmer oränta-belt som utsugningsmaskin och att britterna blev utkonkurrerade på världsmarknaden och att stora Britannien blev lilla England under Andra världskriget; men det som slutligen avgjorde frågan för britterna var att den lätthet med vilken Bose kunnat rekrytera den brittiska arméns indiska soldater till sitt Fria Indiens armé tydde på att de inte längre kunde lita på sina väpnade styrkor och att flottmyteriet 1946 bekräftade detta. Hade britterna inte flytt 1947 hade de blivit utkastade med våld ... och då hade varken de utländska investeringarna eller den byråkratiska apparaten eller den indiska överheten kunnat sitta i orubbat bo.

Den bok den unge studenten skrev i London 1907 är lysande. Den är skriven med brinnande patos och med en skarp och hänsynslös stil. En hel del av det material som bör tas med i en skildring av 1857 hade

291Savarkar inte tillgång till. Frågan om de folkliga resningarna 1857 och klasskampen på landsbygden 1857—1859 var dåligt utredd. I en del fall drog Savarkar alltför stora växlar på sitt material. Han avsåg också att skriva ett äreminne över sin nations hjältar. Men i jämförelse med de brittiska akademiska historikerna är Savarkar vetenskaplig. Hatet mot förtryckarna är för den som söker historisk sanning en lämpligare utgångspunkt än apologin för detta förtryck. An i dag är det så att de historiker — indiska eller andra — som värnar om det bestående söker skildra 1857 som myteri eller militärt uppror eller feodalt uppror; ju hårdare motsättningarna inom det indiska samhället formerar sig ju mer apologetiska blir det officiella Indiens vetenskapsmän.

Redan under arbetet med manuskriptet försvann två kapitel. Detektiver från Scotland Yard hade stulit dem. Savarkar misstänktes av de brittiska myndigheterna för intellektuellt subversivt arbete och de övervakade honom

noga. Världsväldet över vilket solen aldrig gick ner (och på vilket blodet aldrig torkade, som Ernest Jones sagt) fruktade ordet.

Manuskriptet smugglades till Indien trots de brittiska myndigheternas kontrollåtgärder. Britterna gjorde omedelbart polisrazzior mot ledande tryckerier i Maharashtra. Men britterna kunde inte lita på sin polis. En patriotisk polisofficer varnade tryckeriet där boken trycktes just innan razzian. Britterna fann inte manuskriptet. Då britterna nu övervakade tryckerierna fick manuskriptet smugglas tillbaka till Europa. I Paris återfann den unge studenten sitt manuskript. Det gjordes ett misslyckat försök att trycka boken i Tyskland. Därefter beslöt man översätta manuskriptet till engelska och trycka det i England.

Men den brittiska polisen vakade. Boken förbjöds. Savarkar frågade myndigheterna i ett öppet brev:

Hur vet myndigheterna att boken är så farlig att den måste förbjudas innan den är publicerad, innan den ens är tryckt? Antingen har regeringen en kopia av mitt manuskript eller inte. Om regeringen har en kopia varför åtalas jag inte ... om den inte har en kopia, hur kan den veta något om innehållet?

Ingen brittisk tryckare vågade åta sig arbetet med boken. Intelligence Department hade kontakt med sina kolleger i Frankrike och hotade de franska tryckarna; inget franskt tryckeri vågade åta sig uppgiften. Men man fann en holländsk tryckare som i hemlighet tryckte en upplaga. Denna upplaga smugglades in i Frankrike. Därifrån spreds den till Indien. De exemplar som sändes till Indien försågs med falska

292pärmar och utgavs för att vara en roman av det anständiga slaget: Dickens' The Pickwick Papers.

Ar 1910 gjorde britterna en av sina periodiska upprensningsaktioner i Indien. De sökte krossa motståndsrörelsen. De hängde några, fängslade andra. Savarkar själv arresterades den 13 mars 1910 i London och transporterades till Indien. Den 31 januari 1910 dömdes han till livstids deportation och fördes till britternas djävulsö i Andamanerna.

Vi lämnar för ögonblicket Savarkar i sitt fängelse. Han förblev inte tjugotre år hela livet. Men boken bestod. Och denna bestående bok kom att spela stor roll i den indiska frihetskampen.

År 1910 fanns 30000 immigranter från Indien på Förenta Staternas västkust mellan Vancouver och San Francisco. De flesta var från Punjab. De var utsatta både för rasförtryck och utsugning men de hade dock en politisk och medborgerlig frihet som var otänkbar där britterna härskade. De utgjorde basen för Ghadarpartiet. Ghadar betyder Uppror. De hade tagit namnet från upproret 1857. Deras målsättning var:

Att störta imperialismens Raj (välde) i Indien och i dess ställe bygga upp en nationell republik grundad på frihet och jämlikhet. Detta mål kan blott nås genom väpnat nationellt uppror. Varje medlem av Ghadarpartiet är förpliktigad att delta i kampen mot slaveri varhelst i världen den pågår.

Både för att finansiera sin verksamhet och för att sprida Upprorets budskap tryckte de en upplaga av Savarkars bok i Förenta Staterna. Deras arbete förde till den näst största resningen mot britterna i Indien. Britterna hämnades. Tvåhundrafemtio patrioter hängdes. Ghadarpartiet hade utnyttjat motsättningen mellan de brittiska och tyska imperialisterna under det Första världskriget. Men de var inte — som britterna och deras historieskrivare sökt göra gällande — tyska agenter. I det avtal som träffades mellan tyska regeringen och den indiska revolutionskommittén hävdade de indiska representanterna:

Den finansiella hjälp som erhålls från den tyska regeringen kommer av de indiska revolutionärerna att behandlas som ett nationellt lån vilket skall återbetalas när Indien blir självständigt. Tyska militära enheter äger icke rätt att beträda indisk jord. Rätten och makten att råda över det självständiga Indiens öde ligger helt i indiska händer. Tyskland skall lämna den indiska revolutionära rörelsen bistånd med pengar, vapen och ammunition och genom att sända tyska specialister för att träna bengaliska revolutionärer.

293Ytterligare två förutsättningar för samverkan mellan Centralmakterna och de indiska revolutionärerna klargjordes från indisk sida under Berlinförhandlingarna år 1914:

Om vår revolution lyckas vill vi upprätta en socialistisk och demokratisk administration. Österrikisk-Tyska makterna skall inte på något sätt förhindra detta.

Och än tydligare:

I Indien finns många mäktiga furstar. Om några bland dem söker upprätta, i hela Indien eller inom sina stater, en monarki skall de Österrikisk-Tyska makterna icke hjälpa dem utan hjälpa oss att upprätta en republik så som vi önskar.

Det var till dessa indiska patrioter i San Francisco som fader Martin/ Narendranath Bhattacharya/M. N. Roy (s. 269) anlände. Och när han i debatterna med Lala Lajpat Raj tog avstånd från nationalismen och gick över till att se den proletära revolutionen, världsrevolutionen som det indiska folkets utväg då kom han också att ändra uppfattning om 1857. Socialismen tycktes kräva av honom att han så avsvor sig sin tidigare nationalism att 1857 nu för honom blev

den döende feodalismens sista ryckning ... ett militärt myteri ... av objektivt reaktionär karaktär ...

Och när han på Kominterns förlag år 1922 gav ut sin bok Indien sammanfattade han — med sidoblick på Savarkar — på följande sätt:

Sentida ortodoxa nationalister tolkar resningen 1857 som en stor kamp för den nationella oavhängigheten. Denna tendens visar den allvarliga reaktionära fara som den religiöst baserade nationalismen innebär. Ingen indisk nationalist som tar ställning för sitt folks sociala framsteg och som för detta måls skull kämpar för den nationella oavhängigheten har rätt att — om han inte vill gå vilse — knyta an till de tankar som låg till grund för 1857 års resning i vilken vi blott ser en militär kamp för att övervinna det utländska herraväldet. Upproret präglades av en anda av rasande reaktion; det var inte en revolt mot den brittiska regeringen som sådan utan mot de framstegsvänliga och sociala och politiska tankar som den förkroppsligade — tankar som delades av de intellektuella från den indiska bourgeoisie vilken materiellt var förberedd för dem och som hade omslutit dem blott den främmande erövraren inte hade fört in dem i landet.

294Roys ställningstagande — vilket i och för sig som han själv egentligen påpekar hade sina rötter i den bengaliska renässansen och de bengaliska intellektuellas handlande under adertonhundratalet — förde honom till en begynnande konflikt med Lenin i Komintern och till en direkt konflikt med Mao Tsetung när Roy som Stalins ombud skulle hjälpa kineserna göra revolution och så småningom förde det honom ut till en märkligt isolerad position i indisk politik. Vad värre var, det kom att prägla ledningen för den indiska kommunismen. Den sociala kampen kom att skiljas från den nationella och kommunisterna gjordes underordnade Moskvas tillfälliga utrikespolitiska intressen och så småningom blev de officiella kommunistpartiernas ledning ombud för den ryska imperialismen så som bengaliska renässansintellektuella blev ombud för den brittiska imperialismen mot Indiens folk.,

År 1944 utgavs en ny upplaga av Savarkars bok. Då i Japan. Det var Rash Behari Bose — han som en gång kastade bomben på Lord Hardinge (se s. 38) — vilken levde som politisk flykting i Japan och organiserade motstånd mot britterna som samman med Subas Chandra Bose gav ut boken om 1857 till hjälp och ledning för soldaterna i deras Indian National Army.

Det Subas Chandra Bose försökte göra var vad Ghadarpartiet sökt göra under Första världskriget. De indiska soldater som under japansk ledning gick till kamp mot britterna bar Savarkars bok med sig. Denna av britterna i Indien förbjudna bok var deras inspiration. Det var också till den Bose hänvisade i sin sista dagorder innan han störtade på sin flygning till Dairen där han skulle söka ryskt stöd för sin indiska nationalism då det tyska visat sig obrukbart och det japanska brutits.

Många vägar bär till Delhi.

Också nationalismen hade hamnat i imperialisternas sold. Cirkeln tycks sluten.

Det är nödvändigt att gå två steg tillbaka och därifrån fa ett perspektiv framåt:

När Vinyak Damodar Savarkar var femton år hängdes bröderna Chapekar. De hade skjutit två brittiska officerare som var på hemväg från regeringsbyggnaden i Poona där de deltagit i firandet av drottning Viktorias diamantjubileum som drottning. Bröderna Chapekar hängdes och Vinyak Damodar Savarkar svor att hämnas deras död. genom att kämpa för att fördriva de brittiska ockupanterna från Indien.

När han var sjutton år bildade han sin första politiska organisation — dess mål var Indiens politiska självständighet och medlet var det väpnade upproret. Inspirationskällan var Mazzinis Unga Italien.

295Men både Mussolini och Gramsci stammar från Mazzini; både fascister och partisaner hänvisade till det Unga Italien. Savarkar själv gick vägen mot militant och mörk hinduisk reaktion. Han släpptes ur fängelset 1937 men kunde inte samarbeta med den officiella nationalismen som tycktes honom stå för långt åt vänster. Han deltog i det ideologiska förarbetet till massakrerna på muslimer vid delningen och år 1948 misstänktes han för delaktighet i mordet på Gandhi och ställdes inför rätta men frikändes. Därefter drog han sig undan politiken. Ar 1962 rådde han dock Nehru att marschera mot Peking och avgöra gränsfrågan genom ett stort och segerrikt krig. 1966 avled han. Men hans bok består.

Statyn över Bose är en staty av ett stort nederlag. Men egentligen borde det vara en dubbelstaty. Bredvid Bose borde stå M. N. Roy. De var båda bengaler och båda revolutionärer. De tog ställning till samma problem men drog olika slutsater och praktiken visade att såväl Roys revolution utan nationella rötter som Boses nationalism utan sociala rötter bet sig själva i svansen; blev självförtärande och destruktiva.

Den tjugotreårige Savarkars bok är fortfarande viktig och läsvärd. Det är fortfarande nödvändigt att ta ställning för 1857. Det parti i Indien som förmår göra det och knyter an till traditionerna från 1857 och Ghadar och förmår förena traditionerna från såväl den bengaliska renässansen som sepoyer och upproriska bönder och kastlösa som rest sig kommer att förmå skapa det fria, demokratiska och socialistiska Indien som både Bose och Roy trodde sig arbeta för.

XXV

DEN TUNGA LUFTEN

Det smakar metall i munnen. Luften är tjock. Det är tungt att andas. Det är vintersmog.

— Det är inte konstigt att du hostar, säger Gun. Här släpps ut 670 ton föroreningar om dagen. Det står i tidningen. Tjugofem procent av studenterna i Calcutta har eller har haft lungsot. Folk nyser, snorar, har huvudvärk och far utslag. De lagar som reglerar utsläppen av luftföroreningar är från 1905 och man skriver med riktig lokalpatriotism att här är värst i Indien. Till och med värre än i Bombay. Också avgasproblemen är värst härinne i centrum. Bara sex procent av den bebyggda ytan används för vägar. Där står trafiken stilla och pyser i solen. Och Hooglyfloden är rena kloaken.

På radion kommer nyheter om hur Indiras Congress segrar. Man talar om jordskredsseger. Men det är sådant där parlamentariskt jordskred som inträffar med enmansvalkretsar. Det är bara 56,8 procent av de röstberättigade som har röstat. 1977 när Indira Gandhi föll var det i alla fall 60,5 procent som röstade. Hennes väldiga jordskredsseger begränsar sig till att hon med lock och pock fatt inte fullt var fjärde röstberättigad att stödja sig på. Majoriteten har låtit bli att rösta eller röstat mot henne. Och både av de röster som gått mot henne och de röster som gått till henne är en stor del rena röstköp eller direkta svindelröster eller valboskapsröster som levererats av jordägare och valbossar åt högst betalande.

Ar 1977 när hon föll med dunder och brak fick hon stöd av 21 procent av de röstberättigade; 1980 när hon gjorde sin världsom-skrivna come-back fick hon stöd av 24 procent. Jag undrar hur stor fusk- och svindelmarginalen är.

10 procent? 20 procent? Indiras återkomst är politisk verklighet men Indiras jordskredsseger bland folk är massmediafenomen. Och med ett proportionellt valsystem är det tveksamt om hon kunnat bilda regering. Men enmansvalkretsarna gör politiken till lotteri. I Uttar Pradesh var folk så, trötta på politikerkorruption och käbbel att blott 45 procent av de röstberättigade röstade.

297Av dessa 45 procent fick Congress (I) 35,4 procent alltså 16 personer av 100 röstberättigade. Detta gav 51 platser av 85. Det är Sanjays folk som nu tågar in. Goondapolitiker. Folk utan åsikter och ansikten. Medlemmar av Sanjays upplaga av 10 december-föreningen:

Utom av ruinerade lebemän med tvetydiga existensmedel och tvetydig härkomst, utom av förkomna, äventyrliga element från bourgeoisien, bestod denna förening av vagabonder, avskedade soldater, frigivna förbrytare, förrymda tukthusfangar, skojare, bedragare, lazzaroner, ficktjuvar, taskspelare, sutenörer, bordellvärdar, bärare, litteratörer, positivhalare, lumpsamlare, skärsli-pare, kittelflickare, tiggare, kort sagt: hela denna obestämda, brokiga, kringstrykande massa som [...] kände ett behov att öva välgörenhet mot sig själva på den arbetande nationens bekostnad.

Ett tag efter valet tycktes det se ut som om under Sanjays ledning denna massa skulle bli kärntrupperna för en råhetens nya Congress. Men Sanjay flög ihjäl sig. Han dog inte för att ryssarna tog livet av honom eller för att hans fiender sammansvor sig mot honom utan blott helt följdriktigt och i enlighet med hans allmänna karaktär för att han flög ett plan han inte behärskade i kläder som inte var lämpliga och försökte genomföra konster i strid mot alla säkerhetsregler. Han dog av dålig karaktär med andra ord, och trots att det officiella Indien stod tårögt och frasrikt vid hans bår fnittrade alla förtjust i smyg och sade som en hög indisk ämbetsman till mig:

— Om de döda inget annat än gott men vi är alla så lyckliga över att Sanjay sluppit ur sitt jordelivs fängelse.

Sanjays förlumpade följe föll samman efter hans död och Indiras hopp om att säkra en dynasti åt Indien stäcktes. Men jag vet inte om det betydde stort till eller ifrån. Sanjay var inte stort råare än andra indiska politiker. Heller inte mycket mer korrupt. Han var blott lite mindre hycklande. Eller också — som Saxena i Delhi menade — var han inte bildad nog att ens hyckla.

Men denna dag i Calcutta när luften smakar surt och dävet i gommen ligger Sanjays död ännu i framtiden. Vi lyssnar på Indiras segerbrus i radion och vännerna som kommer för att dricka te och prata är nedstämda:

— Få se om hon börjar arrestera igen, säger Biplal.

— Du är nog en sådan där som kommer att anklagas för att göra revolution i fängelset så att tjugo vaktmän måste bulta dig till köttfärs med sina lathis, säger Rabi.

Man skämtar, men skämten är beska. De slapp ut ur fängelse när

298Indira föll 1977. Officiellt satt då 17 000 politiska fångar från vänstern i fängelse i Västbengalen. 250 av dem blev ihjälklubbade i fängelserna. Fast några sköts också. Indira hade ju beslutat att bonderevolutionärerna, naxaliterna, skulle utplånas. Det gjorde hon redan före sitt undantagstillstånd. Hon gav polisen fri jakt.

— Det är svårt att säga hur många som blev avrättade. De flesta antecknades aldrig. De togs och de torterades och därefter sköts de ned eller klubbades. Ibland sades det att de varit i sammanstötning med polisen, ibland sades det att de skjutits under flykt och ibland sades det att de bara självdött men för det mesta sades ingenting.

— Det har alltid torterats i våra fängelser. Det torteras som det torterades under britterna. Men när Indira verkligen försökte slå till mot sina motståndare under undantagstillståndets tid då blev tortyren allmän. Visst kände hon till den. Hela världen kände ju till den även om inte så många brydde sig om den. Indira är fullt kapabel att läsa.

— I Europa och Förenta Staterna talades det ständigt om schahen av Iran och hans Savak och om Pinochet och hans polis men det sades inte mycket om Indira och hennes metoder. Men hon var minst lika obehaglig som schahen. Kanske var hon värre. Det finns ju grader i helvetet. Men i Europa brydde man sig inte om vad hon

gjorde.

— Amnestys rapport betydde en del.

— Det är riktigt. Det skrevs en del böcker också. Men era socialdemokrater eller brittiska labour eller de olika eurokommunister som kallade sig radikala de brydde sig inte om tortyren. De hyllade alla Indira i stället.

I England samlade sig Labours traditionella vänster för att hylla Indira. Michael Foot talade om att han ansåg att Indira Gandhis seger var en seger för de demokratiska traditionerna och de demokratiska normerna i Indien och Aneurin Bevans änka Mrs Jenny Lee applåderade. I Frankrike förklarade radikala feminister att Indira Gandhis seger var en seger över phallokraterna och i Sverige snörvlade Annakarin Svedberg om hur kärleksfull Indira är.

Som person är Indira Gandhi inte särskilt betydelsefull. Hon är långsint, hämndgirig och intrigant men knappast intelligent. På femtiotalet berättades i det gamla odelade indiska kommunistpartiet hur hon hade kunnat utnyttjas till kurir som nyttig idiot. Britterna hade respekt för Jawaharlals dotter; hon var ju brahmin, och kroppsvisite-rade henne inte. Men det är inte hennes person som är intressant.

Hennes maktbegär är däremot av betydelse. Hon kommer från en helt sekulariserad familj. Jawaharlal Nehru höll sig fjärran från religion och religiösa ceremonier och ville att Indien skulle bli en sekulär

299stat. Han sökte överbrygga motsättningarna mellan muslimer och hinduer. Men Indira Gandhi utnyttjar religionen så som hon utnyttjar allt annat. Hon besöker templen. Hon begär prästernas välsignelser. Hon uppmuntrar heliga män av olika slag om hon kan tjäna på det. Hon låter folket veta att hon tillbringar tid med att tillbe gudinnan Padmavathi Devi, Venkateshwaras maka, och i Tirupati låter hon berätta att det var tack vare att hon bett guden Venkateshwara välsigna sig som hon vunnit valet. Detta cyniska spel med religionen är inte ofarligt för Indiens folk. Indira och hennes Congress spelar med de religiösa motsättningarna som med allt annat för att säkra sin makt och Jawaharlal Nehrus försök att skapa ett sekulärt Indien går under i mordbrand och plundring. Ty så kan de fattiga fas att kämpa mot varandra och inte förenas mot sina förtryckare. Så här ser statistiken ut de tjugo åren från 1960 till 1979:

År Religionsupplopp 1960 26 1961 92 1964 1070 1965 676 1967 198 1968 346 1969 519 1970 521 1971 321 1972 240 1973 242 1975-1976 (undantags- tillstånd) 374 efter april 1977 400

Under dessa religionsupplopp har antalet dödsoffer sträckt sig från 150 år 1967 till 3 000 år 1969 berättar den rapport från People's Union for Civil Liberties and Democratic Rights — Six Parliaments and Demo-cratic Rights — varifrån uppgifterna hämtats. Under denna tid har också de religiösa upploppen spritt sig till områden som tidigare inte känt sådana. Indiras cynism kostar blod.

— Har du inte tänkt på hur hon klär ut sig, sade Gun. Ankevitt här, folkligt där, slickar käringarna om truten, som tyskarna säger, genom att klä sig som bhilkvinna bland bhil och dansa med Madhya Pra-desh-kvinnorna som en av dem om hon kan tjäna på det. Men hemma går hon i specialritade sarier. Hon är som Chiang Ching. Hela hennes

300uppträdande är som Chiang Chings, alltifrån hucklet till falskheten och hyckleriet. På sätt och vis tycker jag nästan lika synd om Jawaharlal Nehru som om Mao. Minns du hur Indira gjorde sig till för sin far när hon var hans värdinna? Som när Chiang Ching bar fram skålar med jordnötter åt Mao. Det finns kvinnor som är precis så otäckt falska som manschauvinister säger. Chiang Ching och Indira Gandhi hör till dem.

Man kan fråga sig vilken klassbakgrund Indira Gandhis regim har. Man kan undersöka hur strejker och lockouter förhöll sig kring undantagstillståndet. Det gjorde Ruddar Datt från University of Delhi. Under hela perioden från 1961 och framåt har det antal dagar en strejkande arbetare befunnit sig i strejk legat ungefärligen stilla, under det att antalet dagar en lockoutad arbetare varit lockoutad femdubb-lats. Undantagstillståndet innebar en skärpning. Strejkdagarnas antal sjönk till 5 per strejkande arbetare och lockoutdagarnas antal steg till 53 per lockoutad arbetare år 1976. 78 procent av totalantalet arbetsdagar förlorade i arbetskonflikt bestod då av lockout. Andelen strejker som varit framgångsrika för arbetarklassen har varit mellan 29 procent och 37 procent under perioden ...

dock med undantag för högkonjunktursåret 1976 då Indira Gandhis undantagstillstånd var i kraft. Då sjönk denna framgångsandel till en rekordlåg notering: 20,5 procent.

En analys av de konflikter som föregicks/följdes av strejker visar att kapitalet nu förmår slå tillbaka hårdare än arbetarklassen. Relationen blir att mot 1 dags strejk ställer kapitalet 1,76 dagar lockout. Endast där arbetarklassen förmått organisera sig ordentligt — som i Västben-galen — sjunker andelen lockoutdagar i relation till strejkdagarna. Värst var det i Maharashtra; i 16 sådana konflikter hade kapitalet svarat med 562000 dagar lockout mot arbetarklassens 310 strejkdagar.

Från 1974 då Indira Gandhi krossade järnvägsarbetarstrejken och fram genom undantagstillståndet stärktes kapitalistklassen och drevs arbetarklassen tillbaka och fick sin kampduglighet försvagad. Samtidigt förblev Indiens tillväxttakt låg och hela Indiras decennium präglades av inflation, ökande fattigdom, stigande arbetslöshet och snabb koncentration av jord och kapital på allt färre händer.

Sådan är klasskaraktären på den regim som politiskt stöddes av Moskvatrogna indiska kommunister och deras medlöpare och som sökte stöd i Europa hos brittiska labours vänster och svensk socialdemokrati och som inför feminister framställde sig som phallokraternas motståndare och som odlade sina förbindelser såväl på SIDA som i FN-byråkratin.

301— Nu när Indira är tillbaka blir situationen farligare här i Sydasien, sade Singh. Utrikespolitiskt kommer Indira att ge stöd åt Sovjetunionen och dess klientstater. Indira kommer att ge stöd åt Vietnams ockupation av Kampuchea och den ryska ockupationen av Afghanistan. Den förra regeringen sökte komma fram till något samförstånd med Kina, Pakistan, Nepal, Bangla Desh och Sri Lanka; Indira kommer att fortsätta sin expansionspolitik. Vi kan räkna med konflikter med alla våra grannar, kanske krig och ett ökat förtryck här hemma.

— Indira kommer att ge ryssarna mycket stöd och vara deras redskap i internationella sammanhang men det har inte det bittersta med ideologi att göra. Dels beror det på ryssarnas ekonomiska intresse och deras direkta inflytande i statsapparaten; vår stat har ju aldrig varit självständig. Först var den brittisk och sedan tog amerikanerna över och nu står den ryssarna till tjänst. De har åt sig säkrat viktiga grupper inom byråkratien. Men dels beror det också på att Indira är kortsynt nog att tro att hon genom att ge ryssarna stöd kommer att få deras stöd för sin egen expansion. Den gäller inte bara Bhutan. Den kan innebära att hon söker dela upp Pakistan med ryssarna. Hon är dum nog att spela Polens roll när det gällde delningen av Tjeckoslovakien.

— Det är detta som är den stora faran med Indira. Hon är beredd att tjäna ryska intressen i Afghanistan och Sydostasien och i detta har hon stöd inom de mer chauvinistiska grupperna i Indien. Om hon kommer att göra upp med Kina vet jag inte. Egentligen skulle hon kanske vilja; det är ju en politiskt meningslös konflikt numera. Men ryssarna tillåter henne det inte.

— Hon är ingen rysk marionett. Hon är något mycket värre. Hon tror hon är så slug att hon kan vinna egna fördelar genom att hjälpa ryssarna över Hindu Kush fram till Bolån och Khyber cfch hjälpa vietnameserna att bita sig fast väster om Mekong.

1977 föll Indira därför att mot sig hade hon enat såväl höger som vänster. Alla hade de hamnat i hennes fängelser. Hon hade gjort rättsväsendet till åtlöje, hon hade institutionaliserat det nyckfulla regementet och den stat som växte upp var inte så mycket den klassiska fascismens som den typiska tredjevärldscesarismens. Politiken hade blivit entreprenad. För entreprenörerna kunde det kvitta lika om profiten skapades av nyproduktion eller ur spekulation. Sanjays bilaffarer var typiska. Indira föll därför att denna politik visserligen innebar en våldsam (polisterror, tortyr, fängslingar, upphävande av medborgerliga rättigheter, hemlig polis, censur) kvävning av masskampen och ett försök att slå ned klasskampen och därmed bidra till

302att öka profiterna men samtidigt också stäckte kapitalets möjlighet och slog mot ålderdomliga och reaktionära sociala grupperingar och politiska riktningar. Folk från RSS delade cell med naxaliter och socialister hamnade i samma fängelse som borgerliga intellektuella vilka faktiskt på allvar trodde på ord som rättsstat och

medborgarrätt.

En tid efter hennes fall hölls dessa olika grupper samman av upplevelserna under undantagstillståndets tid och av sin gemensamma avsky för Indira och Sanjay. Sedan sprängdes deras enhet sönder av dc inbördes oförenligheterna.

Frågan blir om Indira åter kommer att utmana samtliga dessa grupper på samma sätt och därmed skapa en enad front mot sig; om det efter hennes regemente och efter den följande perioden av korruption och upplösning överhuvudtaget finns en liberal borgerlighet kvar. Så fort Indira återvänt till makten sprang de domare fegt sin väg som hade att sitta till doms över Sanjays brott. Vad finns det för rättsstat att slå vakt om när den har övergett sig själv?

Vad är den indiska staten för slags egentligen? Indira har sitt stöd bland dess byråkrater. Hon uttrycker deras intressen. En parasitär organisation. Genom nepotism och korruption kan ett ökande antal personer från medelklassen pensionera in sig i overksamhet och onyttighet i en svällande byråkrati. Städerna blir svullna tillhåll för denna byråkrati, för spekulanter och jordägare och allsköns mellanskikt som parasiterar på bybornas produktion och runt denna svullna improduktiva medelklassmassa svärmar tiotusenden och millioner trasproletärer och tiggare och tjänare av alla de slag som också de ytterst är avhängiga av att parasitismen fortsätter. Ar det inte sådan hennes verkliga bas är? Och kan man då tänka sig någon resning mot hennes regemente från denna svullna medelklass och dessa svärmar av trasproletärer? Ar det inte egentligen så att de blott kan gå mot just henne som individ (av phallokratiska eller andra skäl — må så vara!) men inte mot själva den parasitism som hon genom sin våldsapparat säkrar åt dem?

— Du glömmer, säger Gun, att priserna fortsätter att stiga. Desperationen tilltar. Hittills visar sig denna desperation bara i att det rättssystem och de formella borgerliga rättigheter och den laga ordning som Indien övertog från britterna spricker upp och sprängs ut och våld och korruption och stöld och nepotism visar sig alldeles nakna mitt i samhället. Finns här någon grund att bygga på för en enhet till ett försvar för demokrati och rättssamhälle?

— Jag vet inte. Men mot tortyr och våldtäkter och organiserad brutalitet borde man kunna ena sig. Då skulle också hon falla. I varje fall måste man handla som om det var möjligt.

XXVI

EN FRUKOST I BHUBANESWAR

Vi dricker te och språkar om Tun Huang och Aurel Stein innan mötet skall börja på Asiatic Society. Gun berättar om hur hon i Tun Huang har dokumenterat Langdon Warners härjningar för Harvards Fogg Art Museum.

— Jag fotograferade vad han gjort i grotta 320, säger hon. Där har han förstört några av Tangdynastiens finaste målningar genom att skära ut mittenpartiet och ta det med sig till Amerika. I grotta 328 stal han en staty, en Bodhisattva från Tangdynastien. Sedan förklarade han att han upptäckt den i en grotta i Gansu. Det är som om en grupp kineser och indier tog sig in i Sixtinska kapellet och räddade hem lite bitar av målningar eller tog sig in i San Pietro in Vincoli och hittade lite skulpturer inne i mörkret som de tog med sig till Calcutta och Peking.

Man nickar. Vi är alla överens. Det är kinesiskt indologbesök på Asiatic Society och för första gången sedan gränskriget 1962 börjar kontakterna återställas. Asiatic Society grundades nästan på dagen för etthundranittiosex år sedan, den 15 januari 1784.

De kinesiska indologerna skall föreläsa om sin syn på Vivekananda, och om Vivekananda och Kina. Vivekananda som dog år 1902 var inte bara en stor indisk filosof, han var också den indiske filosof och

religionslärare som mest medvetet sökte förklara indiskt religiöst tänkande för Europa och Amerika och befria Indien filosofiskt och religiöst. När James Cambell Ker, i Criminal Intelligence Department år 1917 ställde samman den hemliga rapport, Political Trouble in India 1907—1917, som kom att ligga till grund för den så kallade Rowlatt-kommitténs arbete ägnade han nästan ett halvt kapitel åt inflytandet från Vivekananda. Ker förklarar att nationalisterna ser Vivekananda som sin guru.

När föredraget börjar är salen välfylld. Publiken är såvitt jag kan se nästan helt bengalisk. Lärda brahminer. De lyssnar uppmärksamt.

304— Vivekananda framstår som det moderna Indiens mest kände och inflytelserike filosof och sociale tänkare. Dessa hans filosofiska tankar, hans sociala synsätt och storslagna nationalism gjorde stort intryck också utanför Indien.

— År 1893 besökte Vivekananda Kanton och dess omgivningar. Hans beskrivningar från Kina och hans analyser av kinesiska förhållanden vittnar om stor insikt och inlevelseförmåga.

— När Vivekananda förklarade sin visionära socialism gjorde han ett intressant påpekande. Han menade att det framtida samhället skulle styras av det arbetande folket och han trodde att detta först skulle komma att inträffa i Kina. I Modern India skrev han ju:

men det finns hopp, i det långa loppet tvingas också brahminer och andra högkaster ned till den låga sudranivån och sudra stiger till hög plats.

Församlingen rycker till. Det går en rörelse genom bänkarna. Ansiktena stelnar när kinesen fortsätter att citera Vivekananda:

Framför era ögon rör sig det mäktiga Kina med snabba steg mot ett sudraskap ... men det kommer den tid då sudraklassen reser sig i sitt sudraskap ... det kommer en tid då sudra i alla länder ... kommer att nå den fullständiga överhögheten i varje samhälle ... socialism, anarkism och andra sådana sekter är förtruppen för den sociala revolution som skall komma.

Varje gång kinesen har citerat Vivekananda om hur brahminer skall sänkas till sudranivå och om hur alla kastolikheter skall försvinna i ett allmänt sudraskap har den brahminska församlingen ryckt till. De har svept sina sjalar tätare kring sig och sitter helt orörliga. Jag tittar med intresse på dem under det jag antecknar talarens ord.

— Men vi kan trots allt inte hålla med B. N. Datta om att den kinesiska och den ryska revolutionen orsakades av Vivekanandas skrifter eller att dessa utgjorde deras direkta verbala inspiration. Det skulle göra honom till något slags gudomligt mystisk personlighet. Vi kan numera se att Vivekanandas samhällssyn var ovetenskaplig. Men det är inte möjligt för någon tänkare, hur framsynt han än är, att i detalj på ett korrekt sätt förutse historiens gång och utvecklingens faser. Vi måste förmå se hans storhet och samtidigt söka sanningen om hans verksamhet från kända fakta.

Det blir en rätt lång och tidvis förvirrad debatt. Ingen nämner vad Vivekananda sagt om kast. Flera bland de närvarande reagerar dock mot påståendet att mystik är ovetenskaplig. Man talar länge om yoga. Ett par undrar om inte uttrycket att söka sanningen från kända fakta

305är ett lömskt angrepp på Mao Tsetung. Denna fråga kan dock inte besvaras då man på Asiatic Society denna gång inte far diskutera politiska frågor. Det har man kommit överens om.

Till slut klingar debatten i alla fall ut med hänvisningar till Romain Rolland och Vivekanandas insatser i den nödvändiga integrationen av västerländskt med österländskt. Vi går nerför trapporna och kommer ut i den tunga Calcuttanatten. När vi går hemåt mot hotellet säger Gun:

— Jag undrar om det var något sådant här föredrag om Vivekananda och brahminer och sudra och om hur alla brahminer skulle förlora kast och bli sudra och hur hela världen skulle bli lågkast och kastlös i revolutionen som hade gjort Nehru så upprörd den gången i Bhubaneswar. Det gick ju änglar genom salen i hela bataljoner när

kineserna talade. Brahminerna snörpte på mun var gång kineserna lyckligt förklarade att de var överens med Vivekananda om att världen skulle sudrifleras.

Ty första gången vi verkligen hörde att det var konflikter mellan Indien och Kina var för tjugotvå år sedan. Det var i Bhubaneswar i januari 1959. Då rådde ännu officiellt djup vänskap. Man viftade med flaggor och ropade att indier och kineser var bröder.

Det var all-indiskt författarmöte och jag var där som utländsk författare. Adla brahminförfattare varnade för den tilltagande vällevnadens kulturfientliga följder; de menade att den indiska välfärdsstaten utgjorde en fara för poesien. Jag anslöt mig till gruppen yngre författare, lågkastförfattare. Vi höll tal om författarnas plikt mot folket. Jag minns att jag höll ett brandtal om folkbildning. De ädla brahminförfattarna log överseende. En av dem sade mig något jag inte hört sedan före kriget:

— Folkbildning det är vad som kallas contradictio in adjecto.

Både premiärminister Nehru och vicepresident Radhakrishnan deltog i mötet. Det pågick i flera dagar. Den första januari 1959 inbjöds Gun och jag till frukost med Nehru, Radhakrishnan var med och vi drack te och åt rostat bröd med marmelad. Vi fick varsitt hårdkokt ägg. Mitt under frukosten berättar någon för Nehru om kineser som talat om nödvändigheten att kämpa mot kastväsende. Nehru blir upphetsad. Han far röda fläckar i ansiktet. Han höjer rösten:

— Kineserna hackar alltid på oss! Ständigt hackar kineserna!

Nehru bryter ut i en hätsk tirad mot Kina och kineser. Radhakrishnan sekunderar honom. De närvarande nickar instämmande. Ännu när vi tar farväl och går därifrån muttrar han surt med framskjuten underläpp om kineser och kastväsende och kinesisk oförskämdhet.

Vi diskuterade frågan sinsemellan senare. Men hur vi vred och

306vände på den kunde vi aldrig förstå vad kineserna kunnat säga om kastväsende och varför de skulle gjort det. Ytterligt fa kineser vi träffat har haft kunskap om kastväsende; bland dem som haft kunskap har jag inte träffat någon som emotionellt haft förståelse för det. Kastväsendet är kulturellt helt fjärran från dem. Att de skulle talat om kastväsende överhuvudtaget tycktes oss otroligt.

Till dess vi gick på Asiatic Society i Calcutta tjugotvå år senare! Ty det var naturligtvis så det gått till! På någon kulturell tillställning — delegation, möte, konferens; vad vet jag — ställde sig en kinesisk författare och delegationsledare upp och höll tal till indierna om Vivekananda och hans betydelse för Kina och hans kamp mot kast och hur Kina sökte sprida sudraskap över jorden och bryta alla kastregler och alla kapitalismens och imperialismens band.

Indierna måste ha upplevat det som om kineserna spottade dem i ansiktet, hånade och skändade dem offentligen. De måste ha hatat.

Det är den enda möjliga förklaringen till Nehrus utbrott vid frukostbordet i Bhubaneswar om hur kineserna angrep Indien genom att diskutera den världsomfattande kampen mot kastväsendet.

Ty visst finns kulturella olikheter och kulturkonflikter. Under årens lopp har vi träffat både indier som varit med om gränsförhandlingar med kineser och kineser som varit med om gränsförhandlingar med indier. Indierna beskrev hur kineserna satt iskalla och orörliga i sina Mao-uniformer med stela ansikten och ett kallt grin över läpparna och ögonen deras for hit och dit på ett slugt och reptilartat sätt. Kineserna å sin sida sade att det var ohyggligt ansträngande att förhandla med indierna. Rätt som det var när man satt vid bordet och försiktigt och tålmodigt gick igenom dokumenten ställde sig de indiska delegaterna rakt upp och ropade högt, de fäktade med armarna, sprang ut ur rummet, slog igen dörren bakom sig, öppnade den och stack in huvudet och ropade något och slog så åter igen dörren och sedan drack man te och förhandlade vidare.

Visst finns sådana kulturella olikheter. Men inte leder de till krig. Inte stör de heller förhandlingar på riktigt.

Jawaharlal Nehru och Chou En-lai var på ett sätt inte alltför olika. Båda var överlägset begåvade, hårt arbetande och vardera var själva ideal typen för sin kultur. Jawaharlal Nehru var kashmiribrahmin och Chou En-lai var den gode ämbetsmannen. Nehru var mer fåfäng och lynnig ... men också fåfängan och lynnigheten hörde till den fursteroll han spelade. Nehrus lynnesutbrott denna frukost i Bhubaneswar var säkert uppriktigt — det irriterade honom att kineserna talat om kast; han hade kanske också fatt en snedvriden rapport som inte nämnt Vivekananda — men samtidigt var det ett avsiktligt rollspel. Nehru gav en uppvis-

307ning. Han gjorde det för att någon — vem vet jag inte — skulle uppfatta ett budskap. Någonstans innanför ögonen som lågade och läpparna som bet av orden satt en kyligt iakttagande Jawaharlal och följde effekterna av denna spontaneitet.

Med säkerhet spelades scenen inte upp för vår skull. Gun och jag var alltför betydelselösa i sällskapet. Men när vi berättade för folk i Delhi hur Nehru skällt på Kina och skymfat kineser och att det där med indisk-kinesiska broderskärleken bara var bluff var det inte många som trodde på oss. De valde att i stället bli förvånade några månader senare när det hela bröt ut i öppen dager under Tibetupproret.

Från och med hösten 1959 när gränsfrågorna mellan Indien och Kina blev en stor inrikespolitisk fråga i Indien och Nehru försvarade sig mot beskyllningarna att visa svaghet mot Kina med långa deklarationer och genom att publicera diplomatiska aktstycken från 1954 och framåt och texten till sin brevväxling med Chou En-lai under vintern 1958—1959 då blev det inte längre möjligt att resonera kring gränsfrågorna i Indien. Sanningen var fastslagen. Gränsen existerade. Den låg där fast och erkänd och orubblig. Kineserna hade trängt över denna gräns. De hade ockuperat Aksai Chin och byggt en väg tvärs genom vad de ockuperat; de ställde väldiga krav på Indien. Kraven omfattade ett område större än hela Västbengalen.

Efter sammanstötningarna vid Kongapasset i oktober då ledaren för den kinesiska patrullen och nio indiska gränsvakter stupade och tio indiska gränsvakter togs tillfånga och Nehru den 1 november talade inför 200 000 våldsamt upphetsade mötesdeltagare i Delhi och hävdade att den indiska armén bakom sig hade:

folkets fullständiga enighet i en orubblig beredskap till varje offer

och när Nehru följde upp detta i talet vid Bichpuri nära Agra den 10 november med att

Himalayas berg är Indiens krona,

en grundbeståndsdel av Indiens kultur, blod och ådror och talade om hinduismens heliga platser och hänvisade till Vedaskrifterna, Mahab-harata och Ramayana ... då blev resonemang inte bara svåra till det omöjligas gräns. De blev direkt förbjudna och farliga. Kartor och dokument som talade mot Nehrus ord blev förbjudna, lagstridiga, antinationella och straffbärande.

I sina noter till Kina hade Nehru bundit sig för uppfattningen att gränsen existerade, han hade den 26 september när det gällde den östra delen hänvisat till att:

308Simlakonventionen publicerades i 1929 års upplaga av Aitchison's Treaties och McMahonlinjen visades på officiella kartor sedan 1937.

Och han hävdade i samma note att det i hela längden av den indiskkinesiska gränsen existerade en gräns som antingen fastlagts genom avtal eller sedvana och i noten av den 4 november hade Nehru bundit sig för en exakt beskrivning av en gräns i väster såsom gränsen.

Det där, det ansåg jag då vintern 1959—1960 när vi bodde i Defence Colony D block och jag höll på att återvinna krafterna och skrev på den bok som blev Resa i Afghanistan, det var rent nonsens. Det östra området kände jag inte något vidare men det västra kände jag något. Gun och jag hade ju rest upp mot Wakhan och följt dalgångarna upp mot Pamir också från Kunar. Jag hade skaffat in alla de kartor det rörde sig om.

För det första stämde kartorna inte med naturen. De var ritade på gehör från spioner och brittiska geografiska kunskapare. Det stod också mycket riktigt anmärkt på kartorna. Floderna gick inte där de skulle gå på kartorna.

Bergen låg lite huller om buller. Höjdangivelser stämde inte. En linje dragen på dessa kartor sade inte mycket.

För det andra stod mycket tydligt på de kartor jag hade och som jag skaffat in från Europa och som de brittiska myndigheterna använt sig av på trettiotalet att gränserna var undefined, odefinierade. De var inte uppstakade och uppmätta ute i geografien och försedda med rösen — det var Nehru överens om. Men de var heller inte klargjorda i några fördrag eller uppritade på några kartor. Och när den indiska regeringen år 1954 ungefär började rita in gränsen som gräns på sina kartor så var de kartor den ritade på blott närmevärden till verkligheten.

Jag visste ju hur detta gått till. Britterna höll sig med flytande gränser för sitt välde. Och där gränsen var fastlagd fick man — som dr Lindberg under våra samtal om gränsfrågor i Faizabad i Badakshan målande beskrivit för Gun och mig från trettiotalets franska enklaver — ha vakt vid rösena om natten då lokala brittiska befälhavare annars gärna flyttade fram imperiet ett stycke en mörk ovädersnatt och placerade den nya gränsmarkeringen långt inne på det som varit fransk mark.

Nehru red — som uttrycket lyder — tigern. Han hade räddat sig undan ett politiskt obehag genom att själv klättra upp på chauvinismens tiger. Vi undrade om han skulle ta sig ner från tigern igen.

— Men sådant brukar inte vara så lätt, sade Gun 1960.

Vi satt vid mitt arbetsbord med kartorna utbredda framför oss. Vi tittade och jämförde och det var helt påtagligt att Nehru nu talade mot bättre vetande.

309— De här kartorna blev inte hemliga och förbjudna förrän i år, sade Gun. Han känner dem lika bra som du.

Det avgörande var inte att det faktiskt var kineserna som hade rätt som att de hade rätt i att det faktiskt inte fanns någon sådan där fastlagd gräns. Därtill hade de tydligen också rätt i den meningen att den led de byggde ut till väg var en gammal led från deras Sinkiang till deras Tibet. Nehru hade placerat sig i en situation där han inte kunde förhandla, där han inte hade makt nog att tvinga igenom sin åsikt och där motparten inte bara fann honom vara en motståndare utan en motståndare som uppenbart ljög. Det var helt självklart att förhandlingarna mellan Nehru och Chou En-lai i april 1960 inte kunde leda någon vart; att de skulle ha varit

uppriktiga och vänskapliga

som det hette i kommunikén trodde vi inte ett ögonblick på. Hur kunde de vara uppriktiga när Nehru visste att han for med osanning och hur kunde de vara vänskapliga när Chou En-lai visste att Nehru visste att han visste att Nehru ljög medvetet? Nehru var faktiskt en dålig diplomat. Man skall inte låta lura sig till att fara med kontrollerbara osanningar.

Men det fanns ingen offentlig debatt i Indien som kunde hjälpa Nehru ur denna situation. Det fanns heller ingen sådan i Kina för den delen. Men denna gång var det Indien som satt i knipan och som hölls kvar där av bristen på sakdebatt i landet. Det var verkligen farligt att ställa frågor.

När jag låg sjuk hade vi anställt en ung sydindier som hjälp. Han var kristen och hette Daniel. En kväll när vi varit borta hade den politiska polisen varit där. Han hade bundits vid stolen och man hade pryglat honom med batonger för att han skulle berätta om oss och om vad vi sade om gränsen. Han var blåslagen och mycket upprörd. Då förstod vi att det var olämpligt att behålla kartorna. Vi gjorde en rulle av de detaljerade kartor som rörde gränsområdet till Kina och lämnade dem till svenska ambassaden. Som utlänning bör man i sådana lägen inte ha förbjuden litteratur hos sig.

Vad den östra delen av gränsen beträffade var läget lite annorlunda. Våra skolkartor hade visat en gräns som motsvarade kinesernas kartbild. Det gjorde också Svensk Uppslagsbok från 1950 och all äldre standardlitteratur. Men Nehru hade i sin note till Kina 26 september 1959 förklarat sammanhanget:

När vi tittar i gamla papper finner vi att brittiska regeringen höll tillbaka publiceringen av Simlafördraget i hopp om att det skulle bli ett avtal om Inre Tibets status och gräns.

310Alltså publicerades den först i 1929 års årgång av Aitchison^s Treaties och McMahonlinjen började visas på

alla officiella kartor från 1937.

Om Simlakonferensen berättades det att den hade fastställt gränsen; McMahonlinjen. Vad jag visste då var att som ett led i det brittiska försöket att rycka åt sig Tibet — så som ryssarna ryckt åt sig Mongoliet — hölls en konferens mellan britterna och en tibetansk och en kinesisk delegation från oktober 1913 till juli 1914. Officiellt skulle denna konferens i Simla medla mellan den dåvarande kinesiska centralregeringen och de tibetanska lokalmyndigheterna. I den rysk-brittiska överenskommelsen 1907 hade britterna ju högtidligen lovat att inte förhandla direkt med tibetanska myndigheter. Britterna sökte dra upp en gräns mellan "Inre Tibet" och "Yttre Tibet" och över "Yttre Tibet" skulle Kina blott ha suzeränitet under det att Kina skulle ha suveränitet över "Inre Tibet". Efter starkaste påtryckningar förmådde britterna den kinesiske delegaten C hen I-fan att skriva sina initialer på ett' sådant avtal den 27 april 1914. Den dåvarande kinesiska regeringen var visserligen svag men den vägrade absolut att godkänna någon sådan uppdelning av "inre" och "yttre" och förkastade omedelbart avtalet. I hemlighet hade McMahon i Delhi den 24— 25 mars fatt den tibetanske representanten med på att erkänna en gränsdragning mellan Tibet och Brittiska Indien i Assam. Detta kände den kinesiske representanten och den kinesiska regeringen icke till.

Från indisk sida framställdes det hela lite mer dunkelt som om det varit en konvention där denna gräns ingick som aldrig accepterats de jure av någon kinesisk regering men väl de facto av samtliga.

Det var ungefär vad jag visste vid den tiden och vad jag visste när gränskonflikterna utvecklade sig till regelrätt gränskrig. Redan under denna tid 1959—1962 visade det sig att supermakterna var starkt intresserade av att skärpa konflikten mellan Indien och Kina. Det lönade sig för Indien att ha konflikt med Kina. Både den ryska och den amerikanska pressen gav Indien sitt stöd och i stort sett var den bild av gränskonflikten som spreds världen runt entydig: Kina sökte tränga in över gränsen till Indien och med våld erövra indiskt territorium.

Såvitt jag kunde förstå var det dock kineserna som hade i princip rätt också i fråga om Simlaavtalet. McMahonlinjen var — precis som kineserna sade — illegal. Så kan inte gränser bli fastlagda. Indien och Kina måste sätta sig ned vid förhandlingsbordet och dra upp en gräns. Där fanns då dels en rad traditionella beskattningsområden och olika former av överhögheter, dels en rad ömsesidiga krav som måste jämkas samman. Men så länge indierna vägrade erkänna att

311I stort rör konflikten sig om två områden: Aksai Chin i nordväst genom vilket kinesernas riksväg Sinkiang—Tibet löper och det nordöstra gränsdistrikt som indierna håller. Gränslinjer Indien–Kina *Sikkim* införlivades av Indira Gandhi i Indien som Indiens tjugoandra delstat genom parlamentsbeslut den 26 april 1975.

Bhutan har i Förenta Nationerna röstat mot Indiens önskan. Indien hävdar att Bhutan genom fördraget av år 1949 har att följa Indiens utrikespolitik; Indira Gandhis uttalande i februari 1980 om kinesiskt hot mot Bhutan uppfattades som ett hot om indisk erövring av Bhutan som redan skett med Sikkim.

312det fanns problem att förhandla kring förblev läget låst. Att såväl Moskva som Washington sökte hålla Indien låst fann jag tydligt. Det förslag som underhand lades upprepade gånger från kinesisk sida ... att var och en i stort behöll det den var mest intresserad av: Kina Aksai Chin där man hade en viktig väg mellan två provinser och Indien sluttningarna upp mot vattendelaren ovanför dåvarande As-sam; det fann jag vara den enklaste och mest förnuftiga grunden för en uppgörelse. Det gör jag än.

Först senare började frågans verkliga sammanhang visa sig. Under sextiotalet och sjuttiotalet skalades fraserna bort av Alastair Lamb och Neville Maxwell och framförallt av Karunakar Gupta. Ar 1974 gav han ut The hidden history of the Sino-Indian Frontier. 1980 följde han upp med en sammanfattande essay: Distortions in the history of Sino-Indian frontiers i Economic and Political Weekly i Bombay, Vol. XV, s. 1265-1270.

Vad som då visar sig är att Nehru hänvisat till förfalskade uppgifter. Detta var han med säkerhet inte medveten om. Hur man i Kina uppfattat situationen vet jag inte. Det är möjligt att man där funnit Nehru så totalt förljugen att det kommit att påverka den kinesiska regeringens handlande; det skulle i så fall förklara de hårda personangrepp som gjordes från kinesisk sida direkt mot Nehru.

Simlakonferensen 1913—1914 hade enbart till uppgift att få till stånd en gränsdragning mellan Kina och Tibet. Den dåvarande regeringen för Brittiska Indien hade icke godkänt McMahons memorandum om gränsen i nordost. Regeringen betraktade Simlaavtalet som ogiltigt då Kina icke ratificerat det. På grund av det brittisk-ryska fördragets av år 1907 bestämmelser var Storbritannien förhindrat att underteckna ett internationellt fördrag med Tibet som befann sig under Kinas suveränitet. Sådan var den regerings uppfattning år 1914 till vilken den indiska regeringen 1959 var efterträdarregering. Så trycktes också uppgifterna i Aitchison's Treaties, Vol. XIV år 1929.

Men år 1938 var Sir Olof Caroe statssekreterare i Utrikesdepartementet i Brittiska Indien. Han ville utvidga Imperiet. Han lät trycka en ny upplaga av Aitchison's Treaties, Vol. XIV. I den införde han en lång redogörelse för ett Simlafördrag som också innefattade reglering av gränsen mellan Indien och Tibet enligt McMahonlinjen vilken ratificerats av brittiska och tibetanska myndigheter och utgör Indiens gräns.

Denna förfalskade upplaga försågs med samma tryckår som den äkta upplagan. Därefter lät Sir Olof Caroe dra in alla exemplar av den äkta upplagan och delade i dess ställe ut den förfalskade som därefter kom att användas av alla tjänstemän i brittisk — senare indisk —

313utrikesförvaltning som auktoritativ källa. Två exemplar av originalupplagan undkom dock förstörelsen och finns bevarade: Det ena finns i Harvard University Library och det andra i India Office Library. Det är till detta förfalskade dokument Nehru hänvisar i sin note till Kina av den 26 september 1959.

Kartritarna fick order att i framtiden följa förfalskningen och alla brittiska kartor började visa den nya gränsen och i deras efterföljd ett kartverk efter ett annat. Så skapade Sir Olof Caroe en ny framryck-ning för imperiet!

De tjänstemän inom det indiska utrikesministeriet som hade att förse Nehru med argument och vilkas uppgift det var att noga undersöka deras giltighet arbetade inom Historical Division i External Affairs Ministry under ledning av S. Gopal. Det var han som i London gick igenom handlingarna i India Office och Foreign Office. Det var han som meddelade Nehru att Indiens rätt till Aksai Chin var obestridlig. Det var han som bar ansvaret för att Nehru inte informerades om vad Sir Olof Caroe gjort.

Så skapar ämbetsmännen historia!

Sammanstötningen vid Kongapasset, i vilken både indisk och kinesisk personal stupade, omöjliggjorde vidare vänskapliga förhandlingar och piskade upp en våldsam opinionsvåg i Indien. Men Nehru hade enligt Neville Maxwell utfärdat ett hemligt direktiv 13 september 1959:

Aksai Chin-området måste lämnas mer eller mindre som det är då vi icke har några kontrollposter där och i praktiken mycket litet tillträde. Frågor rörande det kan bara tas i beaktande vid lämplig tid i samband med hela gränsfrågan. För närvarande måste vi finna oss i den kinesiska ockupationen av denna nordöstra sektor (i Ladakh) och deras väg tvärsöver den. (e) Våra allmänna instruktioner till vårt folk skall vara att de skall undvika varje provokativ aktion ...

Men några politiserande ämbetsmän i Home Ministry, inrikesdepartementet, och Intelligence Bureau bröt mot Nehrus order och skickade ut en fjärrspaningspatrull mot kineserna. När incidenten blivit ett faktum och blod flutit tvangs Nehru skydda de brottsliga ämbetsmännen och drevs ut i en hårdare och hårdare konfrontationslinje.

Så skapar ämbetsmännen krig!

I London visste Foreign Office att Indiens premiärminister agerade på en grund av förfalskade dokument. Men Foreign Office lät Nehru

314gå vidare. Regeringen i London hade då nytta av en skärpt konflikt mellan Indien och Kina.

Regeringen i Moskva kände också till det rätta förhållandet. Man hade ju alla tsartidens akter och kände den tsaristiska diplomatiens rapporter om 1907 och om förhandlingarna 1913 —1914 — men det låg också i Moskvas intresse att konflikten Indien—Kina skärptes.

Sådan är diplomatien!

An mer intressant är att den ryska propagandan allt öppnare och öppnare understött Indiens krav ju mer uppenbart det blivit att dessa inte vilar på korrekt grund. I mars 1974 gick den ryska Problemy Dalnevo Vostoka till angrepp mot Neville Maxwells bok India9s China War där frågorna retts ut. Och samtidigt som den historiska forskningen börjat visa hur lurad Nehru var ändrade ryssarna och de ryska lydländerna sina kartor enligt de förfalskade dokumenten och satte igång den stora propagandaoffensiven för att hålla kvar den indiska regeringen i sin omöjliga sits. I New Times nr 12 1980 skriver alltså den ryske propagandisten Sergej Irodov:

Peking ockuperar fortfarande 36 000 kvadratmiles indiskt territorium och kräver, som premiärminister Indira Gandhi sade sent i februari, stora områden från Indien, Nepal, Burma och Bhutan. Kina, sade hon, "utgjorde en fara" för Indiens gränser ... Indira Gandhis regering har tagit en fast hållning mot Washingtons försök att dra in Indien i den anti-sovjetiska hysterin över de afghanska händelserna och underminera den långvariga vänskapen mellan de sovjetiska och indiska folken.

Irodov lovar också Indira Gandhi inte bara ryskt stöd utan även stöd från det indiska kommunistpartiet, det ryska:

Båda de kommunistiska partierna [CPI och CPI(m) J.M.] ökade avsevärt sin representation i det senaste valet. Sekreteraren för CPI:s parlamentsgrupp, Mohindra Acharya, berättade för mig att Indiens kommunistiska parti skulle fungera som den demokratiska oppositionen, stödja de progressiva åtgärder som Indira Gandhis regering föreslår ...

I och för sig har nu det historiska materialet publicerats i Indien. Indiska forskare har lagt ned ett stort arbete på att visa hur Nehru föll offer för en gammal brittisk intrig. Därmed har också en väg öppnats för Indien och Kina ut ur låsningen i gränskonflikten. För kineserna visar sig nu också att Nehru faktiskt inte uppträdde så som de trott. Detta ger ett gott utgångsläge för nya förhandlingar som varken behöver innebära att indier eller kineser behöver förlora ansiktet och

315heller inte behöver vändas mot vare sig Nehru eller Chou En-lai. I det läget lovar ryssarna nu Indira Gandhi allt stöd för en expansiv indisk utrikespolitik med udden riktad mot Bhutan och Bangla Desh och Burma och Pakistan om blott Indien fortsätter sin konflikt med Kina och ger ryssarna sitt stöd när det gäller den ryska ockupationen av Afghanistan och den vietnamesiska ockupationen av Kampuchea. Och ryssarna har sitt folk på nyckelposter inom den indiska förvaltningen precis som britterna hade när konflikten blev akut 1959.

Vad amerikanarna beträffar vet jag ju att CIA sprang omkring och visade upp sin aktivitet i Indien under femtiotalet och början av sextiotalet. Ingen kunde undgå att lägga märke till dem. De fanns i riktiga CIA-ashrams uppe mot den kinesiska gränsen. Men de var uppriktigt talat varken så slipade och kunniga som de britter och ryssar vilka spelat kring dessa gränser i mer än hundra år eller så väl medvetna om det långsiktiga målet för sin verksamhet som de ryska agenterna. När britterna helt fick dra sig ur leken under sextiotalet stod CIA:s gossar där och fumlade mitt i all offentlighet.

— Indira är bara slug, hon är inte klok, säger Arun. Hon är beredd att hjälpa ryssarna i Afghanistan mot att ryssarna låter henne ta Gangesvattnet från Bangla Desh uppe vid Farakkadammen så att Bangla Desh torkar in och mot att hon far ryskt stöd när hon skall kväsa Bhutan. Det är en kortsynt politik. Ryssarna har ju ingenting emot att staterna i Sydasien ligger i luven på varandra. Det gör deras arbete så mycket lättare. Det har de i alla fall lärt av britterna.

Nej, någon större respekt för indiska politiker och höga indiska ämbetsmän har jag inte. Jag minns 1958 när vi var med Radha Kumud Mookerji i Puri. Han var historiker och politiker; men mest historiker. Han hade varit professor i Mysore och Lucknow, nu var han emeritus. Plötsligt sade han:

— Det finns en fördel med att ha varit universitetslärare en hel generation. Man har sina elever överallt. De är ministrar och chief-ministrar och guvernörer och allt. Vart jag än kommer håller de mig med bilar och bostäder. Det är deras sätt att visa äkta indisk respekt för sin lärare.

— Men det som gör att jag börjar undra lite över hur min undervisning egentligen varit beskaffad och vilken verkan den hade är att de alla blivit skurkar.

— All of them have become crooks!

316Flicka i väpnade plutonerna, Västra Godavari-skogarnaDistriktsorganisatör Doranna, väpnade plutonerna, Pandiam by. Plutonchef Subanna vid Madagudem by, Narsampet taluk, Warangal

Ovan: Prabhakar, tjugofem år. Nedan:Hans hustru Ramak, sexton. Båda aktivister i skogsområdets ryot-kuli-sangham

Distriktsmötet i Västra Godavari-skogarna

Morgonsysslor i lägretKvinnor i Bihar. Den femtioåriga Rajakka, som våldtogs av jordherrens goondas, och hennes son

XXVII

ARBETSJOURNAL/ANTECKNING OM DEMOKRATI

Bhubaneswar, 4 januari 1959. Besöket i Konarak:

Vi kör mot Konarak i fjorton svarta limousiner. Först kommer Nehru. Sedan dignitärer. Också vi blev dignitärer. Radha Kumud Mookerji hade tilldelats bil av delstatsregeringen. Det var den sista bilen bland de fjorton. Han föste in Gun och mig i den. Det roade honom. Långt bakom oss skumpar allmänna författarmassan fram i två gamla gröna bussar. Dammet yr om limousinerna. Det står barn vid vägkanten. De viftar. Det är skolbarn som kommenderats ut att hylla nationen, säger Mookerji. Små flickor håller fram blombuketter. Små pojkar viftar med pappersflaggor. Vi stannar. Barnen hurrar. Nehru kliver ur bilen. Vi kliver alla ur bilarna. Nehru håller tal om jämlikhet. Han klappar ett barn. Alla barnen hurrar igen. De vinkar med flaggor. Bilarna kör vidare. När jag ser genom bakrutan skymtar jag barn i det virvlande vita dammet. Långt borta de två gröna bussarna. Vi går runt templet. Radhakrishnan sitter på en pinnstol med ryggen mot livets hjul. Han talar. När han får syn på mig pekar han med tummen över axeln och säger:

— På den tiden hade man inga hämningar.

Sedan ser han rakt fram och talar om andlighet. Hela tiden han talar vippar han med benet. Han har svarta silkesstrumpor och engelska strumphållare. En folkbildare från Bengalen säger att man måste tvätta folkets låga föreställningsvärld när man samlar folklore:

— Man har sitt ansvar som intellektuell. Folket uttrycker sig så smutsigt. Man måste vaska fram andens guld ur deras lortiga tankar.

Då först kommer författarmassornas gröna bussar fram. Alla vi dignitärer med Nehru, Radhakrishnan, guvernör och delstatsministrar beger oss skyndsamt mot den inhägnade teserveringen uppe vid resthuset. Soldaterna bevakar oss. De ser till att vi inte tvingas beblanda oss med packet. Här står vi nu med våra tekoppar i händerna och är bara kultur och jämlikhet. Nehru talar om Indien i världen hörjag. Indien är respekterat. Runt honom gör man instämmande ljud i halsen. Därutanför står de två busslasterna indiska författare. De ser respektfullt på oss

där vi ståtar kulturellt innanför soldatbevakningen, dricker te, äter småkakor och talar kultur. Hela tiden skrockar Radha Kumud Mookerji.

— Minns du vad jag sade i Puri, viskar han till Gun. They are all crooks!

Vi tågar tillbaka till våra fjorton svarta limousiner. Författarpacket får ta sig hem bäst det kan i sina två gamla gröna bussar. Kanske stannar de och tittar på soltemplet. Vem vet.

*

Tjugoett år senare är vi tillbaka. Av alla dignitärerna från den gången är det väl bara Gun och jag som är kvar i livet. Men den indiska samhällspyramiden är densamma. Dock denna gång är vi i Konarak för templets skull. Vi bor i det nya turisthemmet. När det blir eftermiddag badar vi i havet. På morgonen ser vi soluppgången över templet.

XXVIII

HÄXRING

Sent på eftermiddagen kommer vi fram till Hirapur by i delstaten Orissa. Den ligger ungefar tjugo kilometer öster om Bhubaneswar. När man kommer från Puri tar man av till höger strax före bron över Bhargavifloden. Himlen är helt stålblank. Byn är liten. Vägen dit är svår att hitta. Gång efter annan far man fråga sig fram och styra in på allt mindre och mindre byvägar. Hirapur står inte omnämnd i turistguiden. Men i de arkeologiska böckerna står byn nämnd. Ty här finns ett av Indiens märkligaste tempel.

Templet är en ringmur öppen mot himlen. Men det är inte bara en kultplats. Det är ett tempelbygge. Detta är i och för sig märkligt. Tempel öppna mot himlen, hypetheriska tempel, beskrevs visserligen av Vitruvius i hans arkitekturlära under de första åren av vår tideräkning. Men det är omstritt om de förekommit i den klassiska antikens verklighet. Dock här i Indien finns några sådana.

Det äldsta templet vid Khajuraho från tiden före år 900 — Chaun-sat Yogini — är ett hypetheriskt tempel av tung grå granit. Det taklösa rummet trettioen meter långt och aderton meter brett omges av en vägg med sextiofem nischer. Men nästan alla de stenväsen som en gång blickade in i rummet är borta. Dock fylls rummet av en tung stämning. Här i Orissa finns två sådana tempel. Det ena ligger vid Ranipur-Jharial-byarna trettio kilometer öster om Titlargarh, en järnvägspunkt i västra Orissa; sextiofyra likartade dansande kvinnofigurer på insidan av en rund stenmur — i mitten en dansande Siva med urdhva-linga (erigerad penis). Också det templet — liksom templet i Hirapur — är känt som Chaunsat Yogini; de sextiofyra joginerna. Men det är här i Hirapur som templet är fulländat och skönt.

Ringen ligger sluten i sig själv under den stålblanka himlen. Egentligen är muren inte hög. Om jag sträcker mig bör jag kunna med fingertopparna nudda dess krön. Inte heller är tempelkroppen stor. Nio kvinnofigurer ser mot mig ur ytterväggen. Det är svårt att säga

319vilka de är. Over sig har de kungliga parasoll. De håller — eller håller fram — skålar. Brösten är spända. Skålar för mjölk eller vin.

I Ranipur-Jharial är ingången bara en öppning i muren. Men här är porten trång. Den är som en mörk tunnel in i rummet. På båda sidor mansfigurer. Nakna asketer, bekransade. De kliver in med långa steg på ömse sidor om mig och de betjänas av små figuriner.

Det är ett märkligt rum, detta i Hirapur. Det har en väldig rymd. Väggen svänger ut inför blicken och därovan den tomma himlen. Världen är försvunnen. Här i Hirapur trollar rummet med perspektivet. Den oändliga rymden

vilar direkt på stengolvet. Jag står i världsbrunnen. Upplevelsen är stark och skakande som i de tunga romanska eller de stigande gotiska kyrkorummen. Men den är av annan karaktär. Detta är stupans form. Men jag har trängt in i den och befinner mig inuti den och kupan har helt fast form över mig samtidigt som den är öppet klar mot rymden och den stålblanka himlen.

Runt väggarna står kvinnofiguriner. De är inte alla gjorda av samma hand. Några tillhör de mest fascinerande kvinnogestaltningar jag sett. Alla är mästerliga. De skall vara från åttahundratalet. Chaunsat Yogini i Hirapur är äldre än i Ranipur-Jharial eller i Khajuraho. Figurerna är inte erotiska i den mening som utsmyckningen på många tempel i Bhubaneswar och Khajuraho kallas erotisk. Men de har en stark utstrålning. Några bland dem har demonlika ansikten på en skön kropp. Men där står också förintelsens kvinna dansande. Bekransad med människoskallar. Med offrens avhuggna huvuden i händerna. Jag nämner henne inte ty den här figuren är äldre.

Det rör sig om heliga bilder. De är insmorda med skirat smör till dess de glänser. Jag kan inte avgöra om själva stenen är svart eller om den fatt sin lyster och svärta av ett årtusendes offer. Det här templet har aldrig plundrats. Det dröjde innan det beskrevs men när det beskrevs gjordes det också till ett skyddat tempel. Dessa figurer kom aldrig i de brittiska officerarnas händer och vidare ut på världsmarknaden. Man kan undra varför det inte står om templet i de annars rätt utförliga turistguiderna. Det var ju känt.

Men det står inte mycket om detta tempel eller om denna grupp av tempel — fyra i hela Indien — i de stora konsthistoriska standardverken heller. Det hypetheriska kan nämnas men då blott i förbigående. Joginerna far heller vanligtvis inte många rader.

Templet ser helt annorlunda ut än de hinduiska templen i allmänhet. Hela dess tanke är annorlunda. Det är inte bara ett annat sätt att bygga; det är ett annat sätt att tänka i rumslig form. Skillnaden är stor som den mellan Stonehenge och en kristen katedral. Det är därför jag

320inte nämner joginerna vid namn. Visst bör dessa sextiofyra joginer ha med Kali att göra. Kali gudinnan. Men liksom konsthistorien är bortvänd från dessa tempel är texterna vända bort från joginerna. Det finns i och för sig namn på dem; mängder med namn; listor med namn; men vilka de är står inte att läsa. Inte heller finns någon text om hur just joginerna tillbes.

Enklast är naturligtvis att översätta joginer med häxor. Kalis häxor eller blott "de sextiofyra häxorna". Det gjorde Charles Fabri och det var han som förde oss hit. Han är den som skrivit mest om Hirapur. Vi träffade honom i Delhi några gånger i slutet av femtiotalet och början av sextiotalet. Men det var hans posthuma Discovering Indian sculpture från 1970 som förde oss hit. Där hade han avbildat en

leende jogini.

När Gun såg den bilden sade hon:

— Dit måste vi resa.

På museet i Bhubaneswar hade vi sedan fått tag i Charles Fabris History of the art of Orissa från 1974. Också den volymen naturligtvis posthum. Där skrev han mycket om Hirapur.

Fabri hänvisar till historien om häxan Kalaratri i Katha-sarit-sagara, Oceanen av berättelsers floder, Somadevas väldiga sagosamling från tusentalet av vår tideräkning. Den häxan Kalaratri är en av de kända joginerna; hon framträder också i en annan av sagorna just som sådan. Men häxberättelsen ger — menar Fabri — nyckeln till kulten. Jag tror han har rätt. Sagan berättar om hur Adityaprabha oförhappandes kommer hem och finner en av sina drottningar, Kuvalayavali, helt naken tillbedjande gudarna med håret rakt ut och ögonen halvslutna och en stor cinnoberfläck i pannan mitt i en stor cirkel bestående av olikfärgade pulver; hon fullgjorde just offret av blod, alkohol och människokött. När hon såg kungen blev hon förvirrad och grep efter kläderna och efter att ha bett honom om förlåtelse för vad hon gjort sade hon honom att offret blott var för hans välgångs skull.

Hon berättade om hur hon av några väninnor förletts att bli häxa när hon ännu levde i sin faders hus. De kunde flyga i luften och hade sagt henne att den kraften gavs dem av häxramsor och förtärandet av människokött och att

den som lärt dem detta var en brahminkvinna vid namn Kalaratri. Drottningen berättar därefter om denna Kalaratris motbjudande utseende och om hur Kalaratri klätt av henne och hur hon sedan efter att ha ätit av människokött som offrats till gudarna kunde flyga upp i himlen.

— Således, sade drottningen, redan i min ungflickstid blev jag en av

321häxornas sällskap och under våra sammankomster förtärde vi många mäns kroppar.

Nu står Kalaratri i sin nisch här i Hirapur och ser på oss. Och om nu detta verkligen är en häxring (och märk att häxa hör samman med hage och hägnad) så blir bilden av dödsdanserskan med de avhuggna huvudena alls inte så oskyldig.

Hur kulten såg ut vid åttahundratalet när Hirapur uppfördes är svårt att säga. Somadevas tvåhundra år senare skildring skulle av utövarna med säkerhet ansetts partisk. Det finns mycket att skriva om den "vänstra vägen". De olika tantriska skolor som predikar att i den sedan länge pågående järntiden — Kalis tid — sker befrielsen genom köttet, vinet och könet. Det fanns också i Indien liksom i Kina (taoism) utbildade spekulationer om att livet kunde förlängas om livsenergin, säden, kunde hållas tillbaka och stiga uppåt genom kroppen mot huvudet; utlösningen var lilla döden. Omvänt kunde kvinnan suga livet i sig.

Många sådana föreställningar spökar fortfarande hos oss, både bland intellektuella som lämnat förnuftet och tror på inre känslor som argument och ligger i lådor och skriker och bland herrtidningsläsare som far råd om hur de med yogateknik skall hålla utlösningen tillbaka.

Men dessa spekulationer och sexuella tekniker är relativt oförargliga även om de är tokiga (den tillbakahållna säden går inte alls upp i huvudet; den avgår med urinen). Att denna häxring möjliggör riter med vin och kön som skulle förlänga livet och bringa lycka (till vilken den nakne asketen vandrar) blir dock inte oförargligt när Kalaratri står där och ser på oss.

Hirapur var en människoofferplats. Till den frälsning som Hirapur kunde bjuda hörde inte bara kött utan människokött. Det gav kraften. Det var dess rituella ätande som höll tron samlad. Templet i Hirapur öppnar sig inte bara upp mot rymden utan också in mot de onda folksagorna. De hade sin verklighetsbakgrund.

Det förekommer häxtro än i dag. Ofruktsamhet botas med blod från icke manbara flickor. Barn som gjuts in i brofundament skyddar mot sammanstörtning. Kastlösa och mycket fattiga håller sig undan när arbetet med en ny kraftverksdamm skall ta sin början.

Jag har mycket litet till övers för de europeiska så kallade vänsterintellektuellas flirt med tantrism och häxtro. När jag läser om hur radikala unga kvinnor i Stockholm förlöses hemma för att fa bloda ner det egna hemmet och hur de spar moderkakan i frysen och därefter tar fram den och skär den i tärningar och steker den och bjuder sina vänner på en riktig födelsefest då är jag definitivt inte road. Häxeri är

322inte progressivt. Att detta behöver skrivas i Europa år 1980 är därtill rätt ohyggligt.

När i Midnapore man fann det huvudlösa liket av en sexåring blev detta blott en undanskymd notis om ett misstänkt människooffer. Den vänstra vägen bryter tabu. Ty det som gör att vi inte offrar tvååringar för att vinna fruktsamhet är tabu — och förnuft. Den amerikanska och europeiska feminismens lek med blodsmyter och häxeri och rituell kannibalism är precis lika farlig som den europeiska reaktionens lek med blodsmystik och Männerbund var under förra generationen. De tabun som bryts är de i djupaste mening samhällsbevarande.

Häxringen i Hirapur är stor arkitektur och skön konst och skulpturen där tillhör det starkaste i sin tid men Hirapur är inte en kvinnobefrielsens kultplats. Först när man insett detta kan man njuta också av denna skönhet.

XXIX

ÄR KVINNA MÄNNISKA?

Små huvuden, långa ben och slankt svällande former. Visst är flickorna tilldragande. Det är meningen med dem. De kråmar och klänger på utsprång, står i smygarna och de är berömda. Rajaranitemplet från tusentalet har nog de vackraste flickorna i hela Bhubaneswargruppen. De är lika vackra som de jämnåriga flickorna i Khajuraho. Några bland dem är lika kåta i sin loj het också.

Det finns gott om loja ungmor i Indien. De är av sten. Sedan tusen år har de olika slagen av alasa-kanya (loja ungmor) omsorgsfullt katalogiserats i arkitekturhandböckerna. Så formas en mughda (oskyldig flicka) och så en manini (förorättad flicka) och så en nartaki (dansös). Naveln si och höfterna så och munnen plutande i lasya-bhava (kärlekslust).

Ty liksom ett hus utan hustru eller en fest utan flickor blir ett monument utan kvinnofiguriner undermåligt och ofruktsamt.

Så heter det i den klassiska tempelbyggarhandledningen Silpa Prakasa från Orissa och från tempelväggar plutar sedan ett årtusende och mer loja ungmor mot besökarna.

Det har skrivits en hel del om dessa figurer och om kvinnogestaltningen i Indiens religiösa konst. Man har hävdat att de är den gamla, den folkliga religionens symboler. Mödrar, trädgudinnor, jordens eviga årliga fruktbarhet och död och uppståndelse. Visst finns det sammanhang i kulturer. Vi sätter fortfarande handen för munnen när vi gäspar; vi maj ar för död — även om vi inte vet det och har glömt ordet; någon räcka för tillbaka från vårt europeiska julfirande till paleolitiska ceremonier med eld och ätande kring den mörka årsvän-dan. Men mycket är det inte och någon förklaring till nittonhundratalets konsumtionsjul står inte att fa i Altamira.

Visst finns ett sammanhang från mödrafigurinerna av lera, äldre än Induskulturen, till stenflickorna i Bhubaneswar och Khajuraho. Men

324ju mer detta sammanhang framhålls, ju mer missvisande blir helhetsbilden. Lerfigurinernas sammanhang för egentligen fram till byarnas lokalgudinnor och byarnas kultplatser. Där offras fortfarande till modern; åkerbrukets fruktbarhetsriter har sammanhang bakåt. Men flickorna på Rajaranitemplet är inga mödrar.

Naturligtvis kan de inordnas i en serie. Trädgudinnor blir himmelsbrudar, yakshierna från Sanchi, de erotiska kvinnogestalterna från Bhutesar, joginerna i Hirapur hör samman. Mytiska och magiska kvinnor dansar och framträder sedan från tolvhundratalet och framåt mot våra dagar i sten och lera och färg på tempelväggarna. Det går att plocka in kvinnorna i Bhubaneswar och Khajuraho i den serien. Dock skiljer sig dessa kvinnoskildringar från tusentalet rätt markant från både de föregående och de följande. Ty både i — exempelvis — Hirapur och senare i Palampet är skulpturen kvinnoskildring.

Det säregna med dessa kvinnogestalter i Bhubaneswar och Khajuraho är inte att de är — eller ingår i — erotiska gestaltningar. Det finns också i Indien en hel del konst med erotiska motiv från olika tider, det finns kultbilder med erotisk form och det finns såväl erotiska mysterier som erotisk symbolik. Det intressanta med flickorna i Bhubaneswar är att de är erotiska på ett annat och egentligen ganska sammanhangslöst sätt.

Om man ser närmare på Rajaraniflickorna kan man iaktta att dessa himlabrudar är andliga på så sätt att de saknar muskulatur och benstomme. De är fyllda med ande som en cykelslang med luft. De är pneumatiska. De är drömbilder av flickor att ha till fest. Festföremål. Dessa tempel är den segrande feodalismens monument. Den kvinnoskönhet som här framträder är den skönhet byggherrarna önskar sig. Lojt plutande ungmor.

Verklighetens flickor ser annorlunda ut också i Indien. Sådana som flickorna ser ut på Rajaranitemplet har jag aldrig sett dem i verkligheten. (Skönheterna från Konaraktemplet, himlamusikanterna och de älskande kvinnorna med de kraftiga ansiktsdragen, kan man däremot se i Orissa, Bengalen och Bihar.) Jag misstänker att flickor aldrig sett ut som i de feodala byggherrarnas drömbilder. De som materialiseras i Bhubaneswar och Khajuraho. Den kamp verklighetens flickor för är kampen att inte vara till fest.

Ty festen vid tusentalet liksom festen nu är festen för vissa och flickor det är underklass och lågkast och underklassens lågkastkvinnor saknar människovärde. De kan vara något lojt och skönt och lagom mulligt att klämma på när det ännu är fjunigt. Någonting som sedan arbetar på fälten. Feodalismens samhälle skapar både ideal och praktik. Det feodala skönhetsidealet sitter på tempelväggarna och motsva-

325ras av ett feodalt sexualförtryck ute i byarna. I Bihar är det jordägare från bhumiar- och rajputkast som har rätten till första natten med lågkastbruden. Innan hon far gå till sitt lågkastäktenskap har hög-kastherren rätt att använda henne.

I samtida diskussion tas ibland de stora erotiska scenerna på relieferna i Khajuraho och de kåta bilderna i Bhubaneswar som uttryck för sinnestillvändhet eller sexuell frigjordhet; ibland tolkas de tantriskt och ibland härleds de till och med till kulten av modern. Det är felsyn. Dessa scener har inte med byarnas fruktbarhetskult och mödrar att göra; de är heller inte tantriska som Hirapur. Det är den feodala herresynen som gjorts till stenfigurer. De är lika kalla som bordellscener i sekelskiftets boulevardtidningar för franska barberarstugor. Det finns bondsk fruktbarhetskonst och tantrisk mysteriekonst och erotisk konst av olika slag i Indien; men detta är feodalismens kvinnoupplevelse där det införskaffade kvinnotinget begagnas så länge det är ungt. Att just den konsten sedan i Europa började ses som frigjord säger något om denna europeiska frigjordhets karaktär.

Den uppfattning som där tagit form i sten, att underklassens kvinnor, de kastlösa och de lågkastiga saknar människovärde och kan begagnas vid behov sitter djupt. Den har präglat överklassens och högkastens tänkande i det indiska samhälle där feodalismen ännu är levande verklighet. Hur djupt den uppfattningen sitter hos överklassmännen visar Högsta Domstolens ledamöter inför fallet Mathura.

Hon var lågkast. Hon var från en fattigbondefamilj i Nagpur distrikt i Maharashtra stat. År 1972 när hon var mellan fjorton och sexton år och just blivit manbar arbetade hon som tjänsteflicka. Den 26 mars 1972 rövade då husbondfolkets brorson Ashok bort henne. Hennes bror Gama, som var lantarbetare, anmälde omedelbart att den minderåriga Mathura blivit bortförd och senare på dagen fann man henne. Klockan 21.00 började förhören med de inblandade på Desaiganj polisstation vid Chandrapore. Klockan 22.30 var förhören avslutade och alla ombads gå. Men när Mathura var på väg ut tog poliskonstapel Ganpat tag i henne och drog henne längre in i stationen.

Hon släpades in på latrinen. Där fanns en brits. Under det att överkonstapel Tukaram hjälpte till våldtog konstapel Ganpat henne. Sedan skulle överkonstapel Tukaram våldta henne men han var alltför full och kunde inte genomföra något samlag utan fick nöja sig med att behandla henne på olika sätt.

Under tiden hade det samlats en folkmassa utanför polisstationen. Det var fattigt folk och lågkast. Tukaram kom då ut från latrinen och sade att flickan gått hem och allt var lugnt. Men just som han

326berättade det hade Mathura kommit loss och hon ropade till sin bror och till hela folkmassan att konstapel Ganpat våldtagit henne. Folkmassan blev då mycket upprörd. För att rädda polisstationen från att brännas ned och konstapel Ganpat och överkonstapel Tukaram från att bli ihjälslagna gick chefen för polisstationen med på att en anmälan mot poliserna fick göras. Så småningom dömdes de av Bombay High Court. Ganpat till fem år och Tukaram till ett år.

Men när målet nådde Högsta Domstolen blev poliserna frikända. Inte för att själva händelseförloppet beskrevs på stort annat sätt än av åklagaren. Men de tre lärda domarna, domare Jaswant Singh, domare Kailasham och domare Koshal, fäste stort avseende vid att flickan saknade intakt mödomshinna. Hon hade varit med om sådant förut. Och hur flickor av den sorten är det vet man ju i de lärda domarnas kretsar.

(Det finns en intressant juridisk finess här. Mathura var kring fjorton eller femton år. Men hon var inte sexton år fyllda. Det var ju för att skydda hennes minderårighet som hennes bror först vänt sig till polisen och bett om hjälp. Enligt gällande lag i Indien — Indian Penal Code, Section 375 (e) — är dock samlag med personer under sexton år straffbart vare sig det sker med eller mot vederbörandes vilja.)

När poliserna drog in henne på latrinen borde hon ha kunnat säga nej om hon bara så velat. Egentligen ville hon nog. Den konstnärliga bilden av den loja ungmön och de tre lärda domarnas hårklyverier om inte en fjorton—

femtonårig piga inlåst i en stinkande latrin egentligen grips av oemotståndlig kättja och tycker det är trevligt när två okända och druckna äldre män i uniform håller fast henne och visar kuken för henne är återspeglingar — inom konsten och inom juridiken — av samma brutala och feodala verklighet.

Domen väckte ingen uppmärksamhet. Men ett år senare när den återgetts tillsammans med andra domar i textsamlingar kom den att läsas av jurister i Delhi och Poona som upprördes. Det var så påtagligt att här kränktes grundläggande mänskliga rättigheter med formaljuri-diska knep. De som då tog upp frågan var universitetslärare, bland dem professor Lolita Sarkar, den första kvinnliga ledamoten av Delhiuniversitetets juridiska fakultet.

I september månad 1979 — ett år efter domen — skrev de ett öppet brev till Chief Justice Ghandrachud. Därmed inleddes en kampanj som kom att ena den intellektuella medelklassens kvinnor och de fattiga och kastlösa kvinnorna. Det man kämpar mot är inte enstaka utslag av manschauvinism eller brist på jämlikhet. Man kämpar för att inte vara föremål — att inte vara loj ungmö. Mot det feodala

327kvinnoförtryck som är så normalt att det knappt märks. Som denna enspaltsnotis:

Ung kvinna våldtagen av 3 polismän

BANDA feb 20 (PTI) Tre polismän påstås ha våldtagit en ung kvinna i Sarah by 50 kilometer härifrån i går.

Enligt rapporten hos polisen i Banda knackade polismännen på dörren till hennes hus. När hennes man öppnade dörren pryglade de honom och band honom sedan med ett rep. Därefter våldtog de kvinnan.

Ytterligare ett fall av våldtäkt rapporterades från Hinaihua by. Offret brände sig till döds efter det inträffade.

Det var Högsta Domstolens lärda domares feodalt manliga syn på unga lågkastkvinnor som fritt förfogbara bruksföremål som blev kata-lyserande. På möten och sammankomster skapades organisationer och påtryckningsgrupper som krävde lagändring, kvinnofrid och kvinnors människovärde. Under trycket av en stor och omfattande agitation började politikerna tvingas att lagstiftningsvägen slå fast att kvinnor far ökat skydd mot våldtäkt och att poliser som förövar våldtäkt i tjänsten får extra hårt straff.

Men våldtäkten förblir i ett halvfeodalt Indien vad kastlösa och fattiga flickor har att vänta sig när de börjar bli könsmogna. Fortfarande är också våldtäkt det straff som myndighetspersoner kan ta till när de vill återställa respekt för lag och rätt och egendom eller när de helt enkelt vill tukta uppstudsiga element eller när de vill känna maktutövningens glädje.

Och att könsfrågor ytterst är klassfrågor och att det inte finns någon kvinnlig solidaritet som är starkare än klassintressen eller politiska kombinationer bekräftas var dag av nyhetsartiklarna från Indira Gandhis Indien.

Eller tag ett annat fall; lika typiskt: Den 18 juni 1980 kom Maya Tyagi i bil samman med sin man Raj bala och två vänner till Bhagpat, fyrtio kilometer norr om New Delhi. De hade hyrt bilen och var på väg till Maya Tyagis brorsdotters bröllop. Familjen var bondfamilj. Den tillhörde inte de fattigaste. Mayas man arbetade på mejeri och brodern som höll bröllop för sin dotter var i indiska armén.

I Bhagpat fick bilen punktering. Under det männen arbetade med att laga slangen kom en man mot bilen och sökte dra halsbandet av Maya. Hon skrek och hennes man och hans två vänner ingrep och skyddade henne. Den som sökt ta hennes halsband avlägsnade sig

328efter ett kort slagsmål. Strax därefter återkom han med beväpnade polismän. De sköt omedelbart ned Rajbala och hans två vänner. Därefter slet de av Maya hennes sari och gjorde henne helt naken och tog från henne hennes smycken. Sedan slog de henne med sina skor för att förnedra henne. Därefter paraderade de henne, fram och åter i Bhagpats basar och sedan förde poliserna henne till polisstationen där sju av dem våldtog henne — tre av dem kände hon. När hon frågade om hon kunde fa något att dricka gav de henne sin urin att dricka.

På sjukhusets gynekologiska avdelning fick Maya sys ihop med sex stygn. Hennes man var skjuten. De två vännerna var skjutna. Hon var skändad. Alla hennes smycken var stulna. Alla familjens presenter till brorsdottern som skulle gifta sig var stulna. Polisen lät meddela att några dacoiter dödats i en sammanstötning. Det blev en

notis och allt tycktes glömt.

Men journalister började röra i frågan. Först visade sig inrikesminister Zail Singh villig att ta upp frågan. Sedan kom påtryckning från högre ort och han drog sig. Premiärminister Indira Gandhi var ointresserad av flickans öde. Flickan kanske var lösaktig. När hon tillfrågades om lösaktiga flickor verkligen borde kläs av nakna offentligen och våldtas muttrade hon bara något om att det var fel att polisen fatt rätt att bilda fackförening.

I Uttar Pradesh är polisen skyddad mot obefogade åtal. Mayas bror kan alltså inte väcka åtal. Den utredning som satts igång beräknas ta fyra månader och organisatörer från Youth Congress I har gått runt i Bhagpat samman med parlamentsledamöter och poliser från Meerut. De har hotat befolkningen. Den som vittnar mot myndigheterna kommer det att gå illa.

Det var nämligen Indira Gandhis döde son Sanjay som tillsatt polisen i Bhagpat och den är en del av Indiras politiska apparat. Mot det väger rättvisan lätt. Att franska feminister ser Indira Gandhis politik som en seger över phallokrater torde de sju våldtäktspoliserna i Bhatpat finna vara ytterligare ett bevis på kvinnors underlägsenhet och dumhet.

Det är i denna situation som kvinnorörelsen i Indien ställer krav på skydd mot våldtäkt och de krav den ställer — att offret inte skall stämplas och att samtycke som uppnåtts med otillbörliga medel icke skall betraktas som samtycke och att kvinnor som anmäler våldtäkt har rätt att höras av kvinnor och att inför rätta far kvinnan inte utfrågas om tidigare sexuella erfarenheter — är inte stort annorlunda än de krav som reses av kvinnor i Sverige eller Förenta Staterna. Dock finns ingen jämförelse mellan det olidliga feodala förtryck under vilket de indiska kvinnorna lider och förhållandet i våra länder.

329Tag brudbränningen till exempel. För att fa dottern bortgift måste fadern lämna hemgift. Utan hemgift blir flickan inte gift. Kan fadern inte hålla vad han lovat kan flickans liv bli ett helvete. Eller också bränns hon upp och avlivas. Om det framförallt är kastlösa och verkligt fattiga kvinnor som våldtas så är det medelklassflickorna som bränns upp. Var dag står små notiser om brudbränningar:

NEW DELHI. Feb. 23.

Shri Munna Lal lämnade in anmälan till polisstationen vid La-horeporten att hans dotter, Shanti Devi, 24, bosatt i Kara Neel som togs in till J.P.-sjukhuset i går med brännskador och som avled denna morgon hade bränts ihjäl av sin man Ashok och dennes bror.

NEW DELHI. Feb. 24.

Fru Pushpa, 20, hustru till poliskonstapel Vindod i Delhi, skall ha bränts till döds av sin man och sin svärfar, överkonstapel Naubat Ram, under ett gräl om hemgiften i sin bostad i Kings-way Camp enligt den anmälan offrets far, herr Laxmi Chand från Meerut, inlämnat.

Det där var två notiser ur högen om flickor från lägre medelklass. Då och då blir ett fall utrett. Men de flesta tystas ned. Polisen och släktingarna kommer överens om att avskriva bränningen som missöde vid spisen. Enligt den officiella statistiken brann 149 kvinnor upp vid spisen i Delhi 1979. De flesta var medelklassbrudar i tjugoårsåldern.

Men det är inte bara så att kvinnor bränns upp (eller bultas ihjäl eller dränker sig i brunnar som är vanligt på landet); till bordellerna runt om i Indien rövas kastlösa flickor — flickor från stammarna, flickor från bergsbyarna och livegna flickor behöver inte ens rövas, de kan avyttras direkt. Dessa flickor säljs med god förtjänst till bordellvärdarna i storstäderna. Från en stad säljs de till en annan. De är oftast analfabeter. De säljs dit där de inte kan tala landets språk.

Bordelldistrikten ägs av fint folk. Där finns politiker och höga ämbetsmän. Den fina dam som tar emot utländska gäster och kvittrar om moralisk lyftning över teet och intresserar sig för konsthantverk och mellanfolklig förståelse har byggt sitt hus från inkomsterna från barnbordellerna nere på GT-road.

Vintern 1961 ingrep en av mina vänner därför att dottern till hans sopare rövats bort. Hon var inte ens i puberteten. Polisen fann det konstigt att någon kunde bry sig om sådant. Men då han var utlänning och hade inflytande fick de trots allt ingripa. De fann flickan på

330en barnbordell i Madras — och satte henne på en uppfostringsanstalt för fallna kvinnor.

I Vishakapatnam i Andhra Pradesh blev en manlig skötare på ett sjukhus kär i en prostituerad flicka. När flickans ägare märkte att hon sökte göra sig fri flyttade han henne till en annan bordell. Skötaren tog kontakt med de revolutionära studenterna. De letade igenom alla bordeller och fann henne till slut på ett lyxhotell för turister som också var bordell; överklassbordell för myndighetspersoner. Studenterna gick till hotellets ägare och hotade honom med polisen. Han skrattade ut dem. Han var själv polisbefäl och ledande i Vishakapatnam. Med hjälp av stora gatudemonstrationer där studenter och arbetare och kastlösa demonstrerade fick de dock flickan frigiven. De placerade henne på ett upptagningshem i Hyderabad. Paret skulle ingå äktenskap. Studenterna var stolta. De höll möten och förklarade att Tjäna-folket-inställningen hade vunnit en seger. Tio dagar senare hade föreståndarinnan på hemmet sålt henne söderut och ingen visste vart och flickan som inte var skrivkunnig kunde inte själv höra av sig.

Detta är inte Paris mysterier, detta är den ohyggliga och vanliga och alldagliga skamligheten. Och att upptagningshem och anstalter fungerar som detta i Hyderabad är helt normalt. En rapport som inte väckte alltför stor uppmärksamhet påpekade häromsistens att de kvinnliga fångarna i Tiharfängelset i Delhi levererades till fängelsemyndigheterna som sexualobjekt av vaktpersonalen.

Tortyr är vanlig i Indien. De indiska polisstationerna och de indiska fängelserna är bland de värsta i världen. Indiras polis har såvitt jag kan förstå varit — och är — betydligt värre än schahens av Iran eller Pinochets i Chile. Fast Indiras vänner i världspressen har ju skyddat hennes regim. Men om tortyr är allmänt förekommande i fängelserna och om kvinnliga fångar misshandlas och utnyttjas sexuellt så blir behandlingen av kvinnliga politiska fångar extraordinärt vidrig. Jag nöjer mig med ett fall. Det är väldokumenterat, det tillhör inte undantagstillståndets tid, de som vittnat om det var politiska motståndare till offren. Den 3 maj 1974 arresterades 250 kvinnor för agitation mot prisstegringarna. De togs till Presidency Jail i Calcutta. Där kom de i kontakt med en grupp på sju kvinnliga naxalitfångar. Fängelset hade nämligen blott 2 200 platser men det var 3 100 fångar vilket gjorde det möjligt att bryta isoleringen och nå kontakt med naxalitkvinnorna. Dessa hade inte ställts inför rätta. De skulle tämjas. Med en månads mellanrum togs de till Lalbazar polisstation. De förhörs och utfrågas och polisofficerarna tillgriper regelmässig tortyr:

Kvinnorna kläs av och placeras på ett bord. Till en början bränns

331de med cigarretter på hals, bröst, mage och alla känsliga kroppsdelar under det de utsätts för kränkningar och obscena förslag. Om de fortfarande vägrar svara sticks en järnstav in i deras ändtarm. De skriker sig medvetslösa. Den medvetslösa kroppen körs tillbaka till fängelset och far vila upp sig 20—22 dagar innan kvinnan åter kallas till Lalbazar polisstation. Som en följd av denna upprepade tortyr med järnstången i ändtarmen har mellangärden på de flesta av dessa kvinnor trasats sönder och stolgången och vaginan har blivit ett.

Indiens demokratiska och självrespekterande kvinnor kan icke tolerera denna förnedring. De begär att regeringen omedelbart sätter stopp för denna djungellag.

Undertecknat: Shukla Daw

Gita Sengupta Bani Mazumdar Nupur Dey

Men Indira Gandhi fortsatte och förhållandena i Lalbazar polisstation förblev de gängse i de områden där hennes folk hade direkt inflytande — och mycket ändrade sig inte med andra politiker. Politiska motståndare var lovligt byte och till det kom att just när det gällde kvinnliga politiska motståndare kunde polismän av lägre kast fa behandla högkastkvinnor precis hur som helst.

När det gällde de kastlösa kvinnorna och kvinnor från de lägsta kasterna fortsatte behandlingen av dem som

vanligt. Men inte nog med att de säljs inom landet — tilldragande flickor köps upp av kringresande agenter och exporteras. Myndigheterna känner till det. Det är ju deras egna kastbröder, vänner och släktingar som sköter kommersen. Ännu i början av sextiotalet var indiska flickor rätt billiga. Men nu ligger priserna ända upp mot tvåtusen rupier — alltså hela tusen kronor enligt den officiella kursen — för en ung indisk flicka som går på export. Det är mycket pengar för en familj som lever under svältgränsen. Det är inte de fattigas brist på moral och familjesammanhållning som gör att de säljer sina döttrar.

De organiserade våldtäkterna i Indien är vanligtvis inte någon form av könsliv. De är straffutmätning. År 1974 krävde järnvägsarbetarna högre lön. Det blev en strejk som hotade Indira Gandhis regering. Myndigheterna slog till. Järnvägsarbetarhustrurna blev utsatta för massvåldtäkt. Detsamma hände med de kastlösas hustrur i Maharashtra år 1977 när de blev alltmer militanta. De kastlösa vägrade låta kalla sig harijaner — Guds barn — och började kalla sig pantrar.

332Deras hustrur massvåldtogs för att visa dem deras plats.

Var man än reser ute bland Indiens byar och fattigstäder — samma ohyggliga berättelser. Sent på natten den 18 februari kom vi till Kothapeta by i Karimnagar. Det var ett stängt område — en disturbed area — och vi fick iaktta försiktighet då polisen var efter oss för att få bort oss ur området. De vill inte ha några vittnen. Där i Kothapeta by träffade vi den femtioåriga Rajakka och hennes son. De hade tagit sig dit för att fa berätta sin historia.

Hon hade deltagit i kvinnorörelsen. Ordförande hade varit Kan-kamma. Hon var drivande. Det var hon som hade uttalat det som professor Aswini K. Ray återgav i Mainstream den 13 januari 1979:

Vi har vuxit upp med vetskapen att vi skall bli våldtagna så fort vi blir könsmogna. Det var vår mest grundläggande vetskap. Vi talade aldrig om det. Nu gör vi det ... [vi] ... måste åt våra döttrar säkra ett liv de kan kalla sitt eget. De skall inte bara vara ett föremål av kött och blod för dorans [jordherrens] lustar.

Nu befann sig också Kankamma på flykt. Rajakka hade varit med i denna kvinnorörelse. Hon hade satt sig upp mot överheten. Hon hade varit med om att uttala att kvinnor inte skulle låta sig våldtas. Det var för övrigt vid den tid då jordägaren ännu kallade sig kommunist. Nu är han med i Indiras Congress men då var han med i CPI, det mest Moskvalierade partiet.

Den 29 oktober 1978 kom jordägarens goondas. De var druckna. De hade plundrat en av kvinnoaktivisternas hus. Nu kom de till Rajakka. Hon var hemma. Hennes man var sängliggande. Han var sjuklig. Också hennes son var hemma. Men hennes barnbarn var inte hemma. Jordägarens män pryglade hennes man. Sedan band de honom i sängen. De pryglade hennes son till dess han blev medvetslös. Sedan våldtog de i tur och ordning den femtioåriga Rajakka. Hon nämner deras namn den ena efter den andra och hennes röst är helt kall av hat:

Muthegala Kondaiah, Suddala Narasaia, Macha Banaiha, Ka-trepaka Nampelly, Puntegala Venkati, Bongoni Shankaraiah, Bongoni Lingaiah.

När hon anmälde våldtäkten ville polisen inte ta emot anmälan. Jordägaren erbjöd henne 500 rupier mot att hon skulle vara tyst. Polisen rådde henne att ta emot pengarna.

— Denne herre är gudalikt storslagen, sade polisen. Nu har hon flytt från sin by. Jordägarens män är ute efter henne. Fyra andra kvinnor har också flytt. Hennes son berättar om byn.

333Sedan säger han:

— Man jagar mig. Man säger att jag är farlig. Man säger att jag har hotat de män som våldtog min mor.

Skall jag berätta mer?

Uppe i kolgruvedistriktet skulle Indira Gandhis män knäcka fackföreningsorganisatören. Fyra av dem våldtog hans hustru. Sedan stoppade de slidan full med grus.

I Kottagudem stad hör jag också en annan historia. Det var en ökänd goonda som till och med polisen var rädd

för. Han hade regerat sin by åt jordägaren i tjugo år. Han våldtog en tvättarflicka. Hon dränkte sig i brunnen av skam. Fyra studenter från Warangal var i staden. De stämde in honom till basaren. Han kom. Han var övermodig och fruktade ingen ty han var säker på sin makt och sin styrka och på tjugo år hade ingen vågat stå honom emot.

När han kom fångade studenterna honom med rännsnara och surrade honom med rep. Därefter högg de händerna av honom. De spikade fast de avhuggna händerna på bodväggen och satte upp en skylt:

Så går det den som förgriper sig på folkets kvinnor.

Folket i basaren ryggade när de såg detta. Det blev alldeles tyst och man lämnade fri plats för de fyra när de gick därifrån. Ty man kände skräck också. Men nu har man gjort en sång om händelsen.

XXX

NÅ VAD MED KAPITALISMEN?

— Indien, sade Shailesh Chandra Jain, Indien måste springa snabbt for att förbli på samma fläck. De senaste sextio åren har varit en tid av stormande industriutveckling. Antalet anställda inom industrien har fördubblats. Mer än fördubblats. Vid 1971 års folkräkning utgjorde de 22,37 miljoner. Men under samma tid har allt förblivit vid det vanliga. Andelen sysselsatta inom jordbruk har förblivit 73 procent. Ja, mellan 1921 och 1971 var utvecklingen snarast negativ. Från 73 procent år 1921 till 73,8 procent 1971.

— Massfattigdomen tilltar alltså. Arbetslöshet och undersysselsättning blir alltmer dominerande år för år. Den ena utvecklingsplanen följer på den andra och sedan 1971 har antalet registrerade arbetslösa stigit med 12 procent om året. Dock är det inte den rena arbetslösheten som är problemet ty den som är utan inkomst året om har små möjligheter att överhuvudtaget klara sig. Det är undersysselsättningen som är problemet. Om ett land har mer än 30 procent sysselsatta inom jordbruket blir säsongarbetslöshet oundviklig. Indien har över 70 procent sysselsatta — eller rättare undersysselsatta — inom jordbruket. Lägg därtill 20 procent som arbetar med hantverk på utdöende; med basarhandel; i små och ålderdomliga företag; i olika tjänande uppgifter. När man talar om utveckling i Indien då talar man om de återstående 10 procenten. De lever i den moderna tiden. De 90 procenten gör det inte. Och deras fattigdom blir allt djupare.

S. C. Jain sitter vid skrivbordet och talar. Han är verkställande direktör för J. K. Paper Mills vid Koraput i Orissa. Han är fyrtiofem år. Tekniker med en doktorsgrad i kemi. Han sitter i en rad styrelser och kommittéer och är en rätt typisk indisk företagsledare. Alltså kunnig i sitt fack, allmänbildad, effektiv och hårt arbetande. Han tillhör inte samma klass som doran, jordherren i byarna söderut. De tillhör inte ens samma tid. S. C. Jain företräder kapitalismen. J. K. Paper Mills ingår i affärshuset J. K. Singhiana. Det är Indiens Qärde i

335storleksordning efter Birlas, Tatas och Maftalal. Det har direkta tillgångar på ungefar 2,5 miljarder rupier. Birla är fem gånger större.

J. K Paper Mills ligger i staden Jaykaypur — på svenska skulle det bli Jikåstad. Det är alltså ett brukssamhälle; en nybyggd stad uppe i Koraputs djungler. Det är en välplanerad och proper stad. Företagsledningen är medveten om sitt samhällsansvar. Det var till exempel företagsledningen som besökte Therbalitemplet ute i djungeln och fann skulpturerna där viktiga och intressanta och såg till att templet blev föremål för arkeologisk undersökning och företagsledningen vände sig direkt till regeringen för att fa det förklarat som skyddat monument.

Med sin stad kring sig ligger bruket där som en liten ö av utveckling. Allt är exemplariskt. Vägarna, planteringarna, de olika bostadsområdena. Till skolan går 80 procent av arbetarbarnen. De tågar i raka led till sina klassrum. De drillas och gnuggas och 90 procent av eleverna förs fram till examen. Arbetarbarnens dagsrytm är fastlagd och övervakad:

06.00—06.45 uppstigning, tvättning, morgonbön

07.00-08.00 självstudier i matematik

08.00-10.00 läxläsning

10.00-18.00 skoldag

18.00-20.00 fritid, kvällsbön, middag

20.00-22.00 läxläsning

22.00-06.00 sömn

Eleverna är klarögda, duktiga, kunniga. De är betydligt mer allmän-bildade än svenska barn i motsvarande ålder. De är också lugnare och självsäkrare. De talar tydligare och ger raka svar.

— Barn från studiesvaga miljöer far stanna i skolan efter skoldagens slut för extraundervisning. De som har svårigheter far specialundervisning. Vi håller inte tillbaka någon. Alla skall fram till examen.

Var skoldag har sin tanke. Dagens tanke lyder: Rest means rust (Att vila är att rosta). De svaga skall hjälpas till styrka och framgång. Skolan lyser som en puritansk juvel mitt i en fabriksstad välordnad som ett Robert Owens mönstersamhälle på 1830-talet. Men utanför dess stadsgräns tar Indien åter vid och där är byarna dynghögar och där råder ännu livegenskapens och feodalismens villkor.

Språnget från byn till bruket är stort. Få tar det. Industriarbetarnas inkomster är fyra, fem gånger större än bybornas. Därtill kommer sociala förmåner och trygghet. Från byarna runtomkring kommer folk blott till de allra mest okvalificerade arbetena. Av de 2 000 anställda är 800 kvalificerade. De har utbildning och kommer långt bortifrån.

336Men också till de okvalificerade arbetena föredrar bruket arbetare med åtminstone tre eller fyra års skolgång. Det är lättare att förklara arbetsprocesserna för dem. Den nya och skinande stadens inflytande når inte många meter bortom stadsgränsen.

På femtiotalet trodde man att det skulle bli en väldig efterfrågan på papper i Indien. Inte minst på grund av den väntade utbildningsexplosionen. 1958 lokaliserades bruket hit till denna utkant i det avlägsna Orissa. Här i denna efterblivna stat skulle finnas råvara — bambu — här skulle bli billig elkraft, här fanns tillräckligt med vatten, här fanns järnväg.

Järnvägen fungerar. Sedan två år tillbaka finns också direkttåg till New Delhi. Men med energin är det problem. Flera industrier har fått stänga på grund av energibrist. Råvaran börjar bli knapp också. Nu skulle man inte bygga ett pappersbruk som till hundra procent var beroende av tillgången på bambu.

Det är delstatsregeringen som äger skogsmarken. Den lämnar åt entreprenörer att skaffa fram bambu. De är intresserade av snabba förtjänster. De bryr sig inte om återväxten. Entreprenörerna rovhug-ger. De har sina sexmånaderskontrakt och längre än så sträcker sig inte deras ansvar. Men återväxten tar mellan sex och sju år. Rovdriften ger svåra problem med erosion och annat. J.K.-gruppen har bett regeringen åtgärda frågan. Antingen far regeringen själv ta ansvaret för återväxt och skogsvård eller också bör skogen säljas eller arrenderas ut på lång tid till pappersbruken som kan vårda den. Men hittills har varken den centrala regeringen eller delstatsregeringen tagit upp frågan. Så ser industrin det. Just nu är det också stora strejker i skogen. Bambuhuggarna strejkar mot entreprenörerna för högre lön. De hävdar att skogs tjänstemännen är korrupta och samverkar med entreprenörerna i rovdriften för mutors och profiters skull.

De data som regeringen i Orissa presenterade för J.K.-gruppen när bruket skulle lokaliseras hit har visat sig oriktiga. Vattnet sinar. Antingen tvingas bruket stå stilla tre månader om året eller också får utbyggnadsplanerna skrinläggas. Men då förblir bruket av en storleksordning som i längden gör lönsamheten tveksam. Grundvatten att hämta upp finns heller inte i större mängd. Nu flyter ett elakt avlopp i det som enligt planerna skulle varit flod. Fabriken tar allt vatten som finns. Till och med den vackert anlagda botaniska trädgården har börjat torka

bort. Det Robert Owenska runt bruket flagnar ty vattenbristen tilltar i takt med att skogarna skövlas och någon politisk möjlighet att förändra situationen finns inte inom synhåll. J. K. Paper Mills rationaliserar och experimenterar för att blanda upp bambun med annan råvara och spara på vattnet men öka produktionen. De

3372000 som arbetar här bär upp 20000 personer som på olika sätt är beroende av bruket. Detta är den femte största industrin i Orissa; bland de privata är bruket den näst största.

— Det har dock visat sig svårt att få utbildad och verkligt kvalificerad arbetskraft hit, säger S. C. Jain. Den som har gedigen teknisk utbildning föredrar att söka ett något lägre betalt arbete i storstäderna eller deras närhet. De vill inte gärna till en så avlägsen landsända som Koraput i Orissa även om de går utan arbete. Det gäller ju barnens framtid också, menar de. Vi har en utmärkt skola här. Den är nödvändig. De utbildade förstår betydelsen av utbildning och de bor i städerna just för att kunna sätta sina barn i goda skolor och ge dem en ordentlig start i livet.

— När man ser verkligheten utanför de 9 eller 10 procent som sysselsätts i industrin blir bilden en annan. De 75 procent som arbetar i jordbruket har sysselsättning 50 dagar, kanske 100 dagar om året. De ställer kanske krav på ekonomiska förbättringar. Men om man går till stammarnas folk, de som lever på en ännu mer primitiv nivå, så ställer de inte ens krav. Antag att en man från en av stammarna far 4 rupier för 8 timmars arbete. Det blir lönekamp och löneförhandlingar och hans förtjänst höjs till 8 rupier för 8 timmars arbete. Då arbetar han fyra timmar och går därefter hem med sina 4 rupier. De befinner sig utanför till och med de ökande förväntningarna.

— För övrigt växer inte efterfrågan på papper så mycket som man trott. Förpackningsindustrins utveckling blir däremot vår stora framtida möjlighet. Där växer marknaden snabbt. Den tillgodoser städernas behov. Vad papper till trycksaker beträffar så beror det på hur utbildningen påverkas av befolkningstillväxten.

I New Delhi någon månad senare diskuterar jag indisk ekonomi med journalistvänner. Moder Teresa har varit i Europa och den västliga pressen är fylld med bilder av svältande indier. Så är skelettexport en av Indiens hårdvalutakällor också. Redovisningsåret 1978— 1979 tog Indien in 3 miljoner rupier på skelettexport. De går till utbildningsanstalter i Europa och Nordamerika.

Men samtidigt hade den indiske handels- och stålministern Pranab Mukherjee den 22 februari meddelat att Hindustan Steelworks Con-struction Limited till de sovjetiska myndigheterna lämnat in anbud på att uppföra ett stålverk i Nigeria och ett kärnkraftverk i Libyen.

— Vad skriver man om det i Sverige?

— Såvitt jag vet ingenting. Man spelar gitarr och sjunger om sin längtan till vind och sol och igelkottar.

Ty i kärnkraftsdebattens Sverige var det aldrig någon större nyhet att Indien vill uppföra kärnkraftverk för sovjetisk räkning i Libyen. I

338Sverige var Moder Teresa massmedianyheten om Indien. Skelettexporten skulle blivit bedömd som en nyhet om meddelandet nått fram till Europa; den indiske ministerns uttalande däremot var utan intresse för mediavärlden. Inte undra på att vännerna i New Delhi fnyste åt de europeiska radikalerna och dess mediavänster:

— Herr Gröns sanna socialism i ny upplaga. Hundrafemtio år mer motbjudande än den Marx avrättade i Manifestet!

Bilden av Indien måste dubbelexponeras. Indien är ett fattigt land men det är inget Stackars land. Som industriland ligger det på fjortonde eller femtonde filats i världen. Med en kapacitet på 11,4 miljoner ton/år passerar dess stålindustri Spanien och med de nuvarande utbyggnadsplanerna kan Indien komma att passera Frankrike.

I Sydostasien, i Mellersta Östern och i Afrika har de västliga industrinationerna redan fatt finna sig i att en kunnig och aggressiv indisk industri söker slå dem på fingrarna och kapa hem stororder åt sig. Indien byggef med de modernaste metoder och de indiska experterna är på världsnivå. Redan arbetar Indien jämsides med länder

som Brasilien, Venezuela, Sydkorea och Mexiko med stora investeringar i Tredje världens länder. Indien har 104 joint ventures på gång i olika länder i Tredje världen. Birla AG med kontor i Schweiz bygger textilindustri i Sydkorea; Birla investerar i Kenya, Malaysia, Indonesien, Thailand, Nigeria och Filippinerna. I Singapore är Tata ett lika stort namn som Mitshubishi.

Sedan några år tillbaka samarbetar Indien också med de allt mäktigare sovjetbaserade transnationella företagen. Kärnkraftverket i Libyen är ingen engångsföreteelse. Statsägda industrier som kopplat sig med ryska intressen har blivit mäktiga och är rovgiriga på världsmarknaden. Bharat Heavy Electricals Ltd, Indian Oil Ltd och Engineering Projects Ltd tillhör listan på världens 200 mäktigaste företag.

Dock sjunker Indien år för år och Världsbanken påpekar att nu tillhör Indien inte längre Tredje världen utan den allra fattigaste Fjärde världen samman med länder som Uganda och Bangla Desh. Indien sjunker mot botten. År 2000 kommer Indien att ha 54,8 procent av hela världens illitterata i åldersgruppen 15—19. Av världens illitterata kommer då en halv miljard att befinna sig i Indien. 75 000 av Indiens byar saknar varje form av skola. Särskilt flickorna undanhålls utbildning. Många flickor förbjuds gå i skola. 62 procent av flickorna i skolåldern i Indien får icke besöka skolor.

Endast 10 procent av Indiens arbetskraft kan läsa. I Filippinerna är siffran 83 procent och i Sydkorea 55 procent. Av hela den vuxna indiska befolkningen kan blott 29 procent läsa. Det är ingen tillfällighet. Den klass som behärskar Indiens stat och näringsliv och som

339dirigerar dess politik oavsett vad politikerna kallar sig anslår minsta möjliga till folkbildning. I första hand används resurserna till att utbilda de egna barnen för att sedan kunna exportera dem som specialister och hårdvalutainkomst.

År 1970 exporterade Indien 3 141 läkare och vetenskapsmän till Förenta Staterna. De hade alla utbildats i Indien på indisk bekostnad. Totalt beräknades indiska regeringen till år 1971 ha utbildat 30000 vetenskapsmän och tekniker, varav 5000 som doktorerat inom sin specialitet. På vad som blir över när man utbildat de sina ger man de ungdomar den läskunnighet som behövs för att sköta industriarbete. 10 procent av de förvärvsarbetande arbetar inom industrin och 10 procent av de förvärvsarbetande ges läskunnighet.

Detta har ingenting med frågan om barnarbete att göra. Den utvecklade indiska industrin kan inte använda barn som arbetskraft. Barnarbetet förekommer i småindustrier och landsbygdsindustri. De näringsgrenarna tillhör Indiens efterblivna 90 procent. För att klara sig i konkurrensen måste de använda billigast möjliga arbetskraft. Det blir små flinka barn.

Ungefär halva Indiens befolkning befinner sig under armodsnivån (40 procent på landsbygden och 50 procent i städerna) och saknar såväl de mänskliga som de politiska rättigheterna. Armodet tilltar. Definierar man eländet lite annorlunda visar statistiken att armodet stigit från att omfatta 30 procent av befolkningen till att omfatta 70 procent av befolkningen på tjugo år.

Sanningen är den att Indiens folk sedan sjuttonhundratalet då den direkta brittiska plundringen satte in har blivit allt fattigare och fattigare. Under hela adertonhundratalet pågick en avindustrialisering. Från 1809—1813 till 1901 sjönk till exempel andelen personer sysselsatta i hemindustri från 19 procent till 8,5 procent i fem undersökta distrikt i Bihar. Under samma tid inrättades där blott en industri: en järnvägsverkstad i Jamalpur. Från 1881 till i dag har andelen sysselsatta inom industrin snarare minskat än ökat. Detta var inte så märkvärdigt ty plundringen av Indien fortsatte fram genom hela den period då britterna kontrollerade Indien. Den årliga tribut som betalades av det indiska folket till Storbritannien utgjorde under mellankrigstiden 150000000 pund. Vilket gjorde 3 pund per år och invånare i Storbritannien; eller ungefar 60 pund per invånare i Storbritannien under hela denna period. Fast rovet kom ju inte att delas lika mellan de olika klasserna i hemlandet. Dock; regnar det på hönan så droppar det på kycklingen och något fick ju också den engelske arbetaren ut av kolonialplundringen. Det var det som höll honom lugn och demokratisk.

340Den som vill förstå vad som händer i Indien efter självständigheten bör komma ihåg att den feodala klass som

samarbetat med britterna för att britterna skyddat deras rätt att suga ut sina egna bönder förblev en makt i staten efter 1947 och att den klass som britterna uppfostrat att sköta utplundringen åt sig nu ville fortsätta affärerna för egen del med hjälp av den statsmakt britterna byggt upp för ändamålet.

Inte undra på att samtidigt som Indien blir allt starkare och mäktigare och rikare sjunker Indien allt djupare mot bottnen. Industrin utvecklas språngartat men den behöver inte ens den arbetskraft som föds i dess egna bostadskvarter. Mellan åren 1962 och 1976 överfördes 8000000 arbetare från stad till jordbruk. Ett jordbruk som inte kan försörja ens hälften av sina egna och där de jordlösa blir allt fler och arbetstillfällena allt färre.

Under fyra femårsplaner som genomförts 1951 till 1974 har antalet officiellt arbetslösa stigit från 3 300000 till 22900000. Tillväxttakten som skulle vara 5,1 procent per år var 1960 till 1976 i stället 1,2 procent. Och om man tittar på Indira Gandhis rekordår med undantagslagar och sovjetstöd och allt blir den 1970—1976 0,5 procent per år.

I och för sig är denna utveckling inte nödvändig. Kina började från ett sämre utgångsläge än Indien. Kina har sina egna problem och gör sina egna misstag och det är till och med tänkbart att Kina kommer att upprepa en del av Indiens. Men om man ser till vad Mao Tse-tungs politik innebar för Kina och jämför Indiens och Kinas ekonomiska utveckling 1950—1978 då är bilden helt entydig:

3411950

1978

Indien Kina Indien Kina Kol (milj. ton) 35 49 102 618 Råolja (milj. ton) 0.3 0.3 11 104 Elkraft (miljard kWh) 6 6 101 257 Cement (milj. ton) 3 2 20 65 Stål (milj. ton) 2 1 10 32 Konstgödsel (milj. ton) 0.02 0.02 2.7 8.7 Cyklar (tusental) 114 45 2464 8540 Spannmål (milj. ton) 56 139 114 305 Bomull (milj. ton) 0.5 0.9 1.3 2.2 Jute (milj. ton) 0.7 0.2 1.5 1 Järnvägar (tusen km) 35 23 61 59

I Kina mobiliserades massorna — alla de hundratals miljonerna. Men man kan inte organisera de hundratals miljonerna till arbete utan att hela det gamla skamliga samhället bryts sönder. I Indien har utvecklingen varit den motsatta. Åtminstone 50 procent — kanske 75 procent av befolkningen har blivit onödig. Samtidigt har det stora kapitalet blivit större. Banknationaliseringarna som sades vara till för att begränsa kapitalismen har blott hjälpt till i koncentrationen. Birlas tillgångar var 2829 miljoner 1963/64; 4469 miljoner 1966/67; 7 258 miljoner 1972/73 och 10646 miljoner 1975/76 och ökningen bara fortsätter.

Att den verksamhetsgren som kunnat redovisa den snabbaste ökningen av sin tillväxttakt är statsförvaltning och försvar är kanske inte så anmärkningsvärt som att 60 procent av industrikapitalet befinner sig i statsägo. Till största delen rör det sig om tungindustri. Men man

342bör akta sig för att kalla detta socialism. Bolagsformen är den vanliga. Det innebär att det bara behövdes ett enkelt beslut för att sälja företagen helt eller delvis på marknaden och privatisera dem. Företagen leds och styrs också som precis varje annat företag i sin storleksordning. Inom den statliga sektorn är de ledande kadrernas sociala sammansättning och bakgrund densamma som inom de privatägda storföretagen. Investeringarna har till största delen finansierats genom upplåning inom och utom landet och överskottet går därmed till dem som försträckt kapital. Detta statsägande är blott den företagsform som den statsbärande klassen i Indien funnit mest lämplig.

Efter Indira Gandhis seger i valet har de populistiska slagorden tonats ned. I stället har hennes regering beslutat lätta på kreditrestriktionerna för stora lån; Congress I har lovat ett bättre

investeringsklimat inom den privata sektorn

och såväl vicepresidenten som handelsministern har välkomnat ett ökat samarbete med de multinationella företagen i Indien och — som handelsministern underströk på 1980 World Marketing Congress — betonat vikten av indiskt samarbete med multinationella bolag på exportmarknaderna.

Inom jordbruket har Indien sedan femton år tillbaka satsat allt mer på att utveckla den del av jordbruket som förmår producera för marknaden och som kan inriktas på världsmarknaden.

Man kan därför säga som den feodale dacoitledaren nere i öknen vid gränsen mellan Indien och Pakistan:

— De fattiga är parasiter. De äter utan att producera.

Man kan också som den höge ämbetsmannen i Orissa säga:

— Har du sett hur de fattiga lever som grisar i smutsen och kryper in i sina hyddor som i stior. Deras liv kan inte ha mycket värde.

Indien är inget misslyckande. Indien är kapitalismens mest lyckade utvecklingsmodell. Det finns bara 500000000 onödiga indiska parasiter som lever som grisar i sin fattigdom. Man kanske kan spraya bort dem? eller blanda något i brunnsvattnet? SIDA kanske kan hjälpa?

XXXI

DET RYSKA SPELET

När under femtiotalet Förenta Staterna efterträtt Storbritannien som den dominerande utländska makten i Indien då bekämpade Washington med diplomater, professorer och journalister den indiska statliga sektorn. Det lät som frihet och demokrati och till och med välstånd.

Skälen var dock inte så ideologiska som de lät. Indien byggde upp sin statsägda tungindustri för att skydda sin — till största delen privata — industri mot de mäktiga amerikanskbaserade bolagen. Det indiska kapitalet kämpade i underläge för att nå större rörelsefrihet och göra sig självständigare. Det var för övrigt en fortsättning på den politik som den indiska administrationen utvecklade på tjugotalet för att skydda den indiska nya industrin mot den brittiska dominansen. Också då mitt under den brittiska utplundringen började delar av den statsapparat britterna byggt upp liera sig med indiska handelshus som diversifierade sig genom att söka fa en nationell bas.

Det var i denna situation som den ryska politiken mot Indien kunde aktiveras. Den 10 december 1955 höll Chrusjtjev tal på regeringsmottagningen i Srinagar i Kashmir och sade:

Frågan om Kashmir som en av staterna inom den Indiska republiken har avgjorts av Kashmirs folk.

Det var en helomvändning. Dittills hade Moskva stött den FN-resolu-tion som sedan 1948 krävt att frågan skulle avgöras genom folkomröstning och inte genom ensidiga militära och/eller administrativa åtgärder från Indien eller Pakistan. Med denna ryska helomvändning låstes Indiens utrikespolitik. Nehru var förhäxad av Kashmirfrågan. Han var ju en kashmiri-brahmin. Men nu stängdes alla utvägar. Moskva hade fatt diplomatiskt fotfäste på andra sidan Pamir.

Britternas spel med söndring för att härska ledde fram till delningen 1947. Enligt avtalet skulle furstarna — som var direkta vasaller till kronan — välja för sina stater. De var ju härskare. I två fall, det lilla

344Junagadh — där en gång Chandraguptas vicekonung uppfört en stor damm — och det stora Hyderabad valde de att inte tillhöra Indien. Men den indiska regeringen hänvisade till den hinduiska majoriteten och lät sin armé marschera in och erövra staterna och därefter inkorporerades de. I Kashmir härskade en hinduisk furste över en befolkning som till 90 procent var muslimer. Men Nehru var kashmiri-brahmin. När fursten — rädd för sitt folk och för de muslimska frikårer som vällde in — skyndade att ansluta sig till Indien mot folkets vilja sände Indien in trupper. Kriget slutade vid vad som ännu är en vapenstilleståndslinje. FN:s beslut att frågan måste avgöras fredligt genom folkomröstning har icke kunnat genomföras. Genom att plötsligt ge Indien ett hundraprocentigt stöd skapade Moskva en situation där söndringen i Sydasien blev fördjupad och där Indiens hela nationella

existens (Kashmir-Junagadh och Hyderabad!) kunde ställas på spel om folkomröstningskravet drevs. Moskva spelade skickligt och cyniskt det gamla imperiespelet om Asien!

Talet om den fredliga vägen på XX kongressen i Moskva 1956 och den senare avspänningspolitiken var ideologiska rökridåer av samma slag som de amerikanska statsmännens tal om fria världen. Den ryska politiken i Asien är rysk 1980 som den var rysk 1880. Det man kan fråga sig är om det någonsin varit någon annan politik. Det är möjligt att det som tycktes vara en politik av annat slag blott var uttryck för Moskvas tillfälliga svaghet. Men Stalins politik i Sinkiang på trettiotalet fullföljde Nikolajs politik från tiotalet. Han fick dra sig tillbaka 1942 när påfrestningarna på västfronten blev alltför stora, liksom Nikolaj fatt uppskjuta sina planer på inmarsch 1914 när det blev krig med Tyskland/Österrike på västfronten.

Det är möjligt att Lenin tänkt sig en annan politik. Hans uttalanden tyder på det. Han var motståndare till Stalins erövringspolitik i Kaukasus. Men han blev tidigt sjuk och arbetsoförmögen och ligger sedan snart sextio år som konserv på Röda Torget. Av hans ord har blivit ideologi. Men den politik som Moskva för är nu sedan länge tsarernas. Det man kan diskutera är vad som driver Moskva. Att detta är Moskvas politik är odiskutabelt just så som det är odiskutabelt att det brittiska väldet i Indien befann sig i tillväxt under årtiondena före 1857.

Att det finns ett feodalt-militaristiskt drag i den ryska expansionen tycks mig ovedersägligt. Marx analys av den ryska utvecklingen från Ivan Kali tas dagar och framåt är också tänkvärd. Men man bör inte glömma att den nuvarande ryska politiken är direkt lönsam.

När Moskva från femtiotalet och framåt satsade stort i de statsägda företagen i Indien omgavs denna satsning med stor ideologi. Också

345Kasakstan och Centralasien under XIX århundradet. Ur historisk atlas över SSSR för högre skolor. Moskva 1960.

Den ryska koloniseringen av Centralasien och den ryska framryckningen mot Indien under adertonhundratalet är icke något påfund av några ryssfientliga propagandister. På denna karta — avsedd för historieundervisningen i sovjetiska skolor — visas den ryska framryckningen. Årtalen talar för sig själva.

Under vårt sekel gick sedan framryckningen först under tsaren in mot Persien och Kina. Revolutionen åstadkom ett avbräck i framryckningen men Stalin fortsatte tsarens politik såväl i Iran som i Kina. I båda fallen fick han dock slå till reträtt. Chrusjtjev manövrerade över Pamir för att få diplomatiskt fotfäste i Sydasien och nådde inflytande i Afghanistan. Bresjnev genomförde erövringen av Afghanistan och manövrerar i Iran och Indien och hotar Pakistan.

I takt med den ökande ryska styrkan har den nya ryska politiken blivit allt mer tsaristiskt rysk. Ideologer och historiker har hållit jämna steg och nu är de sovjetiska historikerna sådana vetenskapliga fan att de skriver som W. Suvorov om påståendet att förhållandet mellan Ryssland och Centralasien var förhållandet mellan segrare och besegrade: Ett sådant påstående är historiskt falskt. Det motsäger den marxistiskleninistiska läran om att Ryssland spelade en civilisatorisk roll i Centralasien.

Om min nya syn på den ryska framryckningen och om hur min syn förändrats under två decennier av asiatiska resor i och kring detta expanderande Ryssland kan man läsa i Turkmenistan och Sidenvågen.

346ryssarna hade sina diplomater, professorer och journalister — egna som indiska — att propagera för sig. Det materiella intresset har knutit stora skikt inom indisk statsförvaltning till Moskva.

Vad de två stora indiska kommunistpartierna med Moskvaanknytning beträffar — CPI och CPI(m) — så arbetar de sovjetiska diplomaterna i Indien för att ena dem. De iakttar inte ens det diplomatiska protokoll som bjuder diplomater att inte kontinuerligt besöka partilokaler och delta i interna partidiskussioner. Båda dessa partiapparater har — av historiska skäl — blivit så uppbyggda att Moskva har direkt inflytande genom dem och kan styra deras politik. Det är detta som hållit dessa partier relativt små. Det har också bidragit till att partiernas ledning förblivit högkast och partiernas bas aldrig blivit de folkmassor som är verkligt fattiga och utsugna. Man

kan om rörelsernas överskikt tala om en de medelklassintellektuellas compra-dorkommunism.

Det avgörande året i detta ryska spel blev 1974. Då hade Moskva kunnat ta tillbaka 75 procent av den hjälp som den dittills investerat i Indien under det att Washington bara fatt in 12 procent. Esso trängdes tillbaka och IBM förlorade mot ryssarna. Sedan dess har Moskva gått från seger till seger över Washington i Indien. Enligt Världsbankens statistik har Indien sedan 1975 betalat mer i räntor och amorteringar till Comeconländerna än det har erhållit i bistånd. Den omskrutna hjälpen har kostat Indien 1,5 miljarder rupier.

Enligt Bo Gunnarsson i danska Information 6 maj 1980 påpekade den förre Janataledaren Sabramaniam Swamy:

Det är Indien som ger hjälp åt Ostblocket och det måste vi fortsätta med så länge ingen av de kommunistiska regimerna avskriver våra skulder helt eller delvis så som många kapitalistiska länder redan gjort.

Indiens handel med Sovjetunionen ger överskott. Men Indien har inte rätt att använda sig av detta överskott till inköp i andra länder. Det hålls på särskilt spärrat rubelkonto. Men denna handel är inte handel mellan jämlikar.

Ibland kommer notiser om hur Moskva manipulerar med råvaror det skaffar till förmånliga priser i Tredje världen. År 1971 sålde Moskva 1 403 ton tobak på världsmarknaden för 1 846 rubel per ton. Denna tobak hade köpts från Indien för 945 rubel per ton. År 1972 sålde Moskva 637 ton för 2 207 rubel per ton och köpte från Indien för 1 007 per ton. Men det är inte något tillfälligt.

Indien är en av världens största tobaksexportörer. SSSR, Storbritannien och Japan är de största importörerna. SSSR representerar

347mer än 20000 ton per år. Det utnyttjar alla sina politiska och administrativa möjligheter att göra goda affärer.

En jämförelse som publicerades av Narendra Singh i tidskriften Third World Unity i Delhi juni—juli 1980 visar det pris som betalats per kilo tobak (i devaluerade rupier) åren 1966—1974:

1966/ 1967/ 1968/ 1969/ 1971/ 1973/ 67 68 69 70 72 74 Stor- britannien 7.00 8.30 8.20 7.90 9.00 11.00 SSSR 4.20 6.40 6.40 6.40 8.10 10.00

Moskva dirigerar också sina inköp genom sådana privata firmor som kopplats ihop med de moskvatrogna politiska organisationerna och på det sättet når Moskva både profit och kontroll. I Andhra Pradesh har också delar av vad som en gång var bonderevolutionära grupper kommit att bli compradorer.

1980 beräknas handelsutbytet mellan Indien och Sovjetunionen ta ett nytt språng på 50 procent och nå 200 miljarder rupier. Vid Gromykos besök i Indien beslöts också att Moskva nu skulle gå in på den privata sektorn. I all tysthet lades hela det stora ideologiska fraspaketet om stöd åt Indiens statliga sektor som solidaritet för socialism på hyllan.

FICCI (den indiska handelskammarfederationen) sände en delegation till Moskva för att diskutera närmare. Den delegationen återkom entusiastisk. Moskva lovade leverera nyckelfärdiga industrier till Indiens privatkapital. Likaså har privata industrier med avsättningssvårigheter och kreditbehov utlovats marknader och krediter att återbetalas i form av produkter. Washingtons diplomatiska nederlag i Iran och Afghanistan motsvaras av ett ekonomiskt debacle i Indien.

Det är ju dock inte så som både ryska och amerikanska propagan-dister sökt göra gällande att kampen om Indien varit och är en kamp om ideal och ideologi. Demokrati och socialism och fria världen och mänskliga rättigheter och allt vad de svarvat till. Kampen är en kamp om marknaden. Det är den kampen om marknaden som bestämmer rivaliteten mellan Moskva och Washington. Det rör sig om profit och inte om luftslott.

Moskva gör heller inte profit bara på att spekulera med indiska råvaror. Se på Heavy Engineering Corporation i Ranchi! Det är verklig tungindustri. En av de största arbetsplatserna i Indien med 20000

348Pastor Sathaia i Rapalli by, Jagtial, utanför sin kyrka

Ryot-kuli-sanghams möte i Kistampet by. Nedan till höger poeten och sångaren Gaddar

Jogini Vella Chilakamma i Rapalli by.Kvinnor Manikyaram by, Yellandu taluk. Skolklass Jaykaypur

Folkliv, nordvästra Indien

Lågkastbonde, Biharanställda. HEC har kapacitet som sätter den i stånd att årligen producera utrustning för ett stålverk om 1 miljon ton/år. Det är långt mer än vad Indien kan tillgodogöra sig. Företaget arbetar heller inte i huvudsak som ett indiskt foretag. Det är ägt av indiska staten men utgör en integrerad del av den ryska industrin. Där tillverkas för rysk räkning för Turkiet, Kuba, Bulgarien, Ungern och andra länder. Ordern går till Moskva men HEC i Ranchi får utföra den. Detta innebär till exempel att HEC i Ranchi för 5 500 000 rupier tillverkar elektrolysbehållare för rysk räkning 1975/76. Men de levereras till Egypten som beställt dem i Moskva och som av Moskva faktureras 8000000 rupier. Alltså HEC får 5 500000 för behållarna och Moskva tar 2 500000 för att skriva fakturan. När George Fernandes var industriminister avslöjade han att Tjeckoslovakien infordrat anbud på en stor order. HEC i Ranchi gav det lägsta budet. Moskva gav ett högre bud. Ordern gick till Moskva — som lät lägga ut arbete till HEC. Förlusterna i Ranchi går på indiska staten — det vill säga de tas ut ur folket skattevägen — och vinsterna går till Moskva.

De ryska experterna har löner motsvarande den högste indiske tjänstemannens — verkställande direktören. I Ranchi tittar jag på de ryska expertenklaverna. Fackföreningsfolket kör runt mig i scooter och visar på ryssarna där de spelar tennis inom sina bevakade com-pounds. Det är som att titta på amerikaner i Morrison & Knudsenom-rådet i södra Afghanistan för tjugo år sedan. Men amerikanarna har lämnat och ryssarna har flyttat in.

Sedan Kosygins besök i Indien i mars 1979 har HEC blivit en integrerad beståndsdel av den tunga ryska industrin och ingår i dess femårsplanering. Ryssarna har därför krävt — och enligt protokoll av 30 juni 1979 också erhållit — beslutanderätten för sina experter inom HEC:s maskinbyggnadssektion. Högsta ledningen tillkommer den ryske representanten med vilken den indiske chefen har att samarbeta. För varje skift finns en rysk och en indisk ledare. Från och med juni 1979 har den indiske ledaren inga möjligheter att gå mot ett beslut fattat av ryssen.

Hela den sektor av indisk tungindustri som genom stora ryska beställningar integrerats i den ryska femårsplanen har underställts en indisk-rysk samordningskommitté — vilket i praktiken innebär att den officielle ägaren, indiska staten, blivit bortkopplad från beslutsfattande funktioner hela vägen från verkstadsgolvet till ministeriet. Dock, inrikesministeriet har rätt och skyldighet att hålla vaktpersonal och sörja för ryssarnas säkerhet om det uppstår konflikter med arbetarna.

De nya rustningsavtalen binder också Indien allt närmare Moskva och tvingar Indien till en allt mer öppet prorysk hållning.

349De ryska profiterna från Indien genom de finansoperationer som kallas bistånd eller hjälp; de ryska profiterna genom ojämlik handel och manipulation med priserna på indiska råvaror; de ryska profiterna från företag som HEC vilka upprättats med rysk kapitalexport och som utnyttjar Indiens billiga råvaror och mycket låga arbetslöner kräver ryskt inflytande och rysk kontroll för att vidmakthållas. Det är denna maktens nödvändighet i förening med den gamla tsaristiska traditionen med sina militär-feodala drag som nu utgör drivkraften i den ryska imperialism som kämpar om marknad och världsmakt mot Förenta Staterna.

Liksom det indiska kapital som växte upp under britternas plundring av Indien och som först utvecklades för att hjälpa till i plundringen så småningom kom att vända sig mot britterna och börja sträva för en egen utveckling

och en egen statsapparat och liksom också Washingtons multinationella bolag här och där förlorar greppet över de indiska underlydande grupper som vuxit sig starka så har redan nu spänningar börjat uppstå inom den ryska inflytelsesfaren i Indien. Siemens och andra icke-ryska krafter tar upp samarbete med de partners som ryssarna fostrat som sina egna. Den ryska expansionen i Indien skärper motsättningarna och samtidigt som ryssarna tar upp direkta kontakter med det indiska privatkapitalet börjar de statliga indiska företag som nyss var helt ryska konsolidera sig för egna investeringar utomlands — inte bara som ryska underleverantörer. Men hela denna rasande kamp försiggår högt över den nivå där Indiens alltfler fattiga och utsugna tvingas leva. Och än kliver ryssarna lika självmedvetet i Indien som någonsin amerikanarna gjorde och börjar nästan bli lika självsäkra som en gång britterna var.

Det är helt följdriktigt att hisspojkarna och hotellpersonalen på hotell Imperial i New Delhi börjar tilltala blonda utlänningar på ryska.

XXXII

DEN TJÄNANDE SYNEN

En stor del' av all den tid vi rest i Indien har tillbringats i döda och övergivna huvudstäder; i en gång mäktiga staters förfallna palats och övergivna fort men också i fastningsstäder och rovriddarborgar långt bort i öknen eller mot bergen. Till en del är det av samma skäl som vi reser mellan bastider i Frankrike eller letar träarkitekturens gatuperspektiv i Österbotten. Vi är intresserade av arkitektur och av den rumsliga stadsbilden. Fathepur Sikri, Jaisalmer, Jodhpur; eller Dau-latabad, Gwalior är stora upplevelser.

Till en del är skälen den fascination som storartad teknik utövar. De romerska akvedukterna är inte sköna; men Pont du Gard spänner i ögonen som den finaste autobahnbro eller kraftverksdammen vid Liuchia i Gula flodens övre lopp. Man blir lycklig när man ser den rena kupolen över Muhammed Adil Shahs grav i Bijapur. Den byggdes 1659. Stor, klar form. Inget onödigt prål. Konstruktionens självklarhet. Kupolen behöver inte döljas i mängder med sten och murbruk då den hotar att spränga sig själv som Pantheon; den hänger i sin egen tyngd; den vilar. Den är en betongkupol byggd av enhetlig tegelarmerad cement. Formen uppenbarar sig. Det är en så tekniskt underbar lösning att man upplever djup glädje. Det stora rummet tynger inte. Michelangelos kupol över St.Peterskyrkan är obetydligt större. Men Muhammed Adil Shahs mausoleum är — trots att man inte bör jämföra storheter — en skönare och rikare lösning. Det skulle dröja in på slutet av adertonhundratalet innan europeiska arkitekter med detta material kunde fortsätta och utveckla inspirationen från kupolen i Bijapur. (Taj Mahal i Agra är också värd att se; men den är sötad.) 1600-talets Indien var ju inte på minsta vis "efterblivet" eller "underutvecklat" eller "otekniskt" i förhållande till Europa. Det tog européerna tvåhundra års utveckling att med Portlandcementen nå dit där Bijapurdomens skapare befunnit sig på 1650-talet. Det fria rum över vilket kupolen lyfter sig är på 1 700 kvadratmeter!

351Och det är här — i denna skärningspunkt — som vandringarna i Vijayanagar — Segerstaden — och Bijapur — Segerstaden — blir så märkliga. Båda dessa Segerstäder och gamla huvudstäder ligger norrut i Karnataka. Den stat som förr hette Mysore. Vijayanagar var huvudstad från trettonhundratal till sextonhundratal i det mäktiga och feodala sydindiska riket. Nu är Vijayanagar blott ett vidsträckt ruinfält. Det ligger strax bortom Hospet och därbredvid har floden Tungabhadra dämts upp i ett av det moderna Indiens största bevattningsprojekt.

Bijapur är en ännu avlägsen och sömnig distriktshuvudstad. 1883 gjorde britterna det till administrativt centrum och flyttade hit sina kontor och upprättade en märklig stad mitt bland de stora monumenten. Arkitekturen från brittisk tid kan närmast kallas Brightonarkitek-tur. Ett slags adertonhundratalets pir- och nöjesfältsarkitektur mitt

i denna torra stad på Dekkan. Det är en fattig och förfallen stad. Sällan har jag sett så rovgiriga rännstensgrisar som där. Håriga, svarta bestar som försvarade sina kloaker mot varje hund eller människa. Svinen härskade i denna Islams stad. Ty detta hade varit söderns pärla, huvudstaden i det muslimska väldet Bijapur från år 1489 då guvernören — Mahmud Gawans turkiske slav Yusaf Khan — gjorde sig till härskare som Adil Shah till år 1686 då Aurangzeb erövrade staden från den siste Adil Shah, Sikander.

I och för sig är städerna viktiga att besöka för sin arkitekturs och sina stadslandskaps skull. Kupolen i Bijapur är också av sådan art att jag suttit hela kvällar igenom och lyssnat till professor Elias Cornell när han talar om den; den är ett ingenjörstekniskt mästerverk. Men det helt märkliga blir att här vandrar vi i den kända och beskrivna världen.

När jag lyfter blicken från skrivmaskinen i detta ögonblick ser jag på andra sidan viken Gripsholms Slott. Tunga röda tegelmassor. Där finns samtidigheten. Men det är också så att just Vijayanagar och Bijapur beskrivs för mig i olika resenärers tryckta skildringar. Detta är städer besökta och beskrivna. Och särskilt från 1500-talet och två århundraden framåt möter oss skildrarna med normalitet. Ralph Fitch var en äventyrlig herre och köpman men när han reser i Indien på 1580-talet är det blott ett främmande land han besöker. Som främling skulle han haft svårare äventyr om han sökt ta sig genom Sverige och Finland 1584 och han hade knappast kunnat anteckna att:

Deras hus är av sten, mycket sköna och höga.

Ralph Fitch — liksom övriga dåtida resenärer — reser i främmande länder men inte i en annan värld.

352Hur blev då Indien, och Asien i allmänhet, exotiskt och annorlunda? När Egron Lundgren den 21 april år 1858 från Calcutta skriver hem till fru Laura Grubb då har indier blivit vad de inte var för Fitch — annorlunda, märkliga, av annat slag:

Häromdagen var det Indianernas nyårsdag, och till följd deraf religiösa fester i deras tempel. Jag var ute och såg en af dessa hedniska guds tj ens ter vid ett gammalt tempel en half mil härifrån i en trakt der vägar och gångstigar korsa varandra under höga och lummiga trän, superba bambugrupper och palmer. Vi funno der en stor myckenhet folk, karlar och qvinnor med deras barn, alla mörka hinduer, halfnakna, med silfverringar om smalbenen, perlband och ornamenter, ringar i näsan, i öfvre örsnibben, på tårna och dessutom med målade märken i pannan, och på näsan, och qvinnorna merändels tatuerade på öfverarmen med inskriptioner. Utom mig och min kamrat var der högst fa hvita, men Indianerna hafva en så helsosam fruktan för sina herrar engelsmännen, att det egentligen icke är någon fara att begifva sig midt in i denna svarta massa.

Nästan hundra år senare skriver den liberale, den radikale, den fritän-kande, den och så vidare filosofen Bertrand Russeli sin självbiografi. Han beskriver pressfotografernas närgångenhet i Yokohama 1921. Han är rädd att hustrun skall få missfall. Men så skriver han något mycket märkligt:

I det ögonblicket skakades jag av samma vilda lidelser som angloindierna måste ha känt under myteriet, som vita män omgivna av en rebellisk färgad befolkning måste känna. Här lärde jag mig inse att driften att skydda den egna familjen mot att misshandlas av folk av främmande ras förmodligen är den vildaste och den mest lidelsefulla känsla människan överhuvud taget är i stånd till.

Men det som Bertrand Russell här i The middleyears 1914—1944 förklarar vara en den mest lidelsefulla känsla människan överhuvud taget är i stånd till var alltså något helt okänt för Ralph Fitch — som till skillnad från Bertrand Russell verkligen råkade illa ut under sina resor.

Det Russell upplever är strängt taget detsamma som det Egron Lundgren upplever. Den frie konstnären och den frie filosofen tänker i socialt bestämda banor och ser det som är socialt lämpligt. Men hur är det då de ser?

Bilden av den ensamma engelska familjen i ett hav av upproriska

indier kan ju bytas ut mot den ensamma SS-familjen i ett hav av upproriska polska koncentrationslägerfångar.

Låt oss säga i mars 1945. Det som gör att Bertrand Russell — och förmodligen det övervägande flertalet av hans europeiska läsare — känner förståelse för den angloindiska familjens raskänslor men inte för SS-mannens raskänslor kan ju inte bero på en överlagd och principiell inställning att det är rätt att härska över och döda indier och asiater i allmänhet men fel att härska över och döda européer.

Det är blott de historiska tillfälligheterna som bestämt synen. Om Halifax lyckats störta Churchill våren 1940 och åstadkomma fred i Europa eller om Hitler inte gjort misstaget att invadera Ryssland och hans nya Europa alltså segrat, då hade en kommande tysk Russler; känd filosofi en tid då utsugningen av de härtagna länderna lett till en mild och mogen tysk styrelse med uråldriga germanska friheter för det riksfolk som kunnat dra nytta av plundringen; då hade alltså en sådan fritähkande tysk Russler kunnat hänvisa till den välkända skräck för undermänniskornas resning som kunde bemäktiga sig de ensamma SS-männen i sina fästen i de ödsliga gränsmarkerna i Generalguverne-mentet.

Om detta inte är en riktig jämförelse — varför är den det inte?

För mig — och antar jag för många i min generatiom som hatade Hitlerfascismen — började den frågeställningen bli djupt allvarlig under kriget. Från 1958 blev den också den avgörande i arbetet och resandet. Hur bryta det präglade seendet och nå medvetet seende? Jag försökte olika modeller: en skildring skriven från annan horisont (Resa i Afghanistan) — en skildring där figurerna berättar läsaren in i en annan verklighet (Rapport från kinesisk by) — en skildring som utnyttjar personliga laddningar och som med utnyttjande av skuld och ångest skalar fram kärnan i det präglade seendet (Confessions of a disloyal European) — en skildring där figurerna speglar sig till dess publiken fnissar på sig (Myglaren). Men konsten ljuger med form och hur man vänder sig har man ändan bak. Jag nådde upplagor och översättningar och läsare; om mitt arbete bröt deras prägling vet jag inte. Jag tvivlade i varje fall på det.

1970 bilade vi ned till Indien. Det fanns flera skäl. Vi hade arbeten att utföra. Det fanns mycket att se. Vi hade också ett klart formulerat mål för resan; vi skulle åter till Mandu. Men framförallt ville vi få tid att tänka igenom en rad frågor och resonera kring dem. I Mandu stannade vi. Det var ännu hett. Våra steg ekade i de väldiga stenmo-numenten. Dagern var isblå och vattengrön under valven. Till Mandu kom vi första gången 1958. Sedan dess har vi återvänt många gånger. Där finns den striktaste och stramaste muslimska arkitekturen i Indi-

355en. Härskarstad var Mandu under fjortonhundratal och femtonhundratal.

Därifrån begav vi oss till Mandoway som är en ordentligt befäst stad. Den belägrades tolv år av Zelabdim Echebar innan han kunde ta den. Den har byggts uppe på en mycket hög klippa så som de flesta av deras befästningar brukar och var av mycket stor omkrets.

Så skrev Ralph Fitch om sitt besök där 1584. Men berättelsen om hur Zelabdim Echebar — mogulkejsaren Akbar — skulle belägrat Mandu under tolv år är en myt.

Vi bodde på turisthemmet. Vi vandrade i det öde Mandu; nu blott en liten köping runt Jami Masjid från 1454. På kvällarna läste vi och diskuterade. Under tiden skrev jag på denna bok. Vad vi resonerade om var nödvändigheten att finna former för beskrivning av verkligheten som bröt formerna; resonemang, skildringar, återblickar, hänsynslöst personliga inhopp — den romantiska ironien som stilgrepp för att bryta varje ansats till akademisk maskhållning — och direkta rapporter från den djävliga människoförnedringen. Mot den kultiverade och Beethovenspelande SS-mannens världsbild de enkla sanningarna att det alltid genom hela historien varit rätt att göra uppror och att de högsta herrar kan kastas ur sadeln.

Ty konsten ljög med form om man lät den vara konst så som reportage och vetenskap ljög med objektivitet. Här i Mandu dessa heta eftermiddagar läste vi imperiets litteratörer. De som var höger och de som kallade sig vänster.

Klockan 16.30 den 13 april år 1919 täckte det Brittiska imperiet med sina lydriken och protektorat en §ärdedel av jordens yta. Var fjärde människa bodde inom Imperiet. Det var då brigadgeneral Dyer kom till Jallianwalla Bagh vid Amritsar i Punjab. Där var ett offentligt möte. Där var folk som stod mot det brittiska herraväldet. Kanske var det 6000 och kanske var det 10000. Brigadgeneral Dyer kom med pansarvagnar och 50 gevärsskyttar. Han

placerade sina trupper i sluttningen in mot platsen. Brigadgeneralen hade inte varnat församlingen. Han hade inte ens sökt hindra den. Han hade låtit folk komma och sedan hade han placerat sina mannar i skjutställning. När allt var i ordning gav generalen order om eld i folkmassan. Avståndet var 100 alnar. Som brigadgeneral Dyer sedermera påpekade hade han för avsikt att:

sätta skräck i hela Punjab.

1 650 skott sköts. Det tog tio minuter. Folkmassan skrek och sökte fly.

356Under det brigadgeneralen iakttog skeendet hoppade och skrek och sprang dessa punjaber. Små barn tjöt och hela den upproriska hopen kravlade kring på varandra som råttor i en bur ty utgångarna var fa och salva följde på salva och skotten smällde och kulorna smaskade in i punjabifläsket.

De brittiska ämbetsmännen sade senare att blott 500 stupat men mer sanningsenliga rapportörer uppgav offrens antal till minst 1 000. Visst satte brigadgeneral Dyer skräck i Punjab. Han satte skräck i hela Indien. Men om han trodde att denna skräck skulle förlama folket hade han fel. Slaktningen i Jallianwalla Bagh blev i stället inledningen till en ny fas i Indiens frihetskamp.

Krigslagar infördes i Amritsar den 15 april. En offentlig plattform att piska infödingar på upprättades nära fortet. På gatorna pryglades infödingar: För den gata där infödingar dristat sig lyfta händerna mot en vit man och gett honom stryk utfärdade brigadgeneralen en kryporder. Var icke-europé som passerade den gatan måste kräla med magen mot marken.

Kapten Doveton i Kasur krävde av infödingarna att de skulle slå pannan i marken inför den brittiska makten och han var dess representant. Det var han som kom på att punjabernas långa näsor kunde utnyttjas. De fick doppa dem i vit farg och sedan med näsorna som pensel dra de vita strecken på vägen. Det var också han som vitmenade indier från topp till tå och ställde dem i solen för att torka. Punjabs sol är den hetaste i världen. Kapten Doveton lät också tillverka en gallerbur. Den fyllde han med etthundrasju punjaber och lät dem stå i solen att värmas upp. När solen träffade huvudet och de inte längre kunde hålla ut började de pissa på sig och skita på sig där de stod sammanträngda i buren.

Detta var inte enstaka övergrepp. Lieutenant Governor Sir Michael 0'Dwyer i Punjab var den som kom på att flygplan kunde användas mot mobben. Löjtnant Dodkins, R.A.F., flög an mot tjugo bönder ute på faltet och knattrade ned dem. Major Carberry, R.A.F., fick syn på en folksamling och släppte en bomb på dem. När folksamlingen skingrades och sprang flög han över den och lät kulsprutan spela. Han flög på sjuttio meters höjd över byn och ansåg att det var i folks eget intresse att inte församlas. Genom att döda några bybor uppnådde man

en moralisk effekt.

Dessa brittiska officerare och gentlemän kämpade för höga ideal. De hade sin sold och de hade Imperiet. Och vad hade herrarna i SS? Medan hunger och farsoter spred sig över väldena blev herrarnas

357metropoler rika och kultiverade och trevliga. Britterna härskade så länge att de kunde hålla sig med demokrati och Oxford hemmavid. Om SS fatt hålla på länge nog ... Nå, de fick tack och lov inte.

Av diplomatiska skäl — britterna hade lidit nederlag i kriget mot Afghanistan och den antikoloniala rörelsen spred sig över Asien och Afrika — tvangs den brittiska regeringen ta avstånd från brigadgeneral Dyers blodsorgie i Amritsar. Men de gjorde det milt och gentle-mannamässigt. Han blev befriad från aktiv tjänst. Dock endast motvilligt gick underhuset med på något sådant ingripande mot en brittisk hjälte. Röstsiffrorna var 232 för regeringens förslag och 131 för frikännande av brigadgeneral Dyer. Överhuset röstade å sin sida med 129 röster mot 89 för Dyer och beklagade att han fatt lämna tjänsten. För att trösta den tappre generalen samlade man in en belöning åt honom på tjugotusen pund.

Från detta ögonblick och framåt är Sydasiens historia historien om hur punjaberna, bengalerna, alla de hundratals miljonerna i detta imperium reser sig. Under tjugotalet och trettiotalet visade folken i britternas Indien att de var människor och inte råttor. De gjorde uppror mot förtrycket.

Det är därför av intresse att fråga sig hur författarna och konstnärerna i Storbritannien beskrev denna historiska kamp för mänsklighet mot slaveri.

Svaret är mycket enkelt.

De beskrev den inte.

De såg den inte.

Såvitt jag vet beskrev ingen litteratör — inklusive de litteratörer som kallade sig vänster — denna kamp med en anti-imperialistisk syn. Det finns inga asiatiska män och kvinnor i denna engelska litteratur. Det finns bara servila tjänare, infödda tjänstemän, förvästrade orientaliska gentlemän, loja ungmor att använda till liggande lexikon, intriganta halvblod, opålitliga hinduer, dumma stora muslimer och ärliga — men blodtörstiga och trofasta — män från nordvästgränsen. Den engelska litterära bilden av Sydasien har utvecklats som schablon i imperiets klubbar — de som var enbart för européer.

Tag en berömd modern klassiker som E. M. Forsters En färd till Indien. Den har sålts i över en miljon exemplar sedan 1924. Men läs den! Professor Godbole är en typisk rasistisk karikatyr av en intellektuell hindu.

Engelska intellektuella och europeiska intellektuella i allmänhet tycker inte om att höra sådant. När jag påpekade detta sammanhang på PEN-mötet i Stockholm 1973 snörpte de fina engelska liberalerna på mun. Jag var plump och tölpaktig. De var fina. De var litterära. De

358talade om andens frihet. Och med sig hade de fria andar från världens alla hörn. Efteråt kom de upprörda till mig ... Brigadgeneral Dyer var alls ingen fähund. Han var en fin man. När jag svarade att det var generalguvernör Hans Frank också och Frank var vad jag vet betydligt mer bildad än Dyer och ändå hängdes han i Nurnberg då rös alla dessa andens stipendiefarare och konferenslitteratörer i föreningen fria ordet. Sedan ropade den revolutionäre Enzensberger:

— Låt oss gå ut i gröngräset och tala poesi!

Den fega flykten in i litteraturen.

Men vad än de fina kritikerna skriver så är Forsters miljonförsäljning en försäljning av en miljon pamfletter mot nationellt oberoende för Indien. Forster gav imperialismen ett kulturellt fikonlöv. Se här! På detta sätt slutar hans roman:

— Varför kan vi inte vara vänner nu? sade den andre och höll kvar honom med en vänskapsfull rörelse. — Det är det jag vill. Det är det du vill. Men hästarna ville det inte — de svängde ifrån varandra; jorden ville det inte, ty den sköt upp klippor, förbi vilka ryttarna måste passera en och en; och templen, dammen, fängelset, palatset, fåglarna, kadavret, Gästhuset, som just blev synligt då de kommo ut ur klyftan och sågo Mau nedanför sig: alla ville det ej. Med hundra röster sade de: "nej, icke ännu", och himlavalvet sade: "nej, icke där."

Wey bridge 1924

Skit på sig Forster så far han randiga ben! Kipling var i alla fall hederlig!

Ty vad var det som verkligen höll män som Aziz och Fielding skilda åt 1924? Himlen? Byggnaderna? Marken? Hästarna? Odet? Över hela Indien satt hundratals patrioter i fängelse utan rättegång. De hade fängslats och deporterats av myndigheterna enligt olika författningar (i Bengalen visade sig den gamla Författning III användbar). Över hela Indien protesterade folk mot detta system av fängslande, internering och förvisning av politiska aktivister utan rättegång. Den brittiska demokratiens redskap i Indien lyssnade uppmärksamt på klagomålen och den brittiska arbetarregeringen i London studerade de många vittnesmålen om tortyr och förtryck. Strax innan denna första arbetarregering i Storbritanniens historia själv fick respass utdelade den med sina sista krafter en spark mot Indiens folk genom att generalguvernören den 25 oktober 1924 promulgerade Bengal Criminal Law Amendment Ordinance som gav myndigheterna hart när obegränsade möjligheter att ta itu med oliktänkande. Det var dock så att från Indien pumpade imperiets maskineri årligen 3 pund för varje invåna-

359re i Storbritannien, man, kvinna, barn. Och även om rovet fördelades ojämlikt så erhöll också de arbetare som företräddes av arbetarregeringen sin lilla del av kakan och slog vakt om den.

Eller läs Burmese days av Orwell. Han är vänster. Den slipade orientaliske domaren U Po Kyin som var fet på det där speciellt burmesiska sättet:

Ty burmeser hänger och pöser inte som vita män utan fetmar symmetriskt som svällande frukter.

Den infödda älskarinnan med det där sällsamma och outgrundliga orientaliska sättet att visa sin sexualitet:

Ma Hla May fortsatte att smeka Florys axel. Hon hade aldrig lärt sig att det var klokt att lämna honom i fred vid dessa tillfallen. Hon trodde att kelandet var ett slags trolldom.

Den bildade indiern, den krypande dr. Veraswami:

Faktum ärr min vän, det ärr en mycket otrevlig affär på gång. Ni kommer kanske att skratta — det låter ju som ingenting — men jag ärr i stora svårigheter. Eller rättare sagt jag riskerar stora svårigheter. Det ärr en underjordisk affär. Ni européer far aldrig höra om det direkt. Härborta — han vinkade mot basaren — pågår ständiga intriger och stämplingar som ni inte hör talas om. Men för oss betyder de mycket. [I originaltexten väser stackars dr. Veraswami; han förmår inte sägas is utan säger iss.]

Dessa schabloner är rasistiska, inte rasliga.

Dr. Veraswami talar och handlar på ett egendomligt välbekant sätt. Lyssna:

Ni gojim får aldrig höre om det direkt. Härborte — han vinkade mot ghettot — pågår schtändigt de konschpirasjoner och schtämplinger schom ni inte far höre om. Men för osch betyder de micket.

Han är den östeuropeiske juden från oräkneliga anekdoter. Orwell tvingar till och med sin figur att tala det egendomliga språk som bara finns i böcker och anekdoter. Riktig jiddisch — liksom riktig angloin-disk dialekt — är helt annorlunda och inte hälften så lustig.

Det visar vad denna roman verkligen är. Flickan, Ma Hla May, är inte burmansk. Hon är zigenarflicka från Galizien. Zigenarflicka i det slags romaner vill säga.

Inte ens en så lysande ung kommunistisk författare som Ralph Fox förmådde skriva på annat sätt. När han började skriva om Asien då

360blev det Lawrence av Arabien som bestämde stilen. Fox' Conversations with a Lama ingår i den gängse imperialistiska litteraturgenren österlandets psykologi och hans Genghis khan fylls av påståenden som:

Själva tanken på förändring, i betydelsen berikande, koncentration (i kemisk mening) som utgör grunden för den västliga livsåskådningen är främmande och obegriplig för asiaten.

Jag tar dessa tre till exempel då de anses oomstridda. Forster bland de litterära, Orwell bland de nya vänsterintellektuella och Fox därför att han faktiskt var en martyr och blev ett helgon för den kommunistiska vänstern i Europa på fyrtiotalet. Han stupade i försvaret av Europas folk mot den fascistiska anstormningen vid Lopera i Andalusien i januari 1937.

De skönlitterära engelska författarna skrev lojalt. De kunde inte annat. Men det fanns politiska skribenter som förmådde. De var inte många, men de fanns. (Trots att Hyndman blev så total chauvinist under Första världskriget att han uteslöts ur den arbetarrörelse han varit med om att grunda bör man inte glömma hans hjältemodiga insatser för Indiens folk. Läs till exempel The ruin of India by British Rule från 1907.) Många brittiska ämbetsmän upprördes så av vad de såg att de gick till offentligheten. J. S. Furnivall arbetade åt den brittiska kolonialförvaltningen i Burma när Orwell var där. Bägge skrev böcker som skulle skildra Burma. An Introduction to the Political Economy of Burma av J. S. Furnivall I.C.S. (Burma Book Club Ltd 1931) skiljer sig dock från Burmesiska dagar av Orwell från 1934 genom att den realistiskt beskrev situationen i Burma:

Burma har blivit en verkstad snarare än en stat och Burmas land och folk betraktas som arbetarna och maskinerna

i en fabrik, som medel för produktion av rikedom mer än det ändamål för vilket rikedomen produceras ... Sedd i den belysningen blir den nationalism som har varit så framträdande i Burma under senare år uttryck för en sund instinkt som verkar för folkets ekonomiska bästa.

Denna bok tjänade Burmas folk. Den var användbar för dem som kämpade för nationellt oberoende. Det är inte hudfärgen som bestämmer ideologien. Det fanns vetenskapsmän och forskare och till och med ämbetsmän som i sitt skrivande faktiskt intog en klart anti-imperialistisk ståndpunkt. Det fanns politiker som tog strid för de grundläggande principerna. Men från 1857 till 1947 fanns vad jag vet inte en engelsk skönlitterär författare som förmådde skildra en hindu som en människa.

361An intressantare är att samme Bertrand Russeil, som förmådde klart skildra brittiskt välde i Indien som terrorism och krigsförbrytelse och som tyskarnas i Belgien under Första världskriget, gled över i ett rasistiskt och imperialistiskt tänkande så fort han lät känslorna regera som i Yokohama. Samme Ralph Fox som förmådde göra en klar teoretisk analys av imperialism och den nationella och koloniala frågans betydelse och som gick i döden för sin korrekta analys hade dock när han släppte efter och blev konstnärlig imperialismens och rasismens vanföreställningar i bakhuvudet och lät dem styra orden.

Den lojaliteten var viktigare för det Brittiska imperiets bestånd än de 1 650 skott som brigadgeneral Dyer lät skjuta in i människomassan i Amritsar. Den lojaliteten hade fötts ur två historiska nederlag: 1848 och 1857. 1848 led den enda verkligt breda folkliga demokratiska rörelsen i England, chartiströrelsen, nederlag. Över hela Europa led demokratien sitt avgörade nederlag. 1857 lyckades det britterna att krossa den första stora indiska resningen. Från mitten av aderton-hundratalet kunde härskarna i London hålla sitt eget folk servilt genom att ge det uppgiften att vara fångvaktare åt irländare, pun-jaber, burmaner och andra. Dessa brittiska fångvaktare var ingen välfödd samling. De erhöll endast liten del av rovet. Men de satt lika fast i imperiets fängelse som de folk de höll nere. Före sitt nederlag hade chartisterna kunnat se detta. Efter nederlaget var det endast några få — som Ernest Jones — vilka förmådde se ohyggligheten i detta öde. Inte ens Första världskriget när folken i Europa marscherade ner sig själva med hugg och slag i massgravarna eller Andra världskriget när de marscherade in sig i gaskamrarna förmådde få dem att bryta den syn som getts dem och lyfta blicken, se sig om och befria sig. Nu vaktar det arma och förtrampade ryska folket de förtryckta folken i det väldiga ryska folkens fängelse och det skickar sig själv i Gulag om det kommer på sig med att knorra.

Men kedjan bryts där den är som svagast. Tredje världens fattiga befriar sig och när de befriar sig störtar hela byggnaden. Först när de europeiska folken befrias från sin imperialism kommer de loss ur sitt fängelse.

Konstens uppgift — modernistisk, traditionell, populär, elitär, vänster, höger, Hollywood, Broadway, tvålopera eller intimaste centrallyrik — är i denna tid att verka bekräftande och förstärkande på fångvaktaruppgiften. Konsten sitter med fördom och känsla och bildspråk i bakhuvudet och styr synen så att utsugningen må fortgå. Det spelar ingen roll om den gör det som pornografiskt Lolitamagazin eller sonett.

Men detta kan brytas. Det finns andra traditioner. Det finns den

362demokratiska traditionen . . . Mark Twain var ju inte fångad. Strindberg kunde formulera överklassens osynliga kedjor så de blev synliga for offren. Man kan lyfta blicken, man behöver inte se deras syn, det är rätt att göra uppror och kejsaren kan störtas från sin höga häst. Man kan läsa medvetet och kritiskt — erövra Balzac till exempel!

I Mandu 1970 när vi gick i de väldiga stensalar som en gång varit maktens boningar diskuterade vi detta. Vi hade bara varit i Sverige några månader innan vi körde söderut mot Mandu. Under dessa månader hade vi arbetat med det material vi samlat i Kina. Vi hade kommit till Sverige från kulturrevolutionens Kina.

Kulturrevolutionen i Kina hade ställt riktiga frågor. Den hade inte kunnat lösa dem. Den hade kört fast i mycket. Den hade slagit snett i somligt. Några karriärister och intrigmakare hade surfat sig fram på den, men den hade ställt de stora och avgörande frågorna. Nu när jag skriver detta är det många som söker glömma den. Men den ändrade Kina så grundligt att det är lika omöjligt att komma tillbaka till tiden före kulturrevolutionen som det var

för Frankrike att komma tillbaka till 1788. Den ställde också nya frågor. Frågor som det kommer att ta oss det kommande seklet att besvara.

Den tog konsten på djupt allvar. I diskussionen kring de frågor den ställde blev det möjligt att förstå och förklara varför Forster, Orwell, Fox och Russell uppträdde så som de gjorde när de lät konstnärlighet och känslor styra sig. Kulturrevolutionen tog upp kampen också om de tankar som sitter i bakhuvudet. Den bröt helt med Stalins konstsyn som spred den fina litteraturen och den fina konsten utan att någonsin' diskutera vad finheten gick och bar på.

Hettan dallrade i luften över Jahaz Mahal och när Sir Thomas Roe, James I:s ambassadör till Jahangir, kom hit till Mandu då var han blott ambassadör till ett främmande hov. Hans framgångsrika ambassad blev inledningen till en utveckling som under adertonhundratalet helt kom att slå oss i bojor och driva Indiens folk ut i svält och elände. Men när de fattigaste och mest förtrampade reser sig då befrias vi ur vår fångvaktarroll.

Debout! les damnés de la terre!

Debout! les foryats de la faim!

heter det i Internationalen i Eugéne Pottiers text. Res er! jordens fördömda! Res er! hungerns fångar!

Vill man veta vad kulturrevolutionen egentligen innebär bör man ta också nästa rad:

La raison tonne en son cratere.

Det dånar i förnuftets krater!

XXXIII

TÄNKER DU PÅ DIN KRISTUS NU?

Pastor Sathaia har ansvaret för en församling på femtio familjer i Rapalli by, Jagtial taluk. De tillhör den enade protestantiska kyrkan i södra Indien. The Church of South India.

Byn har tvåtusen invånare. Den ligger i Karimnagardistriktet i norra Andhra Pradesh och om de indiska myndigheterna fatt råda hade vi inte befunnit oss här ty här i Jagtial taluk råder undantagstillstånd sedan hösten 1978. Delstatsregeringen har förklarat området som disturbed area. De kristna är fattigt folk.

— Jag greps i september 1979, säger pastor Sathaia. Jag var på väg ut ur byn för att förrätta en begravning. En gammal kvinna i församlingen hade avlidit. Då tog överkonstapel Dasarath tag i mig. Han tog från mig Bibeln och kastade den. Han tvingade mig att gå tillbaka till byn. Sedan fördes jag till polisstationen i Jagtial. Underinspektör Rajveli förhörde mig. Han frågade om jag gett mat åt naxaliter. De hade åter synts i byn. Med rent samvete kunde jag svara att jag inte varit i byn vid den tiden.

— Eftersom jag inte kunde ge några upplysningar beordrade underinspektör Rajveli överkonstapel Dasarath och konstaplarna Ashok och Afzal att prygla mig. De slog mig med läderbälten. Också underinspektör Rajveli slog mig. Hela tiden ställde de frågor och när jag inte kunde svara slog de.

Det är förmiddag och vi står under banyanträdet mitt i byn. Nu när pastor Sathaia berättar börjar han gråta. Folk runt honom visar hur de själva pryglats. Hans mor kommer fram. Hon avbryter sin son. Hon säger:

— De slog och slog och slog min son.

Egentligen hade vi inte kommit till Rapalli för att möta pastor Sathaia. Vi skulle ha träffat ledaren för bonderörelsen. Den som var ansvarig för ryot-kuli-sangham här på orten. Men när vi kom till byn var han och de andra kadrerna försvunna. Polisen hade varit där och de

364hade fatt gömma sig. Vi satt en halvtimme gömda i jeepen och väntade. Men det blev olidligt hett under presenningen och då man sade att det inte fanns några poliser i byn just nu tog vi chansen och bad att fa bli körda in i Rapalli by även om ingen kontaktperson fanns där längre. Vi ställde oss under banyanträdet och frågade folk vad som hände i byn. Snart samlades man runt oss och började berätta. Några bland de kristna hämtade sin församlingsledare. Det var så vi lärde känna pastor Sathaia.

— De fick inget svar trots att de slog mig ty jag hade ingenting att säga. Då tvang de ned mig på golvet. Jag fick lägga mig med ansiktet mot golvet. De lade en påk i mina knäveck och så böjde de mina ben framåt och jag fick hålla påken i knävecken. Sedan ställde sig överkonstapel Dasarath på mina ben och hoppade. Tänker du på din Kristus nu? frågade han och jag tänkte faktiskt på Vår Frälsares lidande och sedan förlorade jag medvetandet.

— När jag kom till sans hade man burit ut mig på verandan. Underinspektör Rajveli skötte nu själv förhöret. Han slog mig med sin batong. Jag blev då åter medvetslös. När jag vaknade sade underinspektör M. D. Rajveli till mig att då jag var så motsträvig blev man tvungen att hämta min hustru och börja förhöra henne i stället. Han gav order till konstaplarna Ashok och Afzal att hämta min hustru till förhör. För att rädda henne beslöt jag mig för att säga en osanning. Jag sade att naxaliter besökt mitt hus och fått mat av mig den dagen.

— Efter fem dagar frigavs jag av polisen. Då hade jag också fatt lova att rapportera till dem om några naxaliter visade sig i byn. Sedan låg jag fjorton dagar på sjukhus.

Man berättar om grymheter. Man visar ärr. Bathini Lachaia piskades till dess han kräktes blod. Man visar hans ärr. Merugu Thiru-pathi blev slagen med batonger till dess han förlorade medvetandet. Det blir ingen ände på berättelser. Jag frågar:

— Har ni anmält misshandeln? Tortyr är ju mot lagen i Indien.

— Det görs inga undersökningar. Vem skulle göra dem? Vem lyssnar på oss?

En kvinna, självsäker och talför, säger:

— Folk vet ingenting om domstolar och lagar. Folk är okunniga. Därför finns det inga papper på jordägande. När folk far höra talas om att de har rättigheter och börjar ställa krav då kallas de naxaliter. När de försöker bilda organisationer för att ta vara på sina lagenliga rättigheter då kommer polisen.

Hon är själv av jordherrefamilj. Ty det är jorden och makten i byn som striderna ytterst gäller. Byns dora, jordherre, heter Venkateswar Rao. Han tillhör vellamakasten. Det är en jordägarkast. Det finns

365ungefar femtio veliarna i byn. De tjänar alla sin dora. Kvinnan som talar om hur domstolar och polisen fungerar är inte kastlös eller kristen eller från de fattiga: för henne gäller striden en åker. Hon heter Jogini Vella Chilakamma.

— Jag är en veliarna jag med. Jag hade ärvt åkern efter min mans far. Men min mans bröder sade att den var deras. Det pågår rättegång om detta. Den 29 oktober 1979 när jag var på väg till åkern kom de fyra stycken. J. Venkateswar Rao ledde dem. Med sig hade han J. Narsing Rao och min mans bröder J. Ganga Rao och J. Ram Rao. De tog fast mig och slet av mig min sari och band mig med den och slog mig under det de skymfade mig med smutsiga tillmålen. Sedan låg jag bunden på åkerrenen under det de lät plöja åkern. De trodde jag var död och forslade mig därifrån på en oxkärra. De kastade av mig bakom huset mitt. Men jag var inte död. Sedan anmälde jag detta för underinspektör Rajveli men han vägrade ta emot min anmälan. Nu anklagar man mig för att vara naxalit.

Under det vi talar kommer en ung man på motorcykel. Han har mörka glasögon och vit utanpåskjorta och grå långbyxor. Han stannar och ser på oss. Sedan kör han vidare.

— Alla som protesterar kallas naxaliter. Innan parlamentsvalet i vintras kom underinspektör Rajveli hit i en jeep. Han sade att om några naxaliter syntes till här eller om någon i byn röstade på naxali-ternas symbol — en brinnande fackla — då skulle han själv hänga oss en efter en i det här trädet.

— Det är bäst ni kommer med, säger pastor Sathaia. Han för oss till kyrkan. Ett något större hus med två rum. I det yttre rummet fanns två charpoyar, sängar, och bilder av Kristus. Där samlades menigheten till gudstjänst. Vi satt i det inre rummet. Runt oss fylldes rummet av folk. Såväl kristna som andra fattiga och kastlösa och lågkaster. Man bjöd på mat och te med mjölk. Vi satt mitt emot varandra på golvet och åt. På väggen ovanför pastorn hängde ett inramat och indiskt färggrant tryck av den lidande Kristus och folk runt oss sökte förklara vad som hänt i byn och varför här rådde undantagstillstånd.

— Doran har 120 hektar jord och därtill håller han olagligt stora jordarealer. Av de femtio veliarna som bor här är det egentligen bara två som är större jordägare. De andra är mellanbönder. Men de håller ihop med sin kastledare. De är hans handgångna män. De verkställer befallningar.

— Här rådde seden med vetti chakri. Det innebar att var och en i byn hade skyldighet att arbeta gratis åt doran. Barberaren måste raka honom. Snickaren måste göra möbler åt honom. Bonden måste plöja åt honom.

366— Vid alla stora festligheter hade byn skyldighet att lämna djur som gåva till doran. Han tog far när han behövde dem.

— När någon skulle begära något eller kallades till doran måste han alltid ha en gåva med sig.

— Dagsverkeslönen skall vara minst fyra rupier här i trakten. Men den som arbetade åt doran fick bara två rupier.

— Den som bröt mot dorans bud drevs ut ur byn. Dorans män slog honom till dess han flydde.

— Han band de kastlösas kvinnor vid särskilda pålar i ladugården och lät piska dem om de inte var honom till viljes.

(Under det jag satt kvar och antecknade tog man med sig Gun för att visa henne piskställningarna. Halva byn tycktes följa henne och alla pekade och visade hur det gått till.)

— Här i trakten är det så att en dora menar sig kunna kalla på vilken kvinna han vill. Om flickor som börjar bli manbara heter det att i vilken hydda hönan än börjar kackla skall hon i dorans gryta.

— Här var doran herre. Panchyat mamul. Det var rätten för doran att som byns herre medla och avgöra alla konflikter och själv ta hand om de bötesbelopp han dömde ut.

I samband med den växande bonderörelsen bildades här en ryot-kuli-sangham (bonde-arbetare-förening) efter det att Indira Gandhi fallit och hennes undantagstillstånd upphävts 1977. Doran utsattes för social bojkott. Ingen arbetade åt honom. Ingen betjänade honom. Ingen talade med honom. Alla byns invånare lät skriva upp vad de tvungits lämna honom som böter. När man summerade befanns det att han olagligen tvungit av byborna 13 000 rupier. Man samlades då runt hans hus. Doran blev skräckslagen och skyndade sig att betala ut pengarna. Man tog nu också tillbaka fyra hektar statlig jord som doran stulit från de kastlösa. Man avskaffade också såväl all vetti chakri och allt sexuellt övervåld som dorans rätt till mamul. De olika kasternas ledare bildade själva en medlingsgrupp som skulle lösa alla tvister.

— När han betalt tillbaka pengarna flydde han till Hyderabad stad.

— Vi gjorde slut på ockret och avskaffade gäldslaveriet.

— Men veliarna har sökt skapa splittring mellan de kristna och andra fattiga kaster. De har sökt dra de kristna till sig för att gemensamt angripa toddytapparkasten — gowda — men de har inte lyckats.

— Också de kristna hör till bonderörelsen.

— Sedan man torterat mig, säger pastor Sathaia, har doran tre gånger föreslagit att jag skall förena mig med honom. Första gången trodde jag han önskade försoning. Då låg jag ännu på sjukhuset. Två veliarna kom till mig där och sade att byns problem måste lösas med

367fredliga medel. Jag blev glad. Tjugo veliarna och tjugo kristna möttes så hos mig på sjukhuset och ingick fredlig förlikning. Men när jag kom tillbaka till byn stod hela den kristna församlingen och väntade på mig

utanför byn. Man berättade att polisen kommit och sökt igenom husen och slagit folk.

— Då frågade jag doran varför han kallat på polis igen. Den kom inte för er kristna utan för gowda, svarade han. Jag förstod då att doran bara gjort en taktisk fint. Han hade stiftat fred med en del av byn för att kunna kalla på polis och slå hårt mot de andra. Det var i oktober 1979. Då hade vi varit stört område ett år.

— Jag är ingen politiker. Jag har avhållit mig från all politisk aktivitet sedan tortyren. Men de poliser som torterade mig har inte blivit straffade. Ingen kan anmäla dem och ingen kan åtala dem.

Innan vi ännu ätit färdigt kommer man och meddelar att polisen är i byn igen. Special branch har kommit. Två man. De har börjat förhöra byborna om oss. Den unge mannen på motorcykel, han som stannade för att se närmare på oss när vi stod under banyanträdet och talade med folk, han var en veliarna. Han hade sedan kört direkt till polisen i Jagtial och slagit larm. Men byborna ställer sig dumma när polisen frågar om oss.

— Vaba? Främlingar? Kanske det. Nej, det var nog inga främlingar här, de var från Karimnagar. Jo, det var några punjaber. Eller från Kashmir kanske. Om de nu inte var bengaler. De var två. Nej, det var fem stycken. Alla män. Några var kanske kvinnor. Det är svårt att säga hur många de var. Det var nog bara en, kanske. Han var från Karimnagar. Om det inte var i går.

— Och så har de talat i mun på varandra och pekat åt olika håll men ingen har sagt polisen att ni sitter här i kyrkan.

Diskussionen avbryts. Vi lämnar kyrkan och klättrar upp i jeepen. Man faster presenningen omsorgsfullt om oss. När man säger att polisen rör sig åt andra hållet i byn kör vi med en rivstart ut från kyrkans gård och sladdar upp på vägen och studsar fram i ett moln av damm. Vi tar en omväg över fälten för att inte passera polislägret och chauffören kör fort för att vi skall hinna undan.

XXXIV

MEN LAGEN DÅ?

Byborna i Rapalli krävde sin lagenliga rätt. Då skickades polisen ut att återställa ordningen. Vilken ordning? Vilken lag?

Det kräver en liten förklaring.

Det finns ingen livegenskap i Indien. Britterna lät stifta den första lagen mot livegenskap år 1843. Var och en som levat i Indien vet dock att den indiska regeringens byggnadsarbeten i New Delhi utförs med hjälp av livegna arbetare. Den indiska regeringen vet det också. Indira Gandhi vet det. Trehundrafemtio kastlösa familjer arbetar så med stenhuggeri i Mehrauli. Sedan femton år har de trälat där. Deras contractor hämtade dem från Rajastan. När Mrs. Primila Lewis den 2 juni 1980 sökte upp dem blev hon anfallen av herrarnas goondas. Ty hon arbetade för Action India. En välfardsorganisation som verkar bland de mest förtrampade kvinnorna. Så ser det ut med livegenskapen i Indiens huvudstad. Den som kräver att lagen skall efterlevas kan det gå lika illa som det skulle gått en abolitionist i Alabama på sin tid.

Den öppna livegenskapen är så påtaglig att det går att göra statistik på den. En undersökning i sjutton stater 1977/78 visade enligt Nitish R. De i India3s agrarian situation (Agrarian relations in India, New Delhi 1979) 825 239 livegna och ofria arbetare och han uppskattade antalet i hela Indien till det dubbla. Enligt en opublicerad undersökning skulle här i Telengana där Rapalli by ligger 10000 livegna ha identifierats.

Den form av livegenskap som råder i Telengana har dock specifikt och för femtioelfte gången förbjudits i lagen av år 1976. Den lagen heter:

Government of Andhra Pradesh, the Bonded Labour System (abolition) Act 1976 (Central Act no. 19 of 1976); Government Central Press, Hyderabad 1976.

Enligt den lagen är det polisdomarna som skall administrera lagen. Men den ämbetsman som visat sig nitisk i det värvet och sökt följa

369THE ANDHRA PRADESH GAZETTElagen har, enligt en opublicerad undersökning vid Kakattiyauniversi-tetet i Warangal, blivit förflyttad. När bönderna kräver att lagen skall efterlevas skickas poliserna ut mot dem. Och, som det rapporterades från Maharashtra våren 1977:

Om en livegen flyr från byn då återför inte bara polisen honom till byn utan utsätter honom för svår prygel och tortyr. Det är påtagligt att vad än lagen säger anser den lokala polisen det vara sin plikt att värna ockrarnas intressen. (Husain Dalwai, "Bonded labour continues", Economical and Political Weekly, vol. X, s. 869)

Efter det att Indira Gandhi föll våren 1977 återinfördes officiellt de demokratiska och medborgerliga rättigheterna. Däribland föreningsrätten. Bland byborna i Andhra Pradesh spred sig då rörelsen för lag och ordning mot livegenskap och förtryck. Man upprättade ryot-kuli-sanghams med uppgift att genomdriva den lagstadgade minimilönen, förverkliga det lagstadgade förbudet mot livegenskap och bekämpa det olagliga ockret. Dessa organisationer skulle — enligt sin målsättning — strikt hålla sig till de krav som rymdes inom gällande lag.

I den politiska situation som rådde i Andhra Pradesh där Congress (Indiras Congress) suttit vid makten sedan 1947 och där de olika officiella kommunisterna efter att ha nått ryktbarhet under Telenga-naupproret 1946—1951 blivit korrupt välbeställda och fatt egna jord-herrekontakter var det naxaliter, kadrer från de olika marxist-leninistiska organisationerna, som gick ut på landsbygden för att agitera i byarna, berätta för folket vilka rättigheter det hade enligt lagen och bygga upp massorganisationer. Många bland dem var studenter som blivit politiskt medvetna i studentrörelsen.

Detta fick till följd att sjuttio mäktiga jordherrar begärde ett sammanträffande med chief ministern i Andhra Pradesh delstatsregering och krävde ett statligt ingripande. Detta ingripande verkställdes den 20 oktober 1978 när Sircilla och Jagtial taluk förklarades störda områden. Med en massiv polisinsats återställde statsmakten de grundlagsstridiga och olagliga och de mänskliga rättigheterna kränkande förhållandena i byarna och sökte ge dororna möjligheter att återvända och ta sin feodala makt i besittning.

Den lag med vilken statens regering gjorde detta är en i sitt slag unik lag. Den är så unik att jag vill ge ordalydelsen. Särskilt ber jag läsaren noga uppmärksamma paragraferna 5 och 6:

371Lag (nr III 1948) om undertryckande av oordning i Andhra Pradesh. Denna lag är till för att skapa bättre förutsättningar för att undertrycka oordning i1 (Andhra Pradesh)

Alldenstund det är lämpligt för att skapa bättre förutsättningar för att undertrycka oordning i1 (staten Andhra Pradesh) antages följande lag:

§ 1. Benämning, tillämpningsområde och ikraftträdandebestämmelser.

I) Denna lag kallas 1948 års lag om undertryckande av oordning i1 (Andhra Pradesh).

II) Lagen äger tillämpning i hela staten1 (Andhra Pradesh) III) Lagen träder i kraft omedelbart.

§ 2. Definitioner.

Med "störda områden" avses i denna lag områden som för tillfallet förklarats vara störda områden genom kungörelse i enlighet med § 3.

§ 3. Rätt att förklara områden för störda områden.

Genom kungörelse i de allmänna tidningarna tillkommer det den

statliga regeringen att

a) förklara att hela staten eller viss angiven del därav är stört område,

b) göra tillägg till, korrigera, ändra eller upphäva varje sådan förklaring.

§ 4. Särskilda brott vilka bestraffas med döden i störda områden.

I) Den som i stört område begår något brott vilket är straffbelagt enligt någon av följande bestämmelser i den indiska strafflagen, nämligen paragraferna 307, 363, 364, 365, 366, 367, 368, 376, 392, 394, 395, 397, 398 och 436 må - i stället för att underkastas det straff som stadgas i paragrafen — straffas med döden.

II) Den som i ett stört område försöker begå eller främjar något brott som bestraffas enligt någon av de bestämmelser i den indiska strafflagen som räknas upp ovan under I) må, oaktat strafflagens innehåll i övrigt, straffas med döden eller med det straff som i paragrafen stadgas för gärningsmannen.

§ 5. Rätt att bruka skjutvapen mot personer som bryter mot vissa befallningar i störda områden.

Varje polisdomare och varje polisbefäl av underinspektörs rang eller högre må, om det enligt hans åsikt är nödvändigt för att

1 Utbytt från Första utkastet till Andra Pradesh lag nr XI 1961.

372återupprätta eller upprätthålla allmän ordning, efter att ha givit varning därom — i den mån han anser det nödvändigt att avge sådan varning — beskjuta, beordra beskjutning eller på annat sätt bruka våld, även om det orsakar död, mot varje person som i ett stört område bryter mot någon lag eller förordning gällande i området och som förbjuder fem eller flera personer att församlas eller förbjuder bärandet av vapen eller andra föremål som kan användas som vapen.

§ 6. Skydd för personer som handlar i enlighet med § 5. Inga åtal må väckas och inga andra legala åtgärder må vidtagas, utom när den statliga regeringen i förväg har givit sitt godkännande därtill, mot någon person på grund av något han gjort eller avsett att göra för att utöva de befogenheter som givits i paragraf 5.

Denna lag är en generalklausul för våld och mord; det är en unik lag och dess paragrafer 4 och 5 har sin närmaste motsvarighet i det papper d'Artagnan presenterar för kardinalen efter det att han och hans vänner tagit livet av Mylady:

Hans eminens tog papperet och läste upp innehållet sakta och med tonvikt på varje stavelse:

Det är på min befallning och för statens väl som innehavaren av detta papper utfört vad han gjort.

Den 3 december 1627 RICHELIEU

Men det är inte formuleringar i någon romantisk äventyrsberättelse denna gång; det är lagtext som inneburit och innebär tortyr och kvalfull död för fattigbönder som kräver sin lagenliga rätt.

XXXV

BONDEKAMP

Lathnoor by i Jagtial taluk i Andhra Pradesh är ryktbar. Där har det varit blodiga sammanstötningar. Strax innan vi kommer dit har en polispatrull varit där för att fråga efter oss. Polisen letar. Men folk ger inga svar eller vilseledande svar. På nätterna bor vi i byarna och småstäderna. Vi bor hos bönder, lärare, läkare. Vi smyger oss in när det skymmer. De håller oss dolda. Om familjen har två charpoys så bär den ner de sovande barnen på golvet och de vuxna ligger själva på gården. Allt för gästerna. Har de bara en charpoy lämnar de den åt oss.

— Ni är våra gäster.

Hela området är stängt. Det är polispatruller överallt. Vi kör terräng vägledda av bönderna för att inte fångas i polisspärrarna. Om polisen far tag i oss då sker inte mycket med oss. Vi hamnar i fängelse en tid, det är allt. Men våra värdar och följeslagare blir inte bara fängslade. De pryglas, torteras, misshandlas. De flesta av våra vänner har varit ute för sådant förr. Det innebär att polisen denna gång kanske bara skjuter ned dem eller klubbar ihjäl dem.

Flyktförsök Sammanstötning

eller helt enkelt låter dem försvinna. Det krävs stora förberedelser för att vi skall kunna röra oss inne i de stängda störda områdena. Medborgarrättsrörelsen, bonderörelsen och studentrörelsen hjälper till för att möjliggöra det. Polisen har hört att vi är här. Men de vet inte våra namn. De vet inte hur vi kommit hit. De vet inte var vi är. Till Lathnoor by är vi väntade. Men polisen har inte fatt några upplysningar om oss. Man vill att yttervärlden skall fa vetskap om vad som skett i Lathnoor.

Folket har ställt samman en detaljerad redogörelse. Bonden Kop-pela Mallesham har skrivit ner den och var och en har satt sitt tumavtryck under berättelsen för att bekräfta att den är sann.

Det har varit jordreform sedan 1951 men den har inte ändrat ägandeförhållandena:

374Byns 150 familjer delar jorden på följande sätt:

Acre Familjeantal 200—300 1 25-50 4 10-25 20 3-10 35 mindre än 3 60 helt jordlösa 30

(1 acre = 0,4 hektar)

Doran heter Jagga Rao. Det är han som äger 250 acre. Därtill har han lagt beslag på statsjord. Han tar också arvet efter den som dör utan bröstarvingar. Det skulle egentligen gå till staten.

Folket har 150 plogar. Med dem har de att plöja hans jord gratis. De 50 familjer som äger far har att lämna honom ett far var vid dusserafesten i oktober. Därtill har de att lämna ett far var vid dorans fester. Familjerna har att lämna ghee (skirat smör) till doran och han kan också rekvirera deras oxkärror för transporter.

Koppela Mallesham läser upp punkt efter punkt och folket har samlats runt oss och mumlar instämmande vid varje punkt. Listan på det doran har att kräva blir lång.

Tvättare och barberare har att gratis betjäna doran. Om nätterna har barberaren att massera dorans fötter när han så kräver. Varje år har folket att reparera dorans stora hus.

Den ena gruppen efter den andra i byn har vittnat om dorans krav. Men inte bara om kraven. Staten lämnar en tilldelning av ägg, mjölk och olja åt skolbarnen. Doran tar hälften. Staten har exproprierat mark från en bonde för den nya kanalen. Doran kvitterade ut 1 620 rupier i ersättning och behöll pengarna. Dorans son Sagar Rao tog ett kontrakt för vägbygge. Han lät folket i byn bygga den åt sig. Han kommenderade ut dem och lovade dem lön. Men han tog själv pengarna och betalade aldrig ut de 4 220 rupier han lovat dem. De berättar. De vet på minsta paisa när vad som tagits ifrån dem. De har ingenting glömt.

Att sitta där på charpoyen i middagshettan och dricka mjölk te med hundratalet bybor runtom och höra uppräkningen är som att befinna sig i Frankrike på sjuttonhundraåttiotalet och lyssna till böndernas besvär.

Här i Lathnoor by vägrade byborna att fortsätta betjäna honom. De krävde sin lagliga rätt. Också här kallade doran då på polis.

375Polisen kom till dorans hus och de åt och drack. När sedan tvättarna vägrade diska åt dem började underinspektören slå kring sig. Han sprang ut ur dorans hus och började slå folk. Några flydde. Andra stod på sin rätt och sade sin mening. Underinspektör Chilwakuddu hade ätit och druckit gott och han halkade i leran och satte sig pladask. Då började poliskonstaplarna skjuta. Lakkam Pochaia dog.

Folk kommer fram till oss. De visar ärr. Många i byn är skottskadade. Den enbente Bhomula Rajam berättar att polisen fick förstärkning på kvällen. Då anförde dorans son en straffexpedition ner i byn. Sagar Rao hade ryckt

kryckan från honom och pryglat honom med den till dess kryckan brutits av. Efteråt hade polisen sökt igenom hans hus och stulit de 500 rupier han hade haft sparade. Han gjorde en anmälan om det men när underinspektören fick höra talas om anmälan hade han gått fram till den enbente Bhomula Rajam och sagt:

— Om du försöker driva den anmälningen eller talar med någon om dessa pengar kommer jag själv att skära det andra benet av dig och smörja min lathi med chilipulver och köra upp den i ändtarmen på dig och vrida runt.

Det var inget tomt hot. Det brukar polisen göra. Det är en populär tortyrmetod. I Tiharfangelset i Delhi används den. Det är en brittisk metod. Det blev lite skandal 1909 när Ghulam Bano fick rännsnaror om fötterna och hängdes i taket för att superintendenten och två överkonstaplar skulle kunna köra in en batong insmord med grön chili i ändtarmen på henne. Det kom ut till offentligheten då läkaren, doktor More vittnade om vad han iakttagit. Allt går igen.

— På natten satt polisen hos doran och drack. De drack aderton liter arrak.

Nu lyder byn under lagen om störda områden. Doran har flytt till staden men byborna samlas för att fa sina besvär ordentligt nedskrivna. De vet — och de säger mycket högt — att om rätt vore rätt och om lagarna gällde då skulle polisen och domarna inte sitta hos doran och smörja kråset utan i enlighet med lagen ta ifrån doran hans orättmätiga makt och den rikedom han stulit från byn.

By efter by. Berättelserna ger samma bild. Då och då nya upplysningar. I Shekala by berättar man om hur doran Raghavender Rao slår tillbaka med åtal och processer. Rättegångarna vandrar upp genom maskineriet. Tjugotre bönder står anklagande för att

ha släppt in sin boskap på dorans mark

gjort motstånd mot polisen

ha byggt hus på dorans mark

varit i Lathnoor by under sammanstötningen där.

376Från början rörde striden 1,5 hektar jord som tillhörde de kastlösa men som doran tagit. Sedan agiterade bonderörelsen mot polisens mutsystem; för minimilön; mot livegenskap. Första gången polisen kom på dorans order skulle de arrestera åtta kastlösa. Men byn stängde in polisen. Den blockerade polisen. Först när collectorn själv kom och lovade att de kastlösas jord inte skulle fa tas av doran släppte byn ut polisen. Två månader därefter slog polisen till. Tjugotre bybor togs in på polisstationen. De misshandlades. Doran inledde processer mot dem. Processerna har nu nått Karimnagar District Court. Gång på gång har bönderna sökt fa polisen att också ta upp deras klagomål.

— Doran och polisen är vänner. Polisen arresterar oss så fort han ber om det. Hur skulle vi kunna klaga genom polisen?

Rowtu Lachi berättar att hon köpte en hektar av doran för tio år sedan. Hon betalade 2 800 rupier.

— 1976 kom doran och sade att staten skulle ta jorden. Han skulle rädda den åt mig. Men jag måste betala. Han fick 1 800 rupier. När jag köpte jorden var den torr. Nu har staten byggt bevattningssystem och jag kan fa vatten. Därför sökte han ta tillbaka jorden.

Doran var mäktig. Här rådde livegenskap. Han lät piska upp de uppstudsiga. Han bötfällde bönderna.

— Sedan kom studenter från Radical Youth League hit. De agiterade och vi förstod våra rättigheter och bildade ryot-kuli-sangham. Då betalade doran tillbaka de 1 800. Men nu har han med polisens hjälp satt igång processer runtom i byn.

— Jag har fortfarande marken kvar ty ryot-kuli-sangham håller ihop mot doran och polisen. De rika förtrycker de fattiga. De rika har makten. De rika har polisen. Nu berättar vi för dig. I morgon kommer kanske polisen och frågar vad vi sagt. Varje gång vi berättar för någon utomstående och klagar över doran kommer polisen. Det har

varit folk här från staden och frågat. Dagen efter kom polisen för att slå oss.

— Innan valet höll naxaliterna ett valmöte här. Folk kom för att lyssna. De ville höra vad som sades. Nästa dag kom underinspektör Chilwakuddu och sju poliser i en jeep. De slog folk med sina lathis till dess folk föll på knä och bad om nåd. Sedan for de till doran och hade dryckeslag.

— Doran är kvar i byn och poliserna kommer hit och gör razzior och går från hus till hus och pryglar folk. Sedan sitter de samman med doran och dricker. Men doran kan ändå inte göra mycket för ryot-kuli-sangham håller ihop och han kan inte längre fa gratisarbete utfört, vi har avskaffat livegenskapen, inte heller kan han ta ut böter. Han har förlorat. Det enda han nu försöker göra är att sätta igång processer.

377— Men polisen är korrupt. När doran satte igång process mot mig och jag häktades men blev frigiven mot borgen och kom till polisstationen för att visa upp mig sade konstapel Pochaiah att om han fick tvåhundra rupier skulle han se till att alla papper mot mig kom bort.

I Maddunoor by är folk försiktiga. Vi kan bara komma på natten. Det är ett polisläger i byn. Femtio bybor härifrån står inför rätta anklagade för konspiration. Alla svårt misshandlade. Särskilt underinspektör Mogilai tycker om att slå på människor. När de bildade bondeorganisationen kom Andhra Pradesh Special Police i fem lastbilar. Polisen hoppade ned från bilarna och omringade byn och gick till anfall. Bonderörelsen slogs sönder.

— Men vi har inte riktigt förlorat. Doran J. Rajeswar Rao hade olagligt ockuperat tjugo hektar statlig jord som skulle brukas av de kastlösa. Han har fatt lov att fly från byn och de kastlösa har tagit tillbaka nästan alltihop. Doran hade privat fängelse i byn. När toddy-tapparna sökte sälja sin toddy själva i stället för att låta den gå till doran tog han tio toddytappare. Han lät prygla dem och stoppade dem i sitt fängelse. Det går inte att väcka något åtal mot doran för sådant. Han är vän med polisen och släkt med domarna. Men fängelset finns inte mer för doran har flytt.

— En patel (byfogde) och två goondas försökte våldta några kvinnor men de hindrades. Nu är de som hindrade våldtäkterna anklagade för att vara naxaliter och sitter i fängelse.

— Här satte naxaliterna upp affischer som uppmanade oss att bojkotta valen. Polisen rev ner dem. Tre dagar innan valet kom polisledningen hit och sade att om det förekom någon bojkott och om inte alla röstade skulle man slå oss sönder och samman. Här röstade alla. Var gång det är bråk någonstans kommer polisen från sitt läger och slår oss. Vi lever i ständig skräck här och om de far rapport om att ni synts här blir vi slagna.

De naxaliter man talar om tillhör olika organisationer. De har delvis olika politik. Några deltar till exempel i valet trots allt och andra inte. På basplanet kan det ibland förekomma konflikter dem emellan. Men i allmänhet arbetar de på samma sätt med att bygga upp bonderörelsen som ett förbund av lägre mellanbönder (och ibland mellanbönder), fattigbönder och jordlösa. Detta är inte alltid problemfritt.

Jordägarna har privata arméer. De rekryteras ur trasproletära och förfallna element. I Kistampet by består armén av trettio personer. Den leds av en som var kommunist en gång åren 1947—1948 men sedan gick över till jordägarna: Amkuth Lal Shukla från Nimapally. Här i trakten är striderna hårda. När undantagstillståndet lyftes gick

378många jordägare samman och använde sig av Nersivu Raos goondas.

— De plågade folket svårt. Så svårt att man reste sig mot honom och förintade honom. Tjugotvå personer arresterades och anklagades för mord. Hundra personer har åtalats för olika brott. Etthundratjugo personer sitter fängslade.

— Daplu Ramoo var aktivist i ryot-kuli-sangham. När polisen tog honom och misshandlade honom kunde han inte hålla ut. Han började ange sina vänner och kamrater. När polisen släppte honom kunde han inte komma tillbaka — han hade ju blivit angivare. Så nu är han en goonda.

— En annan som blev angivare var Medari Puddulu. Polisen hängde upp honom och slog på honom och hela

tiden sade de: Var är dina fina ledare nu? Tror du de kan hjälpa dig nu? Till slut orkade han inte mer utan förföll och blev angivare han med. Men det är bara dessa två som blivit angivare.

Chekapalli by är under hård bevakning. Där hålls Andhra Pradesh Special Police. Vi måste iaktta stor försiktighet. Underinspektören har organiserat egen utpressning. När folk skall ingå äktenskap tar han femtio rupier. Folk har att leverera höns till polisens behov. Doran organiserar jordägare för Congress (I). Hans hustru har gjorts till ledare för byn. Härifrån kommer parlamentsledamoten Satyanarayan Rao. Man säger att han skyddar doran och polisen. Här är bonderörelsen helt underjordisk. Polisen har slagit ned den med hård hand. Polisinspektör Abdul Pasha har låtit veta att den som ansluter sig till bonderörelsen skall dödas. De skall skjutas ned som hundar. När han torterar håller han med nyporna om offrets struphuvud under det att de underlydande slår med batonger mot fotsulorna och lederna. Han klämmer hårt. Den som varit arresterad är förbjuden att berätta om tortyren. Folk far inte ta kontakt med utomstående. Underinspektör Narsinga Reddy har pryglat ett tiotal personer för lösmynthet. Den som ger mat till bybor som flytt från byn bestraffas med femhundra rupier i böter. Det finns fyra kända angivare i byn. De är alkoholister. De anger för att fa sprit av doran.

En morgon ser jag att skylten utanför Jagtial lyder:

LIONS CLUB HÄLSAR ER VÄLKOMMEN TILL JAGTIAL.

Under det vi besökte byarna i dessa "störda områden" trappades polisinsatserna upp. Nya bataljoner polistrupper forslades in. Under våren 1980 togs 11000 rekryter in i Criminal Investigation Department i Karimnagar och från Srikakulam skickades divisioner av Central Reserve Police. Sedan dess har arresteringarna tilltagit. Flera av våra vänner här gripits. Bland dem som gått underjorden har polisen slagit till mot familjerna; deras mödrar och hustrur har torterats. I det

379senaste brev jag fatt meddelas att modern till en av mina vänner hade gripits. Hon var havande och polisen sparkade henne i magen till dess hon aborterade.

Speciella polispatruller från Andhra Pradesh har sänts till andra delar av landet för att leta rätt på bonderörelsens kontakter. Från Bombay har två sådana gripits av patrullerna från Andhra och försvunnit. De har förts till Andhra Pradesh vilket med säkerhet innebär att de kommer att dödas.

Tre avrättningar har genomförts av bonderörelsen: en brahminock-rare, en angivare och en goonda. Om dessa avrättningar var riktiga eller inte kan jag inte avgöra. Att de i och för sig var rättvisa är jag övertygad om. Här i Andhra Pradesh, liksom i Bihar, liksom i Väst-bengalen, liksom i Kerala, liksom i Haryana, liksom i Punjab och så vidare genom Indien, är klassernas kamp grym och skoningslös. De fattiga bönderna kämpar i ordets egentliga mening för livet.

Överallt i Indien har det varit bondeuppror och bonderesningar. I alla byar ligger upproret och pyr. Det kan ta en månad eller ett år eller en generation eller mer innan lågan slår upp. Överallt minnen från resningar och vetskapen om hur makten — rajan-sultanen-mogulen-britten eller Congress; det kan kvitta — hänsynslöst och grymt slår tillbaka mot fattigbönder som sökt resa sig och erövra människovärdet åter. Men trots allt har varje blodigt nederlag dock varit en seger i den meningen att herrarna fatt ge vika på någon punkt.

Här i Telengana var en resning 1946—1951. En av de största. Ett stort indiskt bondekrig i modern tid. Först riktade det sig mot niza-men av Hyderabad och hans vasaller. Sedan mot feodalismen och förtrycket för jord och frihet och alltså även mot de stora indiska truppmassor som Nehru och Sardar Patel skickade in för att erövra Hyderabad och slå ned bönderna. Det ena för dem lika viktigt som det andra.

Kriget höll på i fem år. Steg för steg utvecklades det till ett fattigböndernas befrielsekrig. Jorden delades upp. Då upprättades bondemakt. Under 18 månader hölls 3 000 byar med en sammanlagd befolkning av 3000000. 400000 hektar godsägarjord delades upp. Lokala demokratiskt valda byråd hade makten. Ur en lokal milis växte väpnade styrkor som blev allt bättre och bättre tränade och som inom sig fostrade officerare. Mot sig hade de Nehrus Indiens hela styrka. Det kostade Nehru mer att slå mot bönderna i Hyderabad än att föra sitt första krig mot Pakistan.

Resningen och kriget leddes av lokala kommunister. Kommunistpartiet i Andhra Pradesh — på den tiden i nizamens Hyderabad — hade vuxit upp under kamp mot feodalismen och för den egna natio-

380naliteten. Det hade egna rötter. Därför kunde det leda kampen. Man läste också Mao Tsetung.

Men kommunistpartiet i Indien var djupt splittrat. Ledningen stod främmande för folkliga uppror. Under krigets inledningsskede hade den glidit över till att verka för Tyskland och Italien; efter december 1941 hade den börjat verka för Storbritannien. Den saknade nationalitet. Nu kunde den inte enas om att ge stöd åt bonderörelsen. Med rysk hjälp grubblade ledningens teoretiker om inte det som höll på att ske i Hyderabad egentligen var klassamarbete. Man enade ju fattigbönder och mellanbönder.

Därför blev det aldrig något organiserat stöd till rörelsen i Andhra Pradesh från det indiska kommunistpartiet. Partiets ledning hjälpte Nehru att hålla bonderörelsen isolerad från stadsproletariatet.

Moskva tyckte inte om den självständiga bonderörelsen. Moskva tyckte inte om att bondegerillan i Telengana läste Mao Tsetung. Därför såg Moskva till att det inte blev någon internationell solidaritet. Tre miljoner indiska bönder som befriat sig och höll ett Telengana på över 40000 kvadratkilometer, stort som hela Danmark, och där genomförde jordreform, upprättade nydemokrati och försvarade sig med egna väpnade styrkor ... det var ingenting Moskva ville att det skulle skapas en internationell solidaritet för. Ledningen var ju inte avhängig och hade Telengana fatt fortsätta hade Indien kunnat bli ett nytt Jugoslavien eller Kina där revolutionen stod på egna ben.

Det var kommunistpartiets ledning som sedan ströp Telengana. Det var möjligt också därför att så stora delar av den lokala ledningen var från högkast och övre mellanbondeskikt och i detta nederlag kunde ta sig över till de nya jordherrarna och upprätta sin egen ekonomiska apparat.

Liksom filmindustrin i Madras domineras av personer som var kommunister 1946 och deltog i den progressiva kulturkampen på fyrtiotalet har de som var kommunister och ledde upproret i Telengana gått över till affärslivet. Inte bara förlag och tidningar utan hotellbranschen, textilindustrin, tobaksodlingen och sockerbruken i Andhra Pradesh har blivit deras baser. Det rör sig inte om individer utan det var hela partiets politik genom splittring till bourgeoisie. Det är följdriktigt att dessa partiers massbas skrumpnar.

Men också detta nederlag 1951 där fattigbönderna åter förlorade den jord de nyss befriat innebar inte en seger för de högsta herrarna. De hade krossats av bonderörelsen. Nu görs här i Telengana stora investeringar. Bevattning och kraft. Men det innebär att jord som nyss var nästintill värdelös plötsligt blivit mycket åtråvärd. Torr mark har blivit bevattnad åkermark. Genom sin statsapparat styr jord-

381ägarna och deras förbundna investeringarna. Frågan är vem som skall ta förtjänsten.

Ännu står Lathnoors bybor enade mot sin dora. Men både de och doran vet vad som nu händer med jordens värde. Enade kommer byborna att söka driva bort doran för att befria det nya jordbruket ur feodalismens hämmande sedvanor. I detta är såväl de bybor som faktiskt kan kallas välbärgade som lantarbetarproletariatet enade och kämpar tillsammans i sin ryot-kuli-sangham.

Doran och alla hans beskyddare och vänner kommer att fejas undan. De må vara aldrig så mäktiga. De stora jordägarintressen som kanaliserar investeringar till bevattning har ingen fördragsamhet med lågproduktiv och olönsam feodalism. Byborna kräver också såväl rättigheterna som den bevattnade jorden. Det kan dröja en tid och kosta en del men den toddypimplande doran som låter kalla på byns flickor och som har byns barberare att massera fötterna på sig nätter när sömnlösheten sätter in efter dryckenskapen ... hans tid är ute; liljorna på marken har ingen funktion i ett modernt jordbruk.

Frågan blir vad som sedan händer och i vilket sammanhang denna kommande omvandling äger rum. Ännu är framtiden inte bestämd. Den kooperativa möjligheten — en verklig community development med småindustri och stor satsning på bybornas möjligheter att i samverkan förändra sin situation står ännu öppen. Det är en demokratisk lösning som folk talar om och många hoppas på. Kan ryot-kuli-sangham nu segra mot de väldiga

insatserna polistrupper är den lösningen möjlig och trolig.

Men om polistrupperna förmår trycka ner bonderörelsen också denna gång då växer jordherrarnas makt åter. Då differentieras klasserna i ryot-kuli-sanghams ruiner. Alltså är också en rasande och blodig kamp om jorden mellan nya jordägare och jordlösa lantarbetare en möjlighet. När doran försvunnit som en gång zemindaren kanske då bonden Koppala Mallesham och den enbente Bhoomula Rajam står mot varandra i nästa kamp om jord och minimilön.

De bybor som i Lathnoor by framlade sina besvär i middagshettan just som sommaren börjat 1980 kanske om tjugo år samverkar i någon form av demokratisk föreningsrörelse ... eller de kanske lurpassar på varandra och försöker hacka ihjäl varandra i nästa kamp om bevattnad jord.

Utvecklingen är icke given; skeendet bestäms av dem själva. Om de har framgång i sin nuvarande rasande och blodiga kamp då öppnas en framtids möjligheter för dem. Lider de nederlag då öppnas en annan.

Det är som i Frankrike innan revolutionen tog form och därmed bestämdes. Än står alla möjligheter öppna.

XXXVI

FÖR EN FOLKETS KULTUR

Det var en månad tidigare. Vi hade kommit ner från Koraput och Srikakulam. Nu var vi i Vishakapatnam vid Bengaliska bukten.

— Andligheten, sade professor Venkateswarlu från Andhra Uni-versity, den speciellt indiska andligheten är påhitt. När du var uppe vid Simhachalamtemplet lyssnade du då till pilgrimernas sånger? Tog du rätt på vad de sjöng om? Det är inga speciellt religiösa sånger utan det är världsliga sånger. De sjunger om sina problem med torkan och om hur de vilda djuren förstör grödan. De sjunger till varandra och under det de vandrar hittar de på nya texter.

— Templet är i och för sig inte märkligare än andra vallfartsorter. Ungefar tusen familjer är på olika sätt beroende av templet. Det är en väldig ekonomisk apparat. Sedan förtonar sig templets ekonomiska verkan vidare utåt i olika ringar. Templet är ett fokus; hit kommer man från olika håll. Det har också marknadsfunktion.

— Det traditionella konsumtionsöverskottet i samhället går till religiös musik och dans. Men det finns samtidigt en annan tradition. Den som visar sig när pilgrimerna kommer sjungande. Den traditionen är folkdansens och den folkliga musikens. Den är inte lika känd bland utomstående men den är djup och stark, kanske djupare och starkare än den religiösa konstmusiken.

— Till stora delar är det bilden av Indien som blivit förvriden. Asoka beskrivs som mildhet och Chin Shih-huang i Kina beskrivs som grymhet. Men de båda är ju till förvillelse lika i sin historiska funktion. Vid ungefär samma tid genomför de ungefär samma och lika nödvändiga enhetsarbete. Men i båda fallen — och där tigs såväl om Indiens som Kinas erfarenhet — gör de det på basen av en högutveck-lad teknik. Indiens och Kinas tidiga avancerade teknik tas inte fram och därmed blir Asokas och Chin Shih-huangs enhetsverk obegripliga och Asoka blir något milt indiskt och Chin Shih-huang blir något grymt kinesiskt.

— De som uppmärksammat Indien utomlands har talat och skrivit om mildhet och andlighet. Under hela adertonhundratalet gjordes Indiens tradition allt andligare och andligare. Britterna understödde detta. Ni indier begriper er inte på maskiner och materiella ting, sade

383de, ni har så mycket själ. Ni är så andliga. Många indiska intellektulla förleddes av detta. De bortsåg från vår verkliga tradition. De andliga spekulationerna vilade ju på en stabil grund av högutvecklad jordbruksteknik och

världsberömd metallhantering och vidsträckt handel. Men britterna hade sina skäl att vilja hålla oss till det andliga. De lämnade åt oss andligheten under det de tog hand om det materiella.

— Också sådana indier som kom att representera Indien inför utlandet som Vivekananda tog bara fram Indiens andlighet.

— Det där kan slå över i sin motsats och dock förbli detsamma, sade Gun. I Calcutta träffade jag revolutionärer som förklarade att skillnaden mellan indier och andra folk var att andra folk tänkte på maten men indierna tänkte på revolutionen.

Några dagar senare kör professor Venugopala Rao oss till de budd-histiska monumenten i Amaravati från Vijawada.

— Indien, säger han, kommer att utvecklas mycket snabbt då det en gång rest sig. Folket har fatt utveckla en otrolig uppfinningsförmåga bara för att överleva. När de sociala hinder som håller massorna i elände är borta kommer enorma mänskliga resurser att frigöras. Intellektuella kan komma och gå ur olika rörelser. De kan bli besvikna. De kan tröttna. De kan hitta på annat. Men de fattiga massorna har ingen annanstans att gå. De kan inte lägga av. De kan inte tröttna och hitta på annat. De önskar förändring. De önskar snabb förändring. Det som kallas landsbygdens stillastående är bara att massorna hålls nere med stor kraft. Såfort den kraften börjar svikta väller massorna fram. På kort tid skulle de kunna skapa ett nytt och allsidigt utvecklat Indien.

I Vijawada har vi fatt rum på State Guest House. På natten kommer Sitarama. Vi sitter på gräsmattan och pratar. Han är på väg till Hyderabad. Han har varit ute och organiserat i byarna.

— Det är käppen och moroten. Om valen till panchyats blir enhälliga lovar regeringen byarna 2 000 var. Det är mycket pengar för byn och lite pengar för regeringen för att slippa bråkiga församlingar. Om byarna väljer naxaliter kommer polisen. Det är bara att välja fritt! Folk är inte dummare än att de ser detta.

— Vi erövrar ett område och bygger upp en organisation. Så kommer polisen och slår till. Det blir hårda repressalier. Då gäller det att se till att organisationen håller även om kadern måste dra sig undan ett tag. Annars blir det att börja om från början. Sångerna hjälper till. Vi sjunger mycket i Andhra.

— När jag började i studentrörelsen på sextiotalet förstod jag kanske inte så mycket vad det gällde. Men jag lärde mig en del under de första fängelseåren. Jag delade cell med en man från bergsstammarna.

384Han hade varit en gerilla. Han var illitterat. Jag lärde honom läsa. Han kallade mig guru trots att jag bad honom att inte göra det. Han var mycket flitig. Han skrev av sida efter sida i tidningen för att träna sig. Till slut kunde han läsa och skriva ordentligt. Han kunde läsa böcker.

— Några högerintellektuella i fängelset hånade oss för vårt skolningsarbete i fängelset. Ni naxaliter med ert tjäna folket! Vad tror ni att ni förändrar hos massorna? sade de. Din cellkamrat är fortfarande religiös! De gick fram till honom och frågade: Tror du på Gud? Ja, det gör jag, sade han. Se där! sade de högerintellektuella. Folket är dumt vad ni än gör. Vilken är din Gud då? frågade de sedan. Vempatapu Satyam! sade han och såg dem rakt i ögonen. Då tystnade de och jag började förstå rörelsen vår bättre.

Vempatapu Satyanarayana var ju Srikakulams store hjälte. Det var han och Adibhatla Kailasam som börjat arbeta år 1955 bland de fattigaste och mest förtryckta stammarna i Srikakulams berg. Han var lärare. Han var en charismatisk ledare. Fattigbönderna i bergen hyste total kärlek till honom. De följde honom i allt. Han hjälpte dem att resa sig mot herrarna och kräva sin rätt. Det var han som år 1968 sagt att det var nödvändigt att kämpa med vapen. Han ledde upproret.

— 1969 gick han med i CPI(m-l) och ledde partiet i Srikakulam. Det var olika motsättningar som du vet men det är en annan historia. Han förmådde leda därför att han var helt respekterad. Min cellkamrat berättade om honom att han kallat alla de ledande kamraterna — och det var alla de ledande ty utanför partiet fanns inga andra än polisens och uppköparnas män — till konferens. Det finns ju en sorts kast också bland stammarnas folk. De kan inte äta samman. Du vet hur det är med kast i Indien. Sådana seder sitter djupt. Men så sade Vempatapu

Satyanarayana: Nu lägger vi för alltid av all kast! Nu blir vi som bröder och systrar! Låt oss äta samman män och kvinnor utan hänsyn till någon kast och något förbud! Min cellkamrat sade att det gick som en susning genom hela församlingen och det kändes som en vind i kroppen och alla hår stod rakt ut och så följde de alla utan något enda undantag Vempatapu Satyanarayanas exempel och hade brutit mot allt det som varit själva grunden i samhället och som de uppfostrats till innan de ens kunnat tala och med en gång hade de tillsammans lagt av dessa seder som om de var en begagnad regnrock av löv. De återtog dem aldrig. Sådan var Vempatapu Satyanarayana och det var därför de högerintellektuella ryggade när min cellkamrat såg dem rakt i ögonen och sade hans namn.

I juli 1970 hade Vempatapu Satyanarayana och Adibhatla Kailasam skjutits av polisen i Boribergen vid Parvatipuram. De sköts inte i

385strid. De avrättades. Efteråt hävdade inrikesministern i Andhra Pradesh, K. Vengal Rao, att nu hade naxalitrörelsen i Andhra Pradesh krossats.

Sitarama börjar sjunga. Han sjunger stilla och tyst i natten och sången är rytmiskt intensiv.

— Telugu veraratnama Vempatapu Satyam Adilbotla Kaila-sam...

Den sången sjungs i byarna, den sjungs över Andhra Pradesh och sydvästra Orissa.

Oh! Telugus juveler! Hjältar! Vempatapu Satyam, Adilbotla Kaila-sam. Tag vår hyllning!

— När vi börjar organisera en by sänder vi först dit vår sångtrupp, sade Sitarama sedan. Vi har nu hundratals sångtrupper. Så fort organisationen kommer igång upprättar man en egen sånggrupp och så sprider sig sångerna från by till by. Det är gamla sånger och nya. Det är våra stora diktares sånger och det är sånger som byborna skapar själva. Du kan inte ana hur det är. Sångerna föder varandra. Det är som ett väldigt träd. Folket föder ständigt nya sånger. Och när vi kommer för att tala om bonderörelsen och framtiden och börjar med sånger som den om våra hjältar, Telugus Juveler, då samlas alla i byn. Det finns ingen som inte känner och vördar minnet av Vempatapu Satyanarayana. Det är med honom som med Joe Hill i den amerikanska sången. Han är död men han fortsätter att organisera och han finns med i varje strid. Först när min cellkamrat lärde mig detta förstod jag vår rörelse och kunde börja arbeta. Vi är kött av folkets kött och vi är ord av folkets sånger.

Kulturen står inte vid sidan om politiken och samhället i Andhra Pradesh. Om inte annat ser myndigheterna till att författarna inser att de har ansvar för orden. I maj månad 1974 publicerade järnvägsarbetaren och poeten Sayam en dikt i den litterära tidskriften Srjana. Diktens titel var: Kan fängelserna köra tågen? Det var en dikt till den stora indiska järnvägsstrejken.

Tidskriften utges av Sahitee Mitrulu (litteraturens vänner). Redaktör var poeten Varavara Rao. Han hade arresterats för skriverier i oktober 1973 men släppts i november samma år för att inte arresteras igen förrän i maj 1974. När han arresterades 1973 hade hans hustru, Hemalatha, övertagit utgivarskapet.

Järnvägsarbetarens dikt sågs som en utmaning mot regeringen och tidskriften beslagtogs. Processerna började. De höll på i tre år. Den domare som dömde henne till två års fängelse konstaterade:

Att den åtalade är mor till tre barn ger skäl till mildhet men då

386hon inte visar tecken till ånger kräver rättvisan att hon möts med fasthet.

I oktober 1977 — då det såg ut som om Indira Gandhi inte kunde komma tillbaka och domstolarna började bli försiktiga i politiska processer — frikändes hon av High Court i Hyderabad.

För att förstå frågan om kampen för folkets kultur i Andhra Pradesh är det nödvändigt att hålla i minnet att inom litteraturen pågick under tusen år en kamp mellan sanskritlitteratur och folkets litteratur. De härskande använde sig av sanskrit. Den folkliga litteraturen organiserade sig inom shivaismen. Det var i Shivatemplet i Warangal som Palkurla Somatadh gick med litteraturen på folkets språk till publiken. Också i religionsfrågorna blev den senmedeltida kampen mellan veda-ortodoxa och Shivaanhängare en klassernas kamp. Shiva representerade i

lyriken revolt.

Anda fram till adertonhundratalet var litteratur detsamma som poesi. Också vetenskapliga verk skrevs på vers. Detta skapade också en djup lyrisk tradition inom folket. På adertonhundratalet skapas så den nya telugurenässansen. Veereslingam Panthulu (se s. 75) blir banbrytåren. Men den moderna och revolutionära poesien formas av Sri Sri åren 1934 till 1944. Han formar både det nya språket och de nya tankarna. Under hela Telenganaupproret blev det denna tradition som utvecklades i folkets sånger. Sri Sri var också initiativtagare till den progressiva litteraturrörelsen på trettiotalet. När dess andra ledande gestalter falnade under femtiotalet fortsatte Sri Sri att utvecklas. De blev kommersiella. De skrev dåliga filmmanus. De förlorade konsten. Men Sri Sri behöll både konsten och revolutionen. Och han anknöt såväl till den shivaitiska lyriktraditionen på folkets språk som till den samtida muntliga folksången.

Sri Sri är en stor och älskad poet med miljonpublik. Det språk på vilket han skriver är ju stort som franskan och de som talar det är litterärt skolade i sitt språks lyriska traditioner och möjligheter — också de illitterata. Bönderna är både fattiga och oförmögna att läsa i bok; men de känner lyriken. Nu är Sri Sri sjuttio år.

Delstatsregeringen i Andhra Pradesh sökte sola sig i hans glans. Den ville framställa sig som lyrikälskande och värnande om språket. Den sökte ordna hyllning för honom när han fyllde sextio år. Men Sri Sri var en folkets diktare och han lät inte denna låga regering komma sig när. Han vägrade delta i regeringens hyllning till Sri Sri. I stället var han den kvällen med om att bilda Viplava Rachayitya Sangham, (Revolutionära Författares Förbund). Hans dikter hudflängde den korrupta överheten. Regeringen svarade med att beslagta dikterna och fängsla telugus levande klassiker Sri Sri.

387Congress som håller regeringen i Andhra Pradesh sedan trettiotre år har sannerligen ett levande kulturintresse. Sedan en mansålder är de mest populära teaterstyckena förbjudna. Ma Bhumi och Mundagu handlar nämligen om bonderörelsen. När delstatsregeringen utfärdade sin kungörelse om att Sircilla och Jagtial var "störda områden" 1978 var en av regeringens anklagelsepunkter mot folket att det uppfört förbjudna teaterstycken i byarna.

På tio år har regeringen låtit förbjuda aderton diktsamlingar och novellsamlingar. Dessa innehåller något av det mest intressanta som skrivits på telugu under denna tid. Men innan regeringens polis hunnit ingripa och snoka rätt på alla exemplaren av diktsamlingarna har de redan spritts bland folk. Lyriken har blivit en folkrörelse. Detta har lett till allt hårdare och hårdare ingripanden från regeringens sida. Förläggare har fängslats. Författare har arresterats gång på gång. De har torterats. De har också mördats. Särskilt har det oroat regeringen att det börjat uppträda proletärförfattare på telugu. Det rör sig inte bara om lyriker — vilket kan sägas ingå i den folkligt lyriska traditionen även om det är signifikativt att det just var mot en järnvägsarbetarepoet som regeringen lät slå till när den sökte stoppa Srjana — utan också prosaförfattare. En sådan är sockerbruksarbetaren Allam Rajaiah. Han har gjort telenganadialekten till skrivet språk. Men detta folkets språk kan inte läsas av kustens intellektuella. Frågan om folkspråk eller bokspråk har i Andhra Pradesh genom proletärförfattare som Allam Rajaiah blivit lika aktuell som i Norge. Rajaiahs realism är rik och stark. Han skriver rakt och rent som Ivar Lo-Johansson — och regeringen slår tillbaka med beslag, censur och polis.

Regeringens hat mot litteraturen är äkta. Ty lyriken på telugu handlar inte om skönhet i allmänhet eller själsgrubbel i synnerhet; den handlar inte ens om knullerier (fast naturligtvis om kärlek och passion) utan om människors liv, arbete och värdighet och blir alltså — enligt regeringen — en sammansvärjning. Den som talat tydligast för regeringen i denna speciella syn på litteraturens funktion heter G. Alfred. Han är den Deputy superintendent of police on special duty som hade i uppdrag att skriva åtalet av den 19 augusti 1974 i den massrättegång mot författarna som aldrig tycks ta slut:

En grupp individer som menade att de var revolutionära författare och kallade sig Revolutionära Författares Förbund företog sig att indoktrinera studenter, arbetslösa och kadrer för sammansvärjningens målsättning och de skrev och offentliggjorde upproriska predikningar av ytterst anstötligt och upphetsande

388slag avsedda att skapa motvilja och förakt för myndigheterna och egga till missnöje till förfång för bevarad harmoni och att sporra folket att gripa till vapen för att kasta det lagliga styret över ända.

De fängslade författarna, Tirupadeni Madhusudhana Rao, K. V. Ramana Reddy, M. Ranganatham, Cherabandu Raju, M. T. Khan och Varavara Rao, svarade inför rätta den 13 augusti 1974 med att påpeka att polisen trodde att litteraturen var en sammansvärjning men att sanningen ju var den att de härskande klasserna sedan århundraden utgjorde en sammansvärjning mot folket. Den sammansvärjningen var det författarnas sak att avslöja och därför älskade folket dikter och försvarade sina diktare mot de härskande.

Rättegången fortsätter. Myndigheterna har beslutat sig för att söka krossa den nya telugulitteraturen på folkspråket. Just nu är de åtalade författarna utsläppta ur fängelset mot borgen men regeringen planerar nya ingripanden. Ty visst är denna litteratur farlig. Den har fortsatt shivaiternas tusenåriga oppositionella folkspråkslitteratur mot de härskande och med hjälp av Sri Sri utvecklat den till ett levande litterärt instrument. Den har tagit ställning för folkets kultur.

Poeterna har lärt sig av folkspråket; de har tagit till sig och utvecklat folkets rika sångskatt. De har utvecklat den stora nationella formtraditionen och samtidigt i sin diktning konkretiserat kravet på demokrati och jord. Runtom i Andhra Pradesh träffar vi poeter och sångare. De är inte alla i samma organisation. Några är med i Revolutionära Författares Förbund, andra arbetar utanför. Vid templet i Pa-lampet sjunger Janasenas (Röda arméns) sångare J. Seeta Ram sina dikter och gömmer sig bakom sina dikters namn. Han sjunger om den nya världen; i Vishakapatnam träffar vi Jana Nataya Mandali, en sång- och poesigrupp av arbetare och tjänstemän vid varvet. Till hotellrummet i Hyderabad kommer Gaddar och Cherabandu och Rama Rao. De är alla stora konstnärer och alla olika. Överallt träffar vi poeter. De reciterar och sjunger sina dikter och diskuterar lyrikens mening och språkets ålder.

Gaddar sjunger sin ballad om de fyra martyrerna, studentledarna som mördades av polisen i Giraipally 1975 — Janardhan Rao, Murali Mohan Reddy, Sudhakar och Ananda Rao — men inte hela ty balladen tar två timmar.

- Den följer den traditionella telenganaformen. Jag sjunger själva balladen. Bredvid mig har jag två samtalare. Den ena skall göra de drastiska och humoristiska inlägg som bör bryta in mitt i tragiken. Den andra skall dra slutsatser och framhålla lärdomar av händelserna. Det är som ett skådespel.

389Gaddar sjunger och trummar även när han talar. Han är själv från de kastlösa. Han sjunger inom sin tradition. Han arbetar nu på bank och är samtidigt en av Andhra Pradesh mest älskade artister.

Den traditionella folkliga form — eller rättare de traditionella folkliga former, ty de är många — som poeterna och sångarna nu övertar är inte utslätande eller schablon. Dessa former öppnar möjligheterna till en verklig realism som på en gång — shakespeareskt om man så vill — tar in den ohyggliga tragedien, de burleska upptågen och den insikt som gör medveten handling möjlig. Den folkliga realismen är rik och mångtydig.

Men om poeterna blivit folkliga så har de också tagit det stora ansvaret inför folket. Cherabandu Raju började en gång som formellt nyskapande poet. Han skrev då det som kallades den nya, den nakna poesien. Men i och med att han skrev drevs han också att ta ställning för folket, för demokratien och för agrarrevolutionen när läget skärptes och han ställdes inför valet att gå med vackra ord till herrarna eller fortsätta den nakna poesiens väg till folket. Under sjuttiotalet när Indira Gandhi slog hårt och fängelserna fylldes med politiska fångar (trettiofem författare satt på en gång fängslade för poetiska brott i Andhra Pradesh — däribland Cherabandu Raju) då brukade de politiska fångarna sjunga Cherabandu Rajus Padutam, padutam när de fördes in i rättssalen. De var sammanlänkade med järnkedjor och de slog takten med kedjorna i den tungt längtande melodin.

Vi sjunger/vi sjunger/att folket är våra ledare/att folkets makt segrar/... Vi sjunger befrielsens sånger/Naxalbari har skrivit dem/Vi sjunger, vi sjunger./

Utanför fängelset samlades folk sedan i tusenden och sjöng natten igenom under det att de slog takten med händerna och fångarna hörde dem och sjöng tillbaka och slog takten med sina kedjor. Fångvaktarna förmådde inte tysta sången.

Det var också Cherabandu Raju som skrev sången till Kistagowda och Bhoomiah, de två bondeledare som dömdes till döden i Andhra Pradesh men vilkas avrättning uppsköts på grund av de stora protesterna ända till dess Indira Gandhi infört undantagstillstånd och regeringen kunde verkställa avrättningen. Också då sjöng fängelset. Hela den natten sjöng man och när de två gick till döden sjöng tusen fångar runt dem:

Lal salam!

Kommunist Kistagowda, komarada Bhoomiah Lal salam!

390Lal salam, det är ord som förstås över hela Indien: Röd hälsning.

En sång som jag hörde sjungas både i byarna och bergen var Ye kulamurabbi. Det är en sång för att ena folket. Den är skriven till en fränt klagande folkmelodi från Telengana; en med nästan andalusisk ton. Den ställer frågan: Vilken är din kast? Vilken är din religion? När du tar leran och slår tegel och bygger ett hus åt andra tegel för tegel vilken är då din kast? Vilken är då din religion? När du skär skörden åt andra vilken är då din kast? När du grävt dig fram genom gruvans alla gångar och hostar upp dina lungor som svart slem vilken är då din religion? Och den långa sången slutar:

Nu är era legender föråldrade och era triumfvagnar har krossats ty folket är ett.

Ar 1972 när Indira Gandhi ledde jakten på naxaliter och hade uppmanat polisen att utrota dem utan hänsyn till lagarna blev polisvåldet till en orgie i blod. Tillfångatagna aktivister eller misstänkta sympatisörer torterades och fördes sedan ut i skogarna för att avrättas. Detta visste alla. Man visste att polisen höll trettio eller fyrtiotusen fangar utan verklig dom och att de som avrättats utan åtal eller kanske ens utan att antecknas var många tusen. Kanske femtusen. Cherabandu Raju skrev då i fängelset: Ma loni manishivef Du är en av oss!

Den dikten var riktad till polisen:

Du är en av oss, du hör till oss/Du har blivit polis för levebrödets skull./Varför skjuter du på dina bröder och systrar?/Varför skjuter du på dina gamla föräldrar?/Ser du inte deras utmärglade ben?/Ser du inte deras infallna kroppar?/Broder, kära broder du handlar fel i livet./Du är en av oss, du hör till oss./Några lever i lyx och överflöd/hunger och sjukdom är de mångas lott./Du hör till de fattiga./De vill ha dig med./Att vara människa är att vilja något med sitt liv./Man låter dig inte tala ut dina tankar./Broder, kära broder du handlar fel i livet nu./Du är en av oss, du hör till oss.

Den sången är fortfarande mycket kontroversiell inom den politiska vänster som jagats och torterats.

Men Cherabandu Raju menade att den linje var felaktig som hävdade att revolutionärerna måste förinta varje polisman som klassfiende. Upprördheten fick inte skymma de verkliga klassförhållandena. Bland mina indiska vänner råder fortfarande ingen enighet om den sången. Men Cherabandu Raju menade att nu fem år senare visade det sig vad som var rätt. Runt om i Indien har poliser rest sig mot sin eländiga situation och mot det sätt på vilket de missbrukats.

391Regeringen har fatt sätta in trupper mot polisen. Då sjöng också poliser Cherabandu Rajus sång.

En kväll sitter han på vårt hotellrum i Hyderabad och sjunger. Han är sjuk. Man säger att han är döende. Då och då sviker rösten. Han sjunger:

Ja det är sant, det är sant/detta vårt bördiga Telengana/har ständigt burit/hjältarnas sånger.

Regeringen har sökt svälta ut honom. Den har avstängt honom från hans lärartjänst. Man samlar in pengar till honom över Indien för att han skall försörja sig. Han är obotligt sjuk. Snart är regeringen av med honom. Han har plågor. Men in i det sista är de rädda för honom och förföljer honom. Det är en rymd av klarhet kring honom när han sjunger:

Mörker i varje hus/tårar i varje öga/vems är makten Oh Ra-janna?/Vems är glädjen?/At vem kärnas detta land/så några far svälten och andra far den feta lyckan?

Nere i hotellets portierloge sitter den civilklädde polismannen. Han antecknar alla som besöker mig. Cherabandu Raju rycker på axlarna åt honom. Det är nio år sedan man började arrestera honom. Just nu är han fri mot borgen. Han kommer att vara död innan målet är avgjort. Hans brott är sång.

Det brottet straffas hårt i Andhra Pradesh. I Warangal hade jag träffat den tjugofemårige Jnaneswar Keerti. Han tillhörde Revolutionära Författares Förbund och ingick i kretsen kring Srjana som bjudit in mig. Han var med i de diskussioner vi hade nätter igenom om folkets kultur, poesiens uppgift, den falska vänstern och litteraturens utveckling på telugu och de europeiska språken. Han var också med på de föreläsningar jag höll på Kaktiyauniversitetet.

På kvällen den 22 januari skulle jag tala för kvällskursen om by-problem i Kina. Publiken bestod mest av folkskollärare från landet och lägre tjänstemän. Salen låg i andra våningen. Den var fullpackad. Men RSS — den hinduextremistiska högerorganisationen — och Indiras Youth Congress hade gått samman för att spränga mötet. Anförda av sina främsta goondas gjorde de ett gemensamt angrepp. Tvåhundra studenter och fakultetsmedlemmar höll dock stånd mot dem i trapporna och jag kunde genomföra föredraget och den följande diskussionen. I två timmar larmade och dundrade Youth Congress och RSS utan att komma igenom. Jnaneswar Keerti var en av dem som organiserade försvaret av trappan.

392Den 16 februari kom jag tillbaka till Warangal. Jag kunde inte ta kontakt med mina vänner. Jag kom under solförmörkelsen och måste hålla mig gömd ty jag var på väg till de "störda områdena" och myndigheterna visste inte att jag var i Andhra Pradesh. Jag hade också aktat mig för att ta kontakt med mina vänner bland författarna för att de inte skulle kunna anklagas för att ha illegala kontakter.

Det stod affischer på väggarna i Warangal om Jnaneswar Keerti. Han var död. Han var död sedan en vecka. Han hade avlidit på sjukhuset på morgonen den 9 februari med de lokala poeterna från Revolutionära Författares Förbund runt sig. Man sade om Jnaneswar Keerti att han var en lovande poet.

Han var skräddare och kom från ett fattigt skräddarhem. Han hade sin bod bakom en studentfabrik i Warangal. Det var poesien som gjort honom politiskt medveten. Genom sin kärlek till äldre telugudiktning hade han kommit att älska Sri Sris dikter och så småningom hade han lärt känna Varavara Rao och andra poeter i Warangal och börjat skriva själv. Han hade publicerat dikter. Som poet hade han blivit medlem av Revolutionära Författares Förbund.

Dagligen såg han från sin arbetsplats i skräddarboden hur studentfabriken sköttes. Det finns ett uttryck som lyder: Vill ni bli rik i Andhra öppna då en studentfabrik. Där tvingas de studera som inte har möjlighet att besöka vanliga skolor och dit sänder överklassen sina oduglingar för att de skall fösas fram. Den som drev denna studentfabrik hette Kondaya. Han var nära lierad med den lokala ledningen för Congress (I) och hade förbindelser med delstatsregeringens medlemmar.

Lärare skall betalas med sjuhundra rupier i månaden ungefär. Men det är arbetslöshet bland intellektuella och officiellt betalar studentfabriken bara fyra- eller femhundra. Men det är inte bara arbetslöshet, det är en djup arbetslöshet bland intellektuella i Andhra Pradesh. Lärare och journalister står att fa för nästan ingenting. Kondaya anställde alltså kvinnor. De är billigast. Han gav dem hundra rupier i månaden. Fem timmars arbete om dagen. Kvinnor är lättare att skrämma än män. De vågar inte protestera då de har dåliga möjligheter på arbetsmarknaden.

Kondaya utnyttjade kvinnorna. Han utnyttjade dem också sexuellt. Om de inte gick med på att ligga med honom avskedades de och då förlorade de också de hundra rupier i månaden de nu tog hem till familjen. De vågade inte anmäla honom. De var rädda. De var rädda också att bli utskämda.

Men när Kondaya våldtog en av de unga lärarinnorna då menade Jnaneswar Keerti att det gått för långt. Han gick därför upp till

393Kondaya och meddelade honom att nu fick det vara slut på detta uppträdande. Jnaneswar Keerti sade att han skulle ta upp frågan med olika myndigheter och organisationer så att Kondaya skulle bli tvungen att betala

normal lön och uppträda anständigt mot de anställda kvinnorna.

Natten mellan den 8 och 9 februari 1980 sover Jnaneswar Keerti under bar himmel på sin gård så som man gör när sommaren har börjat. Plötsligt vaknar han vid att det blir isande kallt. Han känner lukten av bensin. Det tänds lågor och i tändstickslågans sken ser han Kondayas ansikte. Kondaya och en man till kastar brinnande tändstickor mot honom. Hans kropp flammar i ett bål. Han skriker och försöker springa efter dem. Han rullar sig på marken. Grannarna kommer och han förs till sjukhuset. Dit kommer hans vänner. De vakar vid hans säng.

Han vittnar om vad som hänt inför den polisman som tillkallats. Men polismannen vägrar skriva ned den döendes berättelse. Han vägrar att på papperet fasta att den döende säger att det är en politisk fråga.

— Du är ingen poet, säger polismannen till Jnaneswar Keerti. Du är bara en skräddare.

Jnaneswar Keerti förklarar att han ingrep mot Kondaya just för att poesien gjort honom politiskt medveten ty man far inte behandla människor hur som helst. Men polisen går utan att ta upp Jnaneswar Keertis vittnesmål ty Kondaya är en inflytelserik medlem i Congress (I) och i polisens anteckningar ligger Jnaneswar Keerti därför och dör i sviterna efter ett nattligt gurgel orsakat av privat groll. På så sätt kan Kondaya komma undan lättast. Snart kan han komma ut igen och fortsätta sin studentfabrik om han nu alls behöver sitta inne för denna bagatell.

Men poeterna som samlats runt Jnaneswar Keerti skriver ner den döendes ord.

Jag är poet och medlem av Revolutionära Författares Förbund. Där har jag blivit medveten om hur samhället fungerar. Genom att jag är socialt medveten reagerade jag mot det sätt på vilket föreståndaren på studenthemmet uppträdde och utnyttjade sin makt över de svagare. Jag talade om för honom att jag icke stillatigande kunde bevittna de övergrepp han gjorde sig skyldig till. I natt kom han då och hällde bensin på mig och tände på.

Det sista Jnaneswar Keerti sade innan han dog var:

– Jag vill inte dö. Jag vill leva. Jag har så mycket kvar att göra.

XXXVII

DE VÄPNADE PLUTONERNA

Högt uppe i de Östra randbergen väster om Godavarifloden i Pola-varam taluk hade stigen blivit helt oframkomlig. Jeepen kunde inte komma längre. Djungeln var tät men mot nordväst öppnade sig dalen under oss och därbortom stod bergen redan mörka mot himlen ty det var i kvällningen. Under det vi gjorde upp eld föll natten över oss och genom den svarta himlen dundrade stjärnorna ner mot oss.

Vi hade kommit från Warangals och Khammams skogsområden. Vi hade övernattat hos en fackföreningsman i kolstaden Kottagudem. På morgonen hade vi stuvat in oss i jeepen. Den var från Andra världskriget och hade gjort tjänst i Burma. Det var olidligt kvavt och hett under presenningen men vi borde inte synas ty vi skulle köras rakt genom låglandsområdet. Polisen borde inte fa anledning ställa frågor.

Men jeepen bröt samman i Koyyalagudem. Vi blev fast i fyra timmar under det chauffören och några mekaniker från landsbygden fixade knutarna. När vi sedan äntligen kom fram till träffpunkten högt uppe i bergen där stigen delade sig fanns ingen där att möta oss. Bambuhuggarna menade att två kurirer väntat ända sedan morgonen. De hade dock gått vid femtiden.

En pojke från byn trodde att han visste var lägret kunde finnas. Han hoppade upp i jeepen och förde oss dit där stigen förde. Därifrån fortsatte han och en av våra följeslagare till fots. Nu låg vi vid lägerelden och väntade på dem. Bashgaranna berättade om första gången han hade fängslats.

— Det var i Adilabad. Tre av oss togs. Jag hade gått ut i juni 1973 när jag var sjutton. Men vi lyckades fly. Det var därför man ville skjuta mig med ens andra gången man tog mig. Då var det pris på mitt huvud. Tiotusen rupier. Men poliserna som fångat mig fick ingenting. Pengarna tog inspektör Mathabra hand om. Han har avancerat sedan dess. Den gången piskade man mig under fotsulorna så

395jag blev medvetslös. Det är därför jag har svårt att gå. Man ville fa ur mig var partisekreteraren i Maharashtra fanns. Jag arbetade ju som organisatör där. Då hade jag varit i skogen fem år. Men jag sade inte var Lakshami Pagar fanns.

— Senare fick man tag på Lakshmi Pagar i alla fall. Man torterade honom. När man förstod att han ingenting tänkte säga vad man än gjorde med honom skar man tungan ur munnen på honom. Därefter togs han till Warangal och sköts.

— Efter att ha misshandlats och hållits fängslad i sex månader ställdes jag inför rätta. Då hette det att man gripit mig beväpnad i Adilabads skogar fem dagar tidigare. Så gör de alltid. Det är därför man kan komma bort. De nämnde ingenting om de sex månader jag suttit hos special branch i Hyderabad.

— Jag-är ute mot borgen nu. Men jag har fatt order att gå under jorden. Det är riktigt. Partiet har inte råd att göra samma misstag som vid undantagstillståndet. Den gången var vi för lättrogna här. Det kostade oss tvåtusen kamrater och däribland många ledare vi hade behövt nu.

Gun makar ihop vedpinnarna. Det gnistrar till och elden slår högre. Det hörs steg ute i mörkret. Fyra män kommer in i eldskenet. De är beväpnade. De är klädda i khaki. De kom för att hämta oss. Två av dem fortsätter ner i dalen för att leta rätt på vår följeslagare och pojken från byn, de två andra hoppade upp till oss i jeepen. Vi körde tillbaka ned till byn, sedan tog vi av. Efter en stund lämnade vi jeepen och fortsatte till fots.

Det blev en lång marsch. En av de beväpnade männen bar en back Gold Spot på huvudet. En sötad apelsindrink.

— Gästerna skall trivas, sade han och skrattade.

När vi kom fram till lägret hade man gjort mjuka bäddar åt oss. Man hade brett ett tjockt lager torra löv under våra ground-sheets. Man gav oss hett och starkt mjölkte. Över oss bredde man täcken av rentvättade gamla sockersäckar.

Genom den djupa sömnen hörde vi vaktavlösningarna. Runt lägret stod poster. Var timme avlöstes de. Mot morgonen blev det allt kallare och strax innan gryningen föll daggen smattrande mot bambubladen. Tunga droppar.

Här var konferens. Hela distriktsledningen för Khammam och Västra Godavari distrikt hade samlats till möte. Några av deltagarna hade varit på väg en vecka för att komma hit. Från alla väpnade plutoner hade representanter kommit. Från partiledningen hade ansvariga kamrater infunnit sig. Under fem dagar diskuterades det internationella läget och läget i Indien. Det rapporterades från cen-

396tralkommitténs senaste möte och om de motsättningar som fanns. Det gavs rapporter från arbetet i varje taluk. Man gick igenom misstag och korrigerade linjen. Om kvällarna var det kulturprogram. När det skymmer sjunger Yellanna Agade Chenniahs sorgekvädet över partisekreterare Ramanarasaiah. I Hyderabad hörde vi Rama Rao sjunga den för oss. Nu sjungs den här i bambudjungeln och det är en sång av så vidunderlig smärta och skönhet att den överträffar allt jag känner till. Den går långt förbi den ryska Revolutionärernas sorgemarsch. Enklare, renare. Sedan lättar stämningen när sången växlar och man börjar sjunga Palle, palle gudisa naduma.

Från by till by/och hydda till hydda/en bro av månsken./Låt by slå gnistor mot by/Gnistor som växer till en eld./Till en dånande eld.

Det är nu mer än tio år den väpnade kampen pågått här i skogarna i Andhra Pradesh. Många gånger har regeringen förklarat den kväst. Men nu reser vi här och de väpnade plutonerna för oss genom djunglerna i säkerhet från pluton till pluton, från by till by. Inte är det Indiens Yenan ännu men väl en av de många härdar i

Indien varifrån präriebranden kan tändas. Kanske ett av Indiens Chingkangberg.

Utanför Pandiam by hade vi för några dagar sedan varit hos en pluton dit Doranna, distriktsorganisatören, hade kommit. Han hade deltagit redan under hela Telenganaupproret. Han var femtiofem år och hade sårats många gånger. Han hade kämpat från 1946 till 1951. I slutstriderna fängslades han när byn han var i plötsligt omringades av trehundra soldater. Han satt tre år i fängelse. Där hade man läsundervisning för illitterata. Fångarna läste med varandra och han lärde sig läsa. Först arbetade han i CPI. När det sprängdes gick han med CPI(m) men ledarskapet var dåligt och 1967 började revolutionärerna organisera sig. Fram till 1969 arbetade man legalt. 1969 gick han ut i skogen. All hans egendom har tagits. Ar 1969 brände regeringen hans hus — värt sjuttiotusen rupier — och beslagtog hans fyra hektar bevattnad jord. Det är trettiotusen rupiers pris på hans huvud död eller levande.

— Vi har gjort misstag tidigare. Det hände att våra plutoner stal från jordägare. Beslagtog kallade vi det. Det var felaktigt. Det ökade fiendens styrka och isolerade oss. Vår andra felaktighet var att vi underlät att arbeta legalt såväl som illegalt. Vi dröjde med att utveckla massarbetet. Sådana misstag är ofrånkomliga i början. Men också då var vår huvuduppgift att organisera massorna till motstånd.

— Vi är ju helt beroende av massorna. Massorna ger oss skydd. De ger oss mat. De ger oss all information. Vi är massornas skydd.

397Ja, det långa gerillakriget är ett faktum. Det har också djupa rötter bland folket här i skogsområdet. Inne i byn stod en stupa. Den kallades så. Ett vitmenat minnesmonument med hammaren och skäran. Det hade rests till minne av plutonmedlemmen Papanu — vars verkliga namn var Lakshmi Narayan — som sköts av polisen i april 1974 vid Konapura by. En angivare hade pekat ut honom. Angivaren fick femhundra rupier. Stupan hyllar också minnet av Tati Mutanna som sköts i Mitapalli by i Yellandu taluk 1972. Stupan står utanför Papanus föräldrahem och invigdes med en stor minneshögtid i september 1978. Jag frågade fadern till Papanu vad som hänt med angivaren. Han stod tyst ett ögonblick. Därefter sade han:

— Han förintades.

Rörelsen är ingen studentrörelse. Dess rötter är djupa i den egna kulturen. Det står stupor i många byar. Mathämtarna som går runt i byarna påminner om munkarnas lärjungar. De går två och två och samlar mat till plutonerna. Man kallar inte varandra kamrat. Kamrat Subba blir Subbanna. Äldre bror Subba. Kamrat Nirmala blir Nir-malakka. Äldre syster Nirmala. Kamrat partisekreteraren blir Pe-danna. Den äldste. Värmen inom party — den inbördes respekten och kärleken mellan dessa bröder och systrar som lever i skogarna sedan många år med pris på sina huvuden och arbetar med att organisera byarna och skydda dem mot polistrupperna — den kärleken gör ett urkristet intryck. Det är många i Europa och Amerika som inte kan förstå sådant. De skulle undra över stupor och mathämtare och äldre bror och äldre syster. De tror att revolutionära folkrörelser föds i teser och växer i resolutioner och lånar sina symboler från ett centralt förråd. Så är det inte.

I dessa väpnade plutoner finns en hel del kvinnor. Många bland dem är gifta. Det är en högtidlig kamratlig ceremoni. Man lovar varandra tro och loven och gemensam kamp för hela mänsklighetens befrielse. När kvinnorna skall föda går de hem till byn. Sedan kommer de åter.

Ingen i de väpnade plutonerna smakar någonsin toddy. Än mindre naturligtvis öl eller sprit.

— Spriten är folkets förbannelse. Med sprit håller utsugarna och uppköparna och skogs tjänstemännen folket nere här i skogsbyarna. Därför smakar vi aldrig. Inte ens om man skulle törsta ihjäl och hade börjat pissa blod av uttorkning har man som medlem av de väpnade plutonerna — en som folket sätter sin lit till — rätt att låta en droppe toddy komma över läpparna. Det är lika omöjligt som att någon skulle skända en kvinna eller använda ohövliga ord mot folket.

Här i skogarna var vi hos de väpnade plutonerna från det CPI(m-l)

398som leds av Chandrapulla Reddy. Det finns andra partier och organisationer. Vi känner de olika grupperna

och partierna och har sett dem i arbete i olika delar av Indien. Det finns historiska skäl till att de är så olika och att de är så splittrade. De har också olika bedömning i olika politiska frågor. Men de är dock alla naxaliter och de talar alla om varandra som kamrater. (Det finns grupper som inte är kamrater men det är en annan historia.)

Min uppgift är inte att skriva deras historia. Inte ens att gå igenom deras olikheter. Allra minst att själv kasta mig in utifrån och mästra och domdera. Godkänna och förkasta. Det viktiga — som de ibland själva inte lägger märke till — är att naxaliterna är Indiens första inhemska revolutionärer. De kallas ofta maoister och det är rätt att de lärt av Mao Tsetung och att de en gång (några bland dem) sade sådant som Kinas väg är vår väg och Kinas ordförande är vår ordförande. Men det var precis när rörelsen föddes. Nu växer de upp på egen grund. Det är möjligt att det blir dessa naxaliter som kommer att ge Indien dess framtid. Ty — mångskiftande som de är — bildar de den första revolutionära strömning som förenat nationens och revolutionens nödvändighet och som förmått ta erfarenheter och teorier också från andra länder utan att ge avkall på sina indiska rötter.

Många i Europa och Amerika tror att det är en liten rörelse. Men en rörelse som kan ha fyrtiotusen av sina kadrer i fängelse och som kan fa femtusen ansvariga kadrer avrättade och som fortsätter att växa över hela Indien trots den ena massiva förföljelsekampanjen efter den andra och som ständigt bygger ut sina organisationer och som blir allt skickligare och skickligare i det politiska organisationsarbetet samtidigt som den behåller och förstärker sin renhet och helgonlika moral ... det är ingen liten och för den bestående ordningen ofarlig rörelse.

Indira Gandhi försökte dränka naxaliterna i blod. Hon misslyckades. Hade hon tänkt på vad Thomas Jefferson skrev till W. S. Smith den 13 november 1787 hade hon förstått varför hon måste misslyckas:

Frihetens träd måste tid för annan uppfriskas med patrioters och tyranners blod. Det är dess naturliga gödsel.

Men om hon inte undertrycker dem? Då slår by gnista mot by och snart står hela Indien i brand! Folket slipper loss och Indiras och överhetens Indien försvinner så som det gamla väldet i Frankrike för evigt försvann.

Men det pågår inget folkkrig i Indien. Här och där förekommer gerillakrig. Men ingenstans har detta ännu tagit språnget till folkkrig. Den agrara revolutionen ses av de olika naxaliterna som det avgöran-

399de i Indiens omvandling; men ännu pyr det blott i Indiens halva miljon byar.

Det finns alltså egentligen inga befriade områden eller helt säkra revolutionära baser. Men under en vecka rör vi oss med de väpnade plutonerna genom skogsdistrikt där det rått undantagstillstånd i tio år och tjugotusen man polistrupper satts in för att återställa ordningen. Vi övernattar i byarna i fullkomlig trygghet; folk håller plutonerna helt underrättade om polisens rörelser men säger aldrig ett ord till polistrupperna om var plutonerna befinner sig. I dessa nio taluk råder lag och ordning; men en annan lag och ordning än den polistrupperna söker upprätta.

Just nu pågår bambuhuggarnas kamp. De håller på att föra sin senaste strejk mot Birlas massafabriker till seger. 1972 betalades mellan 7 och 10 rupier för 100 stammar om 3x10 fot. Sedan dess har priset pressats uj3p till 45 rupier och på sina håll till 60 rupier. Nu pågår kampen om 100 rupier.

Bambuhuggarna bor i skogsläger. Vid strejkaktioner väljer de sina representanter. De väpnade plutonerna samordnar och leder strejken över hela området. När polisen kommer till bambuhuggarlägret och befaller huggarna att arbeta svarar man bara:

— Utan betalning inget arbete!

När skogsbolaget samlar ihop strejkbrytare och skickar in dem i skogen förklarar de väpnade plutonerna de arbetandes solidaritet för dem och vad detta solidaritetens bud kräver av dem.

— Här har inte förekommit strejkbryteri. Så fort de blivit upplysta återvänder de!

De väpnade plutonerna organiserar sympatiaktionerna. Transportarbetarna är solidariska. Det går inga virkestransporter längre. Inga bilar kan ta sig in i bambuskogen heller. Vägarbetarna är solidariska. För att bila här krävs det de strejkandes tillstånd.

De väpnade plutonerna är politiska organisatörer och inga anarkister eller banditer. De plundrar inte. De sysslar inte med individuell terror. Här i skogarna är de väpnade grupperna den politiska organisationens form. Det beror inte på någon romantisk inställning till den väpnade kampen; det beror heller inte på någon vilja till illegalitet. De massorganisationer som byggs upp är legala. I största möjliga utsträckning arbetar man öppet och legalt. Kampen för demokratiska fri- och rättigheter anses vara en huvuduppgift. Men här i skogarna bor de allra fattigaste, de allra mest rättslösa och förtrampade i Indien. Här bor stammarna. De är samma folk som annars i Andhra. Det är svårt att se någon skillnad på en konda reddi och en koya och en lantarbetare från låglandet. Men den som tillhör stammarna är mer

400förtryckt än ens de kastlösa på slättlandet. Folket ute i djungeln lever i stor fattigdom. Denna fattigdom är så djup att många andra kan göra sig förmögna på den.

Ty ute i djungeln odlar skogarnas folk majs. De svedjebrukar och årsskörden räcker inte till mat åt familjen mer än fyra månader. Det innebär att större delen av året far de försörja sig på bisysslor. Dåliga år svälter de svaga, barn och åldringar, till döds.

Man hugger bambu åt pappersindustrin. Man hugger ved. Man flätar korgar och sysslar med konsthantverk. Man samlar örter och blad och kåda till försäljning. Därmed blir det möjligt för de statliga skogstjänstemännen att göra sig god förtjänst. Med vrängda lagar och korrupta metoder pressar de varor och tjänster och pengar ur skogarnas fattiga folk. Köpmännen betalar underpriser för hantverk och skogsprodukter men tar hutlösa överpriser på varor. De lånar ut pengar till ockerränta. Till anläggningsarbeten och vägbyggen tas arbetskraft till vrakpris ur skogarna.

Det är detta olidliga förtryck och denna stora fattigdom som gjort att de väpnade plutonerna blivit den nödvändiga politiska organisationsformen.

— Ty vad hände när vi för tio år sedan tog upp kampen mot entreprenörerna för bättre villkor? Vad hände när vi organiserade kamp mot ockrarna? Polisen kom. De våldtog kvinnorna, de plundrade husen, de arresterade folk. De slog folk. Ryckte ut fingernaglarna på dem. Brände dem med glödande järn. De väpnade plutonerna är nödvändiga för att försvara folket och hålla organisationen vid liv.

— Vi är inte beväpnade för att angripa fiender eller döda dem. I april 1979 träffade Subbannas pluton på civilklädda poliser från polislägret vid Regalla i Moddulagudem by. Underinspektör Babu Rao föll på knä och bad om nåd. Han trodde han skulle bli skjuten. Men då förklarade vi vår politiska linje. Vi dödar ingen i onödan. Vi vill inte döda. Vi förklarade för underinspektören att han handlade fel mot folket. Vi förklarade för honom varför folk måste kämpa för ett bättre liv och varför solidariteten var nödvändig i denna kamp. Vi bad honom noga tänka igenom vart han egentligen hörde och vem han egentligen borde tjäna. Allt folket i Moddulagudem by hade samlats runt oss och därefter skakade vi hand med underinspektör Babu Rao och han fick gå.

De väpnade plutonerna har till uppgift att propagera revolutionär politik och att ta upp folkets problem. Varje pluton består av en plutonledare och fyra plutonmedlemmar. De lever i skogen utanför byarna. Varje pluton har ansvaret för femton byar. De är helt beroende av byarna. De far mat — och vatten under torka — från byarna. I

401varje by är det några pojkar som har uppdraget att sköta förbindelsen.

Från början var det revolutionära studenter som kom ut till skogen. De tvangs beväpna sig. Först med påkar och så småningom kunde de skaffa vapen. Nu är plutonmedlemmarna till nittio procent från byarna i skogen. De utgör ett lokalt försvar mot myndigheterna.

I varje by bildas bykommittéer. De baserar sig på ryot-kuli-sang-hamer. Dessa är legala. Varje medlem betalar tjugofem paisa om året. Mellan femtio och sextio procent av byborna är betalande medlemmar. Men praktiskt taget alla i byarna stöder kampen. Det är därför det är möjligt att röra sig såpass fritt över såpass stora områden trots polis trupperna.

De väpnade plutonerna är partiets försvarsorganisation. Partiet — som ju aldrig kallas annat än party — bestod

förr mest av folk från städerna. Förr släpptes mycket fa av de fattiga byborna in i partiet. Bara en på hundra togs in. Den politiken har nu lagts om. Det avgörande är inte läskunnighet utan klasståndpunkt och trofasthet och medvetenhet och tjäna folket-anda. I varje by finns nu mellan fyra och fem partimedlemmar. Just nu förs en stor diskussion om hur sympatisörerna skall organiseras.

— I byarna byggs massorganisationerna ut. Det är det legala arbetet. Samtidigt stärks det väpnade motståndet mot polistrupperna. Det är det illegala arbetet. Under de senaste sju till åtta åren har de statliga skogs tjänstemännen inte vågat visa sig här. Nu har de fatt tillstånd att återvända för att utföra den nyttiga delen av sitt arbete. De som förtryckt folket är borta. Det finns nu i stället många sympatisörer bland de tjänstemän som arbetar här. De utför ett gott skogsvårdsarbete i folkets tjänst.

— De väpnade plutonerna lär ut nya och bättre jordbruksmetoder. De hjälper folk att genomföra bevattningsprojekt. Bara häromkring har vi sett till att trettio bevattningsdammar grävdes. Detta förbättrar folkets villkor. Naturligtvis försöker myndigheterna motarbeta dessa initiativ. Ibland har de gjort det med förtryck och förbud och ibland genom att själva föranstalta att det grävs kanaler.

— Kulturarbetet är en viktig uppgift. Inom plutonen och inom party har vi regelbunden undervisning. Alla lär sig läsa och skriva. Dessutom har vi naturligtvis politiska studier. Varje möte vi håller i byarna har också ett kulturellt program. Vi sprider de nya dikterna och sångerna. Efter mötena dansar vi. Vi har som du sett många agitationsdanser. Vi arbetar på folkets språk och med folkets melodier. Då den allmänna läskunnigheten är så låg upprättade vi ett femtiotal kvällsskolor i byarna. När Indira Gandhi skärpte sitt regemente vid undantagstillståndets införande 1975 sändes det stora polis-

402trupper hit för att krossa skolorna. Polisen slog hårt mot de bybor som visade sig kunna läsa och skriva. De tog läskunnighet som tecken på att vederbörande blivit förgiftad med kommunism som det hette. Lärarna blev svårt torterade. Ännu har vi inte kunnat öppna skolorna igen. Men vi kommer att göra det när antalet plutoner ökat och vi kan skydda skolorna mer effektivt.

— Det är viktigt att inte bara syssla med lokala frågor. Vi har hållit möten och demonstrationer mot socialimperialismens plundring av Indien och mot Moskvas angrepp på Afghanistan. Vi har också hållit solidaritetsmöten med Kampuchea. Kampucheas kamp upptar oss mycket här. Det finns ju så stora likheter.

Bonderörelsen i Indien är mycket omfattande. Agrarrevolutionen växer fram. Dessa väpnade plutoner är bara en liten del av denna växande bonderörelse. Man kan fråga sig vilken deras framtid är. Kommer de att krossas av större och slagkraftigare uppbåd polistrupper? Ännu används varken helikoptrar eller napalm mot de väpnade plutonerna i Andhra Pradesh; men polistrupperna nöjer sig inte längre med att kamma igenom skogarna och att tortera tillfångatagna plutonmedlemmar för att fa informationer — de förgiftar också vattenhålen och brunnarna ute i skogen under torrperioden. De har redan försökt fösa ihop folket uppe i bergen i strategiska byar och om plutonerna börjar utveckla sig till en gerilla av större omfattning kommer polistrupperna med säkerhet att begagna alla metoder mot dem. Är det under dessa förhållanden överhuvudtaget möjligt att sakta bygga upp rörelsen ute i skogarna till att bli stark nog att säkra ett basområde?

— Nej, vi går inte Che Guevaras väg. Vi går masslinjen. Det politiska massarbetet är avgörande. Beväpningen är blott en nödvändighet. Men en nödvändighet som sakta håller på att växa till en gerilla.

I skogen utanför Madagudem by i Narsampet taluk, Warangal distrikt talar plutonchef Madhau om en kamp som redan pågått i mer än tio år i dessa skogar. Själv är han från Nalagonda distrikt. Han växte upp med berättelserna om Telenganaupprorets kamp.

— Bönderna och de jordlösa kämpade för jord och frihet och nyde-mokrati. Men det dåvarande kommunistpartiets ledning och höga kader svek kampen och började kompromissa.

I nionde klass började Madhau läsa politisk litteratur. Han gick ut tolfte klass 1967 och blev studentorganisatör. Han var ansvarig för studentrörelsen i Khammam stad. I maj 1969 gick han ut i skogen. I augusti samma år arresterades han när han var på kuriruppdrag i Khammam stad. Satt i fängelse till december 1972. I april 1973

403återvände han till plutonen och har sedan dess arbetat i skogen. Nu är han plutonledare. Det är pris på hans huvud, död eller levande. När han talar om de väpnade plutonerna och den växande gerillakampen är det inte utan erfarenhet.

— Våren 1969 var vi blott tretton som gick ut i skogen i Khammam distrikt. Sedan dess har sjuttiofem av oss skjutits ned och mer än tvåtusen arresterats och vi är starkare än någonsin.

— Det beror på masslinjen!

När vi är på väg ner från lägret uppe i Östra randbergen vid Godavarifloden kommer en senig medelålders man fram till oss när vi rastar. Han är bambuhuggare av koya-stammen och nästan helt naken, blott klädd i en goji — det lilla höftskynket. Han skrattar och slår ut med armarna. Han är senig och stark.

— Lal salam! säger han. Röd hälsning! Hela världen tillhör oss!